

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi avioliittolain sekä siihen liittyvien lakien muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan avioliiton solmimista ja purkamista koskevien avioliittolain säännösten kokonaisuudistusta. Lisäksi ehdotetaan erityistä perheasioiden sovittelujärjestelmää, joka olisi käytettävissä perheen ongelmatilanteissa. Samalla ehdotetaan myös puolisoitten välisiä taloudellisia suhteita koskevia säännöksiä useissa kohdin tarkistettaviksi.

Kihlaus ehdotetaan laissa säilytettäväksi käsitteenä, mutta siihen ei avioliittolaissa liitettäisi oikeusvaikutuksia. Avioliiton edellytyksiä ja avioesteitä koskevat säännökset ehdotetaan korvattaviksi nykyistä suppeammilla säännöksillä *avioliiton esteistä*. Näistä naisen ja miehen avioliittoikä ehdotetaan yhdenmukaistettavaksi 18 vuodeksi. Lankoussuhteet eivät ehdotuksen mukaan olisi avioliiton esteitä, eivätkä myöskään mielisairaus tai kehitysvammaisuus. Vihkijän olisi kuitenkin kieltäydyttävä suorittamasta vihkimistä, jos hän toteaisi kihlakumppanin mielentilan olevan niin häiriytyneen, että tämä ei ilmeisesti kykene ymmärtämään avioliiton merkitystä. Eri vapauden avioliittoon menemiseen voisivat saada henkilöt, joista toinen on toisen veljen tai sisaren jälkeläinen. - *Eri vapaudesta* avioliittoon menemiseen päättäisi oikeusministeriö.

Kuuluttamismenettely ehdotetaan korvattavaksi *avioliiton esteiden tutkinnalla*. Tutkinnan suorittaisi paikallinen väestörekisterin pitäjä, jonka pitämään rekisteriin joko nainen tai mies on merkitty. Avioliittoaikomuksen julkisesta kuuluttamisesta ei ehdoteta otettavaksi säännöksiä avioliittolakiin; uskonnolliset yhdyskunnat sen sijaan voisivat jatkaa tätä tapaa omien säännöstensä mukaisesti.

Vihkiminen voitaisiin edelleen suorittaa joko kirkollisena vihkimisenä tai siviilivihkimisenä. Kirkollisen vihkimisen ehdoista päättäisivät uskonnolliset yhdyskunnat itse.

Puolisoilla olisi oikeus saada *avioero* kuuden kuukauden harkinta-ajan jälkeen. Avioero olisi

pantava vireille puolisoitten yhteisellä tai toisen puolison tekemällä hakemuksella. Harkinta-ajan kuluttua puolisoit voitaisiin tuomita avioeroon puolisoitten yhteisestä tai toisen puolison vaatimuksesta. Vaatimus olisi tehtävä vuoden kuluessa harkinta-ajan alkamisesta.

Ilman harkinta-aikaa puolisoit olisi tuomittava avioeroon toisen tai molempien puolisoitten vaatimuksesta, jos he ovat asuneet erillään keskeytyksettä viimeiset kaksi vuotta.

Asumusero- ja avioliiton peruutumis säännöt ehdotetaan kumottaviksi. Jos avioliitto olisi solmittu henkilöiden kesken, jotka eivät läheisen sukulaisuuden vuoksi saa keskenään mennä avioliittoon, olisi puolisoit kuitenkin tuomittava avioeroon ilman harkinta-aikaa. Samoin olisi menettävä silloin, kun avioliitto on solmittu aikaisemman avioliiton ollessa voimassa eikä tuo avioliitto ole purkautunut. Näissä tapauksissa avioeroa voisivat vaatia puolisoit, minkä ohella virallinen syyttäjä olisi velvollinen ajamaan kannetta avioerosta.

Tuomioistuimien voisi päättää *yhteiselämän lopettamisesta* ja siitä, kumpi puolisoista saa toistaiseksi jäädä yhteiseen kotiin. Tällainen päätös olisi voimassa vain määräajan.

Perheen *elatus*ta koskevia avioliittolain säännöksiä ehdotetaan tarkistettavaksi siten, että avioliittolakiin otettaisiin vain säännökset *puolison elatusvelvollisuudesta* toista puolisoa kohtaan. Lapsen oikeus saada elatusta vanhemmiltaan tulisi sen sijaan määräytymään yksinomaan lapsen elatuksesta annetun lain mukaisesti.

Puolisoitten varallisuussuhteita koskevia säännöksiä ehdotetaan tarkistettaviksi siten, että ne rajoitukset, jotka koskevat puolison oikeutta määrätä omaisuudestaan ilman toisen puolison suostumusta, tulisivat koskemaan vain puolisoitten *yhteiseksi kodiksi tarkoitettua asuntoa ja asuntoirtoaimistoa*. Nämä asunnon ja asuntoirtoaimiston hallintaa suojaavat vallintaoikeuden rajoi-

tukset olisivat voimassa siitä riippumatta, onko asuntoa pidettävä luonteeltaan kiinteänä taikka irtaimena omaisuutena. Merkitystä ei olisi myöskään sillä, onko toisella puolisoilla kyseiseen omaisuuteen avio-oikeus vai ei.

Omaisuu-*den ositus*, jossa puoliso-iden omaisuus pääsäännön mukaan jaetaan tasan puoliso-iden kesken, voitaisiin toimittaa, paitsi avioliiton purkaututtua, myös *avioliiton aikana*. Ositus olisi toimitettava, jos puoliset ovat tästä sopineet taikka jos toinen puolisoista vaatii ositusta toimitettavaksi.

Puolison *suojaa toisen puolison konkurssivelkoja vastaan* ehdotetaan tehostettavaksi siten, että konkurssivelkojat eivät voisi velallispuolison avio-oikeuden nojalla saada osituksessa toisen puolison omaisuutta. Yhdenmukaisesti tämän kanssa ehdotetaan säädettäväksi, että puolison ei katsottaisi velkojien vahingoksi luopuneen oikeudesta osituksessa, jos hän on osituksessa saanut toiselta puolisoilta vähemmän viimeksi mainitun

puolison omaisuutta kuin mihin hän olisi ollut oikeutettu.

Lopuksi avioliittolakiin ehdotetaan otettavaksi uudet *osituksen sovittelua* koskevat säännökset, jotka samalla kumoaisivat toisen puolison syyllisyyttä edellyttävät säännökset vahingonkorvauksesta ja tasinko-oikeuden menettämisestä. Osituksen sovittelua koskevat säännökset tekisivät mahdolliseksi kohtuullistaa osituksen lopputulosta erityisesti silloin, kun kysymyksessä on ollut lyhytaikainen avioliitto ja puoliso-iden omaisuuden jakaminen tasan puoliso-iden kesken johtaisi kohtuuttomaan lopputulokseen. Lisäksi osituksen sovittelua koskevilla säännöksillä voitaisiin torjua ne kohtuuttomuudet, jotka muutoin aiheutuisivat siitä, että huomattava osa toisen puolison omaisuudesta on avioehtosopimuksella, lahjakirjalla tai testamentilla suljettu avio-oikeuden ulkopuolelle.

Uudistus on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 1988.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
YLEISPERUSTELUT	4	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	38
1. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys	4	1. Lakiehdotusten perustelut	38
2. Esityksen valmistelu ja lausunnonantajat	5	1.1. Laki avioliittolain muuttamisesta	38
3. Nykyinen tilanne, sen epäkohdat ja uudistusehdotukset	6	I osa. Avioliiton solmiminen ja purkamisen	38
3.1. Avioliiton solmiminen	6	1 luku. Yleisiä säännöksiä	38
3.1.1. <i>Kiblaus</i>	6	2 luku. Avioliiton esteet	39
3.1.2. <i>Avioliiton yleiset edellytykset ja avio-esteet</i>	7	3 luku. Avioliiton esteiden tutkinta	41
Avioliittoikä	7	4 luku. Vihkiminen	43
Voimassa oleva avioliitto	9	5 luku. Perheasioiden sovittelu	45
Mielisairaus ja syvä vajaamielisyys	9	6 luku. Yhteiselämän lopettaminen ja avioero	47
Holhouksenalaisuus	10	Yhteiselämän lopettaminen	47
Sukulaisuus	10	Avioero	50
Erivapaudella solmittavat avioliitot	11	Oikeudenkäynti	52
Erivapausmenettely	11	II osa. Puolisoiden oikeussuhteet	54
3.1.3. <i>Avioliiton esteiden tutkiminen (kuuluttaminen)</i>	11	2 luku. Puolisoiden omaisuus	54
Kuulutusviranomaisen määrääytymisen	12	4 luku. Elatus	59
Avioliiton esteiden tutkinta	12	IV osa. Omaisuuden ositus	62
3.1.4. <i>Vihkiminen</i>	12	1 luku. Yleisiä määräyksiä	62
3.2. Avioliiton purkaminen	13	2 luku. Osituksen toimittaminen	65
3.2.1. <i>Avioeron perusteet</i>	14	3 luku. Erinäisiä säännöksiä	75
3.2.2. <i>Ehdotettu uusi avioerosäännöstö</i>	17	Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset	76
3.2.3. <i>Perheasioiden sovittelu</i>	17	1.2. Laki oikeudenkäymiskaaren 10 luvun muuttamisesta	81
3.2.4. <i>Yhteiselämän lopettaminen</i>	18	1.3. Laki eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain muuttamisesta	82
3.2.5. <i>Avioliiton peruutussäännöstöstä luopuminen</i>	18	2. Tarkemmat säännökset ja määräykset	84
3.2.6. <i>Kuolleeeksi julistetun avioliitto</i>	19	3. Voimaantulo	84
3.2.7. <i>Oikeudenkäyntimenettely avioeroa koskevassa asiassa</i>	19	LAKITEKSTIT	85
Oikeuspaikka ja vireilläolon vaikutus Erityissäännökset avioliiton purkamista koskevissa asioissa	20	1. Laki avioliittolain muuttamisesta	85
Suomen tuomioistuimien yleistoimivalta	21	2. Laki oikeudenkäymiskaaren 10 luvun muuttamisesta	94
3.3. Avioliiton taloudelliset vaikutukset	23	3. Laki eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain muuttamisesta ..	94
3.3.1. <i>Puolison ja lasten elatus</i>	23	LIITE	96
3.3.2. <i>Puolisoiden varallisuussuhteet</i>	23	Rinnakkaistekstit	96
Vallintaoikeuden rajoitukset	23	1. Laki avioliittolain muuttamisesta	96
Osituksen toimittaminen	26	2. Laki oikeudenkäymiskaaren 10 luvun muuttamisesta	137
Puolison asema suhteessa toisen puolison velkoihin	29	3. Laki eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain muuttamisesta ..	139
Avio-oikeuden lakkaaminen	30		
Osituksen sovittelu	31		
4. Esityksen organisatoriset, henkilöstö- ja taloudelliset vaikutukset	37		

YLEISPERUSTELUT

1. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys

Yhdeksän kymmenestä suomalaisesta tulee josakin elämänsä vaiheessa olemaan avioliitossa. Vielä tämän vuosisadan alussa vastaava luku oli miesten osalta noin 70 % ja naisilla vajaat 65 %, ja avioliittolain tullessa voimaan vuonna 1930 oli miesten luku vuosisadan vaihteen tasolla ja naisilla jopa hieman sitä alhaisempi.

Avioliittoisuus, millä tarkoitetaan solmittujen avioliittojen määrää keskväkiluvun 1 000 henkilöä kohden, kasvoi nopeasti avioliittolain voimaantumisen jälkeen. Huomattavan korkeaksi se nousi viime sotien aikana ja niiden jälkeisinä vuosina. Tätä seurasi avioliittoisuuden laskeminen 1930-luvun alkupuolen tasolle ja sitten taas uusi nousu. Avioliittoisuus on kuitenkin 1970-luvulla kääntynyt taas selvään laskuun, niin että viime vuosina se on ollut vähäisempi kuin kos-

kaan avioliittolain voimassaoloaikana. Avioliittojen määrä on luonnollisesti riippuvainen väestön ikä- ja siviilisäätyrakenteesta. Kuitenkin myös nämä seikat huomioon ottaen avioliittoisuuden väheneminen viime vuosikymmenellä on ilmeistä. Tarkemmin nämä muutokset ilmenevät taulukossa 1.

Avioerot ovat myös yleistyneet. Avioliittolain voimassaolon aikana on vuosittain tuomittujen avioerojen määrä kasvanut kahdeksankertaiseksi ja väestöönkin suhteutettu määrä kuusinkertais-
tunut. Kun avioero ei koske ainoastaan eroavia puolisoita vaan myös heidän lapsiaan, on se väestömäärä, joka vuosittain joutuu avioeron kokemaan, huomattavasti suurempi kuin avioeroluvut yksinään osoittavat. Avioerojen vuositaisesta määrästä avioliittolain voimassaoloaikana on myös esitetty tarkempia numerotietoja taulukossa 1.

Taulukko 1. Solmitut avioliitot ja avioerot 1931—1981

	Solmitut avioliitot		Tuomitut avioerot	
	Vuosi-keski-arvo	Keskväkiluvun 1 000 henkeä kohden	Vuosi-keski-arvo	Keskväkiluvun 1 000 henkeä kohden
1931—35	25 520	7.2	1 260	0.36
1936—40	31 461	8.6	1 521	0.42
1941—45	34 484	9.3	3 110	0.83
1946—50	40 250	10.3	4 322	1.11
1951—55	32 333	7.3	3 525	0.85
1956—60	32 049	7.4	3 642	0.84
1961—65	34 514	7.6	4 235	0.94
1966—70	40 283	8.7	5 484	1.18
1971—75	34 871	7.5	8 727	1.87
1976—80	30 279	6.4	10 049	2.11
	Vuosittain		Vuosittain	
1979	29 277	6.1	10 191	2.14
1980	29 325	6.1	9 457	1.98
1981	30 100	6.3	9 497	1.98
1982	30 459	6.3	9 705	2.01
1983	29 474	6.1	8 770	2.01

Solmittujen avioliittojen ja tuomittujen avioerojen määrät eivät tyhjentävästi kuvaa perheikäytymistä ja sen muutoksia. Tosiasiallisesti perheitä hajoaa myös ilman avioerotuomiota. Aikaisemmin avioliittojen pysymiseen muodollisesti koossa vaikuttivat nykyistä enemmän ulkopuolisten tuomitseva suhtautuminen avioeroon ja myös vaimon taloudellinen riippuvuus miehestään. Suhtautuminen avioeroon on jatkuvasti käynyt sallivammaksi, mikä yhdessä molempien puolisoiden ansiotyön yleistymisen ja lisääntyneen sosiaaliturvan kanssa on vaikuttanut niin, että tosiasiallisesti hajonneissa perheissä entistä useammin avioliiton hajoaminen on voitu vahvistaa myös oikeudellisesti. Näin hajonneitten perheitten määrä ei ilmeisesti ole lisääntynyt niin nopeasti kuin tilastoluvut osoittavat.

Erityisesti kymmenen viime vuoden kuluessa on myös perheitä perustettu enemmän kuin vihkimisten määrä osoittaa. Tämä johtuu siitä, että avioliitonomaisessa suhteessa ilman vihkimistä eläminen on nopeasti lisääntynyt. Tällaisista parisuhteista käytetään yleisesti nimitystä "avoliitto". Suorittujen tutkimusten mukaan olisi 1970- ja 1980-luvun taitteessa 8 % kaikista voimassa olleista parisuhteista ollut avoliittoja, ja 1970-luvun loppupuolella uusista pysyvistä parisuhteista olisi kaksi kolmasosaa alkanut ilman vihkimistä. Vaikka valtaosa näistä suhteista muutaman vuoden kuluessa johtaa osapuolten keskinäiseen avioliittoon, on laskettu, että noin 250 000 aikuista suomalaista elää tällä hetkellä avoliitossa.

Sekä aikuisille että erityisesti lapsille pysyvät ihmissuhteet ovat eräs tasapainoisen elämän perusedellytys. Tämän vuoksi on avioliittojen väheneminen, avioliitonomaisten suhteiden lisääntyminen ilman vihkimistä ja erityisesti avioerojen lisääntyminen viime vuosina herättänyt aiheellista huolestumista. Yleinen oikeussosiologinen tietämys ja kansainvälinen kokemus kuitenkin osoittavat, että mahdollisuudet vaikuttaa avioliittoaikaisuuteen ja perhesuhteiden pysyvyyteen pelkäättään avioliittolainsäädännön keinoin ovat rajalliset.

Tavoitteena voidaan perustellusti pitää yhtäältä sitä, että avioliittolainsäädännön ei tule asettaa esteitä sellaisille avioliitoille, joiden solmiminen muutoin on katsottava perustelluksi. Lisäksi sen tulee tukea niitä avioliittoja, joilla on jatkumisen edellytykset. Toisaalta avioeroa koskevien säännösten tulee olla sellaisia, että niiden perusteella voidaan aiheuttamatta tarpeettomia vaurioita ih-

missuhteissa purkaa avioliitot, joiden jatkuminen on osoittautunut toivottomaksi.

Avioliittolainsäädännön muutospaineet kohdistuvat nimenomaisesti avioeroa koskeviin säännöksiin. Niiden pääasiallinen tehtävä on säännellä eroavien puolisoitten ja näiden lasten asemaa. Avioero tulisi voida toteuttaa niin, että se tuotaisi asianomaisille mahdollisimman vähän nöyryytystä ja kärsimystä sekä ennen muuta auttaisi eronneita ja heidän lapsiaan luomaan mahdollisimman suotuisat olosuhteet avioliiton purkautumisen jälkeen.

2. Esityksen valmistelu ja lausunnonantajat

Naisten asemaa tutkinut komitea, joka jätti mietinnöstä toukokuun 8 päivänä 1970 (komiteamietintö 1970:A 8), ehdotti avioliittolain kokonaisuudistusta. Valtioneuvosto asettikin marraskuun 19 päivänä 1970 komitean valmistamaan ehdotuksen avioliittolakiin ja siihen liittyviin lakeihin tehtäviksi muutoksiksi. Avioliittolakikomitea antoi ensimmäisen mietintönsä joulukuun 21 päivänä 1972 (komiteamietintö 1972:A 21). Mietinnöstä, joka koski ennen muuta avioliiton solmimisessa ja purkamisessa noudatettavia periaatteita, pyydettiin varsin laajalti lausuntoja. Lausunnoista on laadittu tiivistelmä (Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisu 3/1975). Toisen mietintönsä komitea antoi maaliskuun 31 päivänä 1976 (komiteamietintö 1976:29). Tämä mietintö koski puolisoitten välisen varallisuussuhteiden järjestelyä, ja sisälsi myös säännösehdotukset. Myös tästä mietinnöstä pyydettyjä lausunnoista on laadittu tiivistelmä (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 2/1978).

Oikeusministeriö asetti marraskuun 20 päivänä 1980 toimikunnan, jonka tehtäväksi määrättiin valmistella hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus avioliiton solmimisesta ja purkamista koskevien säännösten uudistamiseksi. Erityisesti edellytettiin, että toimikunnan tuli perehtyä avioliittolakikomitean ensimmäiseen osamietintöön ja siitä annettuihin lausuntoihin, ja lisäksi sen tuli työssään ottaa huomioon Ruotsin avioliittolainsäädäntö. Avioliittotoimikunta antoi hallituksen esityksen muotoon laaditun mietintönsä 18 päivänä helmikuuta 1983 (komiteamietintö 1983:20). Mietinnöstä pyydettiin lausunnot lukuisilta eri lausunnonantajatahoilta. Lausunnois-

ta on laadittu tiivistelmä (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 4/1984).

Hallituksen esityksen valmistelua on jatkettu oikeusministeriössä toimikunnan ehdotuksen ja siitä saatujen lausuntojen pohjalta. Perheasioiden sovittelun järjestämisestä oikeusministeriö on jatkovalmistelun aikana neuvotellut sosiaali- ja terveysministeriön kanssa.

Pohjoismaiden välistä lakiyhteistyötä säätelevän, 23 päivänä maaliskuuta 1962 tehdyn Pohjoismaiden yhteistyösopimuksen (SopS 28/62) 4 artiklan mukaan pohjoismaat ovat velvoittautuneet lakiyhteistyöhön mahdollisimman suuren yhdenmukaisuuden saavuttamiseksi yksityisoikeuden alalla. Avioliittolainsäädäntö poikkeaa eri pohjoismaissa toisistaan huomattavassa määrin. Ruotsissa on vuonna 1981 valmistunut komitean ehdotus avioliittolain kokonaisuudistukseksi (SOU 1981:85). Ehdotuksen mukaan vuonna 1973 perusteellisesti uudistetut avioliiton solmimista ja purkamista koskevat säännökset jäisivät vähäisin tarkistuksin edelleen voimaan. Norjassa on vuonna 1971 asetettu komitea uudistamaan avioliittolainsäädäntöä. Sen ensimmäinen osamietintö, joka koskee avioliiton solmimista ja purkamista, on valmistunut syksyllä 1985 (NOU 1986:2). Myös Tanskassa avioliittolainsäädäntöä pohditaan parhaillaan komiteassa, joka on myös antanut mietintöjä useasta osakysymyksestä. Samoin Islannissa on avioliittolain uudistaminen valmisteltavana komiteassa. Eri pohjoismaissa toimivat avioliittolainsäädäntöä uudistavat komiteat ja oikeusministeriöiden virkamiehet ovatkin toistuvasti kokoontuneet käsittelemään lainsäädännön uudistamista eri pohjoismaissa.

Pohjoismaiden neuvosto esitti suosituksessa n:o 22/1973, että hallitusten tulisi pyrkiä yhdenmukaisen pohjoismaisen avioliittolainsäädännön kehittämiseen ja tutkimaan mahdollisuuksia yhtenäisen tyydyttävän ratkaisun löytämiseksi. Kertomuksessaan vuoden 1981 pohjoismaisesta yhteistyöstä pohjoismaiden ministerineuvosto kuitenkin toteaa, että tällä hetkellä ei ole ajankohdaista pyrkiä yhtenäisiin pohjoismaisiin säännöksiin avioliiton solmimisesta ja purkamisesta.

3. Nykyinen tilanne, sen epäkohdat ja uudistusehdotukset

Avioliiton solmimista ja purkamista koskevat säännökset sisältyvät avioliittolakiin (234/29; AL), lakiin avioliittolain voimaannpanosta (235/29; ALVL) sekä avioliittolain ja sen voimaannpa-

nosta annetun lain soveltamisesta annettuun asetukseen (368/29; ALA). Näihin säädöksiin on myöhemmin tehty useita muutoksia.

3.1. Avioliiton solmiminen

Avioliiton solmimista koskevat voimassa olevat säännökset pohjautuvat käsitykseen, että avioliiton tulee perustua miehen ja naisen omaan vapaaehtoiseen ja vakaaseen tahtoon. Avioliitolla on kuitenkin tärkeitä oikeusvaikutuksia sekä puolisoitten että muidenkin henkilöiden kannalta. Avioliiton yhteiskunnallisesta merkityksestä johtuu, että avioliittoon menemiseen vaaditaan viranomaisten myötävaikutus.

Avioliittolaissa avioliiton solmiminen jakaantuu kolmeen vaiheeseen. Ensimmäinen on kihlaus, joka on vapaamuotoinen sopimus miehen ja naisen välillä avioliiton päättämisestä vastaisuudessa. Toinen on kuuluttaminen, missä viranomaisten toimesta selvitetään, että laissa säädetty avioliiton edellytykset ovat olemassa eikä avioliittoon aikovien välillä ole avioesteitä sekä julkistetaan avioliittoaikomus. Kolmas on avioliittoon vihkiminen.

3.1.1. Kihlaus

Avioliittolaissa kihlaukselta ei vaadita määräämuotoa eikä säädetä kihlauksessa sovellettavasta menettelystä. Kihlaus ei myöskään velvoita avioliiton solmimiseen. Kihlaus on yksipuolisestikin purettavissa eikä purkamiseltakaan vaadita määräämuotoa. Kihlausta on usein tapana juhlistaa erilaisilla tilaisuuksilla ja tavallista on myös ilmoittaa kihlauksesta esimerkiksi sanomalehdessä. Tällaisia toimia kuitenkin säätelevät yleiset tavat eikä laki.

Kihlauksella oli avioliittolaissa alunperin tärkeä merkitys sikäli, että kihlalapsella säädettiin olevan aviolapsen oikeusasema. Vuonna 1975 toteutetussa lapsen asemaa koskevassa lainsäädäntöuudistuksessa (700—712/75) yhdenmukaistettiin avioliitossa ja avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen oikeudellinen asema. Tämän johdosta kihlalaista koskevat säännökset kumottiin isyyslain voimaannpanosta annetulla lailla (701/75) ja näin kihlauksen käytännössä tärkeä oikeusvaikutus lakkasi.

Edelleen kihlauksen purkamiseen liittyy kuitenkin eräitä oikeusseuraamuksia. Ensinnäkin kummallakin kihlakumppanilla on oikeus saada

takaisin ne lahjat, mitkä hän on kihlauksen johdosta kihlatulleen antanut (AL 7 §). Toiseksi kihlauksen purkautumiseen syyllinen kihlakumppani voidaan velvoittaa suorittamaan korvausta niistä toimenpiteistä aiheutuneista vahingoista, joihin on ryhdytty kihlauksen johdosta tai aiottua avioliittoa varten (AL 8 §). Kolmanneksi mies on velvollinen suorittamaan morsiamelleen kohtuullisen hyvityksen, jos hän on maannut kihlattunsa ja kihlaus sittemmin puretaan, ellei naista voida pitää syypäänä kihlauksen purkautumiseen (AL 9 §).

Rikoslaisissa (RL 19 luvun 6 §) on lisäksi säädetty rangaistavaksi teoksi avioliitossa olevan henkilön kihlautuminen ja kihlautuminen avioliitossa olevan henkilön kanssa, jos kihlakumppani tiesi avioliiton olevan voimassa.

Vaikka kihlaukseen liittyy voimassa olevassa lainsäädännössä periaatteessa varsin laajalle ulottuvia oikeusvaikutuksia, kihlauksen purkautumisen johdosta käydyt oikeusriidat tuomioistuimissa ovat harvinaisia. Vuosittain niitä käsitellään ainoastaan muutama.

Viime aikoina näiden säännösten nojalla on joissakin tapauksissa pyritty kohtuullistamaan varallisuuden jakamista ns. avioliittojen purkauksessa. Säännöksiä ei kuitenkaan ole tarkoitettu tällaisiin tilanteisiin eivätkä ne niihin soveltu siitäkään syystä, että avioliiton tulkitseminen kihlaukseksi on yleensä mahdotonta. Usein avioliitto pohjautuu nimenomaiseen sopimukseen siitä, että avioliittoa ei solmita.

Kun kihlalahjoista aiheutuvia ongelmia ja avioliiton valmistelun aiheuttamia vahinkoja koskevat harvinaiset oikeusriidat voidaan ratkaista myös yleisten oikeudellisten periaatteiden nojalla, ei erityisten kihlauksen purkautumiseen perustuvien lahjanpalautusvelvollisuuden ja vahingonkorvaussäännösten voimassa pitämiseen ole aihetta.

Naiselle kihlaukseen liittyvän makaamisen johdosta säädetty hyvitysperiaate on menettänyt yhteiskunnallisen perustansa. Rikoslain rangaistussäännökset naineena kihlautumisesta ja kihlautumisesta naimisissa olevan henkilön kanssa ovat nykyisiin oloihin soveltumattomia. Avioerot ovat nyt yleisiä ja usein avioeron syynä nimenomaisesti on uuden tulevan puolison löytäminen ja näin lain tarkoittaman kihlaussopimuksen syntyminen. Puheena olevat rangaistussäännökset ovatkin menettäneet merkityksensä eikä niitä juuri koskaan sovelleta oikeuskäytännössä.

Vaikka kihlaukseen ei katsota tarpeelliseksi liittää avioliittolaissa oikeudellisia seuraamuksia

ja myös rikoslain 19 luvun 6 § ehdotetaan kumottavaksi, ehdotetaan kihlaus kuitenkin säilytettäväksi käsitteenä laissa. Se on vanha, yleisesti tunnettu ja käyttökelpoinen tapa puhua avioliiton solmimista koskevasta sopimuksesta ja kihlauskäsite esiintyy myös muussa lainsäädännössä.

3.1.2. Avioliiton yleiset edellytykset ja avioesteet

Avioliittolaissa on säädetty eräitä yleisiä edellytyksiä, jotka avioliittoon aikovan henkilön on täytettävä, jotta hän yleensä saa solmia avioliiton. Tällainen on ensinnäkin avioliittoikä, joka on miehillä 18 vuotta ja naisilla 17 vuotta (AL 2 §). Toiseksi vajaavaltaisella on oltava holhoojan suostumus aikomaansa avioliittoon (AL 3 §).

Avioliittolain I osan 3 luvussa on säädetty avioesteistä, joiden vallitessa avioliiton solmiminen lain mukaan ei ole sallittua. Avioestesäännöksillä yhteiskunta pyrkii toteuttamaan tärkeiksi katsomiaan perhe-, sosiaali- ja terveystaloudellisia tavoitteita sekä tukemaan sukupuolista käyttäytymistä ja perhesuhteita koskevia moraalikäsitteitä.

Avioesteiden määrää on avioliittolain säätämissä jälkeen vähennetty. Tähän on useita syitä. Lääketieteellinen ja perinnöllisyysopillinen tieto yksilön terveyteen ja perinnöllisyyteen vaikuttavista tekijöistä on johtanut siihen, että avioesteitä on voitu vähentää. Näin esimerkiksi tapahtui kun kuuromykkyys ja kaatumatauti avioesteinä poistettiin lainsäädännöstä vuonna 1969. Yhteiskunnan ja asenteiden muuttuessa myös näkemykset eräistä avioesteistä ovat muuttuneet. Näin on tapahtunut esimerkiksi silloin, kun sukulaisuuteen perustuvia avioesteitä on poistettu lainsäädännöstä. Nyt hyväksytään myös yleisesti sellaisiakin avioliittoja, joihin varhemmin olisi suhtauduttu torjuvasti. Esimerkiksi syvästi vajaamielisten ja mielisairaiden avioliitto poikkeusluvalla on tehty mahdolliseksi vuonna 1969 tapahtuneella lainmuutoksella.

Avioliittoikä

Pääsääntöisesti avioliitot solmitaan huomattavasti myöhemmällä iällä kuin avioliittolain avioliittoikää koskevat säännökset sallisivat. Viime vuosina miesten keski-ikä ensimmäistä avioliittoa solmittaessa on ollut lähes 27 vuotta ja naisten keski-ikä lähes 25 vuotta. Lisäksi viime vuosina

keskimääräinen avioliiton solmimisikä on osoittanut kohoamisen merkkejä. Tämä kehitys on johtanut myös siihen, että hyvin nuorena solmi-

tut avioliitot ovat vähentyneet, ja avioliittoiästä haettujen erivapauksien määrä on vähentynyt, kuten ilmenee taulukosta 2.

Taulukko 2. 18 vuotta nuorempana vihityt 1961—1981

Vuosi	Erivapaudella vihittyjä miehiä; ikä				Erivapaudella vihittyjä naisia; ikä				17-vuotiaana vihittyjä naisia
	15	16	17	Yht.	14	15	16	Yht.	
1961	2	17	84	103	1	27	173	201	1 391
1962	—	22	108	130	1	29	248	278	1 610
1963	3	24	131	158	2	23	248	273	2 162
1964	3	15	146	164	1	26	220	248	2 050
1965	—	21	127	148	—	8	196	214	2 045
1966	—	23	138	161	1	33	217	251	2 060
1967	1	21	138	160	1	42	259	302	2 018
1968	2	26	117	145	1	29	204	234	1 779
1969	—	8	103	111	—	19	201	220	1 856
1970	—	17	86	103	2	35	203	240	1 676
1971	—	13	83	86	3	20	192	224	1 463
1972	—	10	46	56	—	38	157	194	1 346
1973	1	2	53	56	1	32	150	183	1 215
1974	—	8	46	54	3	33	97	133	1 098
1975	—	6	20	26	2	17	116	135	998
1976	—	—	21	21	3	17	94	114	865
1977	—	3	20	23	2	20	80	102	758
1978	—	4	14	18	1	7	64	72	607
1979	—	1	14	15	—	9	60	69	535
1980	—	2	12	14	1	6	44	51	467
1981	—	4	12	16	—	4	37	41	397
1982	—	4	13	17	1	8	40	49	405
1983	—	2	11	13	1	4	38	43	351

Kansainvälisesti 18 vuoden ikä on yleinen avioliiton edellytys sekä miehillä että naisilla. Meillä miesten avioliittoaikä on 18 vuotta, mutta naisten avioliittoaikä on säädetty tätä alhaisemmaksi, 17 vuodeksi. Sekä miesten että naisten avioliittolain säättämistä 18 vuodeksi voidaan perustella useilla seikoilla. Kun avioliittolainkomitea ehdotti, että avioliittolain säädetäisiin 18 vuotta erottelematta avioliittoon aikovia sukupuolen perusteella, komitean ehdotuksesta eri mieltä olleissa lausunnoissa naisen avioliittolain säilyttämistä 17 vuotena perusteltiin yleensä sillä, että avioliittolain nostaminen aiheuttaisi runsaasti erivapauksia, joihin kuitenkin suostuttaisiin. Tilanne on kuitenkin muuttunut. 1960-luvun lopulla 17-vuotiaana vihittyjen naisten määrä oli vuosittain noin 2 000. Tällä hetkellä 17-vuotiaana vihittyjä naisia on vuosittain vähemmän kuin 400. Lisäksi heidän määränsä samoin kuin tätä nuorempina vihittyjen määrä

vähenee jatkuvasti. Erivapauksien määrä ei siten enää voi olla perusteena naisten avioliittolain säilyttämiselle 17 vuotena.

Miesten ja naisten avioliittolain yhdenmukaistamista voidaan perustella myös sukupuolten tasa-arvopyrkimyksellä yleensä. Erityisesti Suomen allekirjoittama kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus velvoittaa tähän. Sopimuksen 16 artiklan 1 kohdan mukaan sopimusvaltioiden tulee ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin poistaakseen naisten syrjintä kaikissa avioliittoon ja perhesuhteisiin liittyvissä asioissa. Sopimuksen mukaan tulee erityisesti turvata miesten ja naisten tasa-arvon pohjalta sama oikeus solmia avioliitto. Miehen ja naisen erilainen avioliittolain on ristiriidassa mainitun sopimuskohdan kanssa. Kun yleinen täysivaltaisuusikä vuonna 1976 säädettiin 18 vuodeksi tuli sukupuolten eriarvoisuus avioliittolain korostuneesti esille. Kahdeksantoista vuoden avioliit-

toian saavuttanut mies voi nyt täysivaltaisena yksin päättää avioliitostaan, kun taas seitsemäntoista vuoden avioliittoian saavuttanut nainen on vielä vuoden ajan vajaavaltainen ja tarvitsee avioliittoonsa huoltajansa suostumuksen.

Kun avioliittoikä yhdenmukaistetaan nykyisen 18 vuoden täysivaltaisuusiän kanssa, tulee tarpeettomaksi säännös alaikäisen tarvitsemasta holhoojan suostumuksesta aiotulle avioliitolle. Alaikäisen avioliittoon tarvitaan kuitenkin edelleen viranomaisen lupa.

Voimassaoleva avioliitto

Avioliittolain mukaan avioliittoon meneminen on ehdottomasti kielletty aikaisemman avioliiton ollessa voimassa (AL 12 §). Yksiavioisuus on niin keskeinen moraalinen arvostuskysymys, että tämän säännöksen ehdottomasta tarpeellisuudesta ei vallitse mitään epäilyjä.

Mielisairaus ja syvä vajaamielisyys

Mielisairaus ja tylsämielisyys olivat avioliittolain mukaan alunperin ehdottomia avioesteitä, joista ei voinut saada erivapautta. Mielisairaiden ja syvästi vajaamielisten avioliitot erivapaudella tehtiin kuitenkin mahdollisiksi vuonna 1969.

Määrällisiä arvioita siitä, kuinka suurta väestön osaa nämä kaksi avioestettä koskevat, ei ole mahdollista esittää. Kuitenkin mielisairaudet pääsääntöisesti puhkeavat vasta niin myöhään, että yleisin avioliiton solmimisikä on jo ohitettu. Näin mielisairauden säätäminen avioesteeksi ei sinänsä voi estää mielisairaiden avioliittoja. Syvä vajaamielisyys lääketieteellisessä merkityksessä on puolestaan tila, jossa oleva henkilö tuskin kykenee tai tahtoisikaan solmia avioliittoa. Myös mahdollisen puolison löytyminen tuottaisi ilmeisesti suuria vaikeuksia.

Mielisairauden ja syvän vajaamielisyyden välinen käytännöllinen merkitys avioesteinä ilmenee myös erivapaushakemuksista laadituista tilastoista. Vuonna 1970, jolta vuodelta ensimmäiset tiedot ovat olemassa, mielisairauden perusteella tehtiin 26 erivapaushakemusta; näistä hyväksyttiin 21. Sen jälkeen erivapaushakemusten määrä on laskenut. Yleensä hakemukset on hyväksytty. Vuosina 1980—1984 tehtiin 26 mielisairauteen perustuvaa erivapaushakemusta, joista 22 hyväksyttiin ja vain 4 hylättiin. Syvän vajaamielisyyden perusteella ei ole erivapautta avioliittoon haettu.

Vuonna 1977 muutettiin mielisairasasetusta (1044/77) niin, että mielisairaudesta ei enää tehdä ilmoitusta väestörekisterinpitäjälle. Jo varhemminkin ilmoituskäytäntö oli epäyhtenäinen. Tämän on todettu vaikeuttaneen avioesteiden tutkintaa, mihin kirkkohallituskin on kiinnittänyt oikeusministeriön huomiota.

Mielisairaus on eri aikoina määritelty eri tavalla. Nykyäänkään ei ole yleispätevää mielisairauden määritelmää, vaan mielisairaana pidetään sitä, jolle on annettu mielisairauksiin kuuluva sairausdiagnoosi. Mielisairauden säilyttäminen avioesteenä voisi perustua pelkoon mielisairauden periytyvyydestä. Mielisairaiden lapsilla mielisairaus onkin yleisempää kuin terveiden lapsilla. Nimenomaan jakomielitaudin periytyvyydestä on voitu todeta, että jos toinen vanhemmista sairastaa tätä tautia, on taudin esiintymistodennäköisyys lapsella 5—15 %, ja jos molemmat vanhemmat sairastavat jakomielitautia, on taudin esiintymistodennäköisyys lapsilla 40—50 %. Nämä ovat tilastollisia tuloksia; yksittäistapauksissa jakomielitaudin esiintymistä lapsilla on hyvin vaikea ennustaa. Kehitysvammaisuuden periytyvyydestä saadut tutkimustulokset osoittavat periytyvyyden olevan samaa suuruusluokkaa kuin jakomielitaudinkin periytyvyys.

Mielisairautta ja kehitysvammaisuutta sinänsä ei ole kuitenkaan perusteltua syytä pitää avioliiton esteenä. Mielisairauden akuutissa vaiheessa ei juurikaan esiinny avioliittotoiveita. Sensijaan sairauden kroonistuessa läheiset ihmissuhteet saattavat tulla sairaan henkilön kannalta hyvinkin tärkeiksi. Tämä seikka puoltaa myös avioliiton sallimista. Avioliittoon menemisestä sinänsä ei myöskään seuraa lasten saaminen, eikä avioliitosta pidättäytyminen estä mielisairasta saamasta lapsia taikka elämästä avioliitonomaisessa suhteessa. Mielisairaana ja hänen tulevan puolisonsa on havaittu pystyvän yleensä varsin pätevästi arvioimaan sekä avioliittoaikomuksensa realisuutta että lasten hankkimista. Mielisairaiden avioliittoa koskevista erivapaushakemuksista liksäksi ilmenee, että hyvin useissa tapauksissa jompikumpi avioliittoon aikovista on steriili. Mielisairauden mahdollinen periytyvyyshaitta ei näissä tapauksissa tule lainkaan kysymykseen.

Vaikka mielisairaus ja kehitysvammaisuus sinänsä eivät ehdotuksen mukaan olisikaan avioesteitä, voivat nämä joissakin tapauksissa tai sairauden vaiheissa siinä määrin häiritä avioliittoon aikovan mielentilaa, että tämä ei ilmeisesti kykene ymmärtämään avioliiton merkitystä. Jos

näin on asian laita, on vihkimisen suorittajan kieltädyttävä vihkimisen toimittamisesta.

Holhouksenalaisuus

Holhouslain mukaan vajaavaltainen on henkilö, joka ei ole täyttänyt kahdeksaatoista vuotta tai joka tuomioistuimen päätöksellä on julistettu holhottavaksi. Voimassa olevan avioliittolain mukaan vajaavaltainen on saatava avioliittoon menemiseen holhoojansa suostumus, ja säädettyä avioliittoa nuorempi tarvitsee avioliittoonsa myös erivapauden. Jos holhooja epää suostumuksensa, voi tuomioistuin sallia avioliiton, kun epämieseen ei ole pätevää syytä.

Ehdotuksen mukaan alaikäisen olisi aina saatava avioliittoonsa erivapaus, josta päätettäessä on pyrittävä kuulemaan hänen huoltajaansa. Holhottavaksi julistettujen osalta ehdotetaan säilytettäväksi nykyinen menettely.

Sukulaisuus

Suuri osa avioliittolain avioesteistä liittyy avioliittoon aikovien sukulaisuussuhteisiin. Nämä ovat luonteeltaan kahta laatua: yhtäältä biologiseen sukulaisuuteen perustuvia avioesteitä, jotka ovat ehdottomia ja joista ei voida myöntää erivapautta, ja toisaalta avioliiton kautta syntyviä lankoussuhteita, joista erivapaus voidaan myöntää.

Sukulaisuuteen perustuvia ehdottomia avioesteitä ovat sukulaisuus suoraan etenevässä ja takenevassa polvessa (AL 10 § 1 mom.) sekä kielto solmia avioliitto veljensä tai sisarensa tai näiden jälkeläisten kanssa (AL 10 § 1 mom.). Ottolapsen ja ottovanhemman avioliitto on niin ikään kielletty. Ottolapsisuhteessa olevien avioliittoon voi kuitenkin tuomioistuin antaa luvan, jos siihen on olemassa erittäin painavia syitä (AL 10 § 3 mom.).

Lankoussuhteen perusteella avioliitto on kielletty henkilöiden kesken, joista toinen on ollut naimisissa toisen takenevassa tai etenevässä polvessa olevan sukulaisen kanssa. Erittäin painavista syistä voi tasavallan presidentti antaa luvan lankoussuhteessa olevien henkilöiden avioliittoon (AL 10 § 2 mom.).

Sukulaisuutta avioesteenä voidaan perustella perinnöllisyysopillisilla tutkimustuloksilla haitallisten ominaisuuksien kertautumisesta ja eettisillä

katsomuksilla. Yksittäisten avioliittojen suhteen rotuhygieniset perustelut eivät aina päde.

Avioliitto ei välttämättä johda lapsen saamiseen, koska tämä voidaan tietoisesti estää tai se voi olla mahdotonta. Avioliitto yksinomaisesti ei myöskään säätele ihmisten sukupuolista käyttäytymistä ja lasten saamista, ja siksi haitallisten perinnöllisten ominaisuuksien kertautumista ei voida estää avioliittolain avioestesäännöksillä.

Sukulaisuuteen perustuvia avioesteitä on siis tarkasteltava ensisijaisesti eettisenä kysymyksenä. Ottolapsen ja ottovanhemman välinen avioliitto on ollut meillä aina mahdollinen poikkeusmenettelyn perusteella. Vaikka ei olekaan tietoa, että tällaisia avioliittoja olisi enää nykyään käytännössä esiintynyt, olisi tämä mahdollisuus säilytettävä mahdollisesti joskus esiintyvien poikkeuksellisten tapausten varalta. Sen sijaan erittäin voimakkaat eettiset perusteet puoltavat sitä, että avioliitto sisarusten ja puolisisarusten kesken sekä suoraan etenevässä ja takenevassa polvessa olevien sukulaisten kesken ehdottomasti ja ilman poikkeusta kielletään.

Kaukaisempaan biologiseen sukulaisuuteen perustuvien avioesteiden osalta kannanotot ovat sen sijaan vaikeampia. Niiden suhteen vallitsee erimielisyyttä ja erilaisia käsityksiä. Avioliittolaisissa on nyt kielletty ehdottomasti esimerkiksi miehen ja hänen tätinsä sekä naisen ja hänen enonsa tai setänsä välinen avioliitto. Näiden avioesteiden perinnöllisyysbiologinen perusteleminen on vaikeaa. Sen sijaan eettiseltä kannalta tällaisten sukulaisten välisiä avioliittoja voidaan pitää sopimattomina.

Laaja sukulaisuuteen ja lankouteen perustuva avioestejärjestelmä oli ymmärrettävä silloin, kun suvut olivat kiinteitä ja mahdolliset sukupuoli-suhteet suurperheeseen tai muihin sukulaisuuteen perustuviin yhteistoimintajärjestelmiin kuuluvien naisten ja miesten kesken olisivat saattaneet olla haitallisia. Tällaiset järjestelmät ovat aikaa myöten hävinneet, ja sukulaisuuteen ja lankouteen perustuvia avioesteitä on myös lainsäädännössä vähennetty. Niitä on edelleen mahdollista vähentää. Täysin ilmeistä kuitenkin on, että sukulaisuus tulee edelleen pidättelemään avioliittoaikomuksia sukulaisuussuhteessa olevien henkilöiden kesken ainakin niissä tapauksissa, joissa sukulaisuus on merkityksellinen ja läheinen.

Lankoudella avioesteenä ei ole biologista pohjaa. Vuoden 1970 jälkeen on erivapautta avioliittoon hakenut 11 lankoussuhteessa ollutta paria,

jotka kaikki ovat saaneet luvan solmia keskinäisen avioliiton.

Lankouteen perustuvien erivapaukshakemusten erittäin pieni määrä osoittaa, että avioesteen käytännöllinen merkitys on jokseenkin vähäinen. Kun jokaiseen erivapaukshakemukseen myönnyttiin, lankous avioesteenä on asiallisestikin ollut tarpeeton. Näillä perusteilla lankous avioesteenä ehdotetaan poistettavaksi.

Erivapaudella solmittavat avioliitot

Avioestet kuvastavat yleistä suhtautumista siihen, millaisia avioliittoja pidetään epätoivottavina. Yksittäisissä tapauksissa sen sijaan saattaa esiintyä erityisiä syitä sallia avioliittoon meneminen yleisesti säädetystä avioliiton esteestä huolimatta. Erivapausmenettely sisältyy voimassa olevaan lakiin ja erivapaudella myös käytännössä solmitaan vuosittain useita kymmeniä avioliittoja.

Erivapausmenettely ehdotetaan nyt laajennettavaksi käsittämään myös avioliitot, joihin aikovista toinen on toisen veljen tai sisaren jälkeläinen.

Muiden pohjoismaiden lainsäädännössä ei kielletä avioliittoa tapauksessa, jossa toinen on toisen sisaren tai veljen jälkeläinen, kun taas meillä avioeste on ehdoton. Käytännössä tällaisten avioliittojen mahdollinen solmiminen tulee varmasti kysymykseen hyvin harvoin, mikä muun ohella johtuu siitä, että sen osapuolet kuuluisivat pääsääntöisesti ikänsä puolesta eri sukupolviin. Sukupuoliyhteyttä tällaisessa sukulaisuussuhteessa olevien henkilöiden välillä ei ole säädetty rangaistavaksi.

Erivapausmenettely

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan ottovanhemman ja ottolapsen keskinäiseen avioliittoon antaa luvan tuomioistuim. Holhottavaksi julistettu tarvitsee avioliittoonsa holhoojansa suostumuksen ja tämän mahdollisesti evätessä sen ilman pätevää syytä, luvan voi antaa tuomioistuim. Muissa tapauksissa erivapaukshakemuksen ratkaisee tasavallan presidentti oikeusministeriön esittelystä.

Erivapaukshakemuksia käsiteltäessä ratkaisu tulisi perustumaan tapauksessa ilmeneviin erityisiin lääketieteellisiin ja sosiaalisiin syihin, ja näistä hankittaviin viranomaislausuntoihin. Erivapau-

den myöntäminen koskee myös aina yksittäistapausta, eivätkä tehtävät ratkaisut ainakaan muodollisesti tulisi olemaan vastaisia ratkaisuja ennakkoivia päätöksiä. Muita kuin avioliittoaikaa koskevia erivapaukshakemuksia tulee vuosittain ratkaistavaksi vain muutama, mistä syystä yhdenmukaisen ratkaisukäytännön saavuttamiseksi niiden käsittely on syytä edelleen keskittää yhdelle viranomaiselle.

Erivapaus avioliittoon menemiseen avioesteestä huolimatta ei kuitenkaan ole luonteeltaan eikä yleiseltä merkitykseltään sellainen asia, jonka ratkaiseminen edellyttäisi tasavallan presidentin arvovaltaa. Erivapausasioiden käsitteleminen ehdotetaan siirrettäväksi oikeusministeriölle. Oikeusministeriö sopii tähän tehtävään, koska se jo nyt esittelee erivapausasiat tasavallan presidentille. Ehdotettu järjestely liittyisi siten nykykäytäntöön, jossa ei ole havaittu epäkohtia.

Holhottavaksi julistettujen osalta ehdotetaan kuitenkin säilytettäväksi nykyinen menettely, koska holhouksien valvonta yleensäkin kuuluu tuomioistuimille.

3.1.3. Avioliiton esteiden tutkiminen (kuuluttaminen)

Avioliittolain mukaan kuuluttamismenettelyssä viranomaisen toimesta todetaan, että avioliiton edellytykset ovat olemassa ja ettei avioesteitä ole. Kuuluttamismenettely on kaksiosainen. Ensinnäkin viranomainen suorittaa avioliiton edellytysten ja avioesteiden tutkiminnan. Jos viranomainen toteaa, että avioliitto on lain mukaan luvallinen, avioliittoaikomus kuulutetaan julkisesti.

Kuuluttamissäännöstö on hyvin vanhaa perua. Se on ajalta, jolloin avioesteitä olivat myös monet sellaiset seikat, joista väestökirjanpidossa ei ollut merkintää eikä väestökirjanpito muutoinkaan ollut niin kehittynyt kuin se nyt on. Avioliittoaikomuksen julkinen kuuluttaminen palveli väestökirjanpitoon sisältyvämmien esteiden tutkimista ja mahdollisesti korjasi myös väestökirjanpidon virheellisyyksiä. Avioliiton esteiden vähentyminen ja nykyaikainen väestökirjanpito ovatkin tärkeimmät niistä muutoksista, jotka on otettava huomioon avioliiton esteiden tutkimisjärjestelmää kehitettäessä.

Kun kaikki ehdotetut avioliiton esteet ilmenevät paikallisista väestörekistereistä, voidaan esteiden tutkiminen siirtää yksinomaan paikallisten väestörekisteriviranomaisten tehtäväksi. Avioliittoaikomuksen julkisesta kuuluttamisesta voidaan

luopua. Vaikka julkista kuuluttamista koskevat säännökset ehdotetaankin kumottaviksi, voisivat uskonnolliset yhdyskunnat niin halutessaan jatkaa tätä perinnettä.

Kuulutusviranomaisen määräytyminen

Avoliittolaissa on kuulutusviranomaisen ja vihkiminen kytketty toisiinsa niin, että kirkollisen vihkimisen edellytyksenä on kirkossa toimitettu kuuluttaminen ja siviilivihkimisen ehtona puolestaan siviilikuulutusviranomaisen antama kuulutus. Kun avioliiton esteiden tutkinnassa on tarkoitus luopua avioliittoaikomuksen julkisesta kuuluttamisesta, tällaista kytkentää ei vastaisuudessa enää olisi.

Avoliittolaissa kuulutusviranomaisen toimivalta on määritelty siten, että kuulutusta on molempien kihlakumppanien pyydettävä sen paikkakunnan kuulutusviranomaiselta, jossa naisella on kotipaikka, tai, jos naista ei ole Suomessa sellaiseen rekisteriin merkitty, naisen oleskelupaikan kuulutusviranomaiselta. Mitään erityistä syytä ei ole tämän, tosin hyvin vanhan säännön säilyttämiseen. Joustavuuden ja palvelutason lisäämiseksi esitetäänkin, että avioliiton esteiden tutkinnan voi toimittaa se väestörekisterin pitäjä, jonka pitämässä rekisterissä joko mies tai nainen on.

Avioliiton esteiden tutkinta

Kihlakumppanien olisi yhdessä pyydettävä avioliiton esteiden tutkintaa miehen tai naisen väestörekisterin pitäjältä. Jos kihlakumppanit eivät kuulu samaan väestörekisteriin, antaisi toisen väestörekisterin pitäjä nykyistä avioliittotodistusta vastaavan otteen toisen väestörekisterin pitäjälle.

Jos avioliiton esteiden tutkija toteaa, että aiottu avioliitto on lain mukaan luullinen, hänen on laadittava siitä todistus. Lyhyt harkinta-aika avioliiton esteiden tutkinnan ja vihkimisen välillä on katsottu tarpeelliseksi edelleen säilyttää. Nykyistä kuuluttamisaiakaa vastaavasti täksi ajaksi ehdotetaan seitsemän päivää. Tästä määräajasta voitaisiin kuitenkin perusteltujen syiden johdosta poiketa.

3.1.4. Vihkiminen

Avioliitto on päätettävä vihkimisellä, mikä tarkoittaa, että avioliiton oikeusvaikutukset alka-

vat, kun kumpikin kihlakumppani vihkimiseen oikeutetun viranomaisen läsnäollessa ilmoittaa tahtovansa mennä avioliittoon toisen kanssa ja viranomaisen julistaa heidät aviopuolisoiksi. Avioliittolain koko voimassa olon ajan on vihkiminen voitu suorittaa joko kirkollisena tai siviilivihkimisenä, ja tämä valinnaisuus esitetään vastaakin säilytettäväksi.

Avioliittolain mukaan siviilivihkimisen voivat saada kaikki avioliittoon aikovat, jotka on lupa vihkiä. Siviilivihkiminen on ainoa mahdollinen tapa solmia avioliitto, jos toinen tai molemmat kihlakumppanit eivät kuulu mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan tai kuuluvat sellaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan, jossa vihkimistä ei Suomessa saa toimittaa. Samoin on laita myös silloin, kun toinen kihlakumppani kuuluu kristilliseen ja toinen ei-kristilliseen uskonnolliseen yhdyskuntaan tai kihlakumppanit kuuluvat eri ei-kristillisiin uskonnollisiin yhdyskuntiin, vaikka yhdyskunnilla olisikin vihkimisoikeus Suomessa (AL 5 § 2 mom.).

Avioliittolaissa on lisäksi annettu vihkimiseen oikeutetuille uskonnollisille yhdyskunnille oikeus asettaa lisäehtoja, jotka kihlakumppanien on täytettävä ennen kuin yhdyskunta suorittaa vihkimisen (AL 14 § 2 mom.). Esimerkiksi Suomen evankelis-luterilainen kirkko on asettanut omille jäsenilleen kuuluttamisen ehdoksi rippikoulun käymisen (KirkkoL 56 § 2 mom.), mistä johtuen kirkollinen vihkiminen ei tule kysymykseen, jos jompikumpi kihlakumppani ei ole käynyt rippikoulua. Ortodoksisissa kirkkokunnassa kirkollinen vihkiminen ei ole mahdollista esimerkiksi kihlakumppanien ollessa serkuksia tai kummi ja kummilapsi; 60 vuotta täyttäneen vihkiminen on lisäksi luvallista vain piispan luvalla ja eronnut vihittäen uudelleen vain, jos hiippakunnan piispa on myöntänyt hänelle kirkollisen avioeron.

Avioliittotoimikunnan suorittamasta kyselystä ilmeni, että vihkimisoikeuden saaneet uskonnolliset yhdyskunnat suhtautuvat hyvin eri tavalla vihkimisoikeutensa mahdolliseen laajentamiseen. Jotkin uskonnolliset yhdyskunnat olivat valmiita toimittamaan kirkollisia vihkimisiä myös sellaisille kihlapareille, joita ne nyt eivät avioliittolain kirkollista vihkimisoikeutta rajoittavien säännösten mukaan saa vihkiä.

Ratkaisun tekeminen siitä, millä uskonnollisilla yhdyskunnilla on edellytykset toimittaa vihkimisiä niin luotettavasti, että niille voidaan antaa lupa avioliittosopimuksen viralliseen vahvistamiseen vihkimisellä, on edelleen syytä säilyttää yhdellä viranomaisella. Voimassa olevan lain mu-

kaan luvan myöntää valtioneuvosto, mutta asian ratkaisee valtuutettuna opetusministeriö. Vihkimisoikeuden ratkaiseminen ehdotetaan myös avioliittolaissa siirrettäväksi opetusministeriölle. Vihkimisoikeuden antamista ratkaistaessa on myös olennaista selvittää, ketkä yhdyskunnan toimihenkilöt sen sääntöjen mukaisesti saavat vihkimisen toimittaa.

Vihkiminen on oikeudellisesti kihlakumppanien välinen sopimus, joka tehdään vihkimisviranomaisen myötävaikutuksella. Tavallisesti siihen liittyy kuitenkin myös sosiaalisia juhlallisuksia, eli häät. Lainsäädännössä tämä tapa on otettu huomioon säätämällä, että vihkiminen toimitetaan sukulaisten tai muiden todistajien läsnäollessa. Hääjuhlallisuudet eivät kuitenkaan ole vihkimisen oikeudellisen merkityksen kannalta olennaisia. Laillisesti päteville vihkimiselle asetetaan toimivaltaisen vihkiäjän lisäksi vain kolme ehtoa, jotka ehdotetaan säilytettäväksi edelleen. Ensinnäkin molempien kihlakumppanien ja vihkiäjän on oltava samanaikaisesti läsnä. Toiseksi kummankin vihittävistä on vastattava myönteisesti vihkiäjän kysymykseen, tahtooko hän mennä kihlattunsa kanssa avioliittoon. Kolmanneksi, saatuaan myöntävän vastauksen molemmilta kihlakumppaneilta vihkiäjän velvollisuutena on todeta kihlakumppanit aviopuolisoiksi. Ellei vihkimistä ole toimitettu tällä tavoin, se on mitätön.

Ennen kuin vihkiä toimittaa vihkimisen, hänen velvollisuutensa on todeta, että kihlakumppanien avioliitolle ei ole esteitä. Hänen on ensinnäkin varmistauduttava siitä, että avioliiton esteiden tutkinta on suoritettu ja että tästä tutkinnasta annettu todistus on voimassa. Vihkiäjän on muutoinkin arvioitava kihlakumppanien esteetömyys. Hän ei saa toimittaa vihkimistä, jos hänen tiedossaan on jokin seikka, joka estää avioliiton, taikka jos hän toteaa, ettei kihlakumppani häiriytyneen mielentilansa takia ilmeisesti kykene ymmärtämään avioliiton merkitystä.

Vihkimisen kaava on jätetty kirkollisten vihkimisten osalta kunkin vihkimiseen oikeutetun uskonnollisen yhdyskunnan itsensä päätettäväksi. Nämä saavat päättää myös omassa yhdyskunnassaan toimitettavissa vihkimisissä noudatettavista uskonnollisista menoista. Kuitenkin muotojen on täytettävä avioliittoon vihkimiselle laissa asetetut vähimmäisvaatimukset. Siviilivihkiminen ehdotetaan toimitettavaksi avioliittoasetuksessa säädettävällä tavalla.

Esityksessä on omaksuttu voimassa olevassakin avioliittolaissa esiintyvä periaate olla puuttumatta uskonnollisten yhdyskuntien opillisiin kysymyk-

siin avioliitosta. Nimenomaisesti niille taataan vapaus toimittaa vihkiminen omien sääntöjensä sekä niiden määräysten mukaisesti, jotka vihkimisoikeuden myöntämisen yhteydessä mahdollisesti on annettu yhdyskunnalle. Sen sijaan julkisen vallan tehtäviin kuuluu huolehtia siitä, että kihlaparien käytettävissä on aina joku, jolla on oikeus toimittaa vihkiminen.

Siviilivihkimisen on voimassa olevan lain mukaan oikeutettu suorittamaan kihlakunnantuomari ja käräjätuomari, maistraatin puheenjohtaja tai maistraatin määräämä sen lainoppinut jäsen sekä henkikirjoittaja tai poliisilaitoksen väestökirjaosaston tai -toimiston johtaja. Siviilivihkimisviranomaisiin ei ehdoteta muutoksia.

Siviilivihkimistoimitusten ulkoisten puitteiden tiedetään usein olevan varsin arkisia suhteessa toimituksen juhlallisuuteen. Tämä epäkohta on kuitenkin korjattavissa käytännöllisin toimenpitein eikä avioliittolain säännöksiin.

3.2. Avioliiton purkaminen

Avioliitto purkautuu lain perusteella, kun toinen puoliso kuolee tai kun puoliso julistetaan kuolleeksi. Molempien puolisoitten eläessä avioliiton purkaminen sen sijaan edellyttää tuomioistuimen päätöstä. Tuomioistuimen tulee julistaa avioliitto *peruutuneeksi* virallisen syyttäjän tai toisen puolison vaatimuksesta, jos avioliittoon on menty ehdottomasta avioesteestä huolimatta (AL 67 §), ja puolison vaatimuksesta, jos hänet on erehdytetty tai pakotettu avioliittoon tai avioliitto on päätetty mielenhäiriössä (AL 68 §). Tuomioistuimen on julistettava avioliitto *mitättömäksi* (AL 26 §), jos vihkimisen on toimittanut joku, jolla ei ole ollut siihen oikeutta, tai vihkimiselle laissa säädettyjä vähimmäismääräyksiä (AL 25 §) ei ole noudatettu. Tavallisimmin avioliitto kuitenkin puretaan tuomitsemalla puoliset *avioeroon* (AL 70—77 §). Sen sijaan *asumuserotuomio* (AL 69 a § ja 70 § 2 mom.) ei merkitse avioliiton purkamista oikeudellisessa merkityksessä.

Tässä hallituksen esityksessä ehdotetaan avioerosäännösten kokonaisuudistusta, joka sisältää myös asumuserosäännösten poistamisen ja avioliiton peruutumissäännöistä luopumisen. Säännökset, jotka koskevat avioliiton julistamista mitättömäksi, jäisivät edelleen voimaan.

3.2.1. Avioeron perusteet

Voimassa olevan lainsäädännön mukaiset avioeroperusteet pohjautuvat yhtäältä syyllisyysperiaatteeseen ja toisaalta välien rikkoutumisen periaatteeseen.

Syyllisyysperiaate rakentuu sille ajattelulle, että avioliitto asettaa kumpaisellekin puolisolle velvollisuuden pidättäytyä joistakin teoista, esimerkiksi avioliiton ulkopuolisista sukupuolisuhteista, ja että avioliitto toisaalta edellyttää kumpaiseltaakin puolisolta aktiivista toimintaa perheen hyväksi, esimerkiksi elatusvelvollisuuden täyttämistä. Mikäli puoliso ei täytä näitä velvoitteitaan, on toisella puolisollla oikeus vaatia avioeroa tai ainakin asumuseroa. Edellytyksenä on tällöin, että avioliittoon liittyvien velvoitteiden laiminlyöminen voidaan tahallisenä lukea puolison syyksi.

Syyllisyysperiaatteen mukaisia avioeroperusteita voimassa olevassa laissa ovat seuraavat:

1. huorinteko tai siihen rinnastettava haureellinen teko (AL 70 §);

2. eräin lisäehdoin avioliiton aikana saatu sukupuolitauti (AL 71 §), mikä asiallisesti voidaan katsoa osoitukseksi huorinteosta;

3. toisen puolison hengen tavoittelu tai tämän pahoinpitely törkeästi (AL 72 §);

4. puolisolle tuomittu vähintään kolmen vuoden vapausrangaistus tai tälle tuomittu rangaistus rikoksesta, joka on omiaan saattamaan hänet halveksimisen alaiseksi (AL 73 §);

5. huumainten aineiden jatkuva väärinkäyttö, jos tuomioistuim katsoo olevan painavia syitä avioeroon tuomitsemiselle (AL 74 §);

6. vuoden kestänyt erillään asuminen toisen puolison syyllisyyttä osoittaneen (AL 69 a § 2 ja 3 mom.) asumuserotuomion jälkeen, jos puoliset eivät sen jälkeenkään ole palanneet asumaan yhdessä (AL 76 § 1 mom.); sekä

7. vuoden kestänyt erillään asuminen, joka johtuu siitä, että toinen puoliso ilman pätevää syytä karttaa yhteiselämää tai menettelyllään saa toisen sitä pätevästä syystä karttamaan (AL 76 § 3 mom.).

Välien rikkoutuminen avioeron perusteena pohjautuu ajatteluun, jonka mukaan avioliiton tulee olla purettavissa silloin, kun puolisoitten henkilökohtaiset suhteet ovat pysyvästi rikkoutuneet. Mikäli tämä vaatimus täyttyy, on kumpaisellakin puolisollla yhtäläinen oikeus vaatia avioliiton purkamista siitä riippumatta, voidaanko toista puolisoa pitää syyllisenä välien rikkoutumiseen tai onko mahdollista esittää jokin yksittäinen toisen puolison teko, joka merkitsee avioliitolle asetettujen velvoitteiden rikkomista.

Välien rikkoutumisen periaatteelle pohjautuvia avioeroperusteita ovat voimassa olevan lakimme mukaan seuraavat:

8. vuoden kestänyt erillään asuminen yhteiseen hakemukseen (AL 69 a § 1 mom.) perustuneen asumuserotuomion jälkeen, jos puoliset eivät sen jälkeenkään ole palanneet asumaan yhdessä (AL 76 § 1 mom.); sekä

9. välien rikkoutumisesta johtunut vähintään kahden vuoden erillään asuminen ilman edeltänyttä asumuserotuomiota (AL 76 § 2 mom.).

Edellä mainittujen syiden lisäksi avioeron voi saada toisen puolison vaatimuksesta,

10. jos toinen puoliso on mielisairas ja hänen sairautensa on avioliiton aikana kestänyt vähintään kolme vuotta, tai erittäin painavista syistä lyhyemmänkin ajan kuluttua, eikä kohtuudella voida vaatia toista puolisoa jatkamaan avioliittoa (AL 75 §); sekä

11. jos toinen puoliso on poissa eikä hänen kolmen viimeisen vuoden aikana tiedetä olleen elossa (AL 77 §).

Taulukko 3. Avioerot avioeroperusteiden mukaan vuosina 1931—1983

Lukumäärä	70 § ¹⁾	71 §	72 §	73 §	74 §	75 §	76:1 §	76:2 §	76:3 §	77 §	Yhteensä ²⁾
1931—35 ..	754	78	58	127	477	311	—	4 025	304	129	6 263
1936—40 ..	926	67	44	123	346	399	—	5 185	361	170	7 621
1941—45 ..	4 494	481	195	491	839	339	—	7 574	716	290	15 419
1946—50 ..	4 874	496	408	918	2 008	277	431	9 927	2 003	146	21 488
1951—55 ..	3 594	74	312	394	1 625	342	3 545	6 943	654	58	17 541
1956—60 ..	3 888	61	266	338	1 446	478	5 000	6 209	439	16	18 141
1961—65 ..	5 058	47	289	417	1 859	338	6 347	6 384	352	9	21 100
1966—70 ..	7 495	84	498	333	2 633	277	9 195	6 503	310	8	27 336
1971—75 ..	13 051	124	1 044	152	4 490	187	17 275	6 641	284	3	43 251
1976—80 ..	16 144	96	1 079	94	3 766	118	21 014	6 084	194	1	48 590
1979	3 288	11	191	23	682	17	4 537	1 241	30	—	10 020
1980	3 084	22	176	12	585	16	4 292	1 136	30	—	9 353
1981	3 089	14	170	11	563	22	4 372	1 103	24	—	9 368
1982	3 106	15	171	9	573	12	4 567	1 095	29	1	9 580
1983	3 044	17	171	12	562	13	4 590	1 163	29	1	9 605
Prosentteina	70 § ¹⁾	71 §	72 §	73 §	74 §	75 §	76:1 §	76:2 §	76:3 §	77 §	Yhteensä ²⁾
1931—35 ..	12.0	1.2	0.9	2.0	7.6	5.0	—	64.3	4.9	2.1	100.0
1936—40 ..	12.2	0.9	0.6	1.6	4.6	4.5	—	68.6	4.8	2.2	100.0
1941—45 ..	29.1	3.1	1.3	3.2	5.5	2.2	—	49.1	4.6	1.9	100.0
1946—50 ..	22.7	2.3	1.9	4.3	9.3	1.3	2.0	46.2	9.3	0.7	100.0
1951—55 ..	20.5	0.4	1.8	2.2	9.3	2.0	20.2	39.6	3.7	0.3	100.0
1956—60 ..	21.4	0.3	1.5	1.9	8.0	2.6	27.6	34.2	2.4	0.1	100.0
1961—65 ..	24.0	0.2	1.4	2.0	8.8	1.6	30.1	30.2	1.7	0.0	100.0
1966—70 ..	27.4	0.3	1.8	1.2	9.7	1.0	33.7	23.8	1.1	0.0	100.0
1971—75 ..	30.2	0.3	2.4	0.4	10.4	0.4	39.9	15.4	0.6	0.0	100.0
1976—80 ..	33.2	0.2	2.2	0.2	7.8	0.2	43.3	12.5	0.4	0.0	100.0
1979	32.8	0.1	1.9	0.2	6.8	0.2	45.3	12.4	0.3	—	100.0
1980	33.0	0.2	1.9	0.1	6.3	0.2	45.9	12.1	0.3	—	100.0
1981	33.0	0.1	1.8	0.1	6.0	0.2	46.7	11.8	0.3	—	100.0
1982	32.4	0.2	1.8	0.1	6.0	0.1	47.7	11.4	0.3	0.0	100.0
1983	31.7	0.2	1.8	0.1	5.9	0.1	47.8	12.1	0.3	0.0	100.0

¹⁾ Pykälän sisältö: 70 § Huorinteko tai siihen rinnastettava haureellinen teko; 71 § Avioliiton aikana saatu sukupuolitauti; 72 § Toisen puolison hengen tavoittelu tai tämän pahoinpitelyminen törkeästi; 73 § Toiselle puolisolle tuomittu vähintään 3 vuoden vapausrangaistus tai rangaistus rikoksesta, joka on omiaan saattamaan hänet halveksimisen alaiseksi; 74 § Puolison jatkuva huumavien aineiden väärinkäyttö; 75 § Toisen puolison mielisairaus; 76:1 § Asumuserotuomiota seurannut vähintään vuoden kestänyt erillään asuminen; 76:2 § Välien rikkoutumisesta johtunut vähintään 2 vuoden erillään asuminen; 76:3 § Vuoden kestänyt erillään asuminen, joka johtuu siitä, että toinen puoliso ilman pätevää syytä karttaa yhteiselämää tai menettelyllään saa toisen sitä pätevästä syystä karttamaan; 77 § Puolison oleminen tietymättömissä vähintään 3 vuoden ajan.

Avioeroperusteissa on tehty seuraavat lainmuutokset:

70 § Vuonna 1969 muutettiin säännöstä niin, että "milloin puolisoloiden yhteisten lasten etu sitä vaatii tai siihen on muita painavia syitä, oikeus voi avioeron sijasta tuomita puoliset asumuseroon, tahi, jos puoliset jo on tuomittu asumuseroon, hylätä avioerokanteen" (324/69); 72 § Vuonna 1944 säännöksessä alunperin mainitun "törkeän pahoinpitelyn" merkitystä täsmennettiin niin, että siitä ei ole tarvinnut seurata vaikeata ruumiinvammaa, mitä törkeän pahoinpitelyn rikosoikeudellinen tunnusmerkistö tuolloin edellytti (212/44); 75 § Vuonna 1969 luovuttiin ensinnäkin alkuperäisestä vaatimuksesta, että sairauden pysyväisestä parantamisesta ei ole päteviä toiveita (324/69); 76 § Vuonna 1948, kun avioliittolakiin otettiin asumuseroa koskeva säännöstö, lisättiin tähän pykälään asumuserotuomion jälkeistä erillään asumista koskeva säännös. Se tuli ensimmäiseksi momentiksi. Vanhempi kahden vuoden erillään asumista koskeva ensimmäinen momentti siirtyi 2 momentiksi ja entinen toinen momentti 3 momentiksi (681/48). Toista momenttia muutettiin samalla siten, että kumottiin tähän saakka voimassa ollut määräys, että yhteiselämän lopettamiseen pääasiallisesti syyllisen puolison vaatimuksesta avioeroon voitiin tuomita vain erittäin painavista syistä. Kolmas momentti sai nykyisältönsä vuonna 1944 kun avioeron perusteeksi lisättiin yhteiselämän karttamisen lisäksi menettely, jolla toinen puoliso saa toisen pätevästä syystä välttämään yhteiselämää (212/44).

²⁾ Sisältää vain tapaukset, joissa avioeron peruste tiedetään. Avioerojen kokonaismäärä ilmenee taulukosta 1.

Taulukossa 3 on esitetty, missä määrin eri avioeroperusteilla on avioeroja tuomittu avioliittolain voimassaoloaikana. Oikeuskäytännössä sovelletaan kaikkia avioliittolain avioeroperusteita, mutta puolisoiden erillään asuminen joko asumuserotuomion jälkeen tai muutoin välien rikkoutumisen johdosta on avioliittolain koko voimassaoloajan ollut yleisimmin käytetty avioeron peruste. Näillä perusteilla tuomittiin 1970-luvulla yli puolet avioeroista. Puolisoiden välien rikkoutumiseen perustuvien avioerojen osuus kaikista avioeroista on 1950-luvulta alkaen vähentynyt.

Joka kolmas avioero on viime vuosina tuomittu aviorikoksen perusteella. Näiden osuus kaikista avioeroista on 1950-luvulta alkaen lisääntynyt. Kolmas yleisesti käytetty avioeroperuste on puolison huumaaivien aineiden jatkuva väärinkäyttö.

Tilastolliset tarkastelut avioerojen syistä ovat kuitenkin pinnallisia. Niiden luotettavuutta tämän kysymyksen selvittämisessä rajoittavat ainakin seuraavat tosiseikat. Ensinnäkin käyttäytymistieteellisissä tutkimuksissa on osoitettu, että avioeroon päättävä kehitys perheessä on pääsääntöisesti pitkäaikainen tapahtumasarja, vaikka avioeroa — ilmeisesti lain säännöksistä johtuen — perustellaankin jollakin toista puolisoa loukanneella yksittäisteolla. Viime kädessä osoittautuu usein ongelmalliseksi myös sen osoittaminen, kumpi puoliso ja millaiset olosuhteet ovat johtaneet avioeroon päättävän tapahtumasarjan käynnistymiseen ja pitäneet sitä yllä.

Toiseksi oikeudenkäynnissä esiintyvän avioeroperusteen valintaan vaikuttavat pääasian lisäksi myös prosessuaaliset seikat ja avioeron liitännäisseuraamukset, jotka avioeroperusteesta johtuen voivat olla erilaisia. Syyllisyysperusteisen avioeron saa välittömästi, mutta välien rikkoutumiseen perustuva avioero vie paljon aikaa. Tämä voi houkutella avioeroon yhteistuuminkin päätyneen avioparin nopean avioeron toivossa perustelemaan avioerohakemustaan syyllisyysperusteella. Syyllisyysperiaate ei myöskään rajoitu vain niihin lain säännöksiin, jotka koskevat avioeron myöntämisen edellytyksiä. Avioeroon on kytketty liitännäisseuraamuksia, jotka voidaan kohdistaa syylliseen puolisoon. Avioeroon pääasiassa syyppä puoliso voidaan ensinnäkin velvoittaa suorittamaan vahingonkorvausta toiselle puolisolle (AL 78 § 1 mom.), toiseksi hän voi menettää muutoin mahdollisen elatusapunsa toiselta puolisolta (AL 79 § 1 mom.), kolmanneksi hän voi menettää tasinko-oikeutensa eli oikeuden saada avioeroa seuraavassa omaisuudenjaossa toisen puoli-

son omaisuutta (AL 78 § 3 mom.). Nämä syyllisyysperusteisen avioeron liitännäisseuraamukset saattavat houkutella "syyttömän" puolison hakemaan avioeroa tällaisilla syillä, vaikka avioeron tosiasiallinen perusta olisikin puolisoiden välien rikkoutuminen muusta syystä. Toisaalta avioeron liitännäisseuraamukset antavat mahdollisuuden joissakin tapauksissa kohtuullistaa esimerkiksi omiasuuden jakoa avioeron yhteydessä, mikä seikka myös voi lisätä syyllisyysperusteiden käyttämistä avioeroa haettaessa.

Kolmanneksi kansainväliset vertailut avioeroista osoittavat tärkeitä seikkoja. Avioeroisuudessa sinänsä on teollistuneidenkin maiden välillä suuria eroja, ja lisäksi ne ovat varsin pysyviä. Tällaisissa vertailuissa Suomen avioerojen määrä asettuu keskiryhmään. Jos sen sijaan tarkastellaan avioerojen määrässä tapahtuneita muutoksia eri maissa, osoittautuvat ne yleispiirteiltään hyvin samansuuntaisiksi. Toista maailmansotaa seuranneen korkean avioeroisuuden ajan jälkeen avioerojen määrä teollistuneissa maissa yleisesti laski, 1950- ja 1960-luvulla avioeroisuus pysyi suhteellisen alhaisella tasolla ja 1960-luvun lopulta alkaen se on taas voimakkaasti kasvanut. Tämä näyttää osoittavan, että jotkin yhteiskunnan kehitykseen vaikuttavat syyt merkitsevät avioeroisuuden kannalta enemmän kuin oikeudelliset säännökset, jotka eri maissa poikkeavat toisistaan huomattavastikin.

Yhteiskunnallisten olosuhteiden merkitys avioeron kannalta ilmenee myös siinä, että avioerot ovat yleisempiä kaupungeissa kuin maaseudulla, ja että ne lisääntyvät paikkakunnan koon, asumi-
mistiheyden ja teollistumisasteen kasvaessa. Tunnettua on sekin, että maatalousväestön avioeroisuus on selvästi vähäisempää kuin avioeroisuus muissa ammattiryhmissä. Kun avioerolainsäädäntö on kaikille sama, nämä tiedot osoittavat, miten tärkeä merkitys lainsäädännöstä riippumattomilla tekijöillä on avioeropäätöksessä.

Yhdessä edellä mainitut tosiseikat näyttävät osoittavan, että avioerosäännösten perustaminen laissa erityisesti osoitettuihin ja usein tosiasiaa näennäisiin yksittäisiin avioeron perusteisiin ei ole tarkoituksenmukaista. Avioerosäännöstellä ja erityisesti avioeroperusteiden tiukkuutta tai väljyyttä sääntelemällä ei voida juuri lainkaan vaikuttaa tosiasiaa esiintyvien avioerojen määrään.

3.2.2. Ehdotettu uusi avioerosäännöstö

Kun on ilmeistä, ettei avioeron perusteita koskevilla säännöksillä voida vaikuttaa avioliittojen purkautumiseen, ei ole mielekäästä pitää ehdotuksen tavoitteena avioerojen ehkäisemistä tällä tavalla. Sen sijaan tavoitteena voidaan pitää säännöstöä, joka tekee mahdolliseksi avioeron seuraamuksia harkitusti sovitellen purkaa sellaiset avioliitot, joiden jatkuminen on toivotonta. Erityisesti avioero-oikeudenkäyntien osalta on tavoitteeksi asetettava, että ne eivät saa kärjistää puolisoiden välisiä ristiriitoja taikka synnyttää uusia riitoja eroavien puolisoiden välillä. Erityisesti tästä syystä on luovuttava syyllisyysperiaatteesta avioeron perusteena.

Ehdotettavan uuden avioeroa koskevan säännösten pääperiaatteet ovat seuraavat. Avioerosäännöstöä ehdotetaan kehitettäväksi niin, että avioerosta päätettäessä yhtäältä annettaisiin puolisoille nykyistä enemmän harkintavaltaa ja -mahdollisuuksia päätöksessään ja toisaalta korostettaisiin tämän päätöksen oikeudellisten ja tosiasiallisten seuraamusten huomioon ottamista avioeron jälkeisessä tilanteessa. Puolisoiden avuksi heidän harkitessaan avioeroa ja myös muutoin perheessä esiintyvien ristiriitatilanteiden selvittämisessä ehdotetaan erityisen perheasioiden sovittelujärjestelmän luomista.

Ehdotuksessa ei kuitenkaan ole haluttu aikaansaada järjestelmää, joka tekisi mahdolliseksi nopeisiin päätöksiin perustuvat avioerot. Sekä puolisoiden että etenkin lasten olojen järjestämisen kannalta tätä ei voida pitää toivottavana silloinkaan, kun avioeropäätös sinänsä on harkittu. Tämän vuoksi ehdotetaan, että puolisoilla olisi pääsääntöisesti oikeus saada avioero vasta harkinta-ajan jälkeen. Harkinta-aika on tarkoitettu auttamaan puolisoita ja muita perheenjäseniä avioeron seuraamusten selvittämisessä ja ratkaisemisessa.

Puolisoilla on usein vaikeuksia toimia avioerotilanteessa järkevästi sekä omaa että muiden perheenjäsenten avioeron jälkeistä elämäntilannetta kaukonäköisesti ajatellen ja huomioon ottaen. Keskeinen tavoite avioerojärjestelmää kehitettäessä onkin riitaisten ja pikaisten avioerojen hillitseminen, jotta tärkeä päätös avioliiton purkamisesta voidaan toteuttaa parhaalla mahdollisella tavalla ja ottaen myös huomioon kaikkien osapuolten kannalta avioeron seurannaisvaikutukset.

Asumuserosta ehdotettu harkinta-aika poikkeaa siinä, että asumuserotuomio raukeaa, jos puo-

lisot eivät ole siirtyneet asumaan erilleen kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun tuomio sai lainvoiman, taikka jos he erilleen muutettuaan ovat palanneet yhteiselämään (AL 69 a § 4 mom.). Ehdotetun uuden avioerosäännösten mukaan puolisoiden ei sen sijaan edellytettäisi välttämättä asuvan erillään harkinta-aikana. Yhteiselämän jatkumisen voi nimittäin olettaa joissakin tapauksissa nimenomaisesti olevan eduksi puolisoitten harkitessa avioliittonsa jatkamisen mahdollisuuksia, ja monessa tapauksessa erilleen muuttaminen on myös käytännössä vaikeaa.

Harkinta-aikana olisi puolisoilla, joilla on huollossaan lapsia, mahdollisuus järjestää näiden vastainen huolto ja elatus. Harkinta-aika toimisi myös sopeutumisajana sille puolisolle, joka vastustaa avioeroa. Tänä aikana hänellä olisi mahdollisuus selvittää itselleen ja toisen puolison kanssa avioerovaatimuksen taustaa ja merkitystä vastaisen elämän kannalta.

Harkinta-aika voisi myös johtaa avioerovaatimuksesta luopumiseen. Sen vuoksi ehdotetaan, että avioero tuomitaan harkinta-ajan jälkeenkin vain, jos jompikumpi puoliso sitä silloin nimenomaisesti uudelleen vaatii.

On myös mahdollista, että puoliset ovat tosiasiallisesti jo ennen avioeron hakemista asuneet erillään niin kauan, että tämän tilanteen voi katsoa jo vakiintuneen ja tavanomaisesti harkinta-aikana suoritettaviksi ajatellut järjestelyt on jo tehty. Välittömän eron tuomitsemiseksi jomankumman puolison vaatimuksesta on katsottu riittävän kahden vuoden keskeytyksettä jatkuneen erillään asumisen.

Nykyistä asumuserosäännöstöä ei ole syytä säilyttää sen jälkeen kun ehdotettu avioerojärjestelmä tulee voimaan. Asumuseron perusteella tuomittavan avioeron korvaisi harkinta-ajan jälkeen tuomittava avioero.

3.2.3. Perheasioiden sovittelu

Ehdotetuilla perheasioiden sovittelua koskevilla säännöksillä tavoitellaan perheessä esiintyvien ristiriitojen ja oikeudellisten asioiden selvittämistä asianosaisten välisissä neuvotteluissa sekä niiden ratkaisemista yhteisesti hyväksytyillä sopimuksilla. Vaikka perheessä esiintyvät ristiriidat kärjistyvät usein niin, että avioliitto halutaan purkaa, myös avioliiton aikana saattaa esiintyä vaikeita ristiriitatilanteita. Kaikkia perheen ongelmatilanteita varten ehdotetaan erityisen sosiaalipalvelumuodon, perheasioiden sovittelun

järjestämistä ensi sijassa olemassa olevia sosiaali- palveluja hyväksi käyttäen. Näiden palvelujen antajina tulisivat toimimaan sosiaalilautakunnat ja lääninhallituksen luvan saaneet yhteisöt, tyhmyt ja säätiöt sekä henkilöt. Ehdotettuun perheasioiden sovitteluun olisivat siten käytettävissä jo olemassa olevat asumuserosovittelu- sekä kasvat- ja perheneuvontapalvelut. Sosiaalihuollon osana perheasioiden sovittelua tulisivat yleisesti koskemaan sosiaalihuoltolain (710/82) säännökset, ja sen suunnittelu ja kehittäminen tapahtuisi sosiaalitoimen suunnittelun yhteydessä niin kuin sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annetussa laissa (677/82) säädetään.

Sovittelu olisi pyynnöstä ja vapaaehtoisuuteen perustuen kaikkien perheenjäsenten käytettävissä aina silloin, kun perheessä esiintyy ristiriitoja, joita perheen kesken ei ole onnistuttu sopimaan. Sovittelijoiden tehtävänä sekä avioerojen yhteydessä että muulloinkin olisi erityisesti kiinnittää huomiota perheen alaikäisten lasten aseman turvaamiseen.

Yksityiskohtaiset ohjeet perheasioiden sovittelusta antaisi sosiaalihallitus.

3.2.4. Yhteiselämän lopettaminen

Avioliitoissa esiintyy toisinaan ristiriitoja, jotka saattavat johtaa niin sietämättömään tilanteeseen, että perheyhteyden välitön katkaiseminen on välttämätöntä. Tällaisia ovat muun muassa vaikeat perheväkivaltatilanteet. On myös mahdollista, että toinen tai molemmat puoliset muusta syystä haluavat katkaista perheyhteytensä osaamatta tai haluamatta vielä ratkaista kantaansa mahdolliseen avioeroon. Tällaisia tapauksia varten ehdotetaan, että tuomioistuim voi puolisoitten yhteisestä hakemuksesta tai toisen puolison yksin esittämästä vaatimuksesta velvoittaa toisen puolison heti muuttamaan yhteisestä kodista sekä antaa toiselle puolisolalle yksin oikeuden jäädä asumaan yhteiseen kotiin ja käyttää siihen kuuluvaa tai muutoin tarvitsemaansa taikka lasten tarvitsemaa toiselle puolisolalle kuuluvaa irtainta omaisuutta. Asumisoikeudesta päätettäessä ratkaisevana olisi pidettävä sitä, kumman puolison voidaan enemmän katsoa tarvitsevan asuntoa. Tällainen päätös, joka olisi heti täytäntönpantavissa niin kuin lainvoimainen päätös, olisi voimassa toistaiseksi, omaisuuden osituksen toimittamiseen saakka ja korkeintaan kahden vuoden ajan, jona aikana puolisoilla olisi mahdolli-

suus saada avioero. Jos päätöksen perustana ollut tilanne muuttuu, voitaisiin tuomioistuimen päätös peruuttaa tai muuttaa uudella päätöksellä myös ennen tämän määräajan päättymistä.

Soveltamisalaltaan suppeampana samantapainen järjestely sisältyy myös voimassa olevaan lakiin. Avioliittolain 81 §:n 1 momentin mukaan asumuseroa tai avioliiton purkamista koskevan asian ollessa tuomioistuimen käsiteltävänä tuomioistuin voi puolison vaatimuksesta harkintansa mukaan määrätä yhteiselämän heti lopetettavaksi. Samassa yhteydessä se voi määrätä lasten huollosta ja puolison elatusvelvollisuudesta sekä puolison oikeudesta käyttää toiselle puolisolalle kuuluvaa irtainta omaisuutta samoin kuin asumisesta yhteisessä kodissa sinä aikana, jonka pääasian ratkaiseminen vie. Avioliittolain 51 §:n 3 momentin mukaan myös puolisoitten asuessa erillään välien rikkoutumisen vuoksi voi tuomioistuin velvoittaa toisen puolison antamaan toisen käytettäväksi määrätynlaista irtainta omaisuutta.

3.2.5. Avioliiton peruutumissäännöistä luopuminen

Voimassa olevan lain mukaan voidaan eräissä tapauksissa avioliitto määrätä peruutumaan (AL 67—68 §). Jos avioliittoon on menty ehdottomasta avioesteestä huolimatta (AL 67 §), virallisen syyttäjän on aina vaadittava ja myös puolisolalla on oikeus vaatia avioliiton peruutumista. Puoliso voi vaatia avioliiton peruutumista myös, jos hän on avioliittoon mentäessä ollut pysyvässä tai tilapäisessä mielenhäiriössä tai hänet on erehdytetty tai pakotettu avioliittoon (AL 68 §). Avioliiton peruutumistapauksessa ei sovelleta avioliittolain ositussäännöksiä (AL 90 §), ja tällaisessa tapauksessa "syyttömällä puolisolalla" on myös mahdollisuus saada toiselta kohtuullinen vahingonkorvaus (AL 69 §).

Avioliiton peruutuminen ja avioero ovat avioliiton purkamisen kannalta rinnakkaisia institutioita. Tosiasiallisen yhteiselämän lakkaamisen suhteen ne eivät lainkaan eroa toisistaan, vaan eroavuus on niiden liitännäisseuraamuksissa. Voimassa olevan lain mukaan puolisolalla on avio-oikeus toisen puolison omaisuuteen. Jos avioliitto on tuomittu peruutumaan, avio-oikeutta ei kuitenkaan ole omaisuuteen, joka puolisolalla oli avioliittoon mentäessä tai minkä hän on sen jälkeen saanut perintönä, lahjana tai testamentin nojalla taikka mitä sen sijaan on tullut. Tämä

säännös estää hyötymästä avioliitosta, joka lain mukaan ei ole luvallinen.

Tässä esityksessä ehdotetaan voimassa olevia ositussäännöksiä täydennettäväksi erityisellä sovittelessä säännöksellä, jota voitaisiin soveltaa omaisuuden osituksessa. Ehdotettu säännös tekisi tarpeettomaksi erityisen avioliiton peruutumistapauksia varten säädetyn poikkeuksen yleisiin ositussäännöksiin.

Tärkeä eroavuus avioeron ja avioliiton peruuttamisen oikeusvaikutuksissa on, että avioliiton peruuttamisen yhteydessä puolisoa ei voida velvoittaa antamaan toiselle puolisolle elatusapua, niin kuin on laita avioeron yhteydessä. Kuitenkin tällaiseen saattaa joskus olla perusteltua tarvetta. On myös huomattava, että peruutumaan tuomittava avioliitto on voinut jatkua hyvinkin pitkään sekä perhesuhteet ja sosiaalinen tilanne vakiintua niin, että avioliiton peruuttamista seuraava tilanne kaikissa olennaisissa suhteissa muistuttaa avioeron jälkeistä tilannetta.

Oikeuskäytännössä avioliiton peruuttaminen on nykyään harvinainen. Varhemmin, kun ehdottomia avioesteitä oli nykyistä useampia ja mahdollisesti myös niiden tutkinta nykyistä puutteellisempaa, peruuttamissäännöstöllä oli jonkin verran enemmän käyttöä.

Näistä syistä johtuen ehdotetaan kaikki avioliiton purkamistapaukset käsiteltäviksi avioeroina kuitenkin siten, että harkinta-aikaa koskevia säännöksiä ei ole sovellettava, jos kysymyksessä on purkavasta avioesteestä huolimatta solmittu avioliitto. Virallinen syyttäjä olisi velvollinen ajamaan avioerokannetta, jos avioliittoon on menty ja avioliitto jatkuu ehdottomasta avioesteestä huolimatta. Avioeron taloudellisia seuraamuksia koskevat säännökset tulisivat sellaisinaan sovellettaviksi myös tapauksissa, joissa avioliiton purkamisen taustalla on nykyisessä peruuttamissäännöksessä tarkoitettu tilanne.

3.2.6. Kuolleeksi julistetun avioliitto

Kun henkilö kuolleeksi julistamisesta 23 päivänä huhtikuuta 1901 annetun lain mukaisesti julistetaan kuolleeksi, hänen avioliittonsa samalla purkautuu. Lakiehdotuksen 3 §:ään on otettu tästä nimenomainen säännös.

Vaikka kuolleeksi julistettu myöhemmin palaisikin, hänen avioliittonsa pysyy edelleen purkautuneena. Jos kuolleeksi julistetun puoliso on mennyt uuteen avioliittoon ja kuolleeksi julistetun havaitaan sittemmin olevan elossa, on uusi

avioliitto kuolleeksijulistamislain 15 §:n (351/75) mukaan kuitenkin siihen menneen puolison vaatimuksesta purettava, jos entiset puoliset ilmoittavat tuomioistuimelle sopineensa avioliittonsa jatkamisesta. Purettavan myöhemmän avioliiton puolisoihin ja heidän lapsiinsa sovelletaan voimassa olevan lain mukaan säännöksiä avioliiton peruuttamisesta.

Kuolleeksijulistamislain 15 § ehdotetaan kumottavaksi. Niissä käytännössä hyvin harvinaisissa tapauksissa, joita tämä erikoissäännös koskisi, sovellettaisiin lakiehdotuksen avioerosäännöksiä.

3.2.7. Oikeudenkäyntimenettely avioeroa koskevassa asiassa

Oikeuspaikka ja vireillölon vaikutus

Avioliiton pätevyttä ja purkamista koskevien asioiden oikeuspaikasta säädetään oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 10 §:ssä (342/68). Sanotun pykälän 1 momentin mukaan kanne tutkitaan sen paikkakunnan tuomioistuimessa, missä vastaaja asuu tai missä aviopuolisolla on viimeksi ollut yhteinen asunto. Jollei vastaajalla ole tunnettua asuinpaikkaa Suomessa, voidaan kannetta ajaa myös siellä, missä kantaja asuu. Milloin kanne kohdistetaan molempiin aviopuolisoihin eivätkä nämä asu samalla paikkakunnalla, on juttu tutkittava siellä, missä he viimeksi ovat yhdessä asuneet tai missä jompikumpi heistä asuu. Jollei laillista tuomioistuinta edellä sanotun mukaisesti ole olemassa, on juttu tutkittava Helsingin raastuvanoikeudessa. Lisäksi on mainittu 10 §:n 3 momentin mukaan puolisoitten yhteinen hakemus asumuseron tai avioeron saamisesta tehtävä sille alioikeudelle, jolla on toimivalta tutkia molempiin aviopuolisoihin kohdistuva kanne.

Oikeuspaikkaa koskevien säännösten lisäksi on oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 10 §:ään otettu säännökset siitä, että jokaisella edellä sanotun mukaisesti toimivaltaisella tuomioistuimella on oikeus tutkia avioliiton pätevyyttä ja purkamista koskeva kanne, vaikka kanne saman avioliiton pätevydestä tai purkamisesta jo olisi vireillä toisessa tuomioistuimessa. Kannetta avioliiton pätevydestä tai purkamisesta ei kuitenkaan voida nostaa sen jälkeen, kun kysymys saman avioliiton pätevydestä tai purkamisesta jo on ratkaistu ensiksi vireille pannussa oikeudenkäynnissä ja ratkaisu on saanut lainvoiman (10 §:n 1 momentti). Edelleen on 10 §:ään otettu säännökset

jutun siirtämisestä asianosaisen vaatimuksesta, jos saman avioliiton pätevyyttä tai purkamista koskevia oikeudenkäyntejä on vireillä useammassa eri tuomioistuimissa.

Edellä selostettuja säännöksiä on pidettävä erittäin epätarkoituksenmukaisina ja vaikeaselkoisina. Käytännössä niiden merkitys on sitä paitsi jäänyt vähäiseksi.

Säännösten monimutkaisuus on ennen kaikkea aiheutunut siitä 10 luvun 10 §:n 2 momentissa nimenomaisesti säädetystä periaatteesta, että vaikka avioliiton pätevyyttä tai purkamista koskeva asia on jo vireillä tuomioistuimissa, ei tämä seikka estä panemasta vireille uutta oikeudenkäyntiä toisessa tuomioistuimessa saman avioliiton pätevyyttä tai purkamista koskevassa asiassa.

On myös otettava huomioon, että lakiehdotuksen mukainen avioliiton purkamista koskeva järjestelmä tulee olemaan teknisesti olennaisesti yksinkertaisempi kuin voimassa olevan avioliittolain mukainen järjestelmä. Sekä avioliiton peruuttamista että asumuseroa koskevat säännöstit ehdotetaan kumottaviksi. Uusi järjestelmä tuntee vain kaksi avioeron muotoa: pääsäännön mukaan avioero myönnetään kuuden kuukauden harkinta-ajan jälkeen, minkä lisäksi laissa määritellyissä erityistapauksissa avioero voidaan myöntää ilman sanottua harkinta-aikaa. Ehdotettu järjestelmä ei myöskään tunne mitään erityisiä laissa säänneltäviä, syyllisyyttä edellyttäviä avioeroperusteita taikka tällaisiin perusteisiin liitettyjä, syylliselle puolisolalle haitallisia seuraamuksia. Uuden avioerojärjestelmän selväpiirteisyys tekee jo sinänsä mahdolliseksi olennaisesti yksinkertaistaa nykyisiä oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 10 §:n säännöksiä.

Avioliiton pätevyyttä ja avioeroa koskevien asioiden *oikeuspaikkaa* koskevat säännökset ehdotetaan edellä sanotun perusteella yksinkertaistettaviksi siten, että asia on pantava vireille sen paikkakunnan tuomioistuimissa, missä jommallakummalla puolisolalla on kotipaikka. Jomman kumman puolison kotipaikan tuomioistuin olisi oikeuspaikkana myös silloin, kun virallinen syyttäjä nostaa kanteen puolisoitten tuomitsemisesta avioeroon sillä perusteella, että on olemassa purkava avioeste. Jollei toimivaltaista tuomioistuinta sanotun säännön nojalla olisi olemassa, esimerkiksi kun molemmat puoliset asuvat pysyvästi vieraassa valtiossa, olisi oikeuspaikkana Helsingin raastuvanoikeus.

Avioliiton pätevyyttä tai purkamista koskevan asian vireilläolon vaikutus ehdotetaan säänneltä-

väksi siten, että kun asia on tullut tuomioistuimissa vireille, voitaisiin saman avioliiton pätevyyttä tai purkamista koskevat vaatimukset tutkia ainoastaan tässä jo vireillä olevassa jutussa. Asian vireilletulo estäisi siten panemasta saman avioliiton pätevyyttä taikka purkamista koskevaa asiaa uudelleen vireille eri oikeudenkäyntinä toisessa taikka samassa tuomioistuimissa.

Erityissäännökset avioliiton purkamista koskevista asioista

Avioliittolain voimaannpanosta annettuun lakiin (235/29) sisältyy eräitä erityissäännöksiä oikeudenkäyntimenettelystä avioliiton purkamista koskevista asioista. Lain 10 §:n 1 momenttiin on otettu säännös julkisen haasteen käyttämisestä avioliiton purkamista koskevassa asiassa, saman pykälän 2 momenttiin säännös uskotun miehen määräämisestä edustamaan poissaolevaa, julkisella haasteella haastettua vastaajaa ja 11 §:n 1 momenttiin todistelua koskeva säännös sekä saman pykälän 2 momenttiin säännös avioliiton purkamista koskevan asian ratkaisemisesta ensikäsittelyssä vastaajan ollessa poissa.

Oikeudenkäyntimenettelyn osalta on hallituksen esitystä valmisteltaessa ollut lähtökohtana se, että oikeudenkäyntimenettelyyn avioeroa koskevista asioista tulisi mahdollisimman laajalti voida soveltaa oikeudenkäymiskaaren yleisiä säännöksiä asioista, joissa sovinto ei ole sallittu. Näistä yleisistä säännöksistä tulisi poiketa vain sikäli ja siinä laajuudessa, kuin tällaisia poikkeuksia voidaan pitää välttämättöminä. Tämän perusteella on näyttänyt ilmeiseltä, että edellä mainittujen avioliittolain voimaannpanosta annetun lain 10 ja 11 §:n säilyttämiseen ei ole perusteltua aihetta. Ensinnäkin sanotun lain 10 §:n 1 momentti ja 11 §:n 1 momentti ovat menettäneet merkityksensä jo sen johdosta, että haastetta ja sen tiedoksiantamista koskeva oikeudenkäymiskaaren 11 luku on avioliittolain voimaannpanosta annetun lain antamisen jälkeen kokonaan uusittu vuonna 1960 annetulla lailla (362/60) siihen myöhemmin tehdyine muutoksineen, ja koska myös todistelua koskeva oikeudenkäymiskaaren 17 luku on uudistettu vuonna 1948 annetulla lailla (571/48).

Avioliittolain voimaannpanosta annetun lain 11 §:n 2 momentin säännös asian ratkaisemisesta ensikäsittelyssä vastaajan poissaolosta huolimatta tulisi ehdotetun uuden avioerojärjestelmän piirissä jäämään käytännössä vaille mainittavaa merkitystä jo sen vuoksi, että avioeroon tuomitseminen

tapahtuiksi pääsäännön mukaan asian *toisessa* käsittelyssä kuuden kuukauden harkinta-ajan kuluuttua. Jos taas puolisoilla olisi oikeus saada avioero välittömästi ilman harkinta-aikaa, lähinnä silloin kun puoliset ovat asuneet erillään kahden vuoden ajan, ei vuorostaan näyttäisi olevan syytä sallia asian ratkaisemista ensikäsitellyssä vastaajan poissaolosta huolimatta ja siten poiketa oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 12 §:n 1 momentissa asetetusta velvoitteesta lykätä asia, jossa sovinto ei ole sallittu. Tällaisen poikkeuksen tekeminen näyttäisi päinvastoin olevan ristiriidassa sen uuden avioerojärjestelmän peruseriaatteen kanssa, että avioerojärjestelmän ei tulisi pyrkiä suosimaan avioeron saamista mahdollisimman nopeasti. Poikkeamiselle siitä, mitä yleensä on voimassa asioista, joissa sovinto ei ole sallittu, ei myöskään näyttäisi olevan mitään käytännön tarvetta avioeroa vaativan puolison kannalta. Asian käsittelyn lykkäämisestä huolimatta käytännön kysymykset, esimerkiksi puolison ja lasten elatus ja lapsen huolto, voidaan tarpeen vaatiessa järjestää tarkoituksenmukaisin väliaikaisin määräyksiin ja omaisuuden ositus voidaan uusien säännösten mukaan toimittaa vaikkapa jo ennen avioeroasian vireille panoa.

Edellä sanotun perusteella avioliittolain voimaannapannosta annetun lain 10 ja 11 § ehdote- taankin kumottaviksi.

Suomen tuomioistuimien yleistoimivalta

Suomen tuomioistuimien yleistoimivallasta säädetään eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeussuhteista annetun lain (379/29) 8 §:ssä, jonka säännökset on lain antamisen jälkeen muutettu vuonna 1967 annetulla lailla (190/67). Lisäksi yleistoimivaltaa koskeva säännös sisältyy myös sanotun lain 50 §:n 1 momenttiin.

Näissä säännöksissä on määritelty, millaisin edellytyksin Suomen tuomioistuin voi tutkia asian, joka koskee avioliiton peruuttamista, asumuseroa, avioeroa tai avioliiton pätevyyttä. Säännösten tarkistaminen on tätä hallituksen esitystä valmisteltaessa osoittautunut välttämättömäksi jo sen johdosta, että avioliiton purkamista koskeva uusi järjestelmä tulee tuntemaan vain yhden ainoan avioliiton purkamisen muodon, puolisoiden tuomitsemisen avioeroon. Sekä avioliiton peruuttamista että asumuseroa koskevat säännökset ehdotetaan kokonaan kumottaviksi.

Näiden Suomen sisäisessä oikeudessa toteutettaviksi ehdotettujen muutosten vuoksi ehdote-

taan eräistä kansainvälisistä perheoikeussuhteista annetun lain 8 §:ää muutettavaksi siten, että säännöksestä poistetaan viittaukset avioliiton peruuttamista taikka asumuseroa koskeviin asioihin sekä että säännökseen lisätään oikeusohjeet Suomen tuomioistuimen yleistoimivallasta yhteiselämän lopettamista koskevassa asiassa. Avioliiton peruuttamista koskevan säännösten poistamisen seurannaismuutoksena ehdotetaan lisäksi kumottavaksi mainitun lain 10 §, joka koskee sovellettavaa lakia avioliiton peruuttamista koskevassa asiassa. Lisäksi lain 10 §:n kumoamisen johdosta ehdotetaan myös tarkistettavaksi lain 9 §:n sanamuoto. Mainittu 9 § koskee avioliiton purkamista koskevassa asiassa sovellettavaa lakia. Lopuksi ehdotetaan lain 50 §:ää laajennettavaksi siten, että säännös muutetussa muodossaan tulee koskemaan, paitsi asiaa, jossa on kysymys avioliiton julistamisesta mitättömäksi muutovirheen perusteella, myös asioita, joissa on kysymys avioliiton julistamisesta mitättömäksi aineellisen virheen perusteella, esimerkiksi silloin kun toiselta osapuolelta on täysin puuttunut oikeudellinen kyky ilmaista tahtonsa.

Näiden, lähinnä seurannaismuutoksiksi luonnehdittavien tarkistusten lisäksi on kuitenkin katsottu tarpeelliseksi uudistaa Suomen tuomioistuimen yleistoimivaltaa koskevia säännöksiä myös eräiltä muilta osin. Uudistusten pääperiaatteena on se, että avioliiton pätevyyttä tai avioeroa koskevassa asiassa Suomen tuomioistuimella olisi pääsäännön mukaan toimivalta tutkia asia vain silloin, kun ainakin toisella puolisoilla on Suomessa kotipaikka (8 §:n 1 momentin 1 kohta). Kotipaikalla tarkoitetaan tällöin kansainvälisen yksityisoikeuden piirissä vakiintunutta kotipaikan (habitual residence) käsitettä. Harkittaessa Suomen tuomioistuimen toimivaltaa on ratkaisevana ajankohtana pidettävä oikeudenkäynnin vireilletulon ajankohtaa.

Kansainvälisen vertailun kannalta edellä sanottu pääperiaate vastaa niitä vireillä olevia ja toteutettuja uudistuspyrkimyksiä, jotka tähtäävät siihen, että yleensäkin tuomioistuimien ja muiden viranomaisten yleistoimivaltaa ei tulisi määritellä aiheettoman laajaksi ja että toimivallan perusteeksi tulisi vaatia tosiasiallista sosiaalista yhteyttä siihen valtioon, jonka viranomainen ottaa tutkittavaksi perhesuhteita koskevan asian. Tämän ajatustavan mukaisesti pelkästään puolisoiden kansalaisuutta taikka toisen puolison kansalaisuutta ei voida avioeroa koskevassa asiassa hyväksyä toimivallan perusteeksi, jos kumpaisellakaan puolisoilla

ei ole mitään muuta yhteyttä asianomaiseen valtioon.

Sekä kansainvälisissä sopimuksissa että eräissä ulkomaisissa uudistusehdotuksissa on kotipaikalle useasti asetettu tiukemmat vaatimukset silloin, kun toimivallan perusteena avioeroa koskevassa asiassa on ollut avioeroa vaativan puolison kotipaikka kuin silloin, kun toimivalta on perustunut avioeroa vaativan puolison vastapuolena olevan puolison kotipaikkaan. Esimerkiksi avioerojen ja asumuserojen tunnustamista koskeva Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssin sopimus 1 päivästä kesäkuuta 1970 velvoittaa tunnustamaan avioeron silloin, kun avioerotuomion on antanut sen valtion viranomainen, missä vastaajalla tai kantajalla oli kotipaikka, mutta kuitenkin siten, että jos päätöksen oli antanut kantajan kotipaikan viranomainen, kantajalla oli tullut olla sanotussa valtiossa kotipaikka vähintään vuoden ajan. Vastaavat säännökset on sisällytetty myös Sveitsin ehdotukseen kansainvälistä yksityisoikeutta koskevaisi laiksi 10 päivästä marraskuuta 1982. Sanotun ehdotuksen mukaan avioeroa koskeva kanne voidaan tutkia Sveitsissä, jos vastaajalla oli siellä kotipaikka taikka jos kantajalla oli ollut Sveitsissä kotipaikka vähintään vuoden ajan (57 artikla). Toisaalta sanotun ehdotuksen mukaan Sveitsissä tunnustetaan vieraassa valtiossa annetut avioerotuomiot jos jommallakummalla puolisoilla oli ollut päätöksen antaneessa valtiossa kotipaikka tai jompikumpi puoliso oli pysyvästi oleskellut sanotussa valtiossa (63 artiklan 2 kappaleen a. kohta). Lisäksi on huomattava, että edellä mainitun Haagin sopimuksen määräykset eivät estä sopimusvaltiota tunnustamasta avioeroa laajemmalti kuin mihin sopimuksen määräykset velvoittavat (17 artikla).

Säänneltäessä tuomioistuimen yleistuomivaltaa avioeroa koskevilla asioilla on vakiintuneesti pidetty tärkeänä sitä, että yleistuomivaltaa ei määritellä niin väljästi, että syntyisi tilanteita, joissa avioeroa ei vieraissa valtioissa tunnustettaisi päteväksi (ns. ontuvat avioerot). Edellä sanotun perusteella näyttäisi kuitenkin siltä, että jos Suomen tuomioistuimella olisi toimivalta, kun jommallakummalla puolisoilla on täällä kotipaikka, ei tämä juurikaan synnyttäisi vaaraa siitä, että avioeroa ei tunnustettaisi päteväksi esimerkiksi siinä vieraassa valtiossa, missä toisella puolisoilla on kotipaikka.

Erilaisten vaatimusten asettaminen kotipaikalle sen perusteella, onko kysymyksessä avioeroa vaativan vai hänen vastapuolensa kotipaikka, ei näytä myöskään olevan vaikeuksista toteutettavis-

sa ehdotetun uuden avioerojärjestelmän puitteissa. On näet otettava huomioon, että avioeroa koskeva asia voidaan ehdotuksen mukaan panna vireille paitsi toisen puolison esittämästä vaatimuksesta, myös puolisoitten yhteisestä hakemuksesta. Lisäksi avioero voidaan pääsääntöisesti myöntää vasta kuuden kuukauden harkinta-ajan jälkeen, jolloin avioeroa voi vaatia jompikumpi puolisoista taikka puoliset yhdessä. Avioerovaatimuksen voi siten harkinta-ajan jälkeen tehdä myös se puolisoista, joka ei ole pannut asiaa vireille. Olennaista uudelle järjestelmälle on näin ollen se, että vireille pannussa avioeroasiassa voivat kumpi puolisoista tahansa tai molemmat puoliset yhdessä esiintyä "kantajana", kun avioeroasia harkinta-ajan jälkeen otetaan uudelleen käsiteltäväksi. Asian vireille panon hetkellä ei toisin sanoen ole vielä mahdollista tietää, kumpi puolisoista tulee esittämään avioerovaatimuksen, kun asia lykkäyksen jälkeen otetaan uudelleen käsiteltäväksi. Tämän vuoksi asian vireille panon hetkellä ei ole perusteltua käsitellä eri tavoin tilannetta, jossa asian vireille panevalla puolisoilla on kotipaikka Suomessa kuin tilannetta, jossa Suomen tuomioistuimen toimivalta perustuu siihen, että asian vireille panijan aviopuolisolla on täällä kotipaikka.

Kotipaikkaperiaatetta ei kuitenkaan ehdoteta omaksuttavaksi poikkeuksettomana sääntönä, koska eräissä tapauksissa kohtuussyyt vaativat, että avioeroa koskeva asia tulee voida käsitellä Suomessa, vaikka kumpaisellakaan puolisoilla ei ole täällä kotipaikkaa. Näin on laita erityisesti silloin, kun asiaa ei joko oikeudellisten esteiden taikka tosiasiallisten esteiden vuoksi voida panna vireille siinä vieraassa valtiossa, jossa jommallakummalla puolisoista on kotipaikka, tai jos tämä aiheuttaisi avioeron hakijalle kohtuuttomia vaikeuksia. Näissä tapauksissa ehdotetaan, että asia voitaisiin tutkia Suomessa, jos hakijalla on aikaisemmin ollut Suomessa kotipaikka tai muu läheinen yhteys Suomeen ja asian käsittelyä Suomessa voidaan olosuhteisiin katsoen pitää perusteltuna (8 §:n 1 momentin 2 kohta). Tämän säännöksen nojalla voidaan sanotun kaltaisissa pakottavissa tapauksissa avioeroa koskeva asia tutkia Suomessa erityisesti silloin, kun kysymyksessä on Suomen kansalainen, jolla on aikaisemmin ollut täällä kotipaikka. Samoin voidaan asia tutkia täällä esimerkiksi silloin, kun kysymyksessä on Suomen kansalainen, jolla kansalaisuutensa lisäksi on taikka on ollut muita tosiasiallisia siteitä Suomeen, vaikkakaan hänellä ei ole eikä ole ollut koskaan Suomessa varsinaista kotipaikkaa.

Suomen tuomioistuimen yleistoimivaltaa koskevaan 8 §:ään ehdotetaan myös otettavaksi erityiset säännökset siitä, milloin virallinen syyttäjä voi ajaa kannetta puolisoiden tuomitsemisesta avioeroon, jos avioliitto on solmittu purkavasta avioesteestä huolimatta (8 §:n 2 ja 3 momentti). Näissä säännöksissä on virallisen syyttäjän valta ajaa avioerokannetta säännelty jossakin määrin suppeammaksi kuin tuomioistuimen yleistoimivalta tutkia puolisoiden tai toisen puolison hake- muksesta vireille pantu avioeroa koskeva asia.

Lopuksi on lain 8 §:ään ehdotettu otettaviksi säännökset tuomioistuimen yleistoimivallasta yhteiselämän lopettamista koskevassa asiassa (4 momentti). Koska päätös yhteiselämän lopettamisesta sisältää olennaisesti vain ratkaisun yhteisen kodin ja koti-irtaimiston käytöstä, on toimivalta katsottu perustelluksi rajoittaa siten, että tällainen asia voitaisiin tutkia Suomessa vain silloin, kun puolisoiden yhteiseksi kodiksi tarkoitettu asunto on Suomessa.

3.3. Avioliiton taloudelliset vaikutukset

3.3.1. Puolison ja lasten elatus

Voimassa olevan avioliittolain II osan 4 lukuun on otettu säännökset perheen elatuksesta (46—51 §), minkä lisäksi erinäisiä puolisoiden keskinäistä elatusvelvollisuutta koskevia säännöksiä sisältyy lain V osaan (108 § ja 114—116 §). Hallituksen esitystä valmisteltaessa on katsottu, että voimassa olevia, puolisoiden keskinäistä elatusvelvollisuutta koskevia säännöksiä sovellettaessa ei käytännössä ole voitu havaita sellaisia epäkohtia, että säännösten peruseriaatteita olisi aiheellista muuttaa tai tarkistaa. Tämän vuoksi nykyisiin perheen elatusta koskeviin säännöksiin ehdotetaan tehtäväksi vain lähinnä teknisinä pidettäviä muutoksia sekä selvennyksen luontoisia tarkistuksia.

Puolisoiden keskinäistä elatusvelvollisuutta koskevat säännökset ehdotetaan tarkistettaviksi siten, että nykyiset, osaksi II osan 4 luvussa, osaksi V osassa olevat säännökset koottaisiin yhteiseksi II osan 4 lukuun, joka koskisi vain *puolisoiden* keskinäistä elatusvelvollisuutta. Lapsen oikeus saada elatusta vanhemmiltaan tulisi määräytymään yksinomaan lapsen elatuksesta annetun lain (704/75) säännösten mukaisesti, myös silloin, kun vanhemmat asuvat yhdessä lastensa kanssa.

Voimassa olevan avioliittolain 46 §:n 2 ja 3 momenttiin on otettu säännökset puolison ns. toissijaisesta elatusvelvollisuudesta toisen puolison lasta kohtaan. Nämä säännökset poikkeavat siitä lapsen elatuksesta annetun lain peruseriaatteesta, jonka mukaan elatusvelvollisuus lasta kohtaan voi perustua vain oikeudellisesti sitovalla tavalla todettuun tai vahvistettuun vanhemmuuteen. Näiden säännösten säilyttämiseen ei myöskään ole tosiasiallisesti käytännön tarvetta lapsen elatuksen turvaamisen kannalta kun otetaan huomioon lapsen elatuksen turvaamisesta annetun lain (122/77) säännökset elatustuen maksamisesta lapselle. Tämän vuoksi säännökset puolison velvollisuudesta osallistua toissijaisesti puolisonsa lapsen elatukseen ehdotetaan kumottaviksi.

Kuten edellä on todettu, ovat puolisoiden keskinäistä elatusvelvollisuutta koskevat säännöset ehdotukset luonteeltaan lähinnä teknisiä tarkistuksia, joiden avulla puolisoiden keskinäistä elatusvelvollisuutta koskevat säännökset on pyritty soveltuvilta osiltaan yhdenmukaistamaan vastaavien lapsen elatuksesta annetun lain säännösten kanssa. On erityisesti syytä korostaa, että uudistusehdotusten tavoitteena ei ole laajentaa tai supistaa puolison elatusvelvollisuutta esimerkiksi avioeron jälkeen siitä, millaiseksi se on nykyisessä käytännössä vakiintunut.

3.3.2. Puolisoiden varallisuussuhteet

Puolisoiden varallisuussuhteita koskevia säännöksiä ehdotetaan useissa kohdin muutettavaksi. Osaksi kysymyksessä ovat muutokset, joiden tarpeellisuus on käynyt ilmeiseksi sekä aikaisemman valmistelutyön yhteydessä että myös julkisessa keskustelussa, osaksi on taas kysymys muutoksista, jotka johtuvat ehdotetusta uudesta avioerosäännöstöstä ja syyllisyyseriaatteen poistamisesta myös avioeron taloudellisia seuraamuksia koskevista säännöksistä.

Vallintaoikeuden rajoitukset

Avioliittolain 36 §:n mukaan kumpikin puoliso vallitsee yksin omaisuuttaan. Avioliiton solmiminen ei siten pääsäännön mukaan rajoita puolison oikeutta yksin, ilman toisen puolison suostumusta myydä, pantata tai lahjoittaa omaisuuttaan taikka määrätä siitä muulla tavoin. Tätä avioliiton aikana voimassa olevaa omaisuuden erillisvallinnan periaatetta rajoittavat kuitenkin

lain 38—39 §:ssä säädettyt vallintaoikeuden rajoitukset.

Avoliittolain 38 §:n mukaan puoliso ei saa ilman toisen puolison antamaa kirjallista suostumusta luovuttaa tai velasta kiinnittää sellaista kiinteää omaisuuttaan, johon toisella puolisollla on avio-oikeus. Lain 39 §:n mukaan vaaditaan vastaavasti toisen puolison suostumus puolisolle kuuluvan koti-irtaimiston luovutukseen tai panttaukseen, jos toisella puolisollla on omaisuuteen avio-oikeus. Samalla tavoin on rajoitettu myös puolison oikeutta määrätä sellaisesta irtaimesta omaisuudestaan, joka käsittää toisen puolison tarpeellisia työvälineitä.

Näiden säännösten ensisijaisena tavoitteena on turvata säännöksissä tarkoitetun omaisuuden säilyminen avioliiton aikana perheen taikka toisen puolison (työvälineet) käytössä. Lisäksi kiinteätä omaisuutta koskevan 38 §:n avulla pyritään turvaamaan huomattavaa varallisuusarvoa omaavan kiinteistön säilyminen puolison omistuksessa pitenä silmällä toisen puolison avio-oikeuden toteuttamista omaisuuden osituksessa.

Säännösten onnistuneisuutta voidaan arvostella jo niiden alkuperäisten tavoitteiden kannalta. Tavoite säilyttää kiinteä omaisuus, ennen muuta maatalouskiinteistö, koti-irtaimisto ja toisen puolison työvälineet, perheen käytössä perustuu luonnollisesti sosiaalisiin näkökohtiin, perheen toimeentulon ja asumisen turvaamiseen. Nämä sosiaaliset näkökohdat on katsottava yhtä painaviksi siitä riippumatta, onko kysymyksessä avio-oikeuden alainen vai avio-oikeudesta vapaa omaisuus. Tästä huolimatta nykyisten säännösten tarjoama suoja ei lainkaan ulotu tilanteisiin, joissa perheen toimeentulon ja asumisen kannalta olennaisen tärkeäksi katsottu omaisuus on esimerkiksi avioehtosopimuksella suljettu toisen puolison avio-oikeuden ulkopuolelle. Periaatteelliselta kannalta ei voida pitää onnistuneena sitä, että puoliso voi ennalta oikeudellisesti pätevällä tavalla luopua siitä suojasta, jonka sosiaalisiin näkökohtiin perustuvat säännökset pyrkivät hänelle antamaan. Toisin sanoen omaisuuden säilyttämistavoitteen kannalta ei voida pitää onnistuneena sitä, että avioliittolain 38—39 §:n soveltamisala on rajoitettu vain omaisuuteen, johon toisella puolisollla on avio-oikeus.

Puolison avio-oikeus omaisuuden osituksessa on vuorostaan pyritty turvaamaan, paitsi vastikesäännöstöllä, myös 13 päivänä maaliskuuta 1964 avioliittolakiin lisättyllä uudella 40 a §:n säännöksellä, joka koskee omaisuuden palauttamiskannetta, kun puoliso ei osituksessa ole voinut saada

täyttä vastiketta. Tämän vuoksi avioliittolain 38 §:n merkitys toisen puolison avio-oikeuden turvaamisessa on jo osaksi vähentynyt avioliittolain säätämisen jälkeen. Avioliittolain 38 §:n säännöstä ei myöskään sinänsä voida pitää riittävänä pyrittäessä turvaamaan puolison avio-oikeus osituksessa, koska säännös rajoittuu vain kiinteään omaisuuteen ja koska sen ulkopuolelle siten jää kaikki muu sellainen omaisuus, jolla on huomattavaa taloudellista arvoa. Ei myöskään voida pitää onnistuneena, että vallintaoikeuden rajoitukset avio-oikeuden suojaamiseksi on rajoitettu vain avio-oikeuden alaiseen omaisuuteen, koska esimerkiksi avioliittolain 94 §:ssä tarkoitettu vastike voidaan osituksessa toteuttaa myös avio-oikeudesta vapaasta omaisuudesta.

Edellä esitettyjen näkökohtien johdosta avioliittolain 38—39 §:n säännöksiä ehdotetaankin tässä esityksessä olennaisesti muutettaviksi siten, että ne vastaavat niitä sosiaalisia näkökohtia ja suojan tarvetta, joita nykyisten yhteiskunnallisten olosuhteiden kannalta on pidettävä tärkeinä, perheen varallisuudesta ja perheenjäsenten ammatista taikka elinkeinosta riippumatta. Tältä pohjalta lähtien säännöksiä ehdotetaan muutettaviksi siten, että ne tähtäävät *perheen yhteisen asunnon ja asuntoirtaimiston sekä toisen puolison työvälineiden hallinnan ja tosiasiallisen käytön suojaamiseen*. Näiden säännösten pääperiaatteena on se, että puoliso ei saa ilman toisen puolison suostumusta pätevästi luovuttaa omistusoikeutta taikka käyttö- tai muuta hallintaoikeutta perheen asuntoon, koti-irtaimistoon tai toisen puolison työvälineisiin, vaikka omaisuus kuuluisikin puolisolle yksin. Tämä vallintaoikeuden rajoitukset tulisivat koskemaan sanottua omaisuutta myös silloin, kun toisella puolisollla ei ole omaisuuteen avio-oikeutta. Merkitystä ei olisi myöskään sillä seikalla, onko avio-oikeus suljettu pois esimerkiksi avioehtosopimuksella vai testamentissa tai lahjakirjassa annetulla määräyksellä.

Perheen asunnon osalta vallintaoikeuden rajoitukset tulisivat koskemaan sekä asuntoa, jota tosiasiallisesti käytetään perheen yhteisenä kotina että — erityisesti silmällä pitäen tilanteita, joissa aikaisempi asunto on myyty ja sen tilalle on ostettu uusi asunto — myös asuntoa, joka on *tarkoitettu* käytettäväksi perheen yhteisenä kotina. Ratkaistaessa, kuuluuko omaisuus vallintaoikeuden rajoitusten piiriin, olisi ratkaisevaa yksin sen nykyinen tai suunniteltu *käyttötarkoitus*. Tämän mukaisesti vallintaoikeuden rajoitukset tulisivat koskemaan vain sellaista omaisuutta, joka

on *yksinomaan* tai *pääasiallisesti* tarkoitettu perheen yhteisenä kotina käytettäväksi.

Vallintarajoitusten rajaaminen omaisuuteen, joka ainakin pääasiallisesti on tarkoitettu asumiskäyttöön, merkitsee, että esimerkiksi kiinteistö, jota pääasiallisesti käytetään teolliseen toimintaan tai maatalouden harjoittamiseen, ei olisi vallintarajoituksen alainen, vaikka kiinteistöllä sijaitsisikin perheen asuntona käytetty rakennus. Samoin myös pääasiallisesti loma- ja vapaa-ajan käyttöä palvelevat kesäasunnot jäisivät vallintarajoitusten ulkopuolelle.

Sillä seikalla, onko asunto kiinteätä taikka irtainta omaisuutta ei sen sijaan olisi vallintarajoitusten kannalta merkitystä, eikä myöskään sillä, hallitaanko asuntoa omistusoikeuden, asunto-osakkeiden omistukseen perustuvan hallintaoikeuden, yhteisomistuksen, osuuskunnan jäsenyyden taikka vuokraoikeuden perusteella. Suostumuksen muoto ja kolmannen henkilön asema ehdotetaan kuitenkin säänneltäväksi eri tavoin siitä riippuen, onko kysymyksessä kiinteä vai irtain omaisuus.

Ehdotettujen vallintarajoitussäännösten tarjoama perheen asunto-olojen suoja olisi nykyistä olennaisesti laajempi, koska muukin kuin kiinteä asunto-omaisuus tulisi vallintarajoitusten piiriin ja koska merkitystä ei enää olisi sillä, onko omaisuus avio-oikeuden alaista vai ei. Vallintarajoitusten suoma asumisturva ei kuitenkaan olisi täydellinen, sillä se ei, kuten edellä on todettu, ulottuisi tapauksiin, joissa asunto sijaitsee esimerkiksi kiinteistöllä tai vuokramaalla olevassa rakennuksessa, jonka pääasiallinen käyttötarkoitus liittyy elinkeinon tai ammatin harjoittamiseen. Tällaista ratkaisua puoltaa kuitenkin muun muassa se, että näissä tapauksissa on kysymyksessä omaisuuskokonaisuus — esimerkiksi maatila tai muu yritystoimintaa palveleva kiinteistö — josta omistajapuolisolle on tärkeää voida määrätä kokonaisuudessaan. Esimerkiksi yritystä myytessä kiinteistö, jolla sen toimintaa harjoitetaan, on yleensä voitava myydä siellä sijaitsevina asuntoineen. Vallintarajoitusten ulottaminen tällaiseen omaisuuteen kokonaisuudessaan, kuten kiinteistöön, jota pääasiallisesti käytetään elinkeinotoimintaan, ei puolestaan olisi sopusoinnussa avioliittolain omaisuuden erillisyydelle rakentuvan järjestelmän peruseräperiaatteiden kanssa.

Voimassa olevan avioliittolain mukaiset vallintarajoitukset, jotka kiinteän omaisuuden osalta käsittävät kaiken avio-oikeuden alaisen omaisuuden, ovat nykyolojen varallisuusrakennetta silmällä pitäen yksipuoliset, minkä vuoksi niiden

säilyttämistä ei jo tästä syystä voida perustella. Kuten edellä on todettu, myöskään vallintarajoitusten kytkentä avio-oikeuteen ei nimenomaan perheen asuntoa silmällä pitäen ole onnistunut ratkaisu. Vallintarajoitusten laajentaminen muunlaiseen omaisuuteen yli sen, mitä nyt ehdotetaan, merkitsisi puolestaan olennaista poikkeamista omaisuuden erillisyyden periaatteesta. Jos esimerkiksi kiinteä omaisuus olisi vallintarajoituksen alaista aina, kun kiinteistöllä sijaitsee puolisojen yhteisenä kotina käytetty asunto, vaatisi johdonmukaisuus, että vallintarajoitusten piiriin vastaavasti kuuluisivat myös esimerkiksi puolison omistaman yrityksen osakkeet, jos puolisojen yhteisenä kotina käytetty asunto sijaitsee yrityksen kiinteistöllä tai on muutoin yrityksen omistama. Tällaista etäännyttämistä omaisuuden erillisyyden periaatteesta ei voida pitää perusteltuna.

Vaikka puolison omaisuuden vallintarajoitukset eivät lakiehdotuksen mukaan olisi enää sidoksissa toisen puolison avio-oikeuteen, mikä avio-oikeuden alaisen kiinteän sekä siihen rinnastettavan omaisuuden osalta merkitsisi vallintaoikeuden supistumista nykyisestäään, on huomattava, että ne muut säännökset, joiden tarkoituksena on toisen puolison avio-oikeuden suojaaminen, jäisivät ennalleen. Näitä ovat lähinnä avioliittolain 94—95 §:n vastikesäännökset sekä 40 a §:n säännökset lahjan palauttamisesta ja lahjanluopauksen tehottomuudesta.

Vallintarajoituksia koskeviin säännöksiin ehdotetuilla muutoksilla olisi vaikutusta muun muassa lainhuudatusmenettelyssä sekä asunto-osakkeiden omistusoikeutta rekisteröitäessä tarvittavaan selvitykseen. Ne hankaluudet, joita muutoksista joissakin tapauksissa mahdollisesti saattaa aiheutua, on kuitenkin katsottava siinä määrin vähäisiksi, etteivät ne estä edellä kuvatun uudistuksen toteuttamista.

Kuten edellä on todettu, ehdotettujen vallintarajoitusten tarkoituksena on nimenomaan asunnon ja asuntoirtoimiston tosiasiallisen käytön ja hallinnan suojaaminen. Tämän vuoksi ehdotetut vallintarajoitukset eivät ulotu kiinteän omaisuuden velasta kiinnittämiseen tai omaisuuden antamiseen velan vakuudeksi, jos tämä ei edellytä asunnon tai irtaimen omaisuuden hallinnan luovuttamista. Asunto-osakkeiden panttaus ei siten vaatisi puolison suostumusta, kun taas kotiirtoimiston panttaus, jonka pätevyys edellyttää hallinnan luovuttamista, vaatisi toisen puolison suostumuksen.

Ehdotetut vallintarajoituksia koskevat säännökset merkitsisivät kiinteän omaisuuden kiinnittä-

misen osalta muutosta voimassa olevaan oikeuteen, sillä nykyisin puoliso ei saa ilman toisen puolison suostumusta velasta kiinnittyä sellaista kiinteää omaisuutta, johon toisella puolisoilla on avio-oikeus. Puolison suostumus vaaditaan siis velkakiinnityksen *vahvistamiseen*. Kun kiinteää omaisuutta käytetään luoton vakuutena, tämä tapahtuu siten, että kiinteistön omistaja luovuttaa kiinnitettuja, tavallisesti haltijalle asetettuja velkakirjoja pantiksi velkojalle. Velkakirjojen panttaukseen puolison suostumusta ei vaadita. Vahvistettu velkakiinnitys voidaan — niin ikään ilman puolison suostumusta — uudistaa kymmenen vuoden välein olemaan voimassa edelleen seuraavat kymmenen vuotta. Kiinnityksen etuoikeusasema, joka määräytyy kiinnityksen vahvistamisajankohdan mukaan, säilyy tällöin ennallaan. Sen jälkeen kun velka, jonka vakuutena pantti-velkakirjat ovat olleet, on maksettu ja velkakirjat palautuvat kiinteistön omistajalle, tämä voi toistuvasti käyttää niitä uusien velkojen vakuutena panttaamalla velkakirjat uudelleen. Tällainen menettely onkin erittäin yleistä, koska kiinnityksen etuoikeusasema on sitä parempi, mitä aikaisemmin ne on vahvistettu.

Puolison suojan kannalta suostumuksen kytkeminen kiinnityksen vahvistamiseen ei näin ollen ole tarkoituksenmukainen ratkaisu. Puolison turvaamiseksi sen varalta, miten omistajapuoliso käyttää kiinteistöään luoton vakuutena, olisi suostumusvaatimus kytkettävä kiinnityksen vahvistamisen sijasta kiinnitettujen velkakirjojen panttaamiseen. Tällöin tulisi puolison suostumus vastaavasti vaatia myös esimerkiksi asunto-osakkeiden panttaukseen.

Toisaalta kiinteän omaisuuden tai asunto-osakkeiden käyttö velan vakuutena vaikuttaa kiinteistön tai asuinhuoneiston hallintaan vain siinä tapauksessa, että velan maksu laiminlyödään ja vakuus realisoidaan kiinteistön pakko- huutokaupassa tai siten, että asunto-osakkeet myydään saatavan suorittamiseksi. Puolison omaisuus voi kuitenkin joutua pakkotytäntöönpanon kohteeksi myös silloin, kun kiinteistö tai asunto-osakkeet eivät ole maksamatta jääneen velan vakuutena. Se, että toisen puolison suostumus vaadittaisiin omaisuuden käyttöön velan vakuutena, ei estäisi puolisoa velkaantumasta eikä siten poistaisi myöskään sitä mahdollisuutta, että puolisoiden asunnon hallinta menetetään omaisuuden jouduttua pakkotytäntöönpanon kohteeksi. Näistä syistä ei ole katsottu perusteluksi sisällyttää vallintarajoituksia koskeviin säännöksiin vaatimusta siitä, että puolison suostumus

olisi välttämätön myös pantattaessa 38 §:ssä tarkoitettuun kiinteistöön kiinnitettuja velkakirjoja tai esimerkiksi 39 §:ssä tarkoitettuja asunto-osakkeita.

Asuntoirtoaimistoa ja toisen puolison työvälinitä koskevien ehdotettujen vallintarajoitussääntösten olennaisimpana muutoksena on se, että vallintarajoitukset edellä sanotun mukaisesti tulisivat ulottumaan sekä avio-oikeuden alaiseen että avio-oikeudesta vapaaseen irtaimen omaisuuteen. Vallintarajoitusten piiriin kuuluvat irtaimen omaisuuden lajit on säännelty olennaisesti samoin kuin aikaisemmassakin oikeudessa.

Osituksen toimittaminen

Voimassa olevan avioliittolain 85 §:n (681/48) mukaan on omaisuuden ositus toimitettava, kun puoliso on kuollut tai avioliitto on tuomiolla purettu taikka puolisoille myönnetty asumusero. Ositus on toimitettava, jos puoliso tai kuolleen puolison perilliset tätä vaativat. Ositus, joka on toimitettu asumuserotuomion perusteella, jää voimaan siinäkin tapauksessa, että asumuserotuomio osituksen toimittamisen jälkeen raukeaa, eikä kumpaisellakaan puolisoilla ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen, jollei avioehtosopimuksin toisin määrätä (107 a §, 681/48). Asumuserotilannetta lukuunottamatta ei omaisuuden ositusta voida pätevästi toimittaa avioliiton ollessa voimassa.

Suomen avioliittolaissa omaksuttu periaate, jonka mukaan omaisuuden ositusta ei voida toimittaa avioliiton aikana, eroaa olennaisesti muiden pohjoismaiden oikeudesta. *Ruotsin* aviokaaren mukaan omaisuuden ositus (pesänjako) on toimitettava avioliiton aikana, jos puolisoille myönnetään *pesäero*. *Pesäero* voidaan myöntää, jos puoliset ovat tästä yksimieliset taikka toisen puolison vaatimuksesta. Jälkimmäisessä tapauksessa *pesäeron* myöntäminen edellyttää erityistä perustetta, joko sitä, että toisen puolison omaisuus on luovutettu konkurssiin tai että toinen puoliso on hoitanut huonosti taloudellisia asioitaan, väärinkäyttänyt oikeuttaan vallita avio-oikeuden alaista omaisuuttaan tai aiheuttanut vaaran tällaisen omaisuuden vähentymisestä. Myös *Tanskan* oikeus on omaksunut järjestelmän, jonka mukaan omaisuuden ositus (pesänjako) voidaan toimittaa avioliiton aikana, jos puolisoille on myönnetty *pesäero*. *Pesäeroa* ei kuitenkaan voida myöntää pelkästään puolisoiden yksimielisyyden perusteella, vaan *pesäeron* myöntä-

minen edellyttää tiettyä perustetta, lähinnä toisen puolison joutumista konkurssiin taikka sitä, että toinen puoliso on hoitanut huonosti taloudellisia asioitaan tai muulla tavoin vaarantanut toisen puolison oikeuden. *Norjan* oikeuden mukaan omaisuuden ositus voidaan puolisoliden sopimuksen perusteella toimittaa avioliiton aikana, minkä lisäksi puoliso voi myös yksipuolisesti vaatia osituksen toimittamista avioliiton aikana, jos tähän on erityinen peruste, nimittäin toisen puolison konkurssi tai se, että toinen puoliso on hoitanut muutoin huonosti taloudellisia asioitaan.

Suomen avioliittolaissa omaksuttua järjestelmää, joka ehdottomasti sulkee pois mahdollisuuden toimittaa omaisuuden ositus avioliiton aikana, onkin pidettävä aiheettoman jäykkänä, eikä sen tueksi näytä olevan esitettävissä hyväksyttäviä perusteita. Ei näyttäisi ensinnäkään olevan mitään hyväksyttävää syytä estää puolisoita toteuttamasta varallisuutensa tasausta osituksessa jo avioliiton aikana, jos he ovat tästä yksimieliset. Erityisesti on huomattava, että osituksen toimitaminen avioliiton aikana ei luonnollisestikaan voisi vaarantaa velkojien asemaa sen enempää kuin osituksen toimitaminen avioliiton purkautumisen jälkeenkään. Velkojatahon oikeudet tulisivat riittävästi turvatuiksi niiden säännösten kautta, jotka koskevat oikeudesta luopumista osituksessa (avioliittolain 104 §) sekä osituksen peruuttamista ja osituskirjan saattamista julkisuuteen jättämällä se oikeuteen (konkurssisäännön 46 §:n h-kohta).

Tämän lisäksi saattaa olla useita tilanteita, joissa on perusteltua antaa puolisolle oikeus *yksipuolisestikin* vaatia omaisuuden osituksen toimitamista avioliiton vielä ollessa voimassa. Jos esimerkiksi puolison omaisuus on luovutettu konkurssiin, olisi omaisuuden ositus tarkoituksenmukainen menettelytapa, jossa voitaisiin sitovasti vahvistaa kummankin puolison varallisuuspiirin rajat keskitetysti yhdessä ainoassa menettelyssä joko konkurssipesän tai konkurssivelallisen puolison vaatimuksesta. Tätä tilannetta silmällä pitäen on erityisesti huomattava, että tässä hallituksen esityksessä avioliittolain 103 §:n 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi säännös siitä, että puoliso ei olisi velvollinen luovuttamaan omaisuuttaan toisen puolison konkurssivelkojille osituksessa, joka toimitetaan kun toisen puolison omaisuus on luovutettu konkurssiin. Osituksen toimitaminen yksin toisen puolison vaatimuksesta saattaisi myös olla perusteltavissa, jos toinen puoliso on ryhtynyt hävittämään omaisuuttaan

tai on alkanut huomattavassa määrin velkaantua. Edelleen osituksen toimitaminen joko puolisoliden keskinäisen sopimuksen perusteella tai toisen puolison yksipuolisesta vaatimuksesta olisi usein perusteltua silloin, kun avioero on tullut ajankohtaiseksi tai avioeroa koskeva asia on jo tullut tuomioistuimessa vireille.

Mahdollisuudella toimittaa ositus jo ennen avioliiton purkamista olisi merkitystä erityisesti sen vuoksi, että ehdotetun uuden avioerojärjestelmän mukaan avioero voitaisiin pääsääntöisesti myöntää vasta kuuden kuukauden harkinta-ajan jälkeen. Tässä avioerojärjestelmässä ei näyttäisi asianmukaiselta asettaa sitä vaatimusta, että omaisuuden ositus voitaisiin toimittaa vasta avioerotuomion jälkeen, koska tämä pitkittäisi tarpeettomasti puolisoliden välisten taloudellisten suhteiden ja niihin liittyvien käytännöllisten kysymysten ratkaisemista.

Puolison oikeus vaatia omaisuuden osituksen toimitamista avioliiton aikana voitaisiin ajatella säänneltäväksi muiden pohjoismaisten lakien tapaan siten, että puolisollla olisi oikeus yksipuolisesti vaatia osituksen toimitamista vain silloin, kun osituksen toimittamiselle olisi olemassa jokin laissa määritelty erityinen peruste. Tällainen järjestelmä ei kuitenkaan useista syistä näyttäisi voivan muodostua tarkoituksenmukaiseksi ja käytännössä toimivaksi. Ensiksikin näyttää varsin vaikealta pyrkiä laissa ennalta tyhjentävästi luettelemaan kaikki ne tapaukset, joissa omaisuuden osituksen toimitamista vain toisen puolison yksipuolisen vaatimuksen perusteella olisi pidettävä aiheellisenä. Toisena ongelmana on se, että laissa on varsin vaikeata riittävän tarkkarajaisesti määritellä niitä perusteita, jotka oikeuttaisivat puolison vaatimaan osituksen toimitamista. Tällöin jouduttaisiin ilmeisesti turvautumaan erittäin väljiin ja moniselitteisiin määrittelyihin, joiden tulkinta ja toteennäyttö saattaisi aiheuttaa huomattavia vaikeuksia käytännössä. Ei myöskään näyttäisi onnistuneelta, että ositusta vaativan puolison tulisi vaatimuksensa tueksi vedota siihen, että toinen puoliso on ollut "huolimaton taloudellisten asiointensa hoidossa" taikka "väärinkäyttänyt oikeuttaan vallita avio-oikeuden alaista omaisuutta". Yhtäältä tämän tapaisen perusteiden vaatiminen ositusvaatimuksen tueksi saattaisi jo sinänsä ennalta estää puolisoa tekemästä ositusvaatimusta, vaikka siihen olisi perusteltua aihetta, koska oikeudenkäynti muodostuisi epämiellyttäväksi toisen puolison "taloudellisen syyllisyyden etsinnäksi". Toisaalta tämän tapaisiin perusteisiin vetoaminen johtaisi väistämättä

siihen, että oikeudenkäyntimenettely ositusta vaadittaessa muodostuisi aiheettomasti riitaisaksi, koska se edellyttäisi todisteiden esittämistä toisen puolison menettelystä ja taloudellisten asioiden hoidosta. Tämä ei voisi olla aiheuttamatta vaikeuksia silloin, kun ositusta vaatimuksen hyväksymisen jälkeen sittemmin ryhdyttäisiin toimittamaan.

Edellä selostettujen näkökohtien pohjalta onkin tässä ehdotuksessa päädytty siihen, että omaisuuden osituksen toimittamisen avioliiton aikana tulee olla mahdollista sekä silloin, kun puoliset ovat tästä yksimieliset, että myös silloin, kun ainoastaan toinen puoliso yksipuolisesti vaatii osituksen toimittamista. Myöskään jälkimmäisessä tapauksessa osituksen toimittaminen ei siis tulisi edellyttämään mitään laissa säänneltyä erityistä perustetta, vaan lähtökohtana olisi, että jos puoliso haluaa saada osituksen toimitetuksi, tähän on säännönmukaisesti olemassa jokin perusteltu syy, jota ei kuitenkaan tarvitse saattaa viranomaisen tutkittavaksi.

Itse ositusmenettelyä koskeviin säännöksiin ei sen sijaan olisi tarpeen kajota. Silloin, kun vain toinen puolisoista vaatii avioliiton aikana ositusta toimitettavaksi, olisi ositusvaatimus viime kädessä toteutettavissa sillä tavoin, että puoliso tekisi tuomioistuimelle hakemuksen pesänjakajan määräämisestä ositusta toimittamaan. Luonnollisesti puoliset voisivat myös yhdessä tehdä hakemuksen pesänjakajan määräämisestä, jos he ovat osituksen toimittamisesta yksimieliset.

Kun puolisolle annetaan oikeus vaatia ositusta toimitettavaksi myös avioliiton aikana, saattaa tällainen järjestelmä aiheuttaa vaaran siitä, että oikeutta käytettäisiin väärin siten, että vähemmän omistava puoliso voisi pyrkiä hankkimaan perusteetonta etua toisen puolison kustannuksella. Silloin, kun vain toisella puolisollla on omaisuutta ja kaikki tämä omaisuus on avio-oikeuden alaista, osituksen toimittaminen saattaisi nykyisessä järjestelmässä johtaa siihen, että puoliso joutuu osituksessa luovuttamaan puolet omaisuudestaan toiselle puolisolalle. Tällaisten väärinkäytösten vaara on kuitenkin vaikeuksista torjuttavissa. Tässä hallituksen esityksessä ehdotetaan avioliittolain 103 a §:ää muutettavaksi siten, että pykälään otetaan erityinen *osituksen sovittelua* koskeva säännöstö. Tämän säännösten tarkoituksena olisi muun muassa juuri estää se, että puoliso voisi — erityisesti lyhytaikaisissa avio-

liitoissa — saada osituksen kautta perusteetonta etua toisen puolison kustannuksella.

Puolisoiden tarve saada ositus toimitetuksi jo ennen kuin avioliitto on purkautunut on eräällä tavalla epäsuorasti tunnustettu sekä lainsäädännössä että myös vakiintuneessa käytännössä. Avioliittolain 115 §:n mukaan puoliset voivat pätevästi sopia avioeron ja asumuseron varalta muun muassa *omaisuuden osituksesta*. Sopimus ei vaadi edes kirjallista muotoa. Sopimusta voidaan muuttaa, jos se havaitaan kohtuuttomaksi tai jos olennaisesti muuttuneet olosuhteet antavat siihen aihetta. Käytännössä tällaiset omaisuuden osituksesta avioeron varalta tehdyt sopimukset ovat verrattain tavallisia. Yleensä ne tehdään kirjallisessa muodossa todistajien myötävaikutuksella ja ne sisältävät myös varsin yksityiskohtaiset, lopulliseen ositukseen verrattavissa olevat määräykset osituksen toimittamisesta. Avioerotuomion saatua lainvoiman ”osituksen toimittaminen” saattaa useasti tapahtuakin vain siinä muodossa, että molemmat puoliset allekirjoituksellaan vahvistavat, että avioeron varalta tehty sopimus on oleva voimassa lopullisena osituksena, minkä jälkeen todistajat todistavat puolisojen nimikirjoitukset oikeiksi.

Avioeron varalta osituksesta tehty sopimus ja sen osalta maksutut periaatteet ovat osoittautuneet eräissä suhteissa ongelmallisiksi. Sopimus omaisuuden osituksesta avioeron varalta on vapaamuotoinen, periaatteessa suullisestikin tehtynä sitova sopimus. Laissa ei myöskään ole lähemmin määritelty, millaisia vaatimuksia avioeron varalta tehdyn sopimuksen tulisi sisältönsä osalta täyttää, jotta sitä voitaisiin pitää pätevänä. Tämän vuoksi tällaisten sopimusten sovittaminen yhteen yhtäältä tiukan muoto- ja sisältösidonnaisen avioehtosopimuksen ja toisaalta määrämukotoisen ja sisällöltään sekä menettelyltään yksityiskohtaisesti säännellyn osituksen kanssa on useissa kohdin vaikeata. Nämä vaikeudet voidaan välttää, jos ehdotetuin tavoin tehdään mahdolliseksi toimittaa omaisuuden ositus avioliiton aikana puolisojen näin sopiessa taikka toisen puolison sitä vaatiessa. Tällöin ei näet ole enää tarvetta säilyttää laissa erillistä säännöstöä avioeron varalta tehtävistä, omaisuuden ositusta koskevista sopimuksista. Tässä yhteydessä on myös huomattava, että omaisuuden ositusta voitaisiin lakiehdotuksen 103 a §:n mukaisesti tarvittaessa sovitella kohtuusnäkökohtien pohjalta

Puolison asema suhteessa toisen puolison velkoihin

Avioliittolaissa on omaksuttu omaisuuden erillisyyden ja erillisen velkavastuun periaate. Tämä merkitsee sitä, että avioliiton solmiminen ei sinänsä aiheuta muutosta puolisoitten omistussuhteissa: kumpikin puoliso määrää itse hänelle kuuluvasta omaisuudestaan ja vastaa itse tekemästään velasta. Avioliiton ollessa voimassa eivät esimerkiksi konkurssissa olevan puolison konkurssivelkojat voi saattaa puolisoa vastuuseen toisen puolison velasta vaatimalla ositusta toimitettavaksi saadakseen konkurssiin joutuneen puolison avio-oikeuden nojalla osituksessa siirretyksi toisen puolison omaisuutta konkurssipesälle. Tällaisessa tilanteessa konkurssivelallisen puoliso voi suojata asemansa myös vastaista ositusta silmällä pitäen sillä tavoin, että hän esittää avioliittolain 35 §:n 4 momentissa tarkoitetun vaatimuksen kummankin puolison avio-oikeuden poistamisesta.

Tilanne suhteessa toisen puolison velkoihin muuttuu kuitenkin olennaisesti sen jälkeen, kun avioliitto on purkautunut tai kun puoliset on tuomittu asumuseroon, jolloin ositusta voidaan vaatia toimitettavaksi. Tällöin velallisen oikeus saada avio-oikeuden nojalla toisen puolison omaisuutta muuttuu sellaiseksi varallisuusvaateeksi, joka on käytettävissä velallispuolison velkojen suorittamiseen toteuttamalla avio-oikeus osituksessa.

Jos puoliso on konkurssissa ja ositusperuste on olemassa, voi konkurssipesä vaatia ositusta toimitettavaksi, ja se omaisuus (tasinko), joka osituksessa suoritetaan konkurssissa olevalle puolisolle, kuuluu konkurssipesän varoihin ja on käytettävissä konkurssivelkojen saamisen suorittamiseen. Käytännössä tämä yleensä merkitsee sitä, että toinen puoliso joutuu luovuttamaan puolet omasta omaisuudestaan toisen puolison konkurssivelkojille.

Jos ositus sen sijaan suoritetaan silloin, kun velallispuoliso ei ole konkurssissa, jolloin velkojat eivät voi välittömästi valvoa oikeuttaan osituksessa, on velkojen asema velallispuolison avio-oikeuden toteuttamisessa suojattu niiden säännösten kautta, jotka koskevat *oikeudesta luopumista* osituksessa ja *osituksen peräytymistä*. Näiden säännösten peruseriaatteena on se, että velallispuolisolla ei ole oikeutta omaisuuden osituksessa luopua suhteessa velkoihinsa vaatimasta toiselta puolisolta kaikkea sitä omaisuutta, mitä hän ositusta koskevien säännösten nojalla olisi oikeutettu vaatimaan.

Jos velallispuoliso on vastoin tätä periaatetta luopunut vaatimasta toiselta puolisolta kaikkea sitä omaisuutta (tasinkoa), mikä hänelle olisi tuleva, vastaavat toinen puoliso taikka, jos avioliitto on purkautunut puolison kuoleman johdosta, toisen puolison perilliset saamatta jääneestä tasingosta liikaa saamansa omaisuuden arvoon saakka (avioliittolain 104 §). Silloin, kun velallispuoliso on omaisuuden osituksen jälkeen joutunut konkurssiin ja velallinen on aikaisemmin toimitetussa osituksessa luopunut vaatimasta kaikkea hänelle kuuluvaa tasinkoa, voidaan ositusta vaatia peruutuvaksi takaisinsaantikanteella. Osituksen peruutuneeksi julistaminen edellyttää kuitenkin sitä, että velallispuolison voidaan katsoa huomattavassa määrin luopuneen oikeudestaan jättäessä vaatimatta koko tasingon määrää (konkurssisäännön 46 §:n h-kohta). Tämän lisäksi peruutumista voidaan vaatia vain silloin, kun konkurssin alkaessa on kulunut enintään vuosi siitä, kun osituskirja annettiin oikeuteen.

Edellä kuvattua järjestelmää, jonka mukaan velallispuolison avio-oikeus toisen puolison omaisuuden on sellainen varallisuusetuus, jonka velkojat voivat lukea hyväkseen, voidaan pitää epätydyttävänä usein perustein. Ensiksikin järjestelmä on sinänsä ristiriidassa sen periaatteen kanssa, että kumpikin puoliso vastaa vain omasta velastaan. Toiseksi järjestelmä näyttää perusteettomasti antavan velkojille sellaisen sattumanvaraisen edun, jota he eivät ole perustellusti voineet ottaa huomioon velallisen luottopohjaa ja varallisuusasemaa arvioessaan. Luotonannossa voidaan ja tulee ottaa huomioon ainoastaan puolisolle kuuluva varallisuus, mutta ei sen sijaan sitä omaisuutta, jonka velallinen tulevaisuudessa mahdollisesti toimitettavassa osituksessa tulisi ehkä saamaan toiselta puolisolta. Luotonantopäätös, joka on perustunut jonkin tulevaisuudessa mahdollisesti saatavan ja suuruudeltaan määrittelemättömän etuuden, kuten osituksessa saatavan tasingon taikka vastaisuudessa saatavan perinnön varaan, on epäterveellä pohjalla, eikä lainsäädännön tule suojata velkojaa, joka on perustanut luotonantonsa tällaisiin seikkoihin. Kolmanneksi tasingon käyttäminen tasinkoa vastaanottavan puolison velkojen maksuun johtaa usein kohtuuttomaan lopputulokseen, koska tämä merkitsee yleensä sitä, että tasinkoa antavan puolison on luovutettava puolet omaisuudestaan toisen puolison velkojille.

Näistä syistä ehdotetaan säännöksiä tasingon suorittamisesta, oikeudesta luopumisesta osituksessa sekä osituksen peruutumisesta muutettavak-

si siten, että puolison velkojat eivät enää voisi lukea hyväkseen sitä tasinkoa, jonka velallisuuspuoliso mahdollisesti olisi saava omaisuuden osituksessa. Nämä muutokset ehdotetaan tehtäviksi siten, että avioliittolain 103 §:n 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi säännös, jonka mukaan *puoliso ei ole velvollinen luovuttamaan omaisuuttaan (tasinkoa), jos ositus toimitetaan, kun toisen puolison omaisuus on luovutettu konkurssiin*. Kun ositus toimitetaan puolison ollessa konkurssissa, voisi konkurssivelallisen aviopuoliso siten osituksessa ilmoittaa, että hän pitää omaisuutensa koskemattomana. Tämän muutoksen seurauksena ehdotetaan myös avioliittolain 104 §:n 1 momenttia muutettavaksi siten, että oikeudesta luopumisena osituksessa olisi pidettävä vain sitä, että puoliso on osituksessa *vähentänyt omaa varallisuuttaan* ja luovuttanut vastapuolelle enemmän omaisuutta kuin mitä hän olisi lain mukaan velvollinen ollut antamaan. Näiden muutosten seurauksena tulisi lisäksi konkurssisäännön 46 §:n h- kohdan sisältö itsestään muuttumaan siten, että lainkohdassa tarkoitettuna oikeudesta luopumisena "huomattavassa määrin" ei voitaisi pitää sitä, että konkurssivelallinen on ennen konkurssia toimitetussa osituksessa ainoastaan joko kokonaan tai osittain luopunut vaatimasta tasinkoa vastapuolelta eli toiselta puolisoilta tai tämän perillisiltä.

Edellä selostettuja, muutettaviksi ehdotettuja säännöksiä olisi luonnollisesti sovellettava myös silloin, kun ositus on toimitettu tai toimitetaan avioliiton aikana joko puolisoitten keskinäisestä sopimuksesta taikka toisen puolison vaatimukselta. Erityisesti on syytä korostaa, että ehdotettua avioliittolain 103 §:n 2 momentin säännöstä, jonka mukaan puolisoilla olisi oikeus pitää oma omaisuutensa koskemattomana toisen puolison konkurssin aikana toimitettavassa osituksessa, olisi luonnollisesti sovellettava myös silloin, kun toinen puoliso on avioliiton aikana joutunut konkurssiin ja konkurssipesä vaatii ositusta toimitettavaksi.

Avio-oikeuden lakkaaminen

Avio-oikeuden lakkaamisella tarkoitetaan sitä, että omaisuutta, jonka puoliso on saanut tai ansainnut avioliiton purkautumisen jälkeen, on pidettävä omaisuuden osituksessa sellaisena omaisuutena, johon toisella puolisoilla ei ole avio-oikeutta, ja että vastaavasti sanotun ajankohdan jälkeen syntyneitä velkoja ei ole katettava

sellaisella puolison omaisuudella, johon toisella puolisoilla on avio-oikeus. Voimassa olevaan avioliittolakiin ei sisälly nimenomaisia säännöksiä siitä, mitä on pidettävä avio-oikeuden lakkaamisen ajankohtana. Avio-oikeuden lakkaaminen ilmaistaan ainoastaan epäsuorasti avioliittolain 99 §:n 1 momentissa, jonka mukaan velkojen kattamisessa otetaan huomioon vain ne velat, jotka ovat syntyneet ennen avioliiton purkautumista tai asumuserotuomion antamista. Säännöksessä ei kuitenkaan ole täsmällisesti määritelty, mitä ajankohtaa on pidettävä avioliiton purkautumisen hetkenä, kun avioliitto on purettu tuomioistuimen päätöksellä, tai mikä tarkka ajankohta on ratkaiseva silloin, kun puoliset on tuomittu asumuseroon.

Edellä sanottu kysymys ei myöskään ole tullut esiin vakiintuneessa oikeuskäytännössä. Sen sijaan oikeuskirjallisuudessa on yleisesti katsottu, että avio-oikeuden lakkaamisen ajankohtana on pidettävä sitä ajankohtaa, jolloin avioliiton purkamista tai asumuseroa koskeva tuomioistuimen päätös saa *lainvoiman*.

Tämä tulkinta ei kuitenkaan ole perustunut tarkoituksenmukaisuus- ja kohtuusnäkökohtiin, vaan lähinnä perinteisiin prosessioikeudellisiin oppirakennelmiin siitä, mistä ajankohdasta tuomion vaikutukset on yleensä luettava alkaviksi. Tämän vuoksi oikeuskirjallisuudessa esitetyn säännön soveltaminen saattaakin käytännössä johtaa kohtuuttomiin tuloksiin ja siihen, että toinen puoliso voi perusteettomasti saada sattumanvaraista etua toisen puolison kustannuksella. Näin on laita esimerkiksi silloin, kun alioikeus on tuominnut puoliset avioeroon ja avioerotuomioon on haettu muutosta hovioikeudessa. Jos tällöin toinen puoliso alioikeuden päätöksen antamisen jälkeen saa perintönä huomattavan omaisuuden, on perintönä saatua omaisuutta oikeuskirjallisuudessa vakiintuneen tulkinnan mukaan pidettävä avio-oikeuden alaisena omaisuutena, vaikkakin hovioikeus hylkäisi muutoshakemuksen ja päätös saisi lainvoiman. Kun avio-oikeuden lakkaaminen kytketään vasta avioerotuomion tai asumuserotuomion lainvoimaiseksi tulemisen ajankohtaan, saattaa tästä olla jopa seurauksena se, että puoliso pyrkii turvaamaan muutoksenhakuun pelkästään siinä tarkoituksessa, että avio-oikeuden lakkaamisen ajankohtaa voitaisiin toiselle puolisoille odotettavissa olevan perinnön vuoksi siirtää myöhäisemmäksi. On luonnollisesti selvää, että muutoksenhaun käyttämistä perusteettomien taloudellisten etujen saavuttamiseksi ei voida pitää hyväksyttävänä.

Edellä sanotun perusteella onkin ilmeistä, että avioeron osalta avio-oikeuden lakkaaminen tulee kytkeä siihen varhaisimpaan, riidatta todettavissa olevaan ajankohtaan, jolloin kysymys avioliiton purkamisesta on tullut esiin, eli ajankohtaan, jona avioeroa koskeva asia tuli vireille tuomioistuimessa.

Lakiehdotuksen mukaan omaisuuden ositus voitaisiin kuitenkin toimittaa myös avioliiton ollessa vielä voimassa. Näissä tapauksissa varhaisin yksiselitteisesti ja riidattomasti todettavissa oleva avio-oikeuden lakkaamisen ajankohta tulisi olemaan se hetki, jolloin *pesänjakajan määräämistä koskeva asia tuli vireille*. Puolisot voisivat ehdotuksen mukaan toimittaa omaisuuden osituksen myös itse hakematta pesänjakajamääräystä. Tällöin kysymys avio-oikeuden lakkaamisen ajankohdasta ei kuitenkaan yleensä tule esiin sen johdosta, että puolisot voivat toimittaa osituksen keskinäisen sopimuksensa perusteella siten kuin he itse haluavat, ja osituksen aikaansaaminen edellyttää kummankin puolison yhtäpitävää tahtoa. Avio-oikeuden lakkaamisen ajankohdalla onkin tällöin merkitystä ainoastaan, jos osituksen jälkeen joudutaan harkitsemaan, onko puoliso avioliittolain 104 §:n tai konkurssisäännön 46 §:n h- kohdan tarkoittamassa mielessä luopunut oikeudestaan osituksessa. Näitä tilanteita silmällä pitäen on lakiehdotusta valmisteltaessa edellytetty, että ratkaisevana ajankohtana olisi pidettävä sitä ajankohtaa, jolloin ositus on saatettu loppuun.

Avio-oikeuden lakkaamisen ajankohdalla ei ehdotuksen mukaan tulisi olemaan siinä määrin ratkaisevaa merkitystä kuin aikaisemman oikeuden mukaan. Tämä johtuu siitä, että ehdotettujen osituksen sovittelua koskevien säännösten nojalla voitaisiin yksittäistapauksessa kohtuusnäkökohtien perusteella määrätä esimerkiksi, että tiettyä omaisuutta, jonka puoliso on ansainnut ennen avioeroa koskevan asian vireille tuloa, mutta puolisoitten jo tosiasiallisesti asuessa erillään, on osituksessa pidettävä avio-oikeudesta vapaana omaisuutena. Avio-oikeuden lakkaamisesta koskevat säännökset ehdotetaan otettavaksi avioliittolain 90 §:ään, minkä lisäksi velkojen kattamista koskevaa 99 §:ää ehdotetaan vastavasti tarkistettavaksi.

Osituksen sovittelu

Voimassa olevan avioliittolain pääperiaatteena on se, että kumpaisenkin puolison avio-oikeuden

alaisen omaisuuden säästö jaetaan omaisuuden osituksessa tasan puolisoitten kesken. Tästä periaatteesta voidaan poiketa vain rajoitetuissa tapauksissa.

Ensiksikin avioliittolaissa on erityiset säännökset osituksen toimittamisesta silloin, kun puolisoitten avioliitto on tuomioistuimen päätöksellä julistettu peruutuneeksi. Tällöin ei kuitenkaan varsinaisesti poiketa avio-oikeuden alaisen omaisuuden tasajaon periaatteesta, vaan ainoastaan supistetaan sen omaisuuden piiriä, jota osituksessa on käsiteltävä avio-oikeuden alaisena omaisuutena. Avioliittolain 90 §:n mukaan avioliiton peruuttamisen johdosta toimitettavassa osituksessa on — toisin kuin muutoin on laita — omaisuutta, joka puolisoilla on ollut avioliittoa päätettäessä ja omaisuutta, jonka puoliso on saanut avioliiton aikana perintönä, lahjana tai testamentilla, pidettävä omaisuutena, johon toisella puolisoilla ei ole avio-oikeutta. Tämä säännös perustuu osaksi siihen, että koska peruutuneiksi tuomittujen avioliittojen voidaan yleensä olettaa olleen lyhytaikaisia, olisi kohtuutonta, että omaisuuden tasajaon periaate tällaisen lyhytaikaisen yhteiselämän perusteella ulottuisi muuhunkin kuin siihen omaisuuteen, jonka puolisot ovat avioliiton kestäessä itse ansainneet.

Omaisuuden tasajaon periaatteesta voidaan poiketa myös soveltamalla niitä säännöksiä, jotka koskevat puolison oikeutta vaatia vahingonkorvausta avioliiton purkamista koskevan oikeudenkäynnin yhteydessä. Kun avioliitto tuomitaan peruutuneeksi sellaisen seikan nojalla, joka avioliittoa solmittaessa oli toisen puolison tiedossa, on erehtyneellä taikka erehdytetyllä puolisoilla avioliittolain 69 §:n mukaan oikeus saada korvausta siitä vahingosta, minkä hän on kärsinyt avioliiton päättämisen johdosta, sen mukaan kuin puolisoitten varallisuussuhteisiin ja muihin seikkoihin nähden harkitaan kohtuulliseksi. Sama oikeus on myös sillä, joka on pakotettu avioliittoon. Avioliittolain 78 §:n 1 momentin mukaan voidaan avioeroon pääasiallisesti syypää puoliso avioerotuomiossa velvoittaa suorittamaan toiselle puolisoille vahingonkorvausta sen mukaan kuin puolisoitten varallisuussuhteisiin ja muihin seikkoihin nähden harkitaan kohtuulliseksi. Näiden vahingonkorvaussäännösten asiallinen kytkeytyminen tasajaon periaatteeseen tulee esiin siinä, että avioliittolain 102 §:n mukaan on 69 §:n tai 78 §:n 1 momentin nojalla tuomittu vahingonkorvaus suoritettava osituksessa sikäli kuin siinä korvausvelvolliselle puolisoille tulee tai hänellä muutoin on omaisuutta, joka ei mene

velan katteeksi. Vahingonkorvaus voi siten johtaa siihen, että korvausvelvollinen puoliso joko saa osituksessa vähemmän omaisuutta tai joutuu luovuttamaan toiselle puolisolle enemmän omaisuutta, kuin jos tasajaon periaatetta noudatettaisiin sellaisenaan.

Tuomittaessa avioeroon voi tuomioistuvin avioliittolain 78 §:n 3 momentin nojalla julistaa avioeroon syyllisen puolison menettäneeksi oikeutensa saada avio-oikeuden nojalla toisen puolison omaisuutta tai rajoittaa sanottua oikeutta, jos avioeroon tuomitaan avioliittolain 70 §:ssä tarkoitetun huoruuden perusteella tai muuten toisen puolison käyttäytymisen vuoksi, jolla hän on syvästi loukannut toista puolisoa. Sanottu seuraamus, tasinko-oikeuden menetyksi julistaminen, voidaan määrätä vastaavin edellytyksin myös tuomittaessa puoliset asumuseroon. Tasinko-oikeuden menetys voi johtaa ainoastaan siihen, että syyllinen puoliso ei saa osituksessa lainkaan toisen puolison omaisuutta tai saa vähemmän kuin mitä hänelle tasajaon periaatteen mukaan tulisi. Sen sijaan tasinko-oikeuden menetys ei - toisin kuin edellä mainittu vahingonkorvaus - voi johtaa siihen, että syyllinen puoliso joutuisi omaisuuden osituksessa luovuttamaan enemmän omaa omaisuuttaan kuin mitä hän tasajaon periaatteen mukaisesti on velvollinen antamaan.

Avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästön tasajaon periaatteesta voidaan lisäksi poiketa sillä tavoin, että avioehtosopimusta kohtuullistetaan osituksen yhteydessä soveltamalla analogisesti oikeustoimilain 36 §:n (956/82) yleistä kohtuullistamissäännöstä. Avioehtosopimuksen kohtuullistaminen voinee kuitenkin tapahtua vain siten, että omaisuutta, joka avioehtosopimuksen nojalla olisi oleva osituksessa avio-oikeudesta vapaata omaisuutta, käsitellään osituksessa joko kokonaan tai osaksi avio-oikeuden alaisena omaisuutena.

Tässä hallituksen esityksessä avioliiton purkamista koskevat säännökset ehdotetaan muutettaviksi siten, että puolison syyllisyydellä avioliiton rikkoutumiseen ei olisi merkitystä enempää avioeron edellytysten kuin avioeron seuraamustenkaan kannalta. Tämän lisäksi sekä asumuseroa että avioliiton peruutamista koskeva säännöstö ehdotetaan kumottavaksi. Jo näiden uudistusten toteuttaminen edellyttää avioliittolain 69 §:n ja 78 §:n 1 momentin vahingonkorvaussäännösten, 78 §:n 3 momentin tasinko-oikeuden menettämssäännöksen sekä avioliiton peruutumisen no-

jalla toimitettavaa ositusta koskevan 90 §:n muuttamista.

Näitä muutoksia harkittaessa on lähtökohtana ollut yhtäältä se, että omaisuuden tasajaon periaate tulee useimmissa tapauksissa edelleenkin johtamaan kohtuullisimpaan ja kummankin puolison oikeudet edut tasapuolisimmin huomioon ottavaan lopputulokseen omaisuuden osituksessa. Tasajaon periaate on siten edelleenkin säilytettävä omaisuuden osituksen perussääntönä. Toisaalta lähtökohtana on ollut se, että tasajaon periaatteen toteuttaminen poikkeuksettomana sääntönä saattaisi useissa, joskaan ei useimmissa tapauksissa johtaa kohtuuttomiin lopputuloksiin taikka siihen, että toinen puoliso voisi perusteettomasti saada taloudellisia etuja toiselta puolisolta, vaikakaan osituksen lopputulosta - esimerkiksi huomattavan varakkaiden puolisolien osalta - ei voitaisi pitää suorastaan kohtuuttomana.

Esimerkiksi silloin, kun kysymyksessä on ollut lyhytaikainen avioliitto ja puolisolien pääasiallinen varallisuus käsittää toiselle puolisolle jo ennen avioliiton solmimista kuuluneen omaisuuden, ei useinkaan voida pitää kohtuullisena tai hyväksyttävänä sitä, että tämä puoliso joutuisi omaisuuden osituksessa luovuttamaan puolet omaisuudestaan toiselle puolisolle. Avio-oikeuden alaisen omaisuuden tasajako voi johtaa kohtuuttomaan lopputulokseen esimerkiksi silloin, kun kumpikin puoliso on saanut perintönä huomattavan omaisuuden, toinen siten, että perinnönjättäjä on määrännyt, ettei saajan puolisollla ole oleva omaisuuteen avio-oikeutta, ja toinen ilman että puolison avio-oikeutta olisi poistettu. Asianmukaisena ei useinkaan voida pitää myöskään sitä, että omaisuuden tasajaon piiriin tulisi kuulumaan huomattava omaisuus, jonka puoliso on saanut perintönä vasta sen jälkeen, kun puoliset ovat useiden vuosien ajan asuneet tosiasiallisesti erillään hakematta kuitenkaan avioeroa taikka toimittamatta ositusta.

Edellä kuvatun kaltaisia tilanteita silmällä pitäen ehdotetaan avioliittolain 103 a §:ää muutettavaksi siten, että siihen otetaan soveltamisalaltaan yleiset osituksen sovittelua koskevat säännökset. Ehdotettua avioliittolain 103 a §:ää voitaisiin soveltaa omaisuuden osituksessa sekä silloin, kun ositus toimitetaan avioliiton aikana että myös silloin, kun ositus toimitetaan avioeroa koskevan asian ollessa vireillä tai avioliiton purkaututtua avioeron tai toisen puolison kuoleman johdosta.

Osittelun sovittelua koskevia säännöksiä valmisteeltaessa on lisäksi otettu huomioon, että

oikeustoimilain 36 §:n yleinen kohtuullistamissäännös on sovellettavissa myös avioehtosopimuksen kohtuullistamiseen. Koska tämän yleisen, lähinnä varallisuusoikeudellisia sopimuksia silmällä pitäen laaditun säännöksen soveltaminen avioehtosopimuksiin saattaa aiheuttaa tulkintavaikeuksia, on katsottu perustelluksi sisällyttää osituksen sovittelua koskeviin säännöksiin myös säännös avioehtosopimuksen määräysten soveltamista. Tämä avioehtosopimuksia koskeva erityissäännös tulisi syrjäyttämään oikeustoimilain 36 §:n, jota siis ei enää olisi sovellettava avioehtosopimuksiin.

Ne tilanteet, joissa tasajaon periaatteen soveltaminen saattaisi johtaa kohtuuttomaan tai muutoin epäoikeudenmukaiseen lopputulokseen voivat olla keskenään varsin erilaisia. Myös puolisoiden varallisuussuhteet ja erilaiset avio-oikeudesta annetut määräykset saattavat luoda hyvin erilaisia tilanteita harkittaessa osituksen sovittelun toimeenpanoa. Tämän vuoksi osituksen sovittelua koskevat säännökset on pyritty laatimaan sellaiseen muotoon, että sovittelu on periaatteessa toteutettavissa kaikissa erilaisissa tilanteissa ja että sovittelun mahdollisuus on aina käytettävissä siitä riippumatta, mistä seikasta sovittelun tarve johtuu. Tältä osin ehdotettu avioliittolain 103 a § vastaa niitä peruseriaatteita, joiden mukaisesti myös oikeustoimilain 36 §:n yleinen sovittelusäännös on laadittu.

Oikeustoimilain 36 §:n yleisen kohtuullistamissäännöksen soveltamisessa on peruslähtökohana sopimuksen sitovuuden ja ennalta arvattavuuden periaate. Pääsääntöisesti varallisuusoikeudellisten sopimusten osalta noudatetaan periaatetta, jonka mukaan sopijapuoli on velvollinen täyttämään sitoumuksensa. Tämän vuoksi kohtuullistamiseen suhtaudutaan pidättävämmiin silloin, kun sopijapuolten velvoitteiden toteuttamisen vaikutukset on jo sopimusta tehtäessä voitu ennalta arvioida. Samoja periaatteita ei kuitenkaan voitaisi soveltaa sellaisenaan, kun kysymys on osituksen lopputuloksen sovittelusta ehdotetun avioliittolain 103 a §:n mukaan.

Ensiksikin on otettava huomioon, että osituksen sovittelussa on useimmiten kysymys niiden kohtuuttomuuksien poistamisesta, jotka aiheutuvat joko välittömästi lakiin perustuvasta tasajaon periaatteesta taikka kolmannen henkilön antamista avio-oikeutta koskevista määräyksistä. Sovittelusäännöksen nojalla voidaan tosin puuttua myös puolisoiden kesken tehtyihin sopimuksiin. Ensiksikin voidaan tarvittaessa sovittaa puolisoitten tekemää avioehtosopimusta, siten kuin sään-

nöshedotuksessa on lähemmin säädetty. Avioehtosopimukselle on kuitenkin tyypillistä, että sen tosiasialliset vaikutukset tulevat esiin vasta omaisuuden osituksessa, joka säännönmukaisesti toimitetaan vasta vuosien tai vuosikymmenien kuluttua sopimuksen tekemisestä.

Koska olosuhteet ja erityisesti puolisoitten varallisuussuhteet ovat ositusta toimitettaessa säännönmukaisesti muuttuneet olennaisesti siitä, millaiset ne olivat avioehtosopimuksen teon hetkellä, on avioehtosopimusta tehtäessä yleensä mahdotonta arvioida, millaisia vaikutuksia avioehtosopimuksella tulee vuosien kuluttua toimitettavassa osituksessa olemaan. Tämän vuoksi avioehtosopimusten kohtuullistamisen tarve tulee ilmeisesti olemaan suurempi kuin tarve kohtuullistaa tyypillisiä varallisuusoikeudellisia sopimuksia, joiden vaikutukset voidaan yleensä arvioida jo sopimusta tehtäessä.

Puolisoiden tekemän *sopimuksen* sovittelusta on kysymys myös esimerkiksi silloin, kun puoliset itse ovat keskinäisen sopimuksensa perusteella toimittaneet osituksen ja ositusta *tämän jälkeen* vaaditaan soviteltavaksi. Tällainen sopimusositus eroaa kuitenkin olennaisesti tavanomaisesta varallisuusoikeudellisesta sopimuksesta, jossa on kysymys vain rajoitettujen, sopimuksessa määriteltyjen velvoitteiden ja oikeuksien perustamisesta. Ositussopimus merkitsee osapuolten varallisuusaseman eli omaisuuden ja velkojen kokonaiselvittelyä laissa säänneltyjen periaatteiden mukaisesti. Tämän vuoksi omaisuuden osituksesta tehty sopimus saattaa olla erittäin monimutkainen, ja sen vaikutusten arviointi sopimuksen teon hetkellä on usein vaikeata osituksen osapuolelle, jolla ei ole puolisoitten omaisuussuhteita koskevien oikeussääntöjen erityistuntemusta.

Edellä sanottujen näkökohtien pohjalta on osituksen sovittelua koskevia säännöksiä valmisteltaessa lähtökohtana ollut se, että sopimuksen sitovuuden ja ennalta arvattavuuden periaatteelle ei puolisoitten välisiä perheoikeudellisia varallisuussuhteita selvitetäessä voida antaa niin suurta merkitystä kuin harkittaessa puhtaasti varallisuusoikeudellisten sopimusten kohtuullistamista. Kuten edellä on todettu, sovittelusäännösten lähtökohtana on tosin ollut olettamus, että osituksen sovitteluun ei useimmissa tapauksissa ole tarpeellista turvautua, vaan että omaisuuden tasajaon periaate yleensä tulee johtamaan kohtuulliseen ja tasapuoliseen lopputulokseen. Toisaalta sovittelua koskevia sääntöjä valmisteltaessa ei ole haluttu asettaa mitään yleistä sääntöä siitä, että osituksen sovittelu voisi tulla kysymykseen vain

erittäin poikkeuksellisissa tapauksissa ja että sovitteluun ei tulisi ryhtyä ilman painavia perusteita. Tämän sijasta sovittelun aiheellisuus olisi arvioitava itsenäisesti kussakin yksittäistapauksessa turvautumatta mihinkään ennalta asetettuihin yleisiin sääntöihin.

Oikeustoimilain 36 §:n kohtuullistamissäännökselle on tunnusomaista, että säännöksessä annetaan vain varsin väljät ohjeet siitä, *millä tavoin* kohtuullistaminen voidaan toteuttaa. Tällaista sääntelytapaa ei ole ehdotettua 103 a §:ää valmisteltaessa pidetty tarkoituksenmukaisena, vaan säännökseen on otettu yksityiskohtaiset ohjeet siitä, millä tavoin osituksen sovittelu voisi tapahtua (103 a §:n 2 momentin 1—3 kohdat). Näissä sovittelun toteuttamistapaa koskevissa oikeushojeissa on pyritty ottamaan huomioon omaisuuden ositusta ja puolisoiden velkojen oikeuksien turvaamista koskevat avioliittolain säännökset. Ehdotetuista säännöksistä ilmenee ensinnäkin, että osituksen sovittelu voi omaisuutta luovuttavan tahon kannalta johtaa joko siihen, että tämä taho tulee sovittelun johdosta joko luovuttamaan osituksessa vähemmän omaisuuttaan tai saa pitää koko omaisuutensa koskemattomana, taikka siihen, että ositustaho, joka muutoinkin olisi velvollinen luovuttamaan omaisuutta toiselle osapuolelle, joutuu luovuttamaan enemmän omaisuutta kuin mihin hän muutoin olisi lain mukaan velvollinen. Kuitenkin on huomattava, että myöskään jälkimmäisessä tapauksessa osituksen sovittelu ei voi loukata omaisuutta luovuttavan tahon velkojen oikeutta. Osituksen sovittelun kautta ei nimittäin voitaisi poiketa siitä ositusta koskevasta perussäännöstä, jonka mukaan omaisuuden tasajako on aina toimitettava puolisoiden omaisuuden säästöstä velkojen kattamisen jälkeen. Lisäksi tässä yhteydessä on huomattava, että niitä säännöksiä, jotka koskevat puolison suhdetta toisen puolison velkoihin omaisuuden osituksessa, ehdotetaan edellä esitetyllä tavalla muutettaviksi siten, että velkojilla ei olisi oikeutta lukea hyväkseen velallisuuspuolison oikeutta saada avio-oikeuden nojalla tasinkona omaisuutta toiselta puolisoilta.

Rakenteeltaan osituksen sovitteluä koskeva 103 a §:n säännös on kaksiosainen. Pykälän ensimmäinen momentti määrittelee osituksen sovittelun edellytykset ja toinen momentti ne tavat, joilla sovittelu voidaan toimittaa. Osituksen sovittelun edellytyksinä voisivat tulla kysymykseen kaksi perustetta:

— ositus johtaisi *kohtuuttomaan lopputulokseen*, jos sovitteluä ei toimitettaisi tai

— ositus johtaisi siihen, että puoliso saisi osituksen johdosta *perusteettomasti taloudellista etua*, jos sovitteluä ei toimitettaisi.

Näistä ensiksi mainittu peruste tulisi tyypillisesti kysymykseen tilanteissa, joissa ositus ilman sovitteluä johtaisi siihen, että toinen puoliso ei saisi lainkaan varallisuutta tai hänelle jäisi kohtuuttoman vähän varallisuutta, kun taas hänen vastapuolelleen jäisi huomattava omaisuus. Erityisesti on huomattava, että osituksen sovittelua koskevia säännöksiä olisi sovellettava vastaavasti myös omaisuuden erottelussa, kun kumpaisellaakaan puolisoilla ei ole avio-oikeutta toisen puolison omaisuuteen (107 §).

Jälkimmäinen sovittelun peruste tulisi vuorostaan useimmiten kysymykseen silloin, kun kysymyksessä on ollut lyhytaikainen avioliitto ja puolisoiden omaisuus käsittää pääasiassa vain toiselle puolisoille jo ennen avioliiton solmimista kuuluneen omaisuuden. Nämä kaksi perustetta, kohtuuttomuus ja perusteettoman edun saaminen, voivat esiintyä myös samanaikaisesti. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa avioliitto on kestänyt vuoden ajan ja puolisoiden ainoan omaisuuden muodostaa vähävaraiselle ja iäkkäälle puolisoille kuuluva pienehkö asunto, joka on avio-oikeuden alaista omaisuutta.

Kohtuuttomuuden ja perusteettoman edun arviointi saattaa yksittäistapauksissa muodostua vaikeaksi. Tämän vuoksi näiden edellytysten harkinnassa noudatettavia perusteita on pyritty lakitekstissä täsmentämään määrittelemällä ne seikat ja tekijät, jotka erityisesti on otettava huomioon. Säännösehdotuksen mukaan erityistä huomiota on kiinnitettävä:

— avioliiton kesto aikaan ja

— puolisoiden toimintaan yhteisen talouden hyväksi sekä omaisuuden kartuttamiseksi ja säilyttämiseksi.

Sanottu luettelo ei kuitenkaan ole tyhjentävä, vaan näiden nimenomaisesti lueteltujen tekijöiden lisäksi on otettava huomioon myös muut näihin verrattavat, puolisoiden taloutta koskevat seikat. Tämä säännös osoittaa, että osituksen sovittelussa ei tulisi kiinnittää huomiota puolisoiden välisiin henkilökohtaisiin suhteisiin, kuten siihen, voidaanko puolisoa pitää syyllisenä avioliiton rikkoutumiseen.

Harkittaessa edellä selostettujen seikkojen pohjalta, onko osituksen sovittelu katsottava perustelluksi, olisi peruseriaatteena se, että millekään yksittäiselle seikalle ei tule sinänsä antaa ratkaisevaa merkitystä, vaan huomioon olisi otettava kaikki säännöksen luettelemat seikat, sekä avio-

liiton kestoajaksi, puolisoitten toiminta yhteisen talouden hyväksi että myös muut näihin verrattavat seikat ja olosuhteet. Viittaus avioliittojen kestoajan huomioon ottamiseen merkitsee luonnollisesti sitä, että osituksen kohtuullistaminen olisi yleensä sitä perustellumpaa, mitä lyhyemmän ajan avioliitto on kestänyt. Näin olisi erityisesti silloin, kun puolisoilla ei ole juuri muuta omaisuutta kuin toiselle puolisolalle jo ennen avioliiton solmimista kuulunut omaisuus. Kuten edellä on korostettu, avioliiton kestoajalle ei kuitenkaan sinänsä saisi antaa ratkaisevaa merkitystä, vaan huomioon olisi otettava myös muut puolisoitten taloutta koskevat seikat, ennen kaikkea puolisoitten toiminta yhteisen talouden hyväksi ja se, missä määrin puolisoitten välillä on avioliiton kestäessä vallinnut taloudellinen yhteenkuuluvuus ja yhteisvastuu perheen talouden hoidossa. Tämän vuoksi on mahdollista, että tasajaan periaate myös lyhytaikaisissa avioliitoissa voi johtaa kohtuulliseen lopputulokseen, jos puoliset ovat muodostaneet kiinteän taloudellisen kokonaisuuden ja hankkineet pääosan perheen omaisuudesta avioliiton kestäessä, vaikkakin omaisuus on kertynyt esimerkiksi vain toisen puolison omistamaan liikeyritykseen. Toisaalta sovittelun toimittaminen voisi olla perusteltavissa myös silloin, kun kysymyksessä on ollut pitkäaikainen avioliitto, mutta puoliset ovat tosiasiallisesti vain lyhyen ajan asuneet yhdessä ja avioliitto on siten ollut vain muodollisesti voimassa ilman että puoliset olisivat sen aikana muodostaneet taloudellista kokonaisuutta.

Kuten edellä on todettu, osituksen sovittelua koskevan säännöksen soveltamisalaa ei ole laissa rajoitettu vain tiettyihin ositustilanteisiin. Sovittelu voisi siten tulla kysymykseen sekä avioliiton aikana että avioliiton purkautumisen jälkeen toimitettavassa omaisuuden osituksessa. Toisaalta on kuitenkin otettava huomioon, että 103 a §:ssä säädetty osituksen sovittelun yleiset edellytykset, kohtuuton lopputulos tai perusteettoman edun saaminen, voivat olla käsillä etenkin silloin, kun ositus toimitetaan *kummankin puolison elinaikana* ja kysymyksessä on ollut lyhytaikainen avioliitto. Osituksen sovittelun edellytykset voisivat sen sijaan oletettavasti täyttyä harvemmin silloin, kun avioliitto on purkautunut toisen puolison kuoleman johdosta tai kun ositus tulee toimitettavaksi vasta toisen puolison kuoltua avioeron jälkeen. Tämä johtuu osaksi jo siitä, että avioliittolain 103 §:n 2 momentin mukaan eloonjäänyt puoliso ei milloinkaan ole velvollinen luovuttamaan osituksessa omaisuuttaan kuolleen puolison

perillisille. Lisäksi näissä tilanteissa osituksen sovittelu voisi todennäköisesti useammin tulla kysymykseen eloonjääneen puolison kuin perillisten eduksi. Silloin, kun ositus tulee toimitettavaksi vasta kummankin puolison kuoleman jälkeen, sovittelun edellytykset tulisivat ilmeisesti täyttymään vain melko harvoissa tilanteissa.

Ehdotetun 103 a §:n 2 momentissa on lueteltu ne tavat, joilla osituksen sovittelu 1 momentissa mainittujen edellytysten täyttyessä voitaisiin toteuttaa. Näiden säännösten mukaan sovittelu voitaisiin toimittaa siten, että

(1) puoliso, joka muutoin olisi oikeutettu saamaan tasinkoa toiselta puolisolalta, ei saisi lainkaan tasinkoa tai saisi vain osan täyden tasingon määrästä,

(2) tiettyä omaisuutta käsiteltäisiin osituksessa avio-oikeudesta vapaana omaisuutena, vaikka toisella puolisolalla muutoin olisikin omaisuuteen avio-oikeus tai

(3) omaisuutta käsiteltäisiin avio-oikeuden alaisena omaisuutena, vaikka se avioehtosopimuksen tai lahjoituksen tai testamenttiin liitetyn määräyksen mukaan olisikin avio-oikeudesta vapaata omaisuutta.

Näitä sovittelun toimeenpanotapoja koskevia säännöksiä valmisteltaessa on tarkoitettu, että ensisijaisena sovittelutapana tulisi kysymykseen 1 kohdassa tarkoitettu tasinko-oikeuden poistaminen tai rajoittaminen, joka vastaa nykyisen 78 §:n 3 momentin mukaista tasinko-oikeuden rajoittamista. Koska tämä sovittelutapa ei milloinkaan voisi johtaa siihen, että puoliso - toisin kuin 2 ja 3 kohtaa sovellettaessa olisi mahdollista - joutuisi luovuttamaan enemmän omaisuuttaan kuin muutoin, se myös kajoaa vähemmän puolisoitten varallisuussuhteisiin kuin viimeksi mainitut säännökset. Silloinkin, kun puolisolta kokonaan evätään oikeus saada tasinkoa vastapuolelta, on tuloksena vain se, että kumpikin taho säilyttää oman omaisuutensa koskemattomana.

Tasinko-oikeuden rajoittaminen tai poistaminen olisi usein tarkoituksenmukaisin sovittelutapa silloin, kun kysymys on ollut lyhytaikaisesta avioliitosta. Laissa ei kuitenkaan ole katsottu mahdolliseksi asettaa mitään kiinteää sääntöä siitä, milloin ja missä laajuudessa tasinko-oikeutta olisi perusteltua rajoittaa avioliiton lyhyen kestoajan perusteella, kun tasajako johtaisi kohtuuttomaan lopputulokseen tai siihen että puoliso saisi "eroamalla rahan vuoksi" perusteetonta etua. Kuitenkin on edellytetty, että eräänlaisena ohjeenluontoisena sääntönä voitaisiin pitää viiden vuoden aikaa. Tämä merkitsisi sitä, että

tasinko-oikeuden rajoittaminen avioliiton kestoajan perusteella ei yleensä tulisi kysymykseen sen jälkeen, kun avioliitto on kestänyt yli viiden vuoden ajan. Avioliiton kestoaikaa harkittaessa ei kuitenkaan tulisi kiinnittää huomiota vain siihen, miten kauan avioliitto on oikeudellisesti ollut voimassa, vaan ennen muuta siihen, kuinka kauan puoliset ovat tosiasiallisesti asuneet yhteistaloudessa. Huomioon olisi siis otettava yhtäältä se, ovatko puoliset jo ennen avioliiton solmimista asuneet yhdessä, ja toisaalta se, ovatko he mahdollisesti jo ennen muodollista avioeroa asuneet erillään toisistaan.

Osituksen sovittelu tasinko-oikeutta rajoittamalla tai epäämällä oikeus tasinkoon olisi luonnollisesti käytettävissä vain silloin, kun se puolisoista, jonka hyväksi sovittelu toimitetaan, muutoin olisi tasinkoa antavana osapuolena. Tämä sovittelutapa ei sen sijaan olisi käytettävissä silloin, kun kohtuuskäytökohdat vaativat osituksen lopputulosta soviteltavaksi sen puolison hyväksi, joka tasajaon periaatetta noudatettaessa olisi tasinkoa saavana osapuolena. Näissä tapauksissa voisi osituksen sovittelu usein olla parhaiten toteutettavissa soveltamalla 103 a §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua menettelyä. Sen mukaan tiettyä puolisolalle kuuluvaa omaisuutta, johon toisella puolisolalla on avio-oikeus, voitaisiin omaisuuden osituksessa käsitellä omaisuutena, johon toisella puolisolalla ei ole avio-oikeutta.

Sanotun 2 kohdan soveltamisalan piiriin kuuluisi kaksi keskenään erilaista tilannetta: ensiksikin tilanne, jossa puoliso on joko ansainnut tietyn omaisuuden tai saanut omaisuutta vastikkeetta avioliiton ollessa muodollisesti voimassa, mutta puolisoitten jo tosiasiallisesti asuessa erillään, ja toiseksi tilanne, jossa puolisolalla on avioliittoon mennessään ollut omaisuutta tai hän on avioliiton aikana puolisoitten asuessa yhdessä saanut perintönä, lahjana tai testamentilla omaisuutta ja toisella puolisolalla on sanottuun omaisuuteen avio-oikeus. Kummassakin tilanteessa voitaisiin osituksen sovittelu 2 kohdan mukaan toimittaa siten, että säännöksessä tarkoitettua omaisuutta, joka muutoin olisi avio-oikeuden alasta, käsitellään osituksessa avio-oikeudesta vapaana omaisuutena.

Lopuksi ehdotetun 103 a §:n 2 momentin 3 kohdan mukaan voitaisiin ositusta soviteltaessa määrätä, että omaisuus, joka avioehtosopimuksen taikka lahjoitukseen tai testamenttiin liitetyn määräyksen nojalla olisi avio-oikeudesta vapaata, on osituksessa joko kokonaan tai osaksi oleva avio-oikeuden alasta omaisuutta. Kuten edellä

on jo todettu, osituksen sovitteleminen tällä tavoin merkitsee voimakkainta puuttumista puolisoitten varallisuussuhteisiin.

Silloin, kun omaisuuden ositus tulee toimitettavaksi avioeron jälkeen kummankin puolison elinaikana, voitaneen lähtökohtaisesti katsoa, että avioehtosopimuksen ja erityisesti lahjoituksessa tai testamentissa annetun avio-oikeuden poistavan määräyksen syrjäyttäminen vaatisi suhteellisen painavia perusteita. Osituksen sovittelu siten, että toiselle puolisolalle kuuluvaa avio-oikeudesta vapaata omaisuutta tai osaa siitä käsitellään avio-oikeuden alaisena omaisuutena voisi tulla kysymykseen erityisesti silloin, kun tämä näyttää tarpeelliselta ja kohtuulliselta asunnon ja taloudellisen perusturvan takaamiseksi pitkäaikaisen avioliiton jälkeen omaisuutta vailla olevalle ja pienituloiselle puolisolalle. Tilanteeseen, jossa ositus toimitetaan puolisoitten eläessä avioeron jälkeen voitaisiin tällöin rinnastaa myös tapaus, jossa ositus tulee toimitettavaksi vasta toisen, varakkaamman puolison kuoltua avioeron jälkeen sekä tilanne, jossa avioliitto on purkautunut kuoleman johdosta avioeroa koskevan asian ollessa vireillä tai puolisoitten asuessa erillään avioliiton rikkouduttua.

Olenaisesti eri asemassa olisivat sen sijaan tilanteet, joissa omaisuuden ositus tulee toimitettavaksi avioliiton purkaututtua puolison kuoleman johdosta, kun puoliset asuivat yhdessä eikä avioeroa koskeva asia ollut vireillä. Näitä tilanteita silmällä pitäen on ensiksikin huomattava, että sekä avioehtosopimus että testamenttiin tai lahjoitukseen liitetyt määräykset tehdään yleensä ensi sijassa avioeron varalta. Lisäksi avioehtosopimusta enempää kuin avio-oikeuden poistavaa määräystäkään ei ole mahdollista tehdä sillä tavoin rajoitettuna, että omaisuutta, joka määrätään avio-oikeudesta vapaaksi, olisi käsiteltävä avio-oikeuden alaisena omaisuutena, jos ositus tulee toimitettavaksi avioliiton purkaututtua puolison kuoleman johdosta. Kuitenkin tällainen rajoitus useissa tapauksissa oletettavasti tarkimmin vastaisi puolisoitten taikka vastaavasti lahjoittajan tai testamentintekijän todellista tarkoitusta. Näin saattaa olla erityisesti silloin, kun puoliso, joka omistaa huomattavan määrän avio-oikeudesta vapaaksi määrättyä omaisuutta kuolee, ja toisen puolison omaisuuden määrä on vähäinen. Tällaisissa tapauksissa osituksen sovittelu 3 kohdan mukaisesti siten, että omaisuus tai osa siitä määrättäisiin avio-oikeuden alaiseksi, voisi perustellusti tulla kysymykseen avioliiton kestoajasta riippumatta kohtuullisen taloudelli-

sen perusturvan takaamiseksi jälkeensijäänneelle puolisolle, jos tämä ei jo perintökaaren 3 luvun mukaisesti tai testamentin perusteella perisi kuollutta puolisoaan. Tällainen järjestely tulisi useissa tapauksissa vastaamaan puolisoitten tai vastaavasti lahjoittajan tai testamentintekijän tavoitteita, ja se olisi myös sopusoinnussa eloonjääneen puolison aseman suojaamiseen tähtäävien perintökaaren 3 luvun säännösten kanssa. Voitaneen myös katsoa, että näissä tapauksissa kohtuullisin lopputulos olisi etenkin avioliiton oltua pitkäaikainen saavutettavissa siten, että avio-oikeudesta vapaaksi määrätty omaisuus kokonaisuudessaan katsottaisiin avio-oikeuden alaiseksi.

Vaatus osituksen sovittelusta voitaisiin pesänjakajan toimittaessa osituksen esittää pesänjakajalle ositustoimituksen kestäessä. Vaatus voitaisiin myös esittää tuomioistuimessa nostamalla pesänjakajan toimittamaa ositusta koskeva moitekanne, josta säädetään perintökaaren 23 luvun 10 §:ssä. Tällainen moitekanne on nostettava kuuden kuukauden kuluessa osituksen loppuun saatamisesta. Myös silloin, kun ositustahot ovat toimittaneet osituksen keskinäisin sopimuksin ilman pesänjakajan myötävaikutusta, osituksen sovittelua olisi mahdollista vaatia tuomioistuimessa nostamalla osituksen toimittamisen jälkeen asiaa koskeva kanne. Tällöin tulisivat noudatettaviksi samat periaatteet kuin tapauksissa, joissa asianosaisten väliseen sopimukseen perustuvaa ositusta moititaan sillä perusteella, että ositussopimusta rasittaa jokin oikeustoimilain 3 luvun mukainen pätemättömyysperuste. Tämä merkitsee sitä, että osituksen sovittelua koskeva kanne ei olisi sidottu mihinkään täsmälliseen määräaikaan, vaan kanne olisi nostettava kohtuullisessa ajassa osituksen toimittamisesta.

4. Esityksen organisatoriset, henkilöstö- ja taloudelliset vaikutukset

Ehdotuksella ei ole merkittäviä organisatorisia, henkilöstö- tai taloudellisia vaikutuksia.

Avioliiton esteiden tutkimisen siirtäminen yksinomaan väestörekisterin pitäjille ja luopuminen avioliiton kuuluttamisesta tulisivat yksinkertaistamaan menettelyä. Ehdotus ei lisäisi myöskään väestörekisterin pitäjien työtä, sillä voimassa olevan lainkin mukaan nämä ovat joutuneet antamaan avioliittotodistuksen kihlakumppanille silloin, kun kihlakumppanit ovat merkityt eri väestörekistereihin, sekä molemmille kihlakumppa-

neille silloin, kun kuulutusviranomaisen ei ole rekisterinpitäjä.

Ehdotus yksinkertaistaisi myös avioeromenettelyä. Avioeron syitä ja puolisoitten välien rikkoutumista koskeva todistelu jäisi pois avioero-oikeudenkäynnistä, mikä merkitsisi tuomioistuimissa työn säästöä. Harkinta-ajan jälkeen tuomittavissa avioeroissa tulisi ehdotuksen mukaan olemaan kaksi käsittelykertaa. Vaikka voidaankin arvioida suurimman osan avioeroista tulevan vastaisuudessa tuomittavaksi harkinta-ajan jälkeen, muutos ei tältäkin osin ole merkittävä nykytilanteeseen verrattuna, sillä jo tällä hetkellä lähes puolet avioerotuomioista perustuu varhemmin tuomittuun asumuseroon.

Ehdotettu perheasioiden sovittelu saisi suurelta osalta tarvitsemansa työntekijät nykyisistä sosiaalilautakuntien perhe- ja kasvatusneuvonnan työntekijöistä sekä myös perheasiain neuvottelukustusten työntekijöistä, jotka vapautuvat nykyisestä asumuserosovittelijan tehtävästään. Ehdotus ei siten tältäkin osin edellytä mainittavia henkilöstön lisäyksiä.

Avioeron vireille pano tapahtuisi ehdotuksen mukaan hakemuksella. Sekä hakemuksen tekeminen että itse menettely tulisi olemaan aikaisempaan verrattuna olennaisesti yksinkertaisempaa. Avioeroasia voitaisiin oletettavasti useimmissa tapauksissa käsitellä ja ratkaista alioikeuden kansliassa. Tämän johdosta ehdotettu uusi avioeromenettely tulee ilmeisesti osaltaan myös vähentämään maksuttomista oikeudenkäynneistä valtiolle aiheutuvia kustannuksia.

Maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain (87/73) 1 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan maksuton oikeudenkäynti voidaan myöntää hakemuslainkäyttöön kuuluvassa asiassa vain, jos asian laatu ja asiaan osallisen oikeusturvan toteuttaminen sitä erityisistä syistä vaatii. Voitaneen perustellusti katsoa, että lakiehdotuksen mukaisessa avioeroasiassa maksuttoman oikeudenkäynnin myöntäminen voisi mainitun säännöksen mukaan tulla kysymykseen lähinnä silloin, kun itse avioeroa koskevan vaatimuksen lisäksi tuomioistuimen käsiteltäväksi saatetaan jokin liitännäiskysymys, esimerkiksi lasten huolto tai lasten taikka puolison elatus, varsinkin jos tällainen liitännäinen asia on riitainen. Maksuttoman oikeudenkäynnin myöntäminen ei sen sijaan yleensä voine olla perusteltua, jos oikeudenkäynnissä on tutkittavana ainoastaan itse avioeroa koskeva asia. Maksuttoman oikeudenkäynnin edellytysten kannalta voitaisiin tällöin

tuskin antaa merkitystä myöskään sille, vastustaa-ko toinen puoliso avioeroa vai ei.

Kustannussäästöjen määrää maksuttomien oikeudenkäyntien osalta ei kuitenkaan ole mahdollista ennalta arvioida. Säästön suuruus tulee riippumaan paitsi tulevien oikeudenkäyntien laadusta, myös siitä, kuinka tehokkaasti ehdotettu perheasioiden sovittelumenettely tulee toimimaan sekä siitä käytännöstä, jonka tuomioistuimet tulevat omaksumaan harkitessaan maksuttoman oikeudenkäynnin myöntämistä avioeroa koskevassa asiassa.

Sekä avioliiton solmimista koskevien säännösten tarkistaminen että avioeromenettelyn uudistaminen tulevat aiheuttamaan väestökirjahallinnon alalla kustannuksia. Nämä kustannukset liittyvät kuitenkin vain edellä mainittujen uudistusten voimaansaattamisvaiheeseen ja ovat siten luonteeltaan kertamenoja eivätkä väestökirjahallintoa pysyvästi rasittavia lisäkustannuksia. Kustannuksia aiheutuisi väestön keskusrekisterin automaattisen tietojenkäsittelyn ohjelmistojen muuttamisesta, uusien lomakkeiden suunnitte-

lusta ja painatuksesta sekä ohjeistojen uusimisesta ja lisäksi väestörekisterin pitäjien ja vihkimisviranomaisten koulutuksesta. Väestörekisterikeskuksen arvion mukaan tietokoneohjelmistojen muuttamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat noin 35 000 markkaa, kustannukset lomakkeiden ja ohjeistojen uusimisesta noin 185 000 markkaa sekä koulutuskustannukset noin 40 000 markkaa eli yhteensä noin 260 000 markkaa.

Hallituksen esitystä valmisteltaessa on erityisen tärkeänä pidetty sitä, että uudesta lainsäädännöstä voidaan tiedottaa tehokkaasti kansalaisille käyttäen hyväksi sekä yleisiä tiedotusvälineitä että yleisölle jaettaviksi tarkoitettuja esitteitä, joita tulisi pitää myös lain voimaantulon jälkeen pysyvästi yleisön saatavilla. Esitteiden laatimisesta, painatuksesta ja jakelusta oikeusministeriön hallinnonalalle aiheutuvien vuotuisten kustannusten voidaan arvioida olevan noin 200 000 markkaa.

Puolisoiden taloudellisia suhteita koskevilla uudistusehdotuksilla ei tulisi olemaan organisatorisia vaikutuksia eivätkä ne tulisi lisäämään viranomaisten toiminnasta aiheutuvia kustannuksia.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki avioliittolain muuttamisesta

I osa. Avioliiton solmiminen ja purkaminen

1 luku. Yleisiä säännöksiä

1 §. Kihlautumisen määritelmä on otettu pykälän 1 momenttiin samansisältöisenä kuin se on voimassa olevan avioliittolain 6 §:n 1 momentissa. Avioliittolaissa ei kuitenkaan enää säädettäisi erityisistä kihlautumiseen perustuvista oikeuksista ja velvollisuuksista.

Määritelmän säilyttäminen avioliittolaissa on katsottu aiheelliseksi siitä syystä, että muun lainsäädännön mukaan kihlautumisesta seuraa oikeudellisia vaikutuksia. Muun muassa perintökaaren 8 luvun 2 §:ssä (209/83) säädetään perittävän kihlakumppanille annettavasta avustuksesta ja 11 luvun 8 §:ssä kihlatulle tehdyn testamentin pätevyydestä kihlauksen purkaututtua muusta syystä kuin testamentin tekijän kuoleman johdosta. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:n 1 koh-

dan mukaan asianosaisen kanssa kihloissa olevaa ei voida vaatia todistamaan vastoin tahtiaan. Saman luvun 30 §:n 3 kohdan mukaan syytetyn kanssa kihloissa oleva ei saa vannoa todistajan valaa.

Myös tämän lakiehdotuksen 10—12 sekä 15 ja 18 §:ssä, jotka koskevat avioliiton esteiden tutkintaa sekä vihkimistä, käytetään edelleen ilmaisuja ”kihlakumppanit”.

Avioliittoon meneminen on päätettävä vihkimisellä. Pykälän 2 momenttiin otettu säännös vastaa voimassa olevan lain 1 §:n 1 momenttia. Vihkimisestä ja sen muodoista ehdotetaan tarkemmin säädettäväksi 4 luvussa.

Koska avioliiton solmiminen ei ole kaikissa tapauksissa lain mukaan sallittua, on ennen vihkimistä selvitettävä, ettei aiotulle avioliitolle ole esteitä. Selvittämiselvoite on asetettu pykälän 3 momentissa ja avioliiton esteet on määritelty lakiehdotuksen 2 luvussa.

2 §. Voimassa oleva avioliittolaki rakentuu puolisoiden yhdenvertaisuuden periaatteelle. Puolisoiden oikeudellinen yhdenvertaisuus on nimellisesti ilmaistu lain 31 §:n 1 momentissa.

Säännös puolisoiden velvollisuudesta yhdessä toimia perheen hyväksi on vuorostaan lain 30 §:ssä.

Lakiehdotuksessa on haluttu korostaa puolisoiden yhdenvertaisuutta kaikissa suhteissa. Lisäksi on haluttu painottaa sitä, että kummallakin puolisoilla tulisi yhtäältä olla samanlainen velvollisuus ja oikeus osallistua kaikkiin kodin töihin ja toisaalta myös samanlainen oikeus toimia kodin ulkopuolella. Tämän vuoksi säännökset on sijoitettu lain ensimmäiseen lukuun, yleisiin säännöksiin. Puolisoiden yhdenvertaisuuteen perustuu myös lakiehdotuksen 46 §:n säännös siitä, että kummankin puolison tulee kykynsä mukaan ottaa osaa perheen yhteiseen talouteen ja puolisoiden elatukseen.

3 §. Pykälässä on tyhjentävästi säännelty, milloin avioliitto purkautuu: Kun toinen puoliso kuolee tai julistetaan kuolleeksi taikka kun puoliset tuomioistuimen lainvoimaisella päätöksellä on tuomittu avioeroon.

Lakiehdotuksessa on luovuttu avioliiton peruuttamissäännöstöstä. Niissä tapauksissa, joissa voimassa olevan avioliittolain mukaan avioliiton peruuttaminen voisi tulla kysymykseen, avioliitto voitaisiin purkaa lakiehdotuksen avioeroa koskevien säännösten nojalla.

2 luku. Avioliiton esteet

4 §. Voimassa olevan lain mukaan avioliittoikä on sukupuolen perusteella erilainen, miehellä 18 vuotta ja naisella 17 vuotta. Kun avioliitot nykyään solmitaan huomattavasti myöhemmällä iällä ja kun keskimääräinen avioliiton solmimisikä on viime vuosina ollut kohoamassa, ei enää ole tarvetta eikä perusteita naisen ja miehen erilaiseen kohteluun tässä asiassa.

Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan avioliittoikä olisi naiselle ja miehelle sama eli 18 vuoden ikä, joka on myös nykyinen täysi-ikäisyysraja. Avioliittoiän saavuttanut olisi siten pääsääntöisesti aina täysivaltainen ja oikeutettu itse päättämään avioliitostaan.

Avioliittoiästä voitaisiin pykälän 2 momentin mukaan edelleenkin myöntää erivapaus. Vastaava mahdollisuus on säädetty voimassa olevan lain 2 §:ssä. Ehdotuksen mukaan erivapauden myöntäisi kuitenkin oikeusministeriö.

Voimassa olevan avioliittolain 3 §:n mukaan alaikäisen on saatava avioliittoon vanhempansa tai muun holhoojan taikka uskotun miehen suostumus. Siinä tapauksessa, että suostumus on eväty, tuomioistuin voi antaa luvan alaikäisen

avioliittoon, jos suostumuksen epäämiseen ei ole ollut pätevää syytä. Avioliittoiästä myönnetty erivapaus ei ole korvannut vanhemman tai muun huoltajan suostumuksen puuttumista, vaan se on vaadittu erivapauden lisäksi. Käytännössä onkin aina ennen erivapauden myöntämistä varmistauduttu siitä, että vanhempi tai holhooja on antanut suostumuksensa aiottuun avioliittoon.

Lakiehdotuksessa ei ole katsottu enää aiheelliseksi vaatia vanhemman tai holhoojan suostumusta tai sitä korvaavaa tuomioistuimen lupaa alaikäisen avioliittoon, jos erivapaus avioliittoiästä on myönnetty. Sen sijaan ehdotetaan, että oikeusministeriön on ennen erivapaushakemuksen ratkaisemista varattava hakijan huoltajalle tilaisuus tulla kuulluksi asiassa. Tästäkin voitaisiin luopua, jos huoltajan olinpaikkaa ei voida kohtuullisin toimenpitein selvittää. Kuuleminen voi tapahtua kirjeitse ja myös asiamiehen käyttäminen on mahdollista. Huoltajan mielipide ja sen perustelut tulee ottaa huomioon asiaa ratkaistaessa, mutta se ei kuitenkaan voi sitoa oikeusministeriötä ratkaisua tehtäessä.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/83) 4 §:n 3 momentin mukaan huoltaja edustaa alaikäistä tämän henkilöä koskevissa asioissa. Holhouslain 33 §:n (368/83) mukaan holhooja vuorostaan edustaa vajaanvaltaista hänen omaisuuttaan koskevissa asioissa. Holhouslain 23 §:n 1 momentin (368/83) pääsäännön mukaan alaikäisen huoltajat ovat myös hänen holhoojiaan. On kuitenkin myös mahdollista, että alaikäisen huoltajat ja holhoojat ovat eri henkilöitä. Alaikäisen huolto päättyy kun hän solmii avioliiton, sen sijaan avioliiton solmiminen ei enää tee alaikäisestä täysivaltaista, vaan holhous lakkaa vasta hänen täyttäessään 18 vuotta. Holhoojalla on täten mahdollisuus valvoa alaikäisen taloudellisten asioiden hoitoa myös avioliiton solmimisen jälkeenkin. Tämän vuoksi on myös riittävää, että erivapausmenettelyssä varataan tilaisuus tulla kuulluksi ainoastaan alaikäisen huoltajalle siinäkin tapauksessa, että joku muu kuin huoltaja on alaikäisen holhooja.

Oikeusministeriön antamaan päätökseen asiaa, joka koskee alle 18-vuotiaalle myönnettävää lupaa mennä avioliittoon, on oikeus hakea muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta muutoksenhausta hallintoasioissa annetun lain (154/50) mukaisesti.

Jos alle 18-vuotias olisi vihitty avioliittoon ilman oikeusministeriön antamaa lupaa, avioliitto olisi kuitenkin pätevä, edellyttäen, että vihkiminen on tapahtunut lakiehdotuksen 15 §:n

mukaisesti ja vihkijällä on ollut oikeus toimittaa vihkiminen.

5 §. Ehdotettu pykälä, joka koskee holhottavaksi julistetun avioliittoon menemistä, vastaa asiallisesti täysin voimassa olevan lain 3 §:n 2 ja 3 momenttia.

Väestörekisteriin ei enää merkitä tietoa siitä, että henkilö on mielisairas tai syvästi vajaamielinen. Myös aikaisemman lain aikana näistä asioista tehdyt merkinnät on nyttemmin poistettu väestörekisteristä. Jos mielisairas tai kehitysvammainen, joka aikoo mennä avioliittoon, on julistettu holhottavaksi, valvoo holhooja tämän pykälän mukaisesti hänen etuaan. Siinäkin tapauksessa, että holhooja olisi antanut suostumuksensa holhottavaksi julistetun avioliittoon, viimesijainen säännös on lakiehdotuksen 18 §:n 1 momentissa. Sen mukaan vihkijä ei saa toimittaa vihkimistä, jos hän toteaa, ettei kihlakumppani häiriintyneen mielentilansa takia kykene ilmeisesti ymmärtämään avioliiton merkitystä.

Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 §:n 2 momentin (363/83) mukaan holhottavaksi julistettu voi itse tehdä tuomioistuimelle 2 momentissa tarkoitetun hakemuksen, jos hän ymmärtää asian merkityksen.

Jos holhottavaksi julistetulle on hovioikeuden päätöksellä annettu lupa mennä avioliittoon, ei voimassa olevan avioliittolain 29 §:n mukaan tähän päätökseen saa hakea muutosta. Kun oikeudenkäymiskaaren 30 luvun säännöksiä muutettiin (104/79), otettiin lain voimaantulosäännöksen 3 momenttiin nimenomainen säännös siitä, että ennen lain voimaantuloa (1.1.1980) säädetyn muutoksenhakukiellon estämättä voidaan valituslupa myöntää oikeudenkäymiskaaren 30 luvun uusien säännösten mukaan. Tämä perustui siihen, että aikaisemman oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 6 §:n 4 kohdan (707/75) mukaan muutoksenhakukiellosta huolimatta muutoksenhakulupa voitiin myöntää 30 luvun 3 §:n 2 kohdan (268/58) perusteella.

Kun ei ole aihetta muuttaa nykyistä tilannetta, jolloin muutoksenhakuluvan myöntäminen oikeudenkäymiskaaren 30 luvun mukaan on mahdollista, ja kun tammikuun 1 päivän 1980 jälkeen säädetty muutoksenhakukielto estäisi muutoksenhakuluvan myöntämisen, tähän lakiehdotukseen ei ole otettu voimassa olevan lain 29 §:ää vastaavaa muutoksenhakukieltoa.

6 §. Ehdotettu pykälä vastaa voimassa olevan lain 12 §:ää, jonka mukaan voimassa oleva avioliitto on ehdoton este uuden avioliiton solmimiselle. Lakiehdotuksen 12 §:n 2 momentin mu-

kaan avioliiton esteiden tutkinnassa on selvitettävä, että aikaisempi avioliitto on purkautunut.

Jos sen jälkeen kun avioliitto on solmittu, käy ilmi, että jommankumman puolison aikaisempi avioliitto on edelleen voimassa, on puoliset lakiehdotuksen 27 §:n mukaan välittömästi tuomittava avioeroon.

7 §. Pykälä sisältää voimassa olevan lain 10 §:n 1 momentissa olevan kiellon, jonka mukaan kukaan ei saa mennä avioliittoon suoraan takenevassa tai etenevässä polvessa olevan sukulaisensa tai sisarusensa kanssa.

Pykälän sanamuodossa on haluttu havainnollistaa, mitä tarkoitetaan sukulaisuudella takenevassa ja etenevässä polvessa. Samoin on selvyden vuoksi todettu, että kielto koskee sekä täyssisarusten että puolisisarusten keskinäistä avioliittoa.

Pykälässä säännellyt avioesteet ovat ehdottomia eikä niistä voida myöntää erivapautta. Jos henkilöt, jotka ovat pykälän tarkoittamassa sukulaisuussuhteissa toisiinsa, ovat kuitenkin menneet keskenään avioliittoon, heidät on lakiehdotuksen 27 §:n 1 momentin mukaan tuomittava avioeroon välittömästi. Virallinen syyttäjä on tällaisessa tapauksessa velvollinen vaatimaan avioliiton purkamista.

8 §. Ottolapsen oikeussuhde ottovanhempiin ja ottovanhemman sukulaisiin on lapseksiottamisesta annettujen lakien (32/79 ja 153/85) mukaan sama kuin lapsen ja hänen vanhempansa ja tämän sukulaisen välinen suhde. Samoin kuin voimassa olevan avioliittolain 10 §:n 3 momentissa on säädetty, ottolapsisuhde muodostaa avioesteen ottovanhemman ja ottolapsen keskinäiselle avioliitolle. Kuten nykyäänkin, avioliittoon voidaan kuitenkin antaa lupa erittäin painavista syistä. Yhdenmukaisuuden vuoksi ehdotetaan, että erivapauden myöntäminen myös tästä avioesteestä siirrettäisiin tuomioistuimelta oikeusministeriölle, joka lakiehdotuksen mukaan ratkaisisi muut sukulaisuussuhdetta koskevat erivapausasiat.

Kun lupa ottovanhemman ja ottolapsen keskinäiseen avioliittoon voitaisiin antaa vain erittäin painavista syistä, on todennäköistä, ettei käytännössä tällaisia tapauksia tule olemaan. Mitkä seikat täyttävät erittäin painavan syyn vaatimuksen ehdotetaan jätettäväksi oikeusministeriön harkintaan. Luvan myöntäminen ottovanhemman ja ottolapsen keskinäiseen avioliittoon edellyttäisi kuitenkin aina sitä, ettei heidän välilleen ole syntynyt tosiasiallista vanhemman ja lapsen suhdetta. Ottovanhemman ja ottolapsen keskinäisen avioliiton seurauksena lapseksiottamisen

oikeusvaikutukset lakkaavat suoraan lapseksiottamisesta annetun lain 15 §:n 1 momentin nojalla ilman eri toimenpiteitä.

9 §. Voimassa olevan lain 10 §:n 1 momentin mukaan avioliittoon eivät saa mennä keskenään ne, joista toinen on toisen veljen tai sisaren jälkeläinen. Avioeste on nykyään ehdoton, joten siitä ei voida antaa erivapautta.

Pykälässä on edellä mainittu sukulaisuussuhde edelleen säilytetty avioesteenä, mutta oikeusministeriö voisi antaa siitä erivapauden. Erivapaus tulisi tällaisessa tapauksessa voida myöntää helpommin kuin ottovanhemman ja ottolapsen keskinäiseen avioliittoon.

3 luku. Avioliiton esteiden tutkinta

10 §. Voimassa olevan lain mukaan avioliiton esteiden tutkiminen tapahtuu kuuluttamisen yhteydessä. Kuuluttamisen tarkoituksena on myös avioliittoaikomuksen julkistaminen. Kuuluttaminen on voimassa olevassa laissa kytketty vihkimiseen siten, että kirkollisen vihkimisen edellytyksenä on kirkollinen kuulutus ja siviilivioliiton edellytyksenä siviiliviranomaisen antama kuulutus. Käytännössä avioesteiden tutkiminen on tapahtunut väestörekisteritietojen perusteella.

Pykälän 1 momentin mukaan avioliiton esteiden tutkinta olisi väestörekisterin pitäjän tehtävä. Väestörekisterin pitäjällä tarkoitetaan pykälässä yhtäpitävästi voimassa olevan väestökirjalain (141/69) kanssa evankelis-luterilaisen kirkon ja ortodoksisen kirkkokunnan kirkkoherraa, rekisteritoimistoa ja sisäasiainministeriön määräyksen mukaan joissakin kaupungeissa poliisilaitokseen väestökirjojen pitämistä varten perustettua väestökirjaosastoa tai -toimistoa sekä muuta sisäasiainministeriön tähän tehtävään määräämää viranomaista. Lokakuun 1 päivän 1986 jälkeen väestökirjoja pitävät kuitenkin koko maassa rekisteritoimistot, kun myös Helsingin, Turun ja Tampereen kihlakuntien rekisteritoimistot aloittavat toimintansa ja vastaavien poliisilaitoksien väestökirjaosaston tai -toimiston tehtävät lakkaavat.

Väestörekisterin pitäjät ovat myös voimassa olevan lain mukaisia kuulutusviranomaisia. Kun väestörekisteristä saatavat tiedot ovat välttämättömät avioliiton esteiden tutkinnassa, ei ole syytä enää määrätä avioliiton esteiden tutkintaa niiden muiden viranomaisten tehtäväksi, jotka edelleenkin tulevat toimimaan vihkimisviranomaisina, mutta jotka eivät ole väestörekisterin pitäjiä.

Vihkiminen ei enää määräytyisi sen perusteella, onko avioliiton esteet tutkinut kirkollinen viranomainen tai siviiliviranomainen. Lakiehdotuksen mukaan kihlakumppanit voivat avioliiton esteiden tutkimisen jälkeen valita joko kirkollisen vihkimisen tai siviilivihkimisen, jollei asianomaisen uskonnollisen yhdyskunnan kirkolliselle vihkimiselle mahdollisesti määräämät muut edellytykset muodosta estettä valinnalle.

Lakiehdotuksen mukaan avioliittoaikomuksen julkinen kuuluttaminen ei enää olisi vihkimisen edellytys. Kirkollinen kuuluttaminen voi kuitenkin säilyä kunkin uskonnollisen yhdyskunnan omien sääntöjen mukaisena ja se voidaan lakiehdotuksen 16 §:n 1 momentin perusteella myös määrätä kirkollisen vihkimisen ehdottomaksi edellytykseksi.

Voimassa olevan lain mukaan kuulutusta pyydetään sen paikkakunnan kuulutusviranomaiselta, missä nainen on merkitty väestörekisteriin. Toimivaltainen avioliiton esteiden tutkija olisi pykälän 2 momentin mukaan se väestörekisterin pitäjä, jonka pitämässä rekisterissä jompikumpi kihlakumppaneista on. Jos kihlakumppanit eivät ole samassa väestörekisterissä, he voivat valita, kumman väestörekisterin pitäjältä he pyytävät avioliiton esteiden tutkintaa. Toinen kihlakumppaneista saa tällöin omasta väestörekisteristään avioliittolain ja sen voimaannaposta annetun lain soveltamisesta annetun asetuksen mukaisen avioliittotodistuksen avioesteiden tutkintaa varten.

Väestökirjalainsäädännön mukaan Suomen kansalainen on aina Suomessa merkitty väestörekisteriin joko läsnäolevana taikka poissaolevana. Pääsäännön mukaan myös Suomessa vakinaisesti asuva ulkomaalainen on täällä väestörekisterissä. Jos kuitenkin molemmat avioliittoon aikovat ovat ulkomaalaisia eikä kumpikaan heistä vakinaisesti asu Suomessa, eivät he myöskään ole Suomessa väestörekisterissä. Toimivaltainen avioliiton esteiden tutkija on tällöin 2 momentin mukaan se väestörekisterin pitäjä, jonka toimialueella jompikumpi kihlakumppaneista oleskelee.

11 §. Kihlakumppanien on 1 momentin mukaan yhdessä pyydetävä avioliiton esteiden tutkintaa samoin kuin voimassa olevan lain mukaan on pyydetävä kuulutusta. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että kihlakumppanien tulisi henkilökohtaisesti saapua toimivaltaisen väestörekisterin pitäjän luokse. Kihlakumppani tai molemmat kihlakumppanit voivat valtuuttaa toisen henkilön pyytämään avioliiton esteiden tutkintaa. Valtuutetun on samalla annettava avioliiton esteiden tutkijalle kummankin kihlakumppanin antama

lakiehdotuksen 12 §:n mukainen kirjallinen vakuutus ja ilmoitus.

Pykälän 2 *momentin* mukaan avioliiton esteiden tutkintaa pyydettyäessä on selvitettävä, onko avioliittoon aikovalla oikeus solmia avioliitto. Jos kihlakumppani on alle 18-vuotias taikka jos kihlakumppanit ovat lakiehdotuksen 8 tai 9 §:ssä mainitussa sukulaisuussuhteessa, on avioliiton esteiden tutkijalle jätettävä oikeusministeriön antama avioliittolupa. Samoin on holhottavaksi julistetun esitettävä holhoojansa suostumus avioliittoon taikka, jollei holhooja ole antanut suostumustaan, tuomioistuimen antama lupa.

Todettuaan, ettei aiotulle avioliitolle ole estettä, avioliiton esteiden tutkija antaa siitä todistuksen kihlakumppaneille lakiehdotuksen 13 §:n mukaisesti. Todistus on voimassa neljä kuukautta, jona aikana vihkiminen aiottuun avioliittoon on toimitettava. Pykälän 3 *momentin* mukaan voimassa oleva todistus avioliiton esteiden tutkinnasta ei estäisi uutta avioliiton esteiden tutkintaa toisen henkilön kanssa solmittavaa avioliittoa varten. Toisaalta on kuitenkin haluttu varmistaa se, ettei kukaan voi voimassa olevien avioliiton esteiden tutkinnasta annettujen todistusten perusteella solmia useampia avioliittoja. Tästä syystä kihlakumppanin, joka haluaa avioliiton esteiden tutkintaa uuden kihlakumppanin kanssa, on palautettava aikaisemmasta tutkinnasta saamansa vielä voimassa oleva todistus alkuperäisenä esteiden tutkijalle.

12 §. Pykälä vastaa voimassa olevan avioliittolain 16 §:n 2 momenttia sekä avioliittolain ja sen voimaannpanosta annetun lain soveltamisesta annetun asetuksen 5 §:ää. Kihlakumppanien tulee antaa avioliiton esteiden tutkijalle kirjallinen vakuutus siitä, ettei heidän keskinäiselle avioliitolleen ole lakiehdotuksen 7 — 9 §:ssä säädettyä sukulaisuussuhteesta johtuvaa estettä. Jos kihlakumppanit ovat saaneet oikeusministeriöltä erivapauden avioliittoon, on oikeusministeriön päätös lakiehdotuksen 11 §:n 2 momentin mukaan jätettävä alkuperäisenä esteiden tutkijalle.

Lisäksi kihlakumppanien on ilmoitettava, ovatko he aikaisemmin olleet avioliitossa. Käytännössä tällä on merkitystä lähinnä ulkomailla solmitujen avioliittojen osalta, joita koskevat tiedot eivät aina ilmene Suomen väestörekisteristä. Jos väestörekisterissä ei vuorostaan ole merkintää siitä, että aikaisempi avioliitto on purkautunut, kihlakumppanin on annettava siitä esteiden tutkijalle todistus tai muu erityinen selvitys. Erityinen selvitys saattaa olla tarpeen esimerkiksi silloin, kun avioliitto on purettu ulkomailla, taikka

silloin, kun suomalaisen tuomioistuimen väestörekisterikeskukselle lähettämä ilmoitus avioerosta ei ole vielä ehtinyt perille paikalliseen väestörekisteriin. Tällöin tuomioistuimen pöytäkirjanote, jossa on päätöksen lainvoimaisuutta osoittava merkintä, riittää selvitykseksi avioerosta.

Väärän vakuutuksen antaminen on rangaistava teko. Jos vakuutuksen antaja ei ole ennen vihkimistä oikaissut väärää tietoa ja vihkiminen on tapahtunut, teko on rangaistava avioliittolain voimaannpanosta annetun lain 13 §:n mukaisesti. Jos sen sijaan vihkimistä ei ole tapahtunut, rangaistaan väärän tiedon antaminen viranomaisen erehdyttämisenä rikoslain 16 luvun 20 a §:n nojalla.

13 §. Sen jälkeen kun avioliiton esteiden tutkija on todennut, että aiotulle avioliitolle ei ole laissa säädettyä estettä, hänen on annettava siitä todistus. Tämä 1 *momenttiin* otettu säännös vastaa avioliittolain ja sen voimaannpanosta annetun lain soveltamisesta annetun asetuksen 12 §:ää (864/82).

Kihlakumppanien on esitettävä avioliiton esteiden tutkinnasta annettu todistus vihkipäälle, jos vihkimisen toimittaa muu kuin esteiden tutkinnan suorittanut viranomainen. Jos kihlakumppani pyytää todistuksen voimassaoloaikana uutta avioliiton esteiden tutkintaa toisen henkilön kanssa aiottua avioliittoa varten, todistus on lakiehdotuksen 11 §:n 3 momentin mukaan annettava alkuperäisenä esteiden tutkijalle.

Voimassa olevan avioliittolain 17 §:n mukaan kuulutustodistus voidaan antaa sen jälkeen, kun kuulutus on ollut nähtävänä seitsemän päivän ajan. Saman lain 20 §:n mukaan tätä määräaikaa ei kuitenkaan tarvitse noudattaa, jos kihlakumppani on hengenvaarallisesti sairaana tai sodan aikana sotapalveluksessa tai siihen kutsuttuna taikka jos muut vakavat syyt puoltavat vihkimisen toimittamista aikaisemmin.

Pykälän 2 *momentissa* on edelleen säilytetty pääsääntönä seitsemän päivän pituinen määräaika avioliiton esteiden tutkinnan ja vihkimisen välillä. Vihkiminen voitaisiin kuitenkin toimittaa aikaisemminkin, jos siihen on painavia syitä. Säännösehdotus antaisi mahdollisuuden poiketa määräajasta nykyistä useammissa tapauksissa. Painavana syynä saattaisi olla esimerkiksi toisen kihlakumppanin työskentely ulkomailla tai merillä, jolloin hänellä olisi mahdollisuus vain lyhytaikaisesti oleskella sillä paikkakunnalla, missä vihkiminen halutaan toimitettavaksi. Avioliiton

esteiden tutkijan harkintaan tulisi jäämään, mitä seikkoja pidetään painavina syinä.

4 luku. Vihkiminen

14 §. Pykälä vastaa asiallisesti voimassa olevan avioliittolain 1 §:n 1 momenttia, 5 §:n 1 momenttia ja 25 §:n 2 momenttia. Vihkimismuotona on edelleen joko kirkollinen vihkiminen tai siviilivihkiminen. Vihittävillä on oikeus valita vihkimisen muoto ja vihkiä sekä vihkimispaikkakunta riippumatta siitä, kuka on tutkinut avioliiton esteet, ottaen kuitenkin huomioon, että uskonnolliset yhdyskunnat voivat lakiehdotuksen 16 §:n nojalla määrätä kirkollisen vihkimisen ehdot.

Voimassa olevien säännösten mukaan kuuluttaminen ja vihkiminen ovat evankelis-luterilaisessa kirkossa ja ortodoksisessa kirkkokunnassa maksumattomia kun sen sijaan kuuluttamisesta ja vihkimisestä siviiliavioliittoon peritään maksu kihlakumppaneilta. Tarkoituksena on avioliiton solmimista koskevien avioliittolain säännösten uudistamisen yhteydessä myös muuttaa avioliittolain ja sen voimaantulon jälkeen annetun lain soveltamisesta annettua asetusta siten, että siviiliviranomaisen toimittamat avioliiton esteiden tutkinta ja vihkiminen olisivat maksuttomat.

Pykälän 1 momentin mukaan vihkiminen toimittetaan sukulaisten tai muiden todistajien läsnäollessa. Lakiehdotuksen 19 §:n 1 momentin mukaan vihkiminen on kuitenkin pätevä vaikka kihlakumppanien ja vihkiäjän lisäksi muita henkilöitä ei olisi ollut vihkimistilaisuudessa läsnä.

Vihkimisoikeuden myöntäminen on siirretty valtioneuvostolta opetusministeriölle, jolle uskonnollisia yhdyskuntia koskevat asiat muutoinkin kuuluvat ja jossa lupa-asiat on tähänkin asti käsitelty.

15 §. Pykälä vastaa voimassa olevan avioliittolain 25 §:n 1 momenttia. Siinä säädetään vihkimistoimituksen vähimmäisvaatimukset, joita on noudatettava sekä kirkollisessa että siviilivihkimisessä. Vihkiäjän ja kihlakumppanien tulee samanaikaisesti olla läsnä vihkimistoimituksessa. Vihkijän tulee kummaltakin kihlakumppanilta erikseen kysyä, tahtooko tämä mennä avioliittoon kihlakumppaninsa kanssa ja kummankin tulee vastata myöntävästi hänelle tehtyyn kysymyseen. Tämän jälkeen vihkiä toteaa heidät aviopuolisoiksi. Jos vihkiminen ei täytä näitä vähimmäisvaatimuksia, se on lakiehdotuksen 19 §:n 1 momentin mukaan mitätön.

16 §. Voimassa olevan avioliittolain 5 §:n 2 momentissa on lueteltu ne tilanteet, joissa vain siviilivihkiminen on nykyisin mahdollinen. Lakiehdotukseen ei ole enää otettu vastaavia säännöksiä. Oikeus saada kirkollinen vihkiminen avioliittoon riippuu myös evankelis-luterilaista kirkkoa ja ortodoksista kirkkokuntaa koskevasta lainsäädännöstä sekä kussakin uskonnollisessa yhdyskunnassa sen omista määräyksistä ja opillisista rajoituksista. Tämän vuoksi pykälään on otettu vain säännös siitä, että 15 §:ssä vihkimiselle asetettujen vähimmäisvaatimusten lisäksi kirkollisen vihkimisen muut ehdot ja muodot määrää se uskonnollinen yhdyskunta, jossa vihkiminen toimitetaan. Vihkimisen ehtona voi olla esimerkiksi rippikoulun käyminen tai muun uskonnollisen opetuksen saaminen taikka avioliittoaikomuksen julkinen kuuluttaminen.

Siviilivihkimisen toimittamisesta säädettäisiin tarkemmin asetuksella kuten nykyäänkin.

17 §. Pykälän 1 momentissa on määritelty, keillä on oikeus toimittaa kirkollinen vihkiminen. Evankelis-luterilaisessa kirkossa ja ortodoksisessa kirkkokunnassa vihkimisoikeus on papilla, joten säännös vastaa tältä osin täysin voimassa olevan avioliittolain 21 §:ää. Kun kaikissa uskonnollisissa yhdyskunnissa ei ole pappeja, on vihkimisoikeus määritelty muussa uskonnollisessa yhdyskunnassa olevan sillä, jolla yhdyskunnan järjestyksen nojalla on oikeus vihkiä avioliittoon. Tämä vastaa myös nykyistä tosiasiallista käytäntöä.

Säännökset koskevat ainoastaan oikeutta toimittaa kirkollinen vihkiminen. Avioliittolakiin ei sisälly säännöksiä siitä, kuka on velvollinen toimittamaan kirkollisen vihkimisen, vaan se määräytyy kunkin uskonnollisen yhdyskunnan omien sääntöjen perusteella. Tästä syystä ei ole myöskään enää katsottu mahdolliseksi avioliittolaissa määritellä kirkollisen vihkimisen toimittajaksi sen uskonnollisen yhdyskunnan vihkiäjä, johon nainen kuuluu, kuten voimassa olevan avioliittolain 22 §:n 1 momentissa on säädetty. Tämän sidonnaisuuden poistaminen antaa eri uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluville kihlakumppaneille nykyistä laajemman mahdollisuuden itse valita kirkollisen vihkimisen toimittaja niissä rajoissa, kun asianomaiset uskonnolliset yhdyskunnat sen sallivat.

Pykälän 2 momentin mukaan siviilivihkimisen toimittaisivat edelleenkin samat viranomaiset, jotka voimassa olevan avioliittolain 21 §:n mukaan toimivat vihkiäjinä siviiliavioliittoon. Kun viimeiset poliisilaitoksen väestökirjaosaston tai

-toimiston johtajan toimet on lakkautettu 1 päivästä lokakuuta 1986, henkikirjoittajat toimivat kaikkialla maassa myös vihkimisviranomaisina.

Kuten voimassa olevan avioliittolain 22 §:n 2 momentin ja avioliittolain ja sen voimaannpanosta annetun lain soveltamisesta annetun asetuksen 16 §:n 2 momentin mukaan siviilivihkimisviranomaisena olisi tämän pykälän mukaan sekä oikeutettu että velvollinen suorittamaan siviilivihkimisen, kun vihkimisen yleiset edellytykset ovat olemassa. Siviilivihkijän valinta on siten riippumaton muun muassa siitä, kuka on tutkinut avioliiton esteet tai minkä väestörekisterin pitäjän pitämässä rekisterissä kihlakumppanit ovat taikka missä kihlakumppaneilla on kotipaikka.

Siviiliviranomaisen vihkimisvelvollisuutta on kuitenkin avioliittolain ja sen voimaannpanosta annetun lain soveltamisesta annetun asetuksen 18 §:ssä rajoitettu siten, että hän on velvollinen vihkimään vain virkahuoneessaan. Jos vihkimisviranomaisen toimialue on kovin laaja, saattaa tämä rajoitus aiheuttaa vihittävälle hankaluuksia varsinkin mahdollisesti vietettävien häiden järjestelyjen kannalta. Mitään estettä ei ole vihkimisen toimittamiselle kodissa tai muussa sopivassa paikassa, jos vihkijä vihittävien pyynnöstä siihen suostuu. Tällöin vihkijällä on oikeus saada vihittäviltä päivärahaa sekä korvaus matkakustannuksista.

Kun siviilivihkimisviranomaisen virkahuonetta ei ole kaikissa kunnissa, aiheutuu tästä alueellista epätasaisuutta vihkimispalveluissa. Tätä voitaisiin yrittää korjata vapaaehtoisuuden tieä. Jos vihkimisviranomaisen toimialueeseen kuuluu kunta, jossa jatkuvasti ja tasaisesti on siviilivihkimisiä, voisivat asianomaisen kunnan viranomaiset ja vihkiäjäviranomaiset järjestää säännöllisin väliajoin vihkimismahdollisuuksia kunnassa. Toiminta olisi vihkimisviranomaisen virkatyötä, jolloin päiväraha ja matkakustannusten korvaus tulisi maksaa valtion varoista.

Jos vihkijällä ei ole tämän pykälän mukaan ollut oikeutta toimittaa vihkimistä, on vihkiminen lakiehdotuksen 19 §:n 1 momentin mukaan mitätön.

18 §. Pykälän 1 momentin mukaan vihkimistä ei saa toimittaa, jos vihkijä tietää seikan, joka estää avioliiton. Säännös vastaa voimassa olevan avioliittolain 23 §:n 1 momenttia. Jos avioliiton esteiden tutkinnasta annetun todistuksen mukaan avioliiton solmimiselle ei ole estettä, mutta vihkijä tietää esteen olevan olemassa, hänen on kieltäydyttävä vihkimästä.

Mielisairaus ja kehitysvammaisuus eivät lakiehdotuksen mukaan enää olisi avioesteitä. Jos vihkijä kuitenkin toteaa, että kihlakumppani ei häiriintyneen mielen tilansa vuoksi kykene ilmeisesti ymmärtämään avioliiton merkitystä, hän ei saa toimittaa vihkimistä. Avioliitto on vapaaehtoinen oikeustoimi. Avioliittoon aikovan on siten kyettävä ymmärtämään minkälaista oikeustointia hän on tekemässä sekä myös ymmärtämään tämän oikeustoimen merkitys. Säännös on tarkoitettu sovellettavaksi esimerkiksi silloin, kun avioliittoon aikova on mielisairas ja hänen sairautensa on sellaisessa vaiheessa, että hän ei voi ymmärtää avioliittoon menemisen merkitystä. Säännöstä olisi sovellettava myös sellaisessa tapauksessa, kun mielenhäiriö on tilapäinen ja johtuu esimerkiksi siitä, että avioliittoon aikova on vihkimistilaisuudessa voimakkaasti päihteen vaikutuksen alaisena.

Pykälän 2 momentin mukaan vihkijän on ennen vihkimistä varmistauduttava siitä, että avioliiton esteiden tutkinta on toimitettu lakiehdotuksen 11—13 §:ssä tarkoitetulla tavalla. Ensimmäisessä kihlakumppanien on annettava vihkijälle alkuperäisenä se todistus, jonka he ovat saaneet lakiehdotuksen 13 §:n mukaisesti avioliiton esteiden tutkijalta. Jos kuitenkin vihkijä on sama kuin avioliiton esteiden tutkija, kihlakumppanit voivat jo pyytäessään avioliiton esteiden tutkintaa ja sopia vihkimisestä sopia myös siitä, että esteiden tutkija säilyttää virastossaan antamansa alkuperäisen todistuksen vihkimistä varten. Lakiehdotuksen mukaan voimassa oleva avioliiton esteiden tutkinnasta annettu todistus ei estä uutta tutkintaa toisen henkilön kanssa solmittavaa avioliittoa varten. Aikaisemmasta tutkinnasta saatu todistus on lakiehdotuksen 11 §:n 3 momentin mukaan alkuperäisenä annettava tutkijalle uutta tutkintaa pyydettyä. Samoin avioliittoon vihittäessä on vihkijälle annettava tai hänen hallussaan oltava esteiden tutkinnasta annettu todistus alkuperäisenä.

Avioliiton esteiden tutkinnasta annettu todistus on voimassa neljä kuukautta siitä päivästä, jona todistus on annettu. Säännös vastaa asiallisesti voimassa olevan avioliittolain 23 §:n 3 momentin säännöstä kuulutuksen voimassaoloajasta. Vihkimistä ei saa toimittaa neljää kuukautta vanhemman todistuksen perusteella, vaan avioliiton esteet on tällöin tutkittava uudestaan. Jos vihkiminen virheellisesti toimitettaisiin vanhentuneen todistuksen perusteella, se olisi kuitenkin lakiehdotuksen 19 §:n 1 momentin mukaan pätevä.

Voimassa olevan avioliittolain 28 §:n nimenomaisen säännöksen mukaan kihlakumppani, joka on tyytymätön kuulutuksen tai vihkimisen epäämiseen, voi kannella epäamisestä sille viranomaiselle, jonka on tutkittava kuulutusviranomaisen tai vihkiäjän virkavirhettä koskeva asia. Vastaavan säännöksen ottamista lakiehdotukseen ei ole pidetty tarpeellisena, koska kantelu-oikeus on ilman nimenomaista säännöstäkin. Sen sijaan tullaan avioliittolain ja sen voimaannpanosta annetun lain soveltamisesta annettuun asetukseen edelleenkin sisällyttämään sen nykyistä 28 §:ää vastaava säännös, jolla avioliiton esteiden tutkinnan tai vihkimisen toimittamisen evännyt viranomainen veloitetaan antamaan epäamisestä kirjallinen todistus perusteluineen kihlakumppanille, jos tämä tahtoo kannella epäämispäätöksestä.

Jos siviilivihiä toimittaa vihkimisen siitä huolimatta, että avioliitolle on este, voidaan häntä rangaista virkarikoksesta rikoslain 40 luvun 12 §:n 1 momentin mukaan. Vastaavasti voidaan evankelis-luterilaisen kirkon pappia rangaista kirkkolain (635/64) 106 §:n ja ortodoksisen kirkkokunnan pappia ortodoksisesta kirkkokunnasta annetun lain (521/69) 59 §:n nojalla. Sen sijaan vastaavaa rangaistussäännöstä ei ole, jos vihkimisen on toimittanut vihkimisoikeuden omaavan muun uskonnollisen yhdyskunnan vihkiä.

19 §. Pykälän säännökset vihkimisen mitättömyydestä ja mitättömän vihkimisen pätevydestä on voimassa olevaan lakiin verrattuna säilytetty asiallisesti muuttamattomina ja ne vastaavat nykyisen avioliittolain 26 §:n säännöksiä.

Pykälän 1 momentin mukaan vihkiminen olisi mitätön, jos vihkimisessä ei ole noudatettu lakiehdotuksen 15 §:ssä määritellyjä vihkimisen vähimmäisvaatimuksia taikka jos vihkiäjällä ei ole ollut vihkimisoikeutta lakiehdotuksen 17 §:n mukaan.

Pykälän 2 momentin mukaan tasavallan presidentti voisi kuitenkin erittäin painavista syistä päättää, että 1 momentin mukaan mitätöntä vihkimistä on pidettävä pätevänä. Tämä mahdollisuus on haluttu edelleenkin säilyttää, koska vihkimisen mitättömyys yleensä aiheutuu vihkimisviranomaisen virheellisestä menettelystä. Kun vihkimisen toimittamista koskevia vähimmäisvaatimuksia on noudatettu ja vihkiäjällä on ollut vihkimisoikeus, vihkiminen on pätevä ja avioliitto on pätevästi solmittu vaikka myöhemmin ilmeni, että avioliitolle on ollut este. Lakiehdotuksen avioliiton esteitä koskevan 2 luvun säännösten noudattamatta jättäminen ei sellaisenaan tee avioliitosta mitätöntä. Jos avioliittoon on

kuitenkin vihitty henkilöt, joiden keskinäiselle avioliitolle olisi ollut lakiehdotuksen 6 tai 7 §:n mukainen ehdoton este, heidät olisi lakiehdotuksen 27 §:n perusteella tuomittava avioeroon ilman harkinta-aikaa. Näissä tapauksissa virallinen syyttäjä olisi velvollinen ajamaan avioeroa koskevaa kannetta.

5 luku. Perheasioiden sovittelu

20 §. Voimassa olevassa avioliittolaissa sovittelu liittyy asumuserojärjestelmään ja siinäkin ainoastaan lain 69 a §:n 1 momentin perusteella haettavaan asumuseroon. Jos puoliset yksimielisesti hakevat asumuseroa pysyvän välien rikkoutumisen johdosta, puolisoitten kesken toimitettava sovittelu on pakollinen. Tuomioistuin ei ota asumuserohakemusta käsiteltäväksi, ellei sovittelua ole toimitettu. Sovitteluun voivat osallistua ainoastaan puoliset ja sovittelu ajoittuu siihen vaiheeseen, kun puoliset jo ovat päätyvässä avioliiton purkamiseen.

Lakiehdotuksessa perheasioiden sovittelua koskevien säännösten lähtökohtana on se periaate, että perheessä esiintyvät ristiriidat olisi pyrittävä selvittämään ensi sijassa asianosaisten välisissä neuvotteluissa ja myös ratkaisemaan sovinnollisesti. Tämän vuoksi lakiehdotuksen tarkoittama sovittelu koskisi yhtä hyvin yhteiselämän kestäessä ilmaantuvia ongelmia kuin avioerotilanteessa selvittettäviä ristiriitoja. Sovitteluun voisivat puolisoitten ohella osallistua myös muut perheenjäsenet.

Perheasioiden sovittelu ehdotetaan järjestettäväksi sosiaalipalveluna ja sen käyttäminen olisi vapaaehtoista. Sovittelun muotoja ei ehdoteta säänneltäviksi, vaan se toteutuisi vapaamuotoisina neuvotteluina.

Lakiehdotuksen 5 luvun säännökset korvaavat avioliittolain 84 a ja 84 b §:n yksityiskohtaiset säännökset sovittelijoista ja sovittelun toimittamisesta.

21 §. Pykälän 1 momentissa määritellään sovittelulle asetetut tavoitteet sekä sovittelijan tehtävät. Sovittelijan vaativana tehtävänä olisi luoda edellytykset ja saada aikaan avoin ja luottamuskellinen keskustelu perheenjäsenten välillä. Keskusteluissa tulisi perheen ongelmia tarkastella kunkin perheenjäsenen näkökulmasta ja etsiä sellaisia ratkaisuvaihtoehtoja, jotka kukin perheenjäsen osaltaan voisi hyväksyä.

Neuvotteluissa tavoiteltava yhteisymmärrys ristiriitojen ratkaisemiseksi ei tarkoita sitä, että

sovittelussa tulisi aina päätyä avioliiton jatkamiseen. Pyrkimyksenä on löytää usealta kannalta harkittu ja mahdollisimman hyvin toimiva ratkaisu, joka perustuu kaikkien osapuolien aseman huomioon ottamiseen myös mahdollisen avioeron jälkeenkin. Jos avioliiton jatkamiselle ei ole edellytyksiä, sovittelussa olisi erityisesti pyrittävä siihen, että osapuolet ymmärtäisivät tilanteen ja toistensa vaikuttimet. Tällöin edellytykset sovinnolliseen keskustelemiseen avioeron jälkeen ilmaantuvista ja varsinkin lapsia koskevista asioista olisivat ilmeisesti paremmat.

Pykälän 2 momentin mukaan sovittelijan tärkeimpiä tehtäviä olisi toimia perheeseen kuuluvien alaikäisten lasten aseman turvaamiseksi. Lapsen huolto ja tapaamisoikeus sekä asuminen samoin kuin myös elatus olisi järjestettävä siten, että lapsi säilyttää myönteiset ja läheiset suhteet molempiin vanhempiinsa ja että molemmat vanhemmat vastaavat lapsen huolenpidosta ja elatuksesta myös avioeron jälkeen.

Siinä tapauksessa, että perheenjäsenet tarvitsevat sovittelijan lisäksi muiden asiantuntijoiden apua ja palveluja ristiriitojen selvittämiseksi tai ratkaisemiseksi, sovittelijan tehtävänä on pykälän 3 momentin mukaan avustaa heitä tarpeellisissa toimenpiteissä. Tällöin voi tulla kysymykseen esimerkiksi ajan varaaminen kasvatusneuvolasta tai oikeusapua antavasta toimipisteestä. Jos sovittelun kuluessa on päädytty asian ratkaisemiseen sopimuksella, olisi tarkoituksenmukaista, että sopimukset voitaisiin tehdä mahdollisimman valmiiksi jo sovittelun yhteydessä. Erityisesti tulevat tällöin kysymykseen sopimus lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta sekä sopimus lapsen elatuksesta. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/83) sekä lapsen elatuksesta annetun lain (704/75) mukaan tehdyt sopimukset voidaan toimittaa sosiaalilautakunnan vahvistettaviksi. Sosiaalilautakunnan vahvistama sopimus on voimassa ja voidaan panna täytäntöön niin kuin tuomioistuimen antama lainvoimainen päätös. Myös tällaisten sopimusten tekemisessä sovittelijan olisi avustettava asianosaisia joko itse tai yhteistyössä asianomaisten viranhaltijoiden kanssa.

Perheasioiden sovittelua ei ole säännösehdoituksissa kytketty määrämuotoihin eikä käyntikerhoihin. Sovittelija ja puoliset sekä mahdollisesti mukana olevat muut perheenjäsenet sopivat keskenään neuvottelutilaisuuksista ja yhteydenpidosta kussakin yksittäistapauksessa tarpeen mukaan.

22 §. Voimassa olevan avioliittolain 84 a §:ssä sovittelu on järjestetty siten, että sovittelijoina toimivat virkansa puolesta evankelis-luterilaisten ja ortodoksisten seurakuntien kirkkoherrat sekä muiden uskonnollisten yhdyskuntien johtajat tai hallituksen jäsenet sekä lisäksi sosiaalilautakuntien määräämät sovittelijat. Myös evankelis-luterilaisen hiippakunnan tuomiokapituli tai ortodoksien kirkkokunnan kirkollishallitus voivat määrätä seurakuntiin sovittelijoita.

Ehdotettu uusi perheasioiden sovittelu olisi sen sijaan sosiaalihuoltolain 17 §:n 2 momentissa tarkoitettu varsinainen sosiaalipalvelu, josta säädetään tarkemmin avioliittolaissa. Kun perheasioiden sovittelu liittyy niin läheisesti eräisiin muihin sosiaalipalveluihin, erityisesti kasvatus- ja perheneuvontaan, on katsottu tarkoituksenmukaisimmaksi sisällyttää se sosiaalihuollon toimintoihin.

Yhdenmukaisesti sosiaalihuoltolain 3 §:n kanssa ehdotetaan 1 momentissa säädettäväksi, että perheasioiden sovittelun yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluu sosiaali- ja terveysministeriön alaisena sosiaalihallitukselle.

Pykälän 2 momentin mukaan ja yhdenmukaisesti sosiaalihuoltolain 6 §:n kanssa sosiaalilautakunta huolehtii perheasioiden sovittelun järjestämisestä kunnassa. Sosiaalihuoltolain 5 §:n 2 momentin ja sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annetun lain 3 §:n mukaan kunta voi järjestää perheasioiden sovittelun ensinnäkin hoitamalla sen itse tai yhdessä yhden tai useamman muun kunnan kanssa, toiseksi kuntainliiton puitteissa, joka huolehtii sovittelutoiminnasta, sekä kolmanneksi hankkimalla palveluja muun muassa muulta julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta.

Sovittelu koskee kaikkein henkilökohtaisimpia asioita, joita yksityinen joutuu käsittelemään viranomaisen kanssa. Sovittelun onnistumisen tärkeä edellytys on se, että sovitteluun osallistuvat perheenjäsenet tuntevat luottamusta sovittelijaan. Tämän vuoksi heillä tulisi olla mahdollisuus itse valita sovittelija. Myös asumuserosovitteluista saadun kokemuksen mukaan asianosaiset käyttävät toisinaan mieluummin vieraamman ja etäämmällä työskentelevän sovittelijan palveluja. Sovittelijoita tulisi olla lisäksi niin runsaasti, että sovittelupalvelua tarvitsevat eivät joudu pitkään odottamaan palvelun saamista. Näistä syistä ehdotetaan, että perheasioiden sovittelua voisivat sosiaaliviranomaisten ohella antaa siihen nimenomaisen luvan saaneet yhteisöt, yhtymät ja säätiöt sekä myös yksityiset henkilöt.

Luvan perheasioiden sovittelutoimintaan myöntäisi lääninhallitus, jolle sosiaalihuoltolain mukaan kuuluu sosiaalihuollon suunnittelu, ohjaus ja valvonta läänin alueella. Kun useissa tapauksissa luvanvaraisesti sovittelua antavan toimialue käsittäisi usean kunnan alueen, on lääninhallitus tästäkin syystä soveliaain lupaviranomainen.

23 §. Lääninhallitus voisi hakemuksesta myöntää luvan yhteisölle, yhtymälle tai säätiölle, jonka harkitaan antavan perheasioiden sovittelua ammattitaitoisesti. Erityisesti on pidetty tärkeänä, että nykyisin asumuserosovittelua toimittavat perheasiain neuvottelukeskukset voivat edelleenkin jatkaa työtään myös uudessa perheasioiden sovittelussa. Lupa voitaisiin myöntää muun muassa "yhtymälle", joka käsitteenä on niin väljä, että sen piiriin sopii esimerkiksi useamman seurakunnan ja kunnan yhteisesti ylläpitämä perheasiain neuvottelukeskus.

Luvan myöntämisen edellytyksenä on, että hakijalla on työhön tarvittava ammattitaito. Hakijan sovittelutehtävässä toimivan henkilöstön tulee siten sekä koulutukseltaan että kokemukseltaan täyttää sellaiset kelpoisuusvaatimukset, jotka takaavat riittävät valmiudet ammattitaitoiseen työskentelyyn.

Yhteisöjen ja yhtymien lisäksi lupa voitaisiin myöntää myös yhdelle henkilölle. Tällöin luvan myöntämisen edellytyksenä on, että hakija on perehtynyt lastensuojelu- tai perheneuvontatyöhön taikka perheoikeuteen ja että hänellä on aikaisemman kokemuksen sekä henkilökohtaisten ominaisuuksien perusteella riittävät edellytykset toimia sovittelijana. Muun muassa uskonnollisten yhdyskuntien jäsenten mahdollisuutta valita samaan yhdyskuntaan kuuluva sovittelija on pidetty tärkeänä. Kun monilla uskonnollisten yhdyskuntien nykyisillä sovittelijoilla on asumuserosovittelusta pitkä kokemus, sitä voidaan edelleenkin käyttää hyödyksi.

Lupa myönnettäisiin aina määräajaksi, joka voisi olla enintään viisi vuotta kerrallaan. Lupa voitaisiin myös peruuttaa. Lääninhallituksella olisi myös luvan myöntäessään mahdollisuus antaa tarkempia määräyksiä muun muassa toimialueesta.

23 a §. Pykälään on otettu säännökset sovittelijan salassapitovelvollisuudesta. Säännöksiä sovelletaan yhtä lailla sovittelutehtävässä toimivaan sosiaalihuollon viranhaltijaan kuin luvanvaraisesti sovittelua antavan yhteisön tai yhtymän työntekijään tai luvan saaneeseen henkilöön.

Sosiaalihuoltolain 57 §:n 1 momentin soveltaminen sovittelijan salassapitovelvollisuuteen merkitsee sitä, että sovittelija ei saa ilman lupaa ilmaista yksityistä tai perheen salaisuutta, josta hän on asemansa tai tehtävänsä perusteella saanut tietää. Salassapitovelvollisuuden rikkomisesta voidaan mainitun lain 58 §:n 1 momentin nojalla tuomita rangaistus. Sanotun pykälän 3 momentin mukaan syytteenpano edellyttää kuitenkin aina asianomistajan ilmoitusta.

Sovittelukeskusteluissa pitäisi voida käsitellä kaikkia sellaisia asioita, jotka liittyvät perheen ongelmiin ja tehtäviin ratkaisuihin. Perheenjäsenten on oltava varmoja siitä, ettei keskustelussa esiin tulevia seikkoja missään yhteydessä tulla käyttämään heitä vastaan. Siksi perheasioiden sovittelijain salassapitovelvollisuus on korostunut eikä heihin voitaisi soveltaa sosiaalihuoltolain 56 §:n säännöksiä. Tämä merkitsee yhtäältä sitä, että sovittelijat eivät saisi antaa sosiaaliviranomaisille tietoja niistä asioista, joista he ovat saaneet tietää sovittelutehtävässään, ja toisaalta sitä, että sovittelijoilla ei myöskään olisi oikeutta saada perhettä koskevia tietoja 56 §:ssä tarkoitetuilta viranomaisilta ilman asianomaisen perheenjäsenen suostumusta.

6 luku. Yhteiselämän lopettaminen ja avioero

Yhteiselämän lopettaminen

24 §. Pykälässä on säännökset tuomioistuimen mahdollisuudesta antaa puolisoiden tai jommankumman puolison hakemuksesta määräys siitä, kumpi saa jäädä asumaan yhteiseen kotiin, sekä puolison oikeudesta käyttää toiselle puolisolle kuuluvaa irtainta omaisuutta. Nämä säännökset tekevät mahdolliseksi tuomioistuimen määräyksen perustuvan yhteiselämän lopettamisen esimerkiksi tilanteissa, joissa se toisen puolison väkivaltaisen käyttäytymisen tai muun vastaavanlaisen synn vuoksi on muun perheen turvallisuuden kannalta välttämätöntä.

Ehdotetun kaltaiset säännökset ovat tarpeen muun muassa siitä syystä, että välitön avioero ei lakiehdotuksen mukaan olisi enää mahdollinen, vaan avioeroa edeltäisi pääsääntöisesti kuuden kuukauden pituinen harkinta-aika. Yhteiselämän lopettaminen saattaa kuitenkin toisinaan olla aiheellista myös tilanteissa, joissa avioeron vireille pano ei ole ajankohtaista.

Puolisoiden yhteinen hakemus pykälässä tarkoitettua määräyksen antamisesta voisi tulla kysy-

mykseen lähinnä silloin, kun puoliset ovat yksimielisiä erilleen muuttamisesta mutta haluavat tuomioistuimen ratkaisevan, kumpi saa jäädä asumaan yhteiseen kotiin ja käyttää siellä olevaa asuntoirtoaimistoa.

Pykälässä tarkoitettu puolison käyttöoikeus asuntoon ja irtaimistoon olisi vastikkeeton myös silloin, kun kysymyksessä on toiselle puolisolle kuuluva omaisuus. Puolisolle myönnettävä käyttöoikeus voitaisiin kuitenkin ottaa huomioon harkittaessa toisen puolison velvollisuutta suorittaa elatusapua lapsille tai puolisolle. Puolisot voisivat luonnollisesti myös sopia kustannusten jaosta yhteiselämän lopettamisen yhteydessä niin kuin yleensäkin perheen talouteen liittyvien menojen jakamisesta. Vuokrahuoneistojen osalta on pykälän 2 momentissa erityissäännös, jonka mukaan asumisoikeuden saava puoliso voitaisiin oikeuttaa yksin jatkamaan vuokrasuhdetta, jolloin hän luonnollisesti vastaisi myös vuokran maksamisesta suhteessa vuokranantajaan. Huoneistosta pois muuttava puoliso voitaisiin puolestaan vapauttaa vuokrasuhteesta johtuvista velvollisuuksista.

Yhteiselämän lopettamista tarkoittava vaatimus voitaisiin panna vireille erillisenä asiana. Tällainen vaatimus ei siis, toisin kuin voimassa olevan oikeuden mukaan, edellyttäisi avioeron vireilläoloa. Vaatimus yhteiselämän lopettamisesta voitaisiin kuitenkin esittää myös avioeroasian yhteydessä. Tämä ilmenee nimenomaisesti lakiehdotuksen 31 §:stä. Viimeksi mainitulta osin ehdotettu järjestelmä korvaisi voimassa olevan avioliittolain 81 §:ssä olevat säännökset.

Lakiehdotuksen 31 §:n mukaan yhteiselämän lopettamista tarkoittavasta vaatimuksesta voitaisiin tarvittaessa antaa väliaikais määräys ennen asian lopullista ratkaisemista.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan tuomioistuin voisi puolisoitten hakemuksesta tai toisen puolison hakemuksesta päättää, että se puolisoista, joka on enemmän asunnon tarpeessa, saa jäädä asumaan puolisoitten yhteiseen kotiin. Puolisoitten ollessa yksimielisiä yhteiselämän lopettamisesta tuomioistuimen tehtävänä olisi ratkaista vain se, kumpi puolisoista asuntoa enemmän tarvitsevana saisi jäädä asumaan yhteiseen kotiin. Niissäkin tapauksissa, joissa toinen puoliso yksin vaatii yhteiselämän lopettamista toisen puolison vastustaessa sitä, 1 kohdassa tarkoitettun määräyksen antaminen ei kuitenkaan olisi sidottu määrätyihin, laissa säädettyihin perusteisiin. Tältä osin yhteiselämän lopettamista koskevan määräyksen sääntely vastaa siis avioeron säänte-

lyssä omaksuttuja periaatteita. Lisäksi on huomattava, että yhteiselämän lopettamista koskevan määräyksen eräänä tarkoituksena on antaa perheväkivaltatapauksissa suojaa pahoinpitelyn kohteeksi joutuneelle puolisolle ja lapsille. Jotta tämä suoja olisi riittävän tehokas, on olennaisen tärkeää, että määräyksen antamisen muodolliseksi edellytykseksi ei ole asetettu sitä, että toinen puoliso on syyllistynyt väkivaltaisuuteen taikka muutoin moitittavaan käyttäytymiseen, esimerkiksi alkoholin väärinkäyttöön. Tällaisista seikoista ei useinkaan ole esitettävissä riittävästi todisteita ja useastikaan suojan tarpeessa oleva puoliso ei ole halukas tuomaan oikeuden käsiteltäväksi perheen elämänpiiriin kuuluvia arkaluontoisia ja koko perheen olosuhteita leimaavia asioita.

Koska säännöksessä on katsottava olevan kysymys asiasta, jossa sovinto on sallittu, yhteiselämän lopettamisesta voitaisiin toisen puolison jäätyä saapumatta oikeuteen antaa ratkaisu jo asian ensikäsittelyssä yksipuolisella tuomiolla siten kuin oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 12 §:n 2 momentissa säädetään. Tällöin esitetty vaatimus on hyväksyttävä, jollei asunnon tarvetta ole pidettävä ilmeisen perusteettomana.

Kun yhteiselämä määrätään lopetettavaksi, olisi kysymys siitä, kumpi puolisoista saa jäädä asumaan yhteiseen kotiin, ratkaistava sen mukaan, kumman voidaan katsoa olevan enemmän asunnon tarpeessa. Esimerkiksi sillä, kumpi puoliso omistaa yhteisenä kotina käytetyn asunnon, ei olisi asumisoikeudesta päätettäessä merkitystä sen enempää kuin silläkään, onko kysymyksessä avio-oikeuden alainen omaisuus vai ei.

Momentin 2 kohta liittyy 1 kohtaan. Sen mukaan tuomioistuin voisi myöntäessään puolisolle oikeuden jäädä asumaan yhteiseen kotiin velvoittaa toisen puolison muuttamaan sieltä eli antaa häätömääräyksen.

Momentin 3 kohdan mukaan tuomioistuin voisi oikeuttaa puolison käyttämään sellaista toisen puolison irtainta omaisuutta, joka kuuluu puolisoitten yhteisesti käytettäväksi tarkoitettuun asuntoirtoaimistoon tai on puolison työväline taikka tarkoitettu puolison tai lasten henkilökohtais- ta käyttöä varten. Säännös vastaa voimassa olevan avioliittolain 51 ja 81 §:ssä olevia säännöksiä, jotka voivat tulla sovellettaviksi puolisoitten asuessa erillään taikka asumus- tai avioeroasian yhteydessä. Selvyyden vuoksi säännökseen on lisätty maininta puolisolle kuuluvasta omaisuudesta, joka on tarkoitettu toisen puolison henkilökohtais- ta käyttöä varten.

Vaatus käyttöoikeudesta toisen puolison irtaimen omaisuuteen voisi liittyä asumisoikeutta koskevaan vaatimukseen. Tarvittaessa tällainen vaatimus voitaisiin kuitenkin esittää myös erikseen puolisoliden jo asuessa erillään.

Sopimus, jonka omistajapuoliso tekee toisen puolison käytettäväksi 1 momentin nojalla annetusta omaisuudesta kolmannen henkilön kanssa, ei lakiehdotuksen mukaan rajoittaisi toisen puolison käyttöoikeutta omaisuuteen. Vastaava säännös on voimassa olevan avioliittolain 51 §:n 3 momentissa. Säännöksen mukaan asunnon tai momentin 3 kohdassa tarkoitetun irtaimen omaisuuden käyttöoikeus säilyisi, vaikka omistajapuoliso esimerkiksi myisi tai lahjoittaisi omaisuuden ulkopuoliselle. Tällä olisi merkitystä lähinnä tapauksissa, joissa 38 tai 39 §:ssä säädettyt vallintarajotukset eivät tee luovutusta sinänsä pätemättömäksi. Toiselle puolisolalle myönnetty käyttöoikeus ei sen sijaan estäisi omaisuuden kohdistuvaa pakkotäytäntöönpanoa, jos omaisuus ulosmitataan omistajapuolison velasta. Toisen puolison käyttöoikeus ei myöskään saisi suojaa esimerkiksi silloin, kun asunto-osakkeet ovat panttina velkojalla, joka myy ne saadakseen maksun saataastaan. Näin olisi myös silloin, kun panttioikeus on syntynyt myöhemmin kuin puolison käyttöoikeus.

Pykälän 2 momentissa on säännös niistä tapauksista, joissa puoliset asuvat vuokrahuoneistossa. Jos puoliset yhdessä tai jompikumpi heistä on vuokrannut yhteisenä kotina käytettävän huoneiston, tuomioistuim voi antaessaan 1 momentin 1 kohdassa ja mahdollisesti sen 2 kohdassa tarkoitetun määräyksen oikeuttaa sen puolison, joka saa jäädä asumaan yhteiseen kotiin, jatkamaan vuokrasuhdetta sekä vapauttaa toisen puolison vuokrasuhteesta johtuvista velvollisuuksista. Säännös vastaa tältä osin huoneenvuokralain 12 §:n 1 momenttia, joka koskee vuokrasuhteen jatkamista avioerotilanteissa.

Määrättäessä vuokrasuhteen jatkamisesta olisi vuokranantajalle annettava tilaisuus tulla kuuluksi. Pois muuttavaa puolisoa ei voitaisi vapauttaa vuokrasuhteesta johtuvista velvollisuuksista, jos vuokranantaja saattaa todennäköiseksi, että hän joutuisi määräyksen johdosta kärsimään vahinkoa. Vuokranantajan vastustus ei kuitenkaan estäisi velvoittamasta toista puolisoa muuttamaan yhteisestä kodista. Jos vuokranantajan taloudellisten etujen turvaaminen sitä vaatii, määräys voitaisiin antaa siten, että myös pois muuttava puoliso on vuokranantajaan nähden edelleen vastuussa vuokran maksamisesta ja esimerkiksi huo-

neistolle aiheutetusta vahingosta, jonka vuokralainen on velvollinen korvaamaan vuokranantajalle.

Lakiehdotus poikkeaa tältä osin huoneenvuokralain 12 §:n 3 momentista, jonka mukaan vuokrahuoneiston hallinnan siirtäminen yksin toiselle puolisolalle voi tapahtua vain siten, että hän samalla jää yksin jatkamaan vuokrasuhdetta. Koska yhteiselämän lopettamista koskeva määräys on luonteeltaan väliaikainen ja koska se on muun muassa tarkoitettu keinoksi, jolla puolisoa ja lapsia voidaan suojata esimerkiksi perheväkivaltaan liittyvien kriisitilanteiden varalta, ei olisi paikallaan, että vuokranantajan vastustus voisi estää 1 momentissa tarkoitetun määräyksen antamisen. Määräyksen väliaikaisuuden huomioon ottaen voidaankin vuokranantajan taloudelliset edut tarvittaessa turvata siten, että myös pois muuttava puoliso jää edelleen vastuuseen vuokrasuhteesta johtuvista velvollisuuksista.

Avioerotilanteessa tulisivat edelleen sovellettaviksi huoneenvuokralain 12 §:n 1 ja 3 momentin säännökset.

Pykälän 3 momentin mukaan tuomioistuimen antama 1 momentissa tarkoitettu päätös voitaisiin panna täytäntöön heti, vaikka se ei ole saanut lainvoimaa. Esimerkiksi silloin, kun perheessä vallitsevan kriisitilanteen vuoksi on tarpeen saada yhteiselämä päättymään nopeasti, on tärkeää, ettei mahdollinen muutoksenhaku estäisi päätöksen täytäntöönpanoa. Säännöksen mukaan tuomioistuin voisi kuitenkin päätöksen tehdessään lykätä päätöksen täytäntöönpanokelpoisuutta määräämällä, että päätös on pantavissa täytäntöön vasta sen saatua lainvoiman. Tapauksissa, joissa päätöksessä ei ole määrätty päätöksen täytäntöönpanokelpoisuutta lykkäytymään, muutoksenhakutuomioistuin voisi tarvittaessa ulosottolain 3 luvun 12 ja 13 §:n nojalla kieltää lainvoimaa vailla olevan päätöksen täytäntöönpanon tai määrätä sen keskeytettäväksi.

Pykälän 4 momentissa on säännökset 1 momentissa tarkoitetun päätöksen voimassaolosta sekä sen muuttamisesta tai peruuttamisesta. Tuomioistuimen päätökseen perustuva yhteiselämän lopettaminen ja sitä koskeva päätös muodostaisivat välivaiheen, joka päättyisi joko avioeroon tai siihen, että puoliset palaavat yhteiselämään. Päätös olisi voimassa toistaiseksi, kuitenkin enintään kaksi vuotta päätöksen antamisesta. Päätöksen voimassa ollessa sitä voitaisiin jommankumman puolison vaatimuksesta muuttaa, jos olosuhteet ovat päätöksen antamisen jälkeen muuttuneet. Jos päätöksen voimassa pitäminen on tilanteen

muuttumisen takia käynyt tarpeettomaksi, päätös voitaisiin uudella päätöksellä kumota. Kahden vuoden kuluttua päätöksen antamisesta siinä annetut määräykset raukeaisivat ilman eri toimenpidettä. Jos päätöstä sen voimassa ollessa muutetaan, alkaisi muutetun päätöksen antamisesta kulua uusi kahden vuoden enimmäisaika päätöksen voimassaololle.

Jos puolisoitten välillä päätöksen antamisen jälkeen toimitetaan esimerkiksi avioeron perusteella ositus tai omaisuuden erottelu, 1 momentissa tarkoitettu määräys raukeaisi osituksen tai erottelun saadessa lainvoiman. Vaikka ositusta tai omaisuuden erottelua ei toimitettaisikaan, päätös raukeaisi kahden vuoden kuluttua siitä, kun se on annettu. Määräaika laskettaisiin alioikeuden päätöksen antamisesta silloinkin, kun päätökseen on haettu muutosta. Jos 1 momentissa tarkoitettu määräys on annettu vasta ylemmässä tuomioistuimessa, määräaika alkaisi kyseisestä ajankohdasta. Jos tarve päätöksen voimassa pitämiseen jatkuu vielä kahden vuoden määräajan päättyessä esimerkiksi siitä syystä, että avioeroasia on vireillä tai puoliso on jo tuomittu avioeroon mutta ositus on vielä toimittamatta, tuomioistuimelta voitaisiin pyytää asiassa uusi määräys.

Avioero

Yleistä. Säännökset avioeron edellytyksistä on laadittu siten, että tuomioistuimessa ei tutkittaisi avioeroon johtaneita syitä. Puolisot voitaisiin tuomita avioeroon joko vähintään kuuden kuukauden pituisen harkinta-ajan jälkeen tai ilman harkinta-aikaa sillä perusteella, että puoliso ovat asuneet erillään toisistaan viimeksi kuluneet kaksi vuotta. Avioerohakemuksen voisivat tehdä puoliso yhdessä tai toinen puoliso yksin. Keskeiset säännökset avioeron edellytyksistä ovat ehdotuksen 25 ja 26 §:ssä.

Lisäksi ehdotuksessa on erityissäännös sellaisten tilanteiden varalta, joissa avioliitolle on ollut sen laatuinen este, josta ei ole mahdollista saada erivapautta (lähisukulaisuus, voimassa oleva aikaisempi avioliitto). Tällöin puoliso olisi tuomittava avioeroon ilman harkinta-aikaa, ja virallisen syyttäjän olisi tarvittaessa ajettava avioerokannetta. Ilman harkinta-aikaa avioeron voisivat saada myös puoliso, joista toinen on solminut avioliiton, vaikka aikaisempi avioliitto on vielä voimassa. Säännökset näistä erityistilanteista ovat ehdotuksen 27 §:ssä.

25 §. Pykälän 1 momentin mukaan puolisoilla olisi oikeus saada avioero harkinta-ajan jälkeen. Harkinta-aika, jota koskevat tarkemmat säännökset ovat 26 §:ssä, olisi avioeron edellytyksenä riippumatta siitä, ovatko puoliso yksimielisiä avioerosta vai eivät ja riippumatta siitä, onko heillä huollettavanaan lapsia.

Harkinta-aikana puolisoitten ei tarvitsisi asua erillään toisistaan, vaan he voisivat jatkaa yhteiselämää ilman että se vaikuttaisi avioeron saamiseen. Tarvittaessa tuomioistuin voisi 24 §:n mukaisesti antaa määräyksen puolisoitten yhteiselämän lopettamisesta ja sen vaatimista järjestelyistä.

Harkinta-ajan kuluessa puolisoilla olisi vielä tilaisuus pohtia avioeroratkaisua sekä avioliiton jatkamisen edellytyksiä ennen lopullisen päätöksen tekemistä. Toisaalta harkinta-aika antaisi puolisoille tilaisuuden järjestää avioeroon liittyviä käytännön asioita. Erityisen tärkeää on, että puolisoilla olisi käytettävissään riittävän pitkä aika ennen lopullista avioeroa voidakseen selvittää mahdollisuudet päästä sopimukseen lasten huollon, tapaamisoikeuden ja elatuksen järjestämisestä sekä puolisoitten asumiseen, omaisuuden jakoon ja muihin keskinäisiin taloudellisiin suhteisiin liittyvistä asioista. Halutessaan puoliso voisivat käyttää hyväkseen 20 §:ssä tarkoitettuja perheasioiden sovittelupalveluita päästäkseen yhteisymmärrykseen tällaisten kysymysten ratkaisemisesta.

Harkinta-ajan alkaminen edellyttäisi avioliiton purkamista koskevan hakemuksen tekemistä tuomioistuimelle. Hakemuksen tueksi ei tarvitsisi esittää perusteluita, eikä tuomioistuimelle myöskään avioeroasian käsittelyn yhteydessä tarvitsisi tehdä selkoa tai esittää näyttöä avioeroon johtaneista syistä. Selvitystä ei tarvitsisi esittää myöskään siitä, että puolisoitten välit ovat rikkoutuneet.

Pykälän 2 momentin mukaan puolisoilla olisi oikeus saada avioero ilman harkinta-aikaa, jos he ovat asuneet erillään keskeytyksettä viimeiset kaksi vuotta. Haettaessa avioeroa tällä perusteella tuomioistuimelle olisi esitettävä selvitys erillään asumisesta. Toisin kuin voimassa olevan avioliittolain mukaan haettaessa avioeroa kahden vuoden erillään asumisen perusteella tuomioistuimelle ei sen sijaan näissä tapauksissa tarvitsisi esittää näyttöä siitä, että puolisoitten erillään asuminen on johtunut välien rikkoutumisesta. Säännöksessä vaaditaan erillään asumisen jatkuneen keskeytyksettä vähintään viimeksi kuluneet kaksi vuotta. Avioeron edellytyksenä olisi

siis näissä tapauksissa, että puoliset eivät ole tuona aikana palanneet yhteiselämään.

Avioerohakemuksen voisivat myös tässä momentissa tarkoitetuissa tapauksissa tehdä joko puoliset yhdessä tai toinen heistä yksin. Myös tämän momentin mukaan avioeron edellytykset olisivat samat riippumatta siitä, onko puolisoilla huollettavanaan lapsia vai ei.

26 §. Pykälän 1 momentissa säädetään harkinta-ajan alkamisajankohdasta. Jos puoliset tekevät yhteisen hakemuksen avioliiton purkamisesta, harkinta-aika laskettaisiin alkavaksi siitä, kun puolisoitten yhteinen hakemus on jätetty tuomioistuimen kansliaan tai tuomioistuimelle sen istunnossa. Jos toinen puoliso yksin tekee avioliiton purkamista koskevan hakemuksen, harkinta-aika laskettaisiin alkavaksi siitä, kun hakemus on annettu tiedoksi toiselle puolisolle.

Puolisoiden tehdessä yhteisen hakemuksen ehdotettu harkinta-ajan alkamisajankohta olisi sama kuin hakemusasian vireilletuloajankohta hakemusasioiden käsittelystä yleisessä alioikeudessa annetun lain (307/86) mukaan. Silloin, kun jompikumpi puoliso tekee yksipuolisen avioerohakemuksen, harkinta-ajan alkaminen edellyttäisi sen sijaan hakemuksen vireilletulon lisäksi hakemuksen tiedoksiantoa toiselle puolisolle. Hakemuksen tiedoksiantamisesta säädetään 28 §:n 2 momentissa.

Pykälän 2 momentti sisältää säännökset harkinta-ajan pituudesta. Puolisot voitaisiin tuomita avioeroon, kun harkinta-aikaa on kulunut vähintään kuusi kuukautta. Toisaalta avioeroa olisi haettava vuoden kuluessa harkinta-ajan alkamisesta. Avioeroa olisi vaadittava hakemuksella, jonka voivat tehdä puoliset yhdessä tai jompikumpi puoliso yksin. Merkitystä ei olisi sillä, kumman puolison hakemuksen perusteella harkinta-aika on alkanut. Avioeroa voisi siten vaatia myös toinen puoliso kuin se, joka on tehnyt alkuperäisen hakemuksen. Jos taas puoliset ovat yhdessä tehneet alkuperäisen hakemuksen, kumpi tahansa voisi myös yksin vaatia avioeroa harkinta-ajan kuluttua.

Säädetyt harkinta-ajan kuluttua esimerkiksi lapsen huolto, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevan asian käsittely saattaisi olla vielä kesken. Tämä ei kuitenkaan vaikuttaisi avioeroasian ratkaisemisen edellytyksiin, vaan puoliset olisi heidän tai toisen heistä sitä vaatiessa tuomittava avioeroon, mikäli harkinta-aikaa on kulunut vähintään kuusi kuukautta. Laissa säädettyjen avioeron edellytysten täytyessä ei näet yleensä olisi syytä lykätä avioeroasian ratkaisemista, vaikka

samassa yhteydessä vireille pantujen muiden vaatimusten osalta ei vielä voitaisikaan antaa ratkaisua. Koska avioeron edellytyksiin ei ehdotuksen mukaan liity tuomioistuimen harkintavaltaa, ei ratkaisua avioeron osalta olisi esimerkiksi mahdollista muutoksenhakua silmällä pitäen tarvetta lykätä, kunnes myös muista asiaan liittyvistä vaatimuksista voidaan antaa ratkaisu.

27 §. Pykälässä säädetään tapauksista, joissa puoliset on vihitty avioliittoon vastoin 6 tai 7 §:n säännöksiä eli huolimatta siitä, että avioliitolle on puolisoitten lähisukulaisuuden tai jommankumman puolison voimassa olevan aikaisemman avioliiton vuoksi ollut este, jonka osalta erivapauskaan ei tule kysymykseen. Tällaisissa tapauksissa puoliset olisi ehdotuksen mukaan tuomittava avioeroon ilman harkinta-aikaa, tarvittaessa virallisen syyttäjän ajan kanteen perusteella. Pykälän säännökset korvaisivat nykyisen lain 67 §:n, jonka mukaan avioliitto on esillä olevissa tapauksissa tuomittava peruutumaan.

Pykälän 1 momentin 1 kohta käsittää lakiehdotuksen 7 §:ssä mainitut tilanteet eli tapaukset, joissa puoliset ovat sukua toisilleen suoraan etenevässä ja takenevassa polvessa taikka sisarusia tai puolisisarusia. Momentin 2 kohta puolestaan koskee kaksinnaimistapauksia. Niiden osalta välitön avioero esillä olevan pykälän nojalla tulisi kysymykseen vain, jos aikaisempi avioliitto on vielä voimassa. Mikäli aikaisempi avioliitto on jo purkautunut joko toisen puolison kuoleman tai avioeron perusteella, esillä olevan pykälän säännökset eivät tulisi sovellettaviksi.

Säännöksen 1 momentin mukaan puoliset olisi edellä mainituissa tapauksissa tuomittava avioeroon ilman harkinta-aikaa. Jos tuomioistuin avioeroasian tultua vireille havaitsee, että 1 momentissa tarkoitettu peruste on olemassa, sen tulisi viran puolesta tuomita puoliset heti avioeroon eikä esimerkiksi lykätä asiaa harkinta-aikaa tai puolisoitten erillään asumista koskevan selvityksen esittämistä varten.

Pykälän 3 momentin mukaan kaksinnaimistapauksissa olisi myös kummallakin aikaisemman avioliiton puolisoista oikeus saada avioero ilman harkinta-aikaa. Tämä oikeus ei riippuisi siitä, onko myöhempi avioliitto vielä voimassa vai ei.

Toisin kuin voimassa olevan oikeuden mukaan kaksinnainen puolison aviopuolisolla aikaisemmassa avioliitossa ei olisi oikeutta vaatia puolisonsa myöhemmän avioliiton purkamista. Tämä oikeus olisi 1 ja 2 momentin nojalla vain myöhemmän avioliiton puolisoilla sekä virallisella syyttäjällä.

Oikeudenkäynti

Yleistä. Laki hakemusasioiden käsittelystä yleisessä alioikeudessa (307/86; jäljempänä hakemuslainkäyttölaki), joka tulee voimaan 1.5.1987, tulee sovellettavaksi myös avioeroasioissa, jotka pannaan vireille hakemuksella. Hakemusasioiden käsittelyä koskevat yleiset menettelysäännökset sisältyvät toisin sanoen sanottuun lakiin, kun taas avioerohakemusten käsittelyä koskevat erityissäännökset sisältyisivät avioliittolakiin. Siltä osin kuin toisin ei ole säädetty, hakemusasioiden käsittelystä on hakemuslainkäyttölain mukaan lisäksi soveltuvin osin noudatettava niitä oikeudenkäymiskaaren säännöksiä, jotka koskevat riita-asian käsittelyä alioikeudessa.

Hakemuslainkäyttölain mukaan hakemusasiat käsitellään joko alioikeuden kansliassa tai oikeuden istunnossa. Avioeroasioiden osalta mainittu laki merkitsee sitä, että avioerohakemukset tulisivat käsiteltäviksi *kansliassa*, jos puoliset yhdessä hakevat avioeroa eikä asiassa mahdollisesti esitettyjen liitännäisvaatimusten käsittely edellytä todistajan tai muun henkilön henkilökohtaista kuulemistä. Viimeksi mainitussa tapauksessa sekä toisen puolison hakiessa yksin avioeroa asia tulisi aina käsiteltäväksi oikeuden *istunnossa*. Kansliassa avioeroasia käsiteltäisiin yhden tuomarin kokoonpanossa. Myös istunnossa avioeroa koskevien asioiden käsittely tapahtuisi yhden tuomarin kokoonpanossa, jollei asia mahdollisesti esitettyjen liitännäisvaatimusten vuoksi ole riittävä. Viimeksi mainitussa tapauksessa asia olisi käsiteltävä täysilukuisen alioikeuden kokoonpanossa, jolleivät asianosaiset pyydä sen käsittelemistä yhden tuomarin kokoonpanossa.

Käsittely täysilukuisen alioikeuden istunnossa olisi pakollinen aina, jos esimerkiksi lapsen huolttoa koskevien liitännäisvaatimusten ratkaiseminen vaatii laajaa todistelua tai jos käsittelyyn täysilukuisessa alioikeudessa on muu painava syy.

Se, missä menettelyssä ja kokoonpanossa avioeroa koskevat asiat tulisivat käsiteltäviksi, riippuisi näin ollen ratkaisevasti siitä, esitetäänkö asiassa liitännäisvaatimuksia ja ovatko ne riittäviä. Jos hakemuksessa vaaditaan vain avioeroa, asia tulisi käsiteltäväksi yhden tuomarin kokoonpanossa joko kansliassa tai istunnossa riippuen siitä, onko kysymyksessä puolisoitten yhteinen vai toisen puolison yksin tekemä hakemus.

Myös yhteiselämän lopettamista koskevien hakemusten osalta se, tuleeko asia käsiteltäväksi kansliassa vai oikeuden istunnossa sekä se, missä kokoonpanossa käsittely istunnossa tapahtuu,

riippuisi siitä, onko kysymyksessä puolisoitten yhteinen vai toisen puolison yksipuolinen hakemus ja ovatko hakemuksessa esitetyt vaatimukset riittäviä.

Hakemus on hakemuslainkäyttölain mukaan annettava tuomioistuimen kansliaan tai oikeuden istunnossa taikka toimitettava kansliaan postitse tai lähetin välityksellä. Hakemus on mahdollista esittää myös suullisesti, jos asia käy selvästi ilmi esitetystä asiakirjoista. Hakemusasia tulee vireille, kun hakemus on esitetty kansliassa tai istunnossa taikka toimitettu postitse tai lähetin välityksellä kansliaan.

28 §. Pykälän 1 momentista ilmenee, että avioeroa tai yhteiselämän lopettamista koskeva asia pantaisiin vireille tuomioistuimessa hakemuksella, jonka voisivat tehdä joko puoliset yhdessä tai toinen puoliso yksin.

Pykälän 2 momentissa säädetään toisen puolison yksin tekemän hakemuksen tiedoksiantamisesta toiselle puolisolle. Avioerohakemuksen ollessa yksipuolinen toiselle puolisolle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Tuomioistuimen olisi tätä varten kutsuttava toinen puoliso oikeuden istuntoon. Kutsu ja hakemus olisi tuomioistuimen toimesta annettava tiedoksi toiselle puolisolle siten kuin kirjallisen haasteen tiedoksiantamisesta on säädetty. Periaate, jonka mukaan tuomioistuimen asiana olisi huolehtia hakemuksen tiedoksiannosta toiselle puolisolle, on uusi. Säännös vastaa tältä osin niitä uudistussuunnitelmia, jotka ovat valmisteltavana vireillä olevassa alioikeusmenettelyn kehittämistä koskevassa hankkeessa. Säännökset haasteen tiedoksiantamisesta ovat oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 9—13 §:ssä.

Avioeroasioiden kuten muidenkaan hakemusasioiden yhteydessä ei sovelleta haasteaikaa koskevia säännöksiä. Tiedoksianto tulee kuitenkin antaa tiedoksi toiselle puolisolle niin ajoissa, että tämä voi vaikeudetta saapua asian käsittelyyn.

Toisen puolison jäädessä saapumatta asian ensikäsittelyyn tulisivat sovellettaviksi oikeudenkäymiskaaren 12 luvun säännökset asioista, joissa sovinto ei ole sallittu. Tapauksissa, joissa avioero on mahdollinen vasta harkinta-ajan jälkeen, asia tulisi 29 §:n mukaan aina lykättäväksi. Jos taas puoliso hakee avioeroa ilman harkinta-aikaa esimerkiksi kahden vuoden erillään asumisen perusteella, vastapuolen poissaolo ensikäsittelystä edellyttäisi asian lykkäämistä.

29 §. Pykälä sisältää menettelysäännöksiä niitä tapauksia varten, joissa avioeron edellytyksenä on harkinta-aika. Tällöin tuomioistuimen olisi hake-

muksen tultua vireille ja käsiteltäväksi, tapauksesta riippuen joko kansliassa tai istunnossa, lykkäytävä asian käsittely avioeron osalta. Asialle ei lykkäyksen yhteydessä määrättäisi uutta käsittelypäivää, vaan harkinta-ajan kuluttua puolisoiden tai toisen heistä olisi 29 §:n mukaisesti hakemuksella saatettava asia jatkokäsittelyyn. Asia olisi kuitenkin ensimmäisen hakemuksen perusteella vireillä siihen saakka, kunnes puoliset jatkokäsittelyssä tuomitaan avioeroon tai asia raukeaa esimerkiksi sen vuoksi, että hakemus peruutetaan tai avioeroa ei vaadita vuoden kuluessa harkinta-ajan alkamisesta. Asian vireilläololla on merkitystä muun muassa sikäli, että avioerohakemusta ei asian vireillä ollessa voitaisi ottaa käsiteltäväksi muussa tuomioistuimessa.

Lykätessään asian tuomioistuimen olisi esillä olevan pykälän mukaan ilmoitettava, miten asia on harkinta-ajan kuluttua saatettava jatkokäsittelyyn. Samalla tuomioistuimen olisi ilmoitettava myös siitä, että lakiehdotuksen 20 §:ssä tarkoitettu perheasioiden sovittelu on puolisoiden ja heidän perheensä käytettävissä. Mikäli hakija ei ole käsittelyssä saapuvilla, ilmoitus olisi hakemuskäytönlain 14 §:n 2 momentin mukaan toimitettava hakijalle postitse saantitodistusta vastaan.

Jos avioerohakemuksessa tai asian käsittelyssä on esitetty muita vaatimuksia, esimerkiksi yhteiselämän lopettamisesta tai lasten huollosta, tapausmisoikeudesta ja elatuksesta, voitaisiin asia tällaisten vaatimusten osalta käsitellä ja ratkaista harkinta-ajasta riippumatta.

30 §. Säännöksestä ilmenee, että avioeroa koskevan asian saamiseksi harkinta-ajan kuluttua jatkokäsittelyyn puolisoiden tai toisen heistä olisi tehtävä asiasta hakemus tuomioistuimelle. Jos hakijana on toinen puoliso yksin, olisi toiselle puolisolalle jälleen varattava tilaisuus tulla kuuluksi siten, että kutsu oikeuden istuntoon sekä hakemus annetaan hänelle tuomioistuimen toimesta tiedoksi niin kuin haasteen tiedoksiantamisesta on säädetty.

31 §. Pykälässä on säännöksiä niin sanottujen liitännäisvaatimusten esittämisestä avioeroa tai yhteiselämän lopettamista koskevan asian yhteydessä sekä näitä vaatimuksia koskevista väliaikaismääräyksistä.

Pykälän 1 momentin mukaan avioeroa tai yhteiselämän lopettamista koskevan asian yhteydessä voitaisiin esittää vaatimus lapsen tai puolison elatusavun vahvistamisesta sekä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta samoin kuin muu avioeroon tai yhteiselämän lopettamiseen liittyvä vaatimus. Avioeroasian yhteydessä voitaisiin näin

ollen esittää myös 24 §:ssä tarkoitettu vaatimus yhteiselämän lopettamisesta sekä huoneenvuokralain 12 §:ssä tarkoitettu vaatimus toisen puolison oikeuttamisesta jatkamaan yksin vuokrasuhdetta. Avioeroasian yhteydessä voitaisiin niin ikään esittää pesänjakajan määräämistä koskeva vaatimus.

Jos liitännäisvaatimusta ei ole mainittu siinä hakemuksessa, jolla avioeroasia tai yhteiselämän lopettamista koskeva asia on pantu vireille, hakija voisi esittää tällaisen vaatimuksen myös asian käsittelyssä. Tämä kuitenkin edellyttäisi, että vastapuoli on käsittelyssä saapuvilla. Jos avioeroa tai yhteiselämän lopettamista koskeva asia on tullut vireille toisen puolison yksin tekemän hakemuksen perusteella, myös toinen puoliso voisi asian käsittelyn yhteydessä ilman eri hakemusta esittää 1 momentissa tarkoitettuja vaatimuksia. Edellytyksenä olisi tällöinkin, että vastapuoli on käsittelyssä saapuvilla.

Kunkin liitännäisvaatimuksen osalta asia voitaisiin tarvittaessa ratkaista itsenäisesti, riippumatta siitä, että käsittely muilta osin jatkuu. Muun muassa siitä syystä, että liitännäisvaatimukset ja niitä koskevat ratkaisut ovat usein sidoksissa toisiinsa, olisi useissa tapauksissa tarkoituksenmukaista käyttää 2 momentissa tarkoitettuja väliaikaismääräyksiä siihen saakka, kunnes liitännäisvaatimukset voidaan ratkaista lopullisesti. Jos edellytykset avioeroasian ratkaisemiselle ovat olemassa, voitaisiin vastaavasti avioeron osalta antaa päätös, vaikka käsiteltävä liitännäisvaatimusten osalta olisi vielä jatkettava. Kuten 26 §:n perusteluissa on todettu, avioeroa koskevan ratkaisun lykkäämiselle ei tällöin yleensä olisi perusteita. Mikäli eri vaatimukset tulevat ratkaistavaksi samalla päätöksellä, muutoksenhaku jonkin tai joidenkin vaatimusten osalta ei estäisi päätöksen tuleamista muilta osin lainvoimaiseksi.

Pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuin voisi avioeroa tai yhteiselämän lopettamista koskevassa asiassa antaa 1 momentissa tarkoitettua liitännäisvaatimuksesta väliaikaisen määräyksen. Avioeroasiassa väliaikaismääräys voitaisiin antaa myös yhteiselämän lopettamisesta eli 24 §:n 1 momentissa mainituista vaatimuksista. Yhteiselämän lopettamista koskevassa asiassa voitaisiin myös antaa esitetyistä vaatimuksista väliaikaismääräys. Väliaikaismääräys voisi säännöksen mukaan tulla kysymykseen myös pesänjakajan määräämistä koskevan vaatimuksen johdosta. Tällaisen väliaikaismääräyksen antamiseen lienee kuitenkin vain harvoin tarvetta.

Väliaikaismääräykset voivat tulla ajankohtaisiksi silloin, kun asiassa esitettyjä vaatimuksia ei voida heti ratkaista lopullisesti, vaan asiaa joudutaan esimerkiksi tarvittavan selvityksen hankkimiseksi lykkäämään. Tällöin tilanne saattaa olla sellainen, että asiassa on tarpeen saada aikaan tuomioistuimen päätökseen perustuva, täytännönpäinmukainen tilapäisjärjestely.

Tuomioistuin voisi antaa väliaikaismääräyksen asianosaisen vaatimuksesta. Koska väliaikaismääräys joudutaan perustamaan epätäydelliseen selvitykseen, jäisi kuitenkin viime kädessä tuomioistuimen harkintaan, katsooko se väliaikaismääräyksen tarpeelliseksi ja mahdolliseksi sekä minkä sisältöisenä määräys voidaan antaa. Väliaikaismääräys lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan vaatimuksen osalta voi tulla kysymykseen myös tuomioistuimen omasta aloitteesta, mikäli lapsen edun on katsottava sitä vaativan.

Pykälän 3 *momentin* mukaan tuomioistuimen antamaan väliaikaismääräykseen ei saisi hakea muutosta. Kuten 4 *momentista* ilmenee, tuomioistuin voisi sen sijaan tarvittaessa muuttaa väliaikaismääräyksen sisältöä tai kokonaan peruuttaa sen. Muussa tapauksessa väliaikaismääräys olisi voimassa siihen saakka, kun tuomioistuin antaa asiasta päätöksen.

32 §. Pykälän 1 ja 3 *momentit* vastaavat asiallisesti pääpiirteissään voimassa olevan avio-luottolain 80 §:n 1 *momenttia*, joka sai nykyisen sisältönsä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain säätämisen yhteydessä.

Tuomioistuimen olisi 1 *momentin* mukaan avioeroa tai yhteiselämän lopettamista koskevassa asiassa omasta aloitteestaan otettava käsiteltäväksi kysymys siitä, miten puolisoitten lasten huolto ja tapaamisoikeus olisi lapsen etua silmällä pitäen järjestettävä. Säännöksessä tarkoitetaan puolisoitten yhteisessä huollosta olevia lapsia sekä myös sellaisia tilanteita, joissa puolisoitten yhteinen lapsi tai toisen puolison lapsi on lain taikka aikaisemman sopimuksen tai päätöksen perusteella jommankumman puolison huollosta.

Jos kumpikaan yhteisen avioerohakemuksen tehneistä puolisoista ei ole saapuvilla asian ensikäsittelyssä ja asia tulee 29 §:n nojalla lykättäväksi harkinta-aikaa varten, tuomioistuimen tulisi havaitessaan asiakirjoista, että puolisoilla tai jommallakummalla heistä on huollettavanaan lapsia, joiden huollon tai tapaamisoikeuden järjestämisestä ei ole hakemuksessa mainintaa, liittää 29 §:ssä tarkoitettuun, hakijoille toimitettavaan ilmoitukseen huomautus siitä, että saatettaessa asia jatkokäsittelyyn on myös ilmoitettava, miten

lasten huolto ja tapaamisoikeus on järjestetty. Jos asian lykkääminen harkinta-aikaa varten ei ole tarpeen, tuomioistuimen olisi vastaavassa tilanteessa hakemuslainkäyttölain 9 §:n mukaisesti kehoitettava hakijoita täydentämään hakemustaan ilmoituksin siitä, miten kysymys lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta on järjestetty tai tullaan järjestämään.

Pykälän 2 *momentti* on uusi. Sen mukaan tuomioistuimen tulisi lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta käsitellessään erityisesti kiinnittää asianosaisten huomiota siihen, että huollon ja tapaamisoikeuden tarkoituksena on turvata lapsen myönteiset ja läheiset suhteet kumpaankin vanhempaan. Säännöksen tarkoituksena on varmistaa, että puoliset lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta päätettäessä ovat tietoisia mainitusta, lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa omaksutusta peruslähdekohdasta. Lain samoin kuin myös esillä olevan lakiehdotuksen mukaan tavoitteena on, että lapsella avioerosta huolimatta säilyisi hyvä suhde molempiin vanhempiin.

Pykälän 3 *momentista* ilmenee voimassa olevaa oikeutta vastaavasti, että tuomioistuimen tulee antaa päätös lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta vain, jos lapsen vanhemmat, jompikumpi heistä taikka sosiaalilautakunta ovat sitä vaatineet. Lisäksi säännöksessä viitataan nimenomaisesti lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin, jossa asiaa koskevat säännökset ovat.

II osa. Puolisoiden oikeussuhteet

2 luku. Puolisoiden omaisuus

38 §. Pykälä sisältää säännökset kiinteää omaisuutta koskevista niin sanotuista vallintarajoituksista.

Pykälän 1 *momentin* mukaan puoliso ei saisi ilman toisen puolison kirjallista suostumusta luovuttaa kiinteää omaisuuttaan, joka on yksinomaan tai pääasiallisesti tarkoitettu käytettäväksi puolisoitten yhteisenä kotina. Rajoitus koski myös tällaisen kiinteän omaisuuden antamista vuokralle samoin kuin sopimusta vastikkeettoman käyttö- tai hallinto-oikeuden myöntämisestä kiinteistöön.

Toisin kuin voimassa olevan oikeuden mukaan puolison suostumusta ei sen sijaan vaadittaisi kiinteän omaisuuden kiinnittämiseen, vaikka ky-

seessä olisikin 1 momentissa mainittu puolisoiden yhteiseksi kodiksi tarkoitettu omaisuus.

Kiinteällä omaisuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä, kuten yleensäkin, kiinteistöä eli itseinäistä kiinteistörekisteriyksikköä, kiinteistön määräosaa sekä määräalaa kiinteistöstä. Toisen maalla oleva rakennus hallintaoikeuksineen maahan kuuluisi sen sijaan 39 §:ssä säädettyjen vallintarajoitusten piiriin.

Voimassa olevasta oikeudesta poiketen vallintarajoitukset eivät enää riippuisi siitä, onko kysymyksessä avio-oikeuden alainen omaisuus vai ei, vaan pelkästään kiinteistön käyttötarkoituksesta. Puolison yksin omistamaa kiinteää omaisuutta, joka on yksinomaan tai pääasiallisesti tarkoitettu käytettäväksi puolisojen yhteisenä kotina, ei siten saisi luovuttaa taikka antaa vuokralle tai muutoin kolmannen henkilön käytettäväksi ilman toisen puolison suostumusta riippumatta siitä, onko viimeksi mainitulla puolisollla omaisuuteen avio-oikeutta vai ei. Vallintarajoitukset tulisivat siis sovellettaviksi myös omaisuuteen, johon toisella puolisollla ei ole avio-oikeutta. Sillä, onko avio-oikeus suljettu pois avioehtosopimuksella vai puolison saannon perusteena olevaan testamenttiin tai lahjakirjaan sisältyvällä määräyksellä, ei myöskään olisi vallintarajoitusten kannalta merkitystä. Toisaalta vallintarajoitukset eivät koskisi muuta kuin säännöksessä mainittuun tarkoitukseen käytettävää kiinteää omaisuutta, vaikka toisella puolisollla olisikin siihen avio-oikeus.

Säännöksen mukaan vallintarajoitukset koskisivat kiinteää omaisuutta, joka on tarkoitettu puolisojen yhteiseksi kodiksi. Säännöksen piiriin kuuluisi näin ollen paitsi sellainen omaisuus, jota jo käytetään yhteisenä kotina, myös omaisuus, joka ei vielä ole tällaisessa käytössä mutta on tarkoitettu puolisojen yhteiseksi kodiksi. Puoliso ei näin ollen saisi ilman toisen puolison suostumusta myydä esimerkiksi rakenteilla olevaa omakotitalokiinteistöä, jos talo on tarkoitettu puolisojen yhteiseksi kodiksi, eikä myöskään yhteiseksi kodiksi hankittua kiinteistöä, jonne puoliset eivät vielä ole muuttaneet.

Vastaavasti vallintarajoitukset eivät lakkaisi pelkästään sillä perusteella, että puoliset muuttavat erilleen toistaan. Luonteeltaan tilapäinen, esimerkiksi työstä johtuva erillään asuminen ei lakkauttaisi vallintarajoituksia, vaikka se jatkuisi pitkäänkin.

Myös silloin, kun puoliset joko avioeron jälkeen tai muutoin muuttavat pysyvästi erilleen toistaan, vallintarajoitusten olisi katsottava ole-

van edelleen voimassa siihen saakka, kunnes puolisojen välillä on toimitettu ositus. Koska osituksessa ratkaistaan, minkä omaisuuden kumpikin puoliso saa itselleen, ei toisen puolison hallintaintressi asuntoon nähden lakkaa lopullisesti vielä yhteiselämän päättyessä siinäkin tapauksessa, että omistajapuoliso on jäänyt asumaan yhteiseen kotiin toisen puolison muuttaessa muualle. Vaikka asunnon tosiasiallinen käyttö puolisojen yhteisenä kotina on lakannut, toisen puolison aseman suojaaminen edellyttää siten, ettei omistajapuoliso ennen ositusta saa yksin määrätä asunnosta. Se, että luovutus- ym. toimiin vaaditaan ositukseen saakka toisen puolison suostumus, antaa toiselle puolisolalle mahdollisuuden vaikuttaa siihen, että omaisuus säilyy puolisollla ja tulee osituksen piiriin. Lakiehdotukseen sisältyvän sovittelusäännöksen mukaan myös avio-oikeudesta vapaa omaisuus on määrätyin edellytyksin mahdollista saattaa osituksen piiriin. Näin ollen sillä seikalla, että toinen puoliso voi vallintarajoitusten avulla myötävaikuttaa asunto-omaisuuden säilymiseen puolisollla ositukseen saakka saattaa olla merkitystä myös, kun kyseessä on avio-oikeudesta vapaa omaisuus.

Jos puoliset ensin toimittavat osituksen ja sen jälkeen muuttavat joko avioeron vuoksi tai muutoin pysyvästi erilleen, vallintarajoitusten olisi katsottava lakkaavan yhteiselämän päättyessä.

Koska ehdotettujen vallintarajoitusten tarkoituksena on taata, ettei perheen asumiseen liittyvä perusturva vaarannu omistajapuolison yksipuolisten luovutustointen vuoksi, ei ehdotettujen vallintarajoitusten ole tarkoitettu tulevan sovellettaviksi vapaa-ajan asuntona käytettyyn kiinteään omaisuuteen. Esimerkiksi kesämökkikiinteistöstä omistajapuoliso saisi näin ollen määrätä ilman toisen puolison suostumusta.

Koska vallintarajoitukset lakiehdotuksen mukaan koskisivat vain puolisojen yhteiseksi kodiksi tarkoitettua kiinteää omaisuutta, niiden ulkopuolelle jäisi myös sellainen kiinteistö, joka on tarkoitettu yksinomaan jommankumman puolison asunnoksi. Sellaisissa tapauksissa, joissa puolisoilla voidaan katsoa olevan kaksi yhteistä vakinaista kotia — esimerkiksi jos puoliset työn vuoksi asuvat osan vuotta yhdellä ja osan toisella paikkakunnalla — kumpikin asunnoista olisi vallintarajoitusten alaisia.

Vallintarajoitukset koskisivat vain sellaista puolisolalle kuuluvaa kiinteää omaisuutta, joka on yksinomaan tai pääasiallisesti tarkoitettu käytettäväksi puolisojen yhteisenä kotina. Jos omaisuus sen sijaan on pääasiallisesti tarkoitettu muu-

hun käyttöön, toisen puolison suostumusta omaisuuden tai sen käyttöoikeuden luovuttamiseen ei vaadittaisi. Näin ollen esimerkiksi kiinteistö, jota pääasiallisesti käytetään maatalouden tai muun elinkeinotoiminnan harjoittamiseen, ei olisi vallintarajoitusten alainen silloinkaan, kun puolisoiden yhteisenä kotina käytetty asunto sijaitsee kiinteistöllä. Esimerkiksi maatilakiinteistön omistajapuoliso voisi siis vallintarajoitusten estämättä luovuttaa sekä kiinteistöön kuuluvaa maa- tai metsätalousmaata että myös kiinteistön kokonaisuudessaan, edellyttäen, että maatilatalouden harjoittaminen on kiinteistön pääasiallinen käyttötarkoitus. Vastaavasti jos kiinteistöä käytetään sekä elinkeinotoimintaan että perheen asuntona, esimerkiksi siten että liike- tai tehdastila ja perheen asuinhuoneisto sijaitsevat samassa rakennuksessa, riippuisivat vallintarajoitukset siitä, kumpaa kiinteistön käyttötarkoitusta voidaan pitää pääasiallisena. Esimerkiksi jos kiinteistöllä, jolla puolisoiden kotina käytetty rakennus sijaitsee, harjoitetaan sivuelinkeinona pienimuotoista maanviljelyä tai puutarhataloutta, olisi kiinteistö vallintarajoitusten alainen, koska se pääasiallisesti palvelee asumistarkoitusta. Samoin olisi laita myös, jos kysymyksessä on tontti ja rakennus, joka pääosin käsittää puolisoiden asuinkäytössä olevia tiloja mutta jossa sijaitsee myös liikkeen tai ammatin harjoittamiseen käytettäviä tiloja, kuten myymälä, toimisto tai vastaanottohuone.

Ehdotetut muutokset vallintarajoituksia koskeviin säännöksiin merkitsisivät sitä, että lainhuutoa haettaessa olisi luovuttajan puolison suostumuksen puuttuessa viran puolesta tutkittava, onko kysymyksessä sellainen kiinteä omaisuus, joka on yksinomaan tai pääasiallisesti tarkoitettu käytettäväksi luovuttajan ja hänen puolisonsa yhteisenä kotina. Hakijan olisi tarvittaessa osoitettava, että kiinteistö on pääasiallisesti tarkoitettu muuhun kun edellä mainittuun tarkoitukseen. Selvitykseksi voisi riittää esimerkiksi maarekisterin ote, josta ilmenevä kiinteistön pinta-ala tilustyyppitietoineen saattaa sellaisenaan osoittaa, että kysymyksessä ei ole ainakaan pääasialliselta käyttötarkoitukseltaan asuinkiinteistö, vaan esimerkiksi suurehko maa- tai metsätila. Vastaavasti esimerkiksi henkikirjan otteesta ilmenevät tiedot saattaisivat riittää osoittamaan, että kysymyksessä on teollisuuskiinteistö, joka jää vallintarajoitusten ulkopuolelle. Selvitys, josta ilmenee luovutetun kiinteistön tai määräalan olevan rakentamaton, osoittaisi luonnollisesti niin ikään, että vallintarajoitukset eivät voi tulla kysymykseen.

Sellaisissa rajatapauksissa, joissa on epäselvää, kumpaa sekä asuntona että elinkeinotoiminnassa käytettävän kiinteistön käyttötarkoituksista on pidettävä pääasiallisena tai joissa riittävää selvitystä asiasta ei ole esitettävissä asiakirjanäytöllä, luovutuksensaaja voisi välttää näytötvaikeudet huolehtimalla siitä, että luovutuskirja selvyiden vuoksi varustetaan luovuttajan aviopuolison suostumuksella, tai hankkimalla puolison hyväksymisen jälkikäteen. Jos suostumusta tai hyväksymistä ei ole saatavissa eikä tarvittavaa näyttöä voida esittää lainhuudatusmenettelyssä, luovutuksen pätevyys voitaisiin tutkia tuomioistuimessa vahvistuskanteitse. Tilanteet, joissa tällaiseen menettelyyn jouduttaisiin turvautumaan, tulisivat kuitenkin todennäköisesti olemaan erittäin harvinaisia.

Vastaavasti myös tapauksissa, joissa kiinteistöön haetaan kiinnitystä vuokrasopimuksen perusteella vuokraoikeuden pysyvyyden vakuudeksi, olisi ennen kiinnityksen vahvistamista viran puolesta tutkittava, onko vuokrasopimuksen tekemiseen saatu tarvittava vuokranantajan puolison suostumus. Jos vuokrasopimus epäselvässä tapauksessa olisi tehty ilman vuokranantajan puolison suostumusta, olisi tällöinkin hakijan asiana esittää tarpeellinen selvitys siitä, että vuokranantajan puolison suostumusta ei kohteen käyttötarkoituksen vuoksi tarvita.

Esillä olevan säännöksen mukaan puolison suostumus olisi annettava kirjallisena, ja siihen tulisivat sovellettaviksi voimassa olevan avioliittolain 66 §:ssä säädetyt muutovaatimukset.

Pykälän 2 momentin mukaan puoliso, jonka suostumus on 1 momentin mukaan tarpeen, voisi nostaa kanteen ilman vaadittavaa suostumusta tapahtuneen luovutuksen tai vuokralleannon julistamisesta pätemättömäksi. Moitekanne olisi nostettava kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun puoliso on saanut luovutuksesta tai sopimuksesta tiedon. Nykyisen avioliittolain mukaan vastaava määräaika on kuusi kuukautta. Nykyoloissa kolmen kuukauden määräaika on kuitenkin katsottu puolison oikeussuojan kannalta riittäväksi.

Lakiehdotuksen mukaan kanne olisi kuitenkin aina nostettava viimeistään vuoden kuluessa siitä, kun kiinteistöön luovutuksen jälkeen ensi kerran myönnettiin lainhuuto. Sama koskisi luonnollisesti myös tapauksia, joissa kysymyksessä on kiinteistön määräosaan myönnetty lainhuuto. Vastavanlaista ehdotonta määräaika pätemättömyyskanteen nostamiselle ei sisälly voimassa olevaan avioliittolakiin. Kiinteistön vuokralle antamisen osalta ei kanteen nostamiselle olisi tämän kaltaista ehdotonta aikarajaa, vaan noudatettavaksi tuli-

si vain edellä mainittu kolmen kuukauden määraika tiedoksisaannista lukien.

Voimassa olevan avioliittolain mukaan puolison kuolema ennen hänen hyväkseen säädetyn kanneajan umpeen kulumista aikaansaa sen, että puolison perillisillä on käytettävissään sama kanneaja puolison kuolemasta lukien. Koska vallintarajoitukset lakiehdotuksen mukaan eivät enää kytkeytyisi toisen puolison avio-oikeuteen, vaan niiden tarkoituksena olisi perheen asunto-olojen turvaaminen omistajapuolison yksipuolisilta toimilta, ei erityisen kanneajan varaaminen suojatun puolison perillisille ole enää perusteltua. Lakiehdotukseen ei tämän vuoksi sisälly mainittunlaista säännöstä perillisten kanneoikeudesta.

39 §. Pykälässä on säännökset puolisolle kuuluvan irtaimen omaisuuden vallintarajoituksista.

Pykälän 1 momentin 1 ja 2 kohdat koskevat irtainta asunto-omaisuutta. Toisen puolison suostumus vaadittaisiin 1 kohdan mukaan toisen maalla olevan rakennuksen ja maanvuokraoikeuden tai muun maahan kohdistuvan hallintaoikeuden luovutukseen, jos rakennus maa-alueineen on yksinomaan tai pääasiallisesti tarkoitettu käytettäväksi puolisoitten yhteisenä kotina. Säännöksen piiriin kuuluisivat esimerkiksi vuokratontilla sijaitsevat omakotitalot. Asiallisesti vallintarajoitusten ulottuvuus olisi vuokramaalla olevien rakennusten osalta yhdenmukainen 38 §:n 1 momentissa ehdotettujen kiinteän omaisuuden vallintarajoitusten kanssa. Toisen puolison suostumuksen tarvetta harkittaessa olisi siis arvioitava, mikä on luovutuksen kohteena olevan varallisuuskokonaisuuden — rakennuksen ja maan hallintaoikeuden — pääasiallinen käyttötarkoitus. Merkitystä vaille olisi sen sijaan se, onko omaisuus avio-oikeuden alasta vai ei.

Voimassa olevan avioliittolain 38 §:n 3 momentin mukaan kiinteään omaisuuteen kohdistuvat vallintarajoitukset koskevat vastaavasti myös sellaista toisen maalla olevaa laitosta, joka hallintaoikeuksineen maahan voidaan maanomistajaa kuulematta luovuttaa kolmannelle henkilölle. Lakiehdotuksessa ei sen sijaan edellytetä, että puolison hallintaoikeuden maahan tulisi olla ehdollista sellainen, että se voidaan siirtää kolmannelle ilman maanomistajan suostumusta. Silloinkin, kun maan hallintaoikeuden siirtäminen edellyttää maanomistajan suostumusta, puoliso tarvitsisi oikeuden siirtämiseen myös puolisonsa suostumuksen, jos kysymyksessä on käyttötarkoitukseltaan säännöksessä tarkoitettu kohde.

Vastaavasti kuin kiinteän omaisuuden osalta toisen puolison suostumusta ei, toisin kuin voi-

massa olevan oikeuden mukaan, vaadittaisi 1 kohdassa tarkoitettun omaisuuden kiinnittämiseen velan vakuudeksi.

Momentin 2 kohdan mukaan vallintarajoitukset laajenisivat nykyisestä siten, että ne koskisivat myös muuta kuin 1 kohdassa mainittua irtainta asunto-omaisuutta. Edellytyksenä olisi tällöinkin, että kysymyksessä on huoneisto, joka on yksinomaan tai pääasiallisesti tarkoitettu käytettäväksi puolisoitten yhteisenä kotina. Se, onko toisella puolisollla omaisuuteen avio-oikeus vai ei, olisi näissäkin tapauksissa vaille merkitystä.

Puoliso ei saisi ilman toisen puolison suostumusta luovuttaa esimerkiksi asunto-osakeyhtiön osakkeita, jotka oikeuttavat hallitsemaan puolisoitten yhteiseksi kodiksi tarkoitettua huoneistoa. Sama koskisi myös esimerkiksi osuuskunnan osuuksia tai muita oikeuksia, joihin puolisoitten yhteiseksi kodiksi tarkoitettun huoneiston hallinta perustuu. Esimerkiksi asunto-osakkeiden panttaukseseen, joka ei sinänsä vaikuta huoneiston hallintaan, toisen puolison suostumusta ei sen sijaan vaadittaisi.

Myös puolisoitten kotina käytetyn asuinhuoneiston vuokraoikeuden siirtäminen toiselle edellyttäisi puolison suostumusta. Asiasta ei ole säännöstä voimassa olevassa huoneenvuokralaissa eikä myöskään hallituksen esityksessä huoneenvuokralainsäädännön uudistamisesta, minkä vuoksi siitä on otettu nimenomainen maininta esillä olevaan säännökseen.

Samoin kuin kiinteän omaisuuden osalta myös irtaimen asunto-omaisuuden vallintarajoitukset koskisivat paitsi luovutuksen tapahtuessa yhteisenä kotina käytettävää asuntoa myös sellaista huoneistoa tai vuokramaalla olevaa rakennusta, joka on tarkoitettu tällaiseen käyttöön mutta jossa puolisoit eivät vielä asu. Vastaavasti vallintarajoitukset eivät lakkaisi pelkästään sillä perusteella, että puolisoit tilapäisesti asuvat erillään toisistaan. Myös puolisoitten muutettua avioeron jälkeen tai muutoin pysyvästi erilleen toisistaan vallintarajoitukset jatkuisivat siihen saakka, kunnes puolisoitten välillä on toimitettu ositus.

Yhdenmukaisesti kiinteän omaisuuden osalta ehdotettujen vallintarajoitusten kanssa myös irtaimen asunto-omaisuuden vallintarajoitukset koskisivat vain sellaista huoneistoa tai toisen maalla olevaa rakennusta hallintaoikeuksineen maahan, joka on yksinomaan tai pääasiallisesti tarkoitettu käytettäväksi puolisoitten yhteisenä kotina. Jos huoneistoa tai rakennusta vuokramaineen käytetään myös muuhun tarkoitukseen, kuten elinkeinotoiminnan tai ammatin harjoitta-

miseen, vallintarajoitusten kannalta olisi näin ollen ratkaisevaa, kumpaa käyttötarkoitusta voidaan pitää pääasiallisena. Jos esimerkiksi normaalin asuinhuoneiston tiloista osaa käytetään toimisto-, vastaanotto- tms. tiloina, on yleensä selvää, että huoneistoa on silti pääasiallisesti pidettävä puolisoiden asuntona. Jos sen sijaan kysymyksessä on esimerkiksi vuokratontilla sijaitseva pienteollisuusrakennus, jonka tiloista pääosa on tuotannollisessa käytössä mutta jossa liitännäisenä on myös puolisoiden kotina käytetty asuinhuoneisto, eivät vallintarajoitukset tulisi sovellettaviksi.

Osakeyhtiölain 3 luvun 11 §:n mukaan edellytyksenä osakkeen luovutuksensaajan saannon merkitsemiselle osakeluetteloon ja osakasluetteloon on, että saannosta on esitetty luotettava selvitys. Esimerkiksi asunto-osakkeiden luovutusta rekisteröitäessä yhtiön isännöitsijän tai muun edustajan olisi näin ollen tutkittava myös se, onko luovuttajan puoliso antanut luovutukseen lakiehdotuksen mukaan vaadittavan suostumuksen. Luovutuksensaajan tulisi tarvittaessa esittää selvitys siitä, onko luovuttaja avioliitossa. Jos näin on, sen selvittäminen, onko luovutetun huoneiston käyttötarkoitus ollut sellainen, että luovutus edellyttää toisen puolison suostumusta, voisi tuskin aiheuttaa sanottavia vaikeuksia, sillä tarvittavat tiedot ovat säännönmukaisesti yhtiön käytettävissä. Epäselvissä tapauksissa olisi kuitenkin luovutuksensaajan asiana esittää selvitys siitä, ettei luovuttajan puolison suostumus ole tarpeen.

Vallintarajoitukset koskisivat 1 momentin 3—5 *kohtien* mukaan myös puolisoiden yhteisesti käytettävää asuntoirtoaimistoa, toisen puolison käytettävänä olevia tarpeellisia työvälineitä sekä sellaista irtainta omaisuutta, joka on tarkoitettu toisen puolison tai lasten henkilökohtaista käyttöä varten. Erona voimassa olevan avioliittolain vastaaviin säännöksiin on tältä osin se, että vallintarajoitukset eivät näissäkään tapauksissa riippuisi siitä, onko toisella puolisollla avio-oikeus kyseiseen omaisuuteen vai ei, vaan vallintarajoitukset määräytyisivät pelkästään omaisuuden käyttötarkoituksen perusteella.

Voimassa olevasta avioliittolaista poiketen on lakiehdotuksen 1 momentin 5 kohdassa vallintarajoitusten piiriin sisällytetty myös sellainen irtain omaisuus, joka on tarkoitettu toisen puolison henkilökohtaista käyttöä varten. Avioliittolain 65 §:n mukaan sellaiset tarpeelliset esineet, jotka puoliso on hankkinut henkilökohtaista käyttöönsä varten toisen puolison elatusvelvolli-

suutensa nojalla antamalla varoilla, ovat ensin mainitun puolison omaisuutta. Tällaisen omaisuuden osalta vallintarajoituksia ei siis tarvita, koska rahoittajapuoliso ei ole omaisuuden omistaja ja häneltä puuttuu jo tällä perusteella oikeus määrätä omaisuudesta. Vallintarajoituksilla olisi näin ollen merkitystä vain sellaisen puolison henkilökohtaista käyttöä varten tarkoitettua omaisuuden osalta, joka ei 65 §:n nojalla ole kyseisen puolison vaan toisen puolison omaisuutta. Esimerkkinä voidaan mainita auto, jonka puoliso on ostanut omiin nimiinsä mutta joka on tarkoitettu toisen puolison käyttöön.

Pykälän 2 *momentti* sisältää poikkeuksen 1 momentin 3—5 kohdissa tarkoitettua omaisuuden vallintarajoituksiin. Sen mukaan toisen puolison suostumus asuntoirtoaimiston, toisen puolison työvälineiden taikka lasten tai toisen puolison henkilökohtaiseen käyttöön tarkoitettua irtaimen omaisuuden luovutukseen ei olisi tarpeen, jos suostumuksen hankkiminen toisen puolison poissaolon tai muun siihen verrattavan esteen vuoksi aiheuttaisi kohtuutonta haittaa ja viivytystä. Säännös vastaa asialliselta sisällöltään voimassa olevaa oikeutta.

Poikkeussäännös ei koskisi 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettua asunto-omaisuutta. Tällaisen, käyttötarkoituksensa ja taloudellisen merkityksensä vuoksi tärkeän omaisuuden luovuttaminen ilman toisen puolison suostumusta ei näin ollen tulisi kysymykseen 2 momentissa mainituin perustein, vaan ainoastaan 40 §:ssä säädetyin edellytyksin tuomioistuimen luvalla.

Pykälän 3 *momentin* mukaan oikeustoimi, joka on tehty ilman 1 ja 2 momentissa tarkoitettua toisen puolison suostumusta, olisi pätemätön, paitsi jos luovutuksensaaja on saanut asunnon tai muun omaisuuden hallintaansa ja hän on tällöin ollut vilpittömässä mielessä. Oikeustoimen pätemättömyys edellyttäisi kuitenkin, että toinen puoliso nostaa asiasta moitekanteen kolmen kuukauden kuluessa saatuaan oikeustoimesta tiedon.

Ehdotettu säännös eroaa joissakin suhteissa voimassa olevasta oikeudesta. Lakiehdotuksessa on ensinnäkin täsmennetty, että tuomioistuimen olisi julistaessaan oikeustoimen toisen puolison moitekanteen perusteella pätemättömäksi samalla velvoitettava luovutuksensaaja luovuttamaan omaisuus hallinnastaan. Toiseksi moitekanteen nostamiselle olisi lakiehdotuksen mukaan vain yksi määräaika, joka laskettaisiin siitä, kun oikeustoimi on tullut toisen puolison tietoon. Voimassa olevan avioliittolain mukaan kanne on

nostettava kolmen kuukauden kuluessa toisen puolison saatua luovutuksesta tiedon, kuitenkin viimeistään kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun luovutuksensaaja sai omaisuuden hallintaansa. Jälkimmäisen määräajan säilyttämistä ei ole pidetty tarpeellisena, koska tilanteet, joissa sillä olisi merkitystä, lienevät harvinaisia.

Lakiehdotus poikkeaa voimassa olevasta oikeudesta myös siinä, että luovutuksensaajan vilpittömän mielen suoja edellyttäisi, että hän on saanut asunnon tai muun 1 momentissa tarkoitetun omaisuuden hallintaansa. Jos hallinta ei ole siirtynyt, luovutuksensaajan vilpittömän mieli ei sen sijaan tekisi luovutusta päteväksi. Lakiehdotuksessa omaksuttu sääntö vastaa tältä osin muita saman kaltaisia vilpittömän mielen suoja koskevia periaatteita.

Lakiehdotuksessa on lisäksi voimassa olevaa avioliittolakia täsmällisemmin ilmaistu ne edellytykset, joiden vallitessa oikeustoimi on toisen puolison suostumuksen puuttumisesta huolimatta pätevä. Hallinnan siirtymisen lisäksi edellytyksenä olisi, että luovutuksensaajalla on hallinnan saadessaan ollut perusteltua aihetta olettaa, että toinen puoliso oli antanut suostumuksensa oikeustoimeen tai sen hyväksynyt (1 kohta) tai että luovuttajalla oli 2 momentin nojalla oikeus määrätä omaisuudesta ilman puolisonsa suostumusta (2 kohta) taikka että kysymyksessä ei ollut sellainen omaisuus, jonka luovutukseen 1 momentin mukaan vaaditaan toisen puolison suostumus (3 kohta). Säännöksestä ilmenee, että luovutuksensaaja ei saisi vilpittömän mielen suoja sillä perusteella, että hänellä on ollut perusteltua aihetta olettaa, ettei luovuttaja ollut avioliitossa.

Pykälän 4 momentin mukaan vallintarajoitukset koskisivat paitsi 1 momentissa tarkoitetun omaisuuden luovutusta myös sopimusta tällaisen omaisuuden käyttöoikeuden tai hallinnan luovuttamisesta kolmannelle. Toisen puolison suostumus vaadittaisiin näin ollen esimerkiksi asunnon tai muun 1 momentissa mainitun irtaimen omaisuuden vuokraamiseen ulkopuoliselle. Myös 1 momentin 3—5 kohdissa tarkoitetun omaisuuden panttaukseen tarvittaisiin toisen puolison suostumus, koska panttaus näissä tapauksissa edellyttää omaisuuden hallinnan luovutusta. Esimerkiksi asunto-osakkeiden panttaukseen toisen puolison suostumusta ei sen sijaan vaadittaisi, sillä 4 momentti koskee vain sopimusta itse asunnon hallinnan luovuttamisesta. Kuten edellä on todettu, toisen puolison suostumus ei vastavasti olisi tarpeen myöskään vahvistettaessa kiinnitystä toisen maalla olevaan rakennukseen vuok-

raoikeuksineen maahan. Lakiehdotus merkitsisi tältä osin samanlaista muutosta kuin kiinteän omaisuuden osalta, jonka kiinnittämiseen ei 38 §:n mukaan enää vaadittaisi toisen puolison suostumusta.

Lakiehdotuksen 4 momenttiin on selvyden vuoksi otettu myös maininta siitä, että puolison oikeudesta irtisanoa puolisoiden yhteisessä hallinnassa olevan asuinhuoneiston vuokrasopimus säädetään huoneenvuokralaissa. Tällaisen vuokrasopimuksen irtisanominen edellyttää toisen puolison suostumusta.

40 §. Säännöstä ehdotetaan muutettavaksi sillä osin, että tuomioistuimen lupa voisi korvata toisen puolison suostumuksen 38 tai 39 §:ssä tarkoitettuun luovutukseen paitsi silloin, kun toinen puoliso on kieltäytynyt antamasta suostumusta myös, jos suostumusta ei muusta syystä ole saatu hankituksi. Esimerkkinä jälkimmäisestä voidaan mainita tilanteet, joissa toinen puoliso ei sairauden vuoksi kykene antamaan suostumusta tai joissa sitä ei muun esteen takia voida hankkia ilman kohtuutonta haittaa ja viivytystä. Kuten 39 §:n 2 momentista ilmenee, asuntoirtaimiston, toisen puolison käytössä olevien työvälineiden ja toisen puolison tai lasten henkilökohtaisessa käytössä olevien esineiden osalta tällainen este tekee suostumuksen tarpeettomaksi. Tuomioistuimen lupa jouduttaisiin sen sijaan hankkimaan tapauksissa, joissa on kysymys 38 tai 39 §:ssä tarkoitettua asunto-omaisuutta koskevasta oikeustoimesta eikä toisen puolison suostumusta jonkin esteen vuoksi ole saatavissa.

4 luku. Elatus

46 §. Pykälän 1 momentissa on perussäännös puolisoiden velvollisuudesta osallistua perheen yhteisestä taloudesta huolehtimiseen sekä puolisoiden elatukseen. Säännös ei perusperiaatteiltaan poikkea voimassa olevan avioliittolain vastaavista säännöksistä.

Kummankin puolison velvollisuudet määräytyisivät yhtäläisin perustein: molempien on kykynsä mukaan otettava osaa perheen yhteisestä taloudesta ja toistensa elatuksesta huolehtimiseen. Kuten nykyisinkin, tämä voisi tapahtua sekä hankkimalla perheelle tuloja esimerkiksi ansiotyössä kodin ulkopuolella että työskentelemällä kotona perheen hyväksi.

Säännös koskee puolisoiden velvollisuutta osallistua yhtäältä perheen yhteisen talouden hoitamiseen ja toisaalta toistensa elatukseen, millä

lakiehdotuksen mukaan tarkoitetaan puolisoiden yhteisten sekä kummankin henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämistä. Lapsen elatus jäisi sen sijaan säänneltäväksi yksinomaan laissa lapsen elatuksesta. Tästä on myös nimenomainen maininta pykälän 3 momentissa.

Voimassa olevan avioliittolain 46 §:n 2 momentin mukaan puoliso on velvollinen osallistumaan toisen puolison sellaisen lapsen elatukseen, joka on syntynyt ennen puolisoiden avioliittoa ja otettu asumaan puolisoiden yhteiseen kotiin. Tämä säännös tulisi lakiehdotuksen mukaan kumottavaksi. Puolisolla ei näin ollen olisi enää erityistä velvollisuutta osallistua toisen puolison lapsen elatukseen, vaikka lapsi asuisikin puolisoiden luona. Kun kummankin puolison lakiehdotuksen mukaan olisi osallistuttava perheen yhteiseen talouteen, ei perheeseen kuuluvia lapsia tältä osin eroteltaisi toisistaan biologisen vanhemmuuden perusteella. Sitä puolisoa, joka ei ole lapsen vanhempi, ei kuitenkaan voitaisi velvoittaa suorittamaan lapselle elatusapua.

Voimassa olevan avioliittolain 47 §:ssä on säännös, jonka mukaan kummallakin puolisoilla on oikeus, sen mukaan kuin on tavanmukaista, hankkia yhteiseen talouteen ja lasten kasvatukseen tarpeelliset tarvikkeet. Pykälässä säädetään myös, että se, mikä on tarpeen puolison erityisten tarpeiden tyydyttämiseksi, on hänen hankittavanaan. Näiden säännösten säilyttämistä laissa ei ole pidetty tarpeellisenä.

Pykälän 2 momentissa on maininta siitä, että puolisoille suoritettavan elatusavun määrä ja sen suorittamistapa voidaan vahvistaa joko sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä. Elatusapua koskevat säännökset ovat lakiehdotuksen 47—51 §:ssä.

47 §. Pykälässä on säännökset puolisoille *avioliiton aikana* maksettavasta elatusavusta. Tällainen elatusapu voisi tulla kysymykseen, jos puoliso yhteiselämän kestäessä laiminlyö elatusvelvollisuuttaan tai jos puoliso asuvat erillään. Tuomioistuin voisi tällöin velvoittaa puolison suorittamaan toiselle puolisoille elatusapua 46 §:n 1 momentissa säädettyjen perusteiden mukaisesti. Elatusapu voitaisiin vahvistaa myös puolisoiden välisellä sopimuksella, josta säädetään 50 §:ssä. Elatusapua voitaisiin vaatia erillisessä oikeudenkäynnissä tai, kuten 31 §:stä ilmenee, yhteiselämän lopettamista tai avioeroa koskevan asian yhteydessä.

Pykälän säännökset korvaisivat voimassa olevan avioliittolain 49 §:n 1 momentissa ja 51 §:n 1 momentissa olevat säännökset.

Lapsen osalta mahdollisuus elatusavun vahvistamiseen määräytyisi myös 47 §:ssä mainituissa tilanteissa lapsen elatuksesta annetun lain nojalla. Sanotun lain 4 §:n mukaan lapselle voidaan vahvistaa suoritettavaksi elatusapua, jos vanhempi ei muulla tavoin huolehdi lapsen elatuksesta taikka jos lapsi ei pysyvästi asu vanhempansa luona. Lapselle maksettava elatusapu voi tämän säännöksen perusteella tulla kysymykseen paitsi vanhempien asuessa erillään myös silloin, kun jompikumpi vanhemmista perheen yhteiselämän kestäessä laiminlyö elatusvelvollisuutensa.

48 §. Pykälässä on säännökset puolisoille *avioeron jälkeen* maksettavasta elatusavusta.

Pykälän 1 momentti vastaa voimassa olevan avioliittolain 79 §:n 1 momenttia. Säännös siitä, että elatusapua ei ilman erittäin painavia syitä ole tuomittava maksettavaksi puolisoille, joka on pääasiallisesti syypää eroon, on kuitenkin syylisyyseriaatteesta luopumisen vuoksi poistettu.

Pääsääntöisesti kummankin puolison tulisi avioeron jälkeen vastata elatuksestaan itse. Arvioitaessa velvollisuutta suorittaa elatusapua sekä elatusavun määrää olisi otettava huomioon yhtäältä elatusapua vaativan puolison mahdollisuus itse vastata elatuksestaan ja toisaalta toisen puolison kyky suorittaa elatusapua. Edellytyksenä elatusavun määräämiselle olisi elatusapua vaativan puolison tarve saada elatusta. Jos tällaista tarvetta ei ole, elatusapua ei voitaisi määrätä, vaikka toisella puolisoilla olisikin taloudelliset edellytykset sitä suorittaa.

Puolison elatuksen tarpeen ja toisen puolison elatuskyvyn ohella olisi ehdotetun säännöksen mukaan otettava huomioon myös muut seikat. Kunkin tapauksen olosuhteille ja yksilöllisille piirteille voitaisiin näin ollen tarpeen mukaan antaa merkitystä elatusapuvellollisuutta harkittaessa.

Pykälän 2 momentin mukaan elatusapu voitaisiin määrätä suoritettavaksi joko toistaiseksi tai siten, että velvollisuus elatusavun suorittamiseen lakkaa päätöksessä asetetun määräajan kuluttua. Puolison elatusavun tarve ei välttämättä ole jatkuva, vaan se voi rajoittua tiettyyn siirtymäajanjaksoon avioeron jälkeen. Vaikka elatusavun vahvistamisesta tehtyä päätöstä tai sopimusta voitaisiinkin olosuhteiden muuttuttua tarkistaa, saattaa olla perusteltua vahvistaa elatusapu jo alunperin määräaikaiseksi.

Kertakaikkisena suoritettava elatusapu tulisi 2 momentin mukaan kysymykseen, jos elatusvelvollisen varallisuusolot ja muut seikat antavat siihen aihetta. Vastaava säännös sisältyy voimassa

olevan avioliittolain 79 §:n 2 momenttiin. Kertakaikkinen elatusapu saattaa olla käyttökelpoinen ratkaisu esimerkiksi, jos elatusvelvollisella on omaisuutta mutta vain vähän tuloja määrääjain maksettavan elatusavun suorittamiseen, tai jos hän asuu tai on muuttamassa ulkomaille, mistä elatusavun periminen suomalaisen tuomion perusteella on usein mahdotonta.

Pykälän 3 *momentin* mukaan elatusapuun oikeutetun uusi avioliitto katkaisisi entisen puolison velvollisuuden määrääjain maksettavaksi vahvistetun elatusavun suorittamiseen. Vastaava säännös sisältyy voimassa olevan avioliittolain 79 §:n 2 momenttiin.

49 §. Pykälän 1 *momentin* mukaan sekä avioliiton aikana 47 §:n nojalla maksettavaksi vahvistettavaa että avioeron jälkeen 48 §:n nojalla maksettavaksi vahvistettavaa elatusapua voitaisiin määrätä suoritettavaksi taannehtivasti. Tämä tulisi kuitenkin kysymykseen enintään kanteen viireille panoa edeltäneeltä vuodelta.

Elatusavun tuomitseminen taannehtivasti saattaa olla perusteltua esimerkiksi silloin, kun puoliso on avioliiton aikana elatusapuvaatimuksen vireille tuloa edeltäneenä aikana jo pidempään laiminlyönyt elatusvelvollisuuttaan. Säännös korvaisi tällaisten tapausten osalta voimassa olevan lain 50 §:n, jonka säilyttäminen sellaisenaan ei enää ole aiheellista. Sen sijaan esimerkiksi tapauksissa, joissa elatusavun vahvistamista vaaditaan avioeron jälkeen erillisessä oikeudenkäynnissä, taannehtivan elatusavun tuomitsemiseksi olisi yleensä vaadittava erityisiä syitä. Ensin mainitussa tilanteessa on näet kysymys avioliiton aikaisen, jatkuvan elatusvelvollisuuden laiminlyömisestä, kun taas jälkimmäisessä tilanteessa on kysymys avioeron perusteella jo katkenneen elatusvelvollisuuden vahvistamisesta uudelleen.

Pykälän 2 *momentissa* on tuomioistuimen antaman elatusapupäätöksen täytäntöönpanokelpoisuutta koskeva säännös. Sen mukaan tällainen päätös voitaisiin panna heti täytäntöön, vaikka se ei ole saanut lainvoimaa. Periaate on tältä osin sama kuin voimassa olevan avioliittolain 116 §:n 1 momentissa ja lapsen elatuksesta annetun lain 16 §:ssä.

Lakiehdotuksen mukaan päätöksen antava tuomioistuin voisi kuitenkin päätöksessään lykätä sen täytäntöönpanokelpoisuutta määräämällä, että päätös on pantavissa täytäntöön vasta sen saatua lainvoiman. Tapauksissa, joissa itse päätöksen ei ole otettu tällaista määrääystä, voisi muutoksenhakutuomioistuin kuitenkin tarvittaessa ulosottolain 3 luvun 12 tai 13 §:n nojalla

kieltää lainvoimaa vailla olevan päätöksen täytäntöönpanon tai määrätä sen keskeytettäväksi.

50 §. Pykälässä on säännökset puolisolle maksettavan elatusavun vahvistamisesta puolisoiden keskinäisellä sopimuksella. Nämä säännökset korvaisivat voimassa olevan avioliittolain 108 §:n.

Sekä 47 §:ssä että 48 §:ssä tarkoitettu elatusapu voitaisiin 1 *momentin* mukaan vahvistaa puolisoiden tekemällä sopimuksella. Sopimus olisi tehtävä kirjallisesti ja esitettävä sosiaalilautakunnan vahvistettavaksi siinä kunnassa, missä puolisoilla tai jommallakummalla heistä on kotipaikka.

Pykälän 2 *momentin* mukaan sosiaalilautakunnan olisi sopimuksen vahvistamista harkittaessa ja sen kohtuullisuutta arvioitaessa otettava huomioon puolison elatuksen tarve, toisen puolison maksukyky sekä muut asiaan vaikuttavat seikat. Säännös vastaa voimassa olevan avioliittolain 108 §:n 2 momenttia.

Pykälän 3 *momentista* ilmenee sama periaate kuin voimassa olevan lain 108 §:n 1 momentista: sosiaalilautakunnan vahvistama sopimus elatusavusta on pantavissa täytäntöön niin kuin lainvoimainen tuomio.

51 §. Pykälässä on säännökset tuomioistuimen antaman elatusapupäätöksen ja puolisoiden keskenään tekemän elatusapusopimuksen muuttamisesta. Säännökset korvaisivat voimassa olevan avioliittolain 114 §:n 1 momenttiin ja 115 §:n 1 momenttiin sisältyvät säännökset.

Pykälän 1 *momentti* koskee puolisolle suoritettavasta elatusavusta annetun tuomioistuimen päätöksen tai puolisoiden tekemän sopimuksen muuttamista olosuhteiden muuttumisen perusteella. Lakiehdotuksen mukaan päätöstä tai sopimusta voitaisiin muuttaa, jos sitä on muuttuneiden olosuhteiden vuoksi pidettävä aiheellisena. Toisin kuin voimassa olevan oikeuden mukaan ei vaadittaisi, että olosuhteet ovat muuttuneet olennaisesti. Harkittaessa, onko elatusavun muuttamiseen aihetta, olisi otettava huomioon samat seikat kuin elatusavun suorittamisvelvollisuutta ja elatusavun määrää vahvistettaessa. Kun olosuhteiden ei välttämättä edellyttäisi muuttuneen olennaisesti, elatusapu olisi mahdollista sopeuttaa joustavammin niihin arviointiperusteisiin, joita puolisolle suoritettavaa elatusapua määrättäessä lakiehdotuksen mukaan tulisi noudattaa.

Kertakaikkinen elatusapu on yleensä osa järjestelyä, jolla on tarkoitus ratkaista puolisoiden keskinäiset taloudelliset asiat lopullisesti. Tällaisen elatusavun muuttaminen myöhemmin saataisi myös aiheuttaa kohtuuttomia vaikeuksia

elatusavun saajalle. Tästä syystä kertakaikkista elatusapua ei lakiehdotuksen mukaan voitaisi muuttaa enää sen jälkeen, kun elatusapu on maksettu. Tämä koskisi sekä tuomiolla että sopimuksella vahvistettua elatusapua. Vastaavaa nimenomaista säännöstä ei sisälly voimassa olevaan avioliittolakiin.

Pykälän 2 momentin mukaan elatusapua muutettaessa voitaisiin ottaa huomioon myös kanteen vireille panoa edeltäneiden kuuden kuukauden aikana vallinneet olosuhteet. Ennen kanteen vireille tuloa maksettavaksi erääntynyttä elatusapua ei voida vastoin saajan tahtoa taannehtivasti poistaa eikä alentaa. Kanteen vireilletulon jälkeen erääntyvän elatusavun markkamäärää vahvistettaessa voitaisiin kuitenkin ottaa huomioon esimerkiksi se, että elatusvelvollisen taloudelliset olot ovat jo pitkään olleet heikot ja että tämä vaikuttaa hänen maksukykyynsä myös tulevaisuudessa. Jos elatusavun saajan elatuksen tarve on jo ennen kanteen vireille tuloa ollut huomattavasti aikaisempaa suurempi, elatusapu voitaisiin vastaavasti määrätä kanteen vireillepanosta alkaen korkeammaksi kuin muutoin tehtäisiin. Tällainen alempi tai korkeampi elatusapu voitaisiin tuomita myös määrääjäksi, joten elatusapu voisi olla eri ajanjaksojen osalta eri suuruinen.

Pykälän 3 momentissa on puolisoitten tekemää elatusapusopimusta koskeva säännös, jonka mukaan tällaista sopimusta voitaisiin muuttaa, jos sopimus on kohtuuton. Vastaava säännös sisältyy voimassa olevan avioliittolain 115 §:n 1 momenttiin.

Kuten 50 §:n 2 momentista ilmenee, sosiaalilautakunnan olisi ennen elatusapusopimuksen vahvistamista harkittava, voidaanko sopimusta pitää kohtuullisena. Tarve muuttaa sosiaalilautakunnan vahvistamaa sopimusta sillä perusteella, että sopimus on kohtuuton, tulisi näin ollen ilmeisesti olemaan poikkeuksellinen. Esillä olevan säännöksen perusteella voitaisiin kuitenkin muuttaa myös sellaista elatusavusta tehtyä sopimusta, jota ei ole esitetty sosiaalilautakunnan vahvistettavaksi. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa puoliset ovat ennen avioeroasian vireille panoa tehneet elatusapua koskevan sopimuksen hankkimatta sille sosiaalilautakunnan vahvistusta, ja elatusavun saaja vaatii avioero-oikeudenkäynnissä suurempaa elatusapua vedoten siihen, että asiasta tehty sopimus on hänen kannaltaan kohtuuton.

IV Osa. Omaisuuden ositus

1 luku. Yleisiä määräyksiä

85 §. Pykälä sisältää perussäännökset omaisuuden osituksen edellytyksistä.

Pykälän 1 momentin mukaan ositus voitaisiin toimittaa, paitsi avioliiton purkauduttua puolison kuoleman tai avioeron perusteella, myös avioliiton aikana. Voimassa olevan avioliittolain 85 §:n 1 momentin mukaan ositus voidaan avioliiton kestäessä toimittaa ainoastaan silloin, kun puolisoille on myönnetty asumusero. Lakiehdotuksen mukaan osituksen toimittaminen olisi sen sijaan mahdollista milloin tahansa avioliiton aikana.

Tavallisin tilanne, jossa ositus voisi tulla ajankohtaiseksi avioliiton aikana, olisi se, että ositus halutaan toimittaa avioeroa edeltävän harkintajan ollessa kulumassa tai puolisoitten muutettua erilleen toisistaan. Ositus voitaisiin kuitenkin toimittaa muulloinkin avioliiton aikana, esimerkiksi puolisoitten varallisuuden tasaamiseksi. Velkojen suojaksi jäisivät edelleen voimaan konkurssisäännön 46 §:n h-kohta sekä avioliittolain 104 §, jota lakiehdotuksessa kuitenkin on erältä osin tarkistettu.

Pykälän 2 momentin mukaan ositus olisi toimitettava, jos puoliso tai kuolleen puolison perilliset sitä vaativat. Vastaava säännös sisältyy voimassa olevan avioliittolain 85 §:n 1 momenttiin.

Kun mahdollisuus osituksen toimittamiseen avioliiton aikana 1 momentin mukaan laajeni nykyisestä, merkitsee 2 momentin säännös sitä, että myöskään osituksen toimittaminen avioliiton aikana ei edellyttäisi puolisoitten yksimielisyyttä, vaan avioliiton aikanaakin ositus voitaisiin aikaansaada toisen puolison vaatimuksesta. Puolison oikeus vaatia ositusta avioliiton aikana ei myöskään olisi sidottu määrättyihin perusteisiin. Kuten muissakin tilanteissa, puolison yksipuolinen ositusvaatimus olisi toteutettavissa hakemalla tuomioistuimelta pesänjakajan määräämistä.

Voimassa olevan avioliittolain 85 §:n 1 momentissa on nimenomainen maininta siitä, että henkilöllä, joka on testamentilla asetettu perillisen asemaan, eli ns.ylestestamentin saajalla, on sama oikeus vaatia ositusta kuin perillisellä. Nimenomaista säännöstä tästä ei lakiehdotuksessa ole pidetty tarpeellisena. Perillisellä tarkoitetaan tässä kuten muissakin avioliittolain ositusta koskeissa säännöksissä paitsi puolison lakimääräisiä perillisiä myös ylestestamentin saajia.

Jos puolison omaisuus on luovutettu konkurssiin, myös konkurssipesällä olisi oikeus vaatia

ositusta. Tällöin tulisi kuitenkin sovellettavaksi lakiehdotuksen 103 §:n 2 momentin säännös, jonka mukaan toisella puolisollla tai tämän perillisillä ei olisi velvollisuutta luovuttaa omaisuuttaan konkurssipesälle.

Pykälän 3 momentissa on säännös niistä tilanteista, joissa kummallakaan puolisollla ei ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen. Tällöin olisi, kuten nykyisinkin, omaisuuden osituksen sijasta toimitettava vain puolisoloiden omaisuuden erottelu. Voimassa olevassa avioliittolaissa omaisuuden erottelusta säädetään 107 §:ssä.

Pykälän 4 momentissa on säännös siitä, että jos puolisoilla on yhteistä omaisuutta, se on vaadittaessa jaettava omaisuuden osituksessa tai erottelussa. Vastaava säännös on voimassa olevan avioliittolain 85 §:n 2 momentissa.

86 §. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi lähinnä vallintarajoitussäännöksistä johtuvia seurannaismuutoksia.

Toisen puolison kuoltua eloonjäänyt puoliso vallitsee edelleenkin yksin omaisuuttaan. Voimassa olevan lain mukaan eloonjäänyt puoliso, jolla on kuolleen puolison kanssa yhteisiä rintaperillisiä, tarvitsee kuitenkin tuomioistuimen luvan tai täysivaltaisten perillisten suostumuksen sellaisiin oikeustoimiin, joihin 38 tai 39 §:n mukaan olisi tarvittu toisen puolison suostumus. Säännös ehdotetaan säilytettäväksi pääpiirteissään ennallaan, kuitenkin siten, että suostumusta ei vaadittaisi vain puolisoloiden yhteisiltä rintaperillisiltä vaan kaikilta kuolleen puolison perillisiltä. Lisäksi vallintarajoituksia koskeviin 38 ja 39 §:iin ehdotetut muutokset vaikuttavat myös esillä olevan säännöksen sisältöön.

Koska eloonjääneellä puolisollla ei vuonna 1975 säädetyin avioliittolain 103 §:n 2 momentin mukaan ole velvollisuutta luovuttaa omaisuuttaan tasinkona toisen puolison perillisille, näillä ei enää ole suoranaista varallisuusintressiä eloonjääneen puolison omaisuuteen nähden. Se, miten eloonjäänyt puoliso ennen ositusta määrää omasta omaisuudestaan, ei kuitenkaan ole perillisten kannalta kokonaan vailla merkitystä. Jos eloonjäänyt puoliso epäedullisilla luovutustoimilla vähentää omaa avio-oikeuden alaista varallisuuttaan, tämä voi vaikuttaa osituksen lopputulokseen perillisten kannalta epäedullisesti lisäämällä perillisten tasinkovelvoitetta. Osituksen sovitteleva koskevien säännösten nojalla on määrätty edellytyksin mahdollista käsitellä myös eloonjääneen puolison avio-oikeudesta vapaata omaisuutta avio-oikeuden alaisena omaisuutena, mikä voi merkitä eloonjääneelle puolisolle tule-

van tasingon pienentymistä. Tämän vuoksi myös eloonjääneen puolison avio-oikeudesta vapaata omaisuutta koskevat määräämistoimet eivät ole perillisten kannalta täysin vailla merkitystä.

Perillisiä suojaavat eloonjääneen puolison epäedullisten määräämistöiden varalta avioliittolain 94 §:ään sisältyvät vastikesäännökset sekä lain 40 a §:n lahjan palauttamista koskevat säännökset. Koska 38 ja 39 §:ssä tarkoitettu omaisuus kuitenkin useissa tapauksissa muodostaa eloonjääneen puolison ja perheen pääasiallisen varallisuuden, on pidetty perusteltuna, että perillistaho saisi tällaisen omaisuuden osalta myös ennaltaehkäisevää suojaa. Tämän vuoksi eloonjääneelle puolisolle ei ole haluttu antaa ositusta edeltävänä aikana vapautta yksin määrätä 38 ja 39 §:ssä tarkoitettua omaisuudesta, vaan nykyisenkaltaisen sääntely on katsottu aiheelliseksi säilyttää.

Voimassa olevan säännöksen mukaan eloonjääneen puolison määräämisvaltaa on kuitenkin rajoitettu vain niissä tapauksissa, joissa puolisoilla on yhteisiä rintaperillisiä. Tältä osin säännös ei ole tyydyttävä, sillä perillistahon suojan tarve eloonjääneen puolison mahdollisten epälojaalien luovutustöiden varalta voi olla erityisen suuri nimenomaan silloin, kun kuolleella puolisollla on muita kuin yhteisiä rintaperillisiä eli esimerkiksi lapsia aikaisemmasta avioliitosta. Säännöksen soveltamisalaa ehdotetaan tämän vuoksi laajennettavaksi siten, että se tulisi koskemaan kaikkia tapauksia, joissa kuolleella puolisollla on perillisiä. Säännös olisi niin ikään voimassa myös kuolleen puolison yleistestamentin saajien hyväksi. Jos sen sijaan eloonjäänyt puoliso on perintökaaren 3 luvun nojalla perinyt kuolleen puolison ja kuolleella puolisollla on toissijaisia perillisiä, säännös ei tulisi sovellettavaksi, vaan tällaisissa tapauksissa leskellä olisi oikeus yksin määrätä myös 38 ja 39 §:ssä tarkoitettua omaisuudesta.

Eloojääneen puolison tilintekovelvollisuutta koskeva säännös jäisi lakiehdotuksen mukaan ennalleen.

Pykälän 3 momentissa on nykyisin säännös, jonka mukaan puolison avio-oikeuden alainen omaisuus on avioerotuomion ja osituksen välisenä aikana puolison vallittavana niin kuin avioliitto vielä jatkuisi. Tämä merkitsee sitä, että 38 ja 39 §:ssä säädetyt vallintarajoitukset jatkuvat siihen saakka, kunnes puolisoloiden välillä on toimitettu ositus. Kuten 38 §:n perustelujen yhteydessä on todettu, myös nyt ehdotettujen vallintarajoitusten on tarkoitettu jatkuvan senkin jälkeen, kun puoliset avioeron jälkeen tai muutoin ovat

pysyvästi muuttaneet erilleen, kunnes ositus tai omaisuuden erottelu on toimitettu. Koska ehdotetut vallintarajoitukset koskisivat myös muuta kuin avio-oikeuden alaista omaisuutta, esillä olevasta säännöksestä on poistettu viittaus omaisuuteen, johon toisella puolisollla on avio-oikeus. Puolison tilintekovelvollisuutta koskeva viittaus 1 momenttiin jäisi säännöksessä ennalleen.

Pykälän 4 momentti, jossa on säännös puolison omaisuuden vallinnasta asumuserotusmion ja osituksen välisenä aikana, ehdotetaan asumuserojärjestelmästä luopumisen vuoksi kumottavaksi.

90 §. Voimassa olevassa avioliittolaissa pykälä sisältää säännöksen osituksen toimittamisesta tapauksissa, joissa avioliitto on tuomittu peruuttamaan. Koska avioliiton peruutumisäännöstö ehdotetaan kumottavaksi, myös tämä ositusta koskeva erityissäännös tulee tarpeettomaksi. Lakiehdotuksessa pykälään on sijoitettu säännökset, jotka koskevat avio-oikeuden ajallista ulottuvuutta eli kysymystä siitä, minkä ajankohdan varallisuustilanteen pohjalta ositus on toimitettava. Esillä olevassa pykälässä säänneltäisiin se, minä ajankohtana avio-oikeus katkeaa toisen puolison myöhempiin omaisuuden saantoihin nähden. Voimassa olevassa avioliittolaissa asiasta ei ole nimenomaisia säännöksiä. Siitä, minkä ajankohdan mukaan määräytyvät ne velat, jotka on osituksessa katettava velallispuolison avio-oikeuden alaisella omaisuudella, on säännös lakiehdotuksen 99 §:ssä.

Pykälän 1 kohta koskee tapauksia, joissa avioliitto on purkautunut jommankumman puolison kuoleman johdosta. Kuolleen puolison perillisillä ei tällöin olisi avio-oikeutta omaisuuteen, jonka toinen puoliso on avioliiton purkautumisen eli puolison kuoleman jälkeen ansainnut taikka saanut perintönä, lahjana tai testamentin nojalla. Ansaitulla omaisuudella tarkoitetaan esimerkiksi rahavaroja, jotka toinen puoliso on ansainnut omalla työllään, sekä tällaisilla varoilla hankittua omaisuutta. Perintöön olisi rinnastettava myös henkivakuutuskorvaus, jonka eloonjäänyt puoliso on saanut hänen hyväkseen tehdyn edunsaajamääräyksen perusteella. Esimerkiksi arpajaisvoitona saatu omaisuus olisi puolestaan luettava puolison ansaitsemaan omaisuuteen. Avio-oikeuden alaisen omaisuuden tuotto, joka on kertynyt puolison kuoleman jälkeen, samoin kuin avio-oikeuden alaisen omaisuuden sijaan tullut omaisuus, joka on hankittu puolison kuoleman jälkeen, olisi sen sijaan luettava osituksessa avio-oikeuden alaiseksi omaisuudeksi.

Pykälän 2 kohta koskee avio-oikeuden lakkaamista avioeron vireille tulon perusteella sekä tapauksissa, joissa avioliiton aikana ryhdytään toimenpiteisiin osituksen toimittamiseksi.

Avio-oikeutta ei lakiehdotuksen mukaan olisi omaisuuteen, jonka puoliso on ansainnut taikka saanut perintönä, lahjana tai testamentin nojalla sen jälkeen, kun avioeroa koskeva asia on tullut vireille. Avioeron vireilletuloajankohta olisi puolestaan se ajankohta, jona avioerohakemus on jätetty tuomioistuimelle tai sen kansliaan.

Ehdotetun säännöksen mukaan toisella puolisollla ei olisi avio-oikeutta esimerkiksi omaisuuteen, jonka puoliso on ansainnut taikka saanut perintönä, lahjana tai testamentilla avioeroa edeltävän harkinta-ajan ollessa meneillään. Toisella puolisollla ei olisi avio-oikeutta tällaiseen omaisuuteen myöskään siinä tapauksessa, että omaisuutta saanut puoliso kuolee avioeroasian ollessa vireillä. Vaikka avioeroasia siis raukeaisi sen vuoksi, että avioliitto ennen avioerotuomiota purkautuu puolison kuoleman johdosta, toisella puolisollla ei olisi avio-oikeutta puolison avioeron vireilläolok aikana saamaan omaisuuteen, jonka saantoperuste on sellainen kuin säännöksessä mainitaan. Jos avioeroasia sen sijaan raukeaa muusta syystä kuin puolison kuoleman johdosta, avioeron vireillä ollessa kertynyt säännöksessä tarkoitettu omaisuus olisi avio-oikeuden alaisena. Tilanteissa, joissa puoliset esimerkiksi harkinta-ajan kuluessa muuttavat mielensä avioeron suhteen, avioeron vireilläolo jäisi siten myös avio-oikeuden kannalta vaille merkitystä.

Sellaisia tapauksia silmällä pitäen, joissa ositus toimitetaan avioliiton aikana ilman että avioeroa koskeva asia on vireillä, avio-oikeuden lakkaamisen kannalta ratkaiseva olisi se ajankohta, jona pesänjakajan määräämistä koskeva asia on tullut vireille joko puolisojen yhteisestä hakemuksesta tai jommankumman puolison hakemuksesta. Omaisuuteen, jonka puoliso on ansainnut taikka saanut perintönä, lahjana tai testamentin nojalla tämän ajankohdan jälkeen, ei toisella puolisollla olisi lakiehdotuksen mukaan avio-oikeutta. Siinä tapauksessa, että pesänjakajan määräämistä koskeva asia raukeaisi, noudatettaisiin samoja periaatteita kuin avioeroasian rautessa. Jos asian raukeamisen syynä olisi puolison kuolema, sillä ei olisi vaikutusta avio-oikeuden lakkaamiseen, vaan ratkaisevana pidettäisiin edelleenkin pesänjakajan määräämistä koskevan asian vireilletuloajankohtaa. Jos asia sitä vastoin raukeaisi muusta syystä eli käytännössä lähinnä sen vuoksi, että hakija jättää asian sillensä, avio-oikeus myös

asian vireilläoloaikana kertyneeseen omaisuuteen säilyisi koskemattomana.

Pykälän 2 kohtaan ei sisälly säännöstä niiden tilanteiden osalta, joissa puoliset avioliiton aikana toimittavat osituksen keskinäisin sopimuksin ilman että avioeroa on vireillä. Tällöin sillä kysymyksellä, minä ajankohtana avio-oikeuden on katsottava lakkaavan myöhempiin omaisuuden saantoihin nähden, ei ole samaa merkitystä kuin tilanteissa, joissa pesänjakaja toimittaa osituksen. Sopimusosituksen syntyminen näet edellyttää, että puoliset pääsevät yksimielisyyteen ositettavasta omaisuudesta ja osituksen sisällöstä. Avio-oikeuden lakkaamisen ajankohdalla on kuitenkin tällaisissakin tapauksissa merkitystä arvioitaessa velkojien suojaamista tarkoittavien säännösten kannalta sitä, onko puoliso osituksessa luopunut oikeudestaan sillä tavoin kuin lakiehdotuksen 104 §:ssä tai konkurssisäännön 46 §:n h-kohdassa edellytetään. Tässä suhteessa ratkaisevana lienee pidettävä puolisoitten varallisuustilannetta sinä ajankohtana, jolloin ositus on saatettu päätökseen.

Sillä seikalla, että ositusta moititaan muotovirheen perusteella tai että puolisoitten itse toimitamaa ositusta vaaditaan julistettavaksi pätemättömäksi esimerkiksi erehdyksen tai petollisen viettelyn johdosta, ei olisi avio-oikeuden lakkaamisen ajankohtaa siirtävää vaikutusta, jos kanne hylättäisiin. Jos ositus sen sijaan julistettaisiin pätemättömäksi joko muotovirheen tai esimerkiksi tahtovirheen perusteella, ei tällaisella osituksella luonnollisestikaan olisi avio-oikeuden lakkaamisen kannalta merkitystä.

Jos ositusta kanteen johdosta kohtuullistettaisiin lakiehdotukseen sisältyvien osituksen sovitte-lua koskevien säännösten nojalla, ei myöskään tämä seikka muuttaisi 2 kohdan mukaista avio-oikeuden lakkaamisen ajankohtaa riippumatta siitä, oliko kysymyksessä pesänjakajan vai puolisoitten itsensä toimittama ositus. Avio-oikeuden lakkaamisen ajankohtaan ei vaikuttaisi myöskään se, että pesänjakajan toimittamaa ositusta moititaan aineellisen virheen perusteella ja moitekanne hyväksytään, jolloin ositusta joko tarkistetaan tuomioistuimen päätöksellä tai pesänjakaja veloitetaan korjaamaan osituksessa esiintynyt virhe täydentävässä ositustoimituksessa.

Lakiehdotuksen 107 a §:stä ilmenee, että kun ositus on toimitettu, kummallakaan puolisoilla ei enää olisi avio-oikeutta toistensa omaisuuteen, elleivät he avioehtosopimuksella toisin määrää.

93 ja 95 §. Pykälästä on poistettu viittaus 99

§:n 4 momenttiin, joka ehdotetaan kumottavaksi. Muutoin niiden sisältö on ennallaan.

2 luku. Osituksen toimittaminen

98 §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, joka koskee vastaisesta osituksesta tehtäviä sopimuksia. Säännöksen mukaan avioeron varalta tai muutoin tehty sopimus osituksen toimittamisesta vastaisuudessa olisi pätevä vain, jos se sekä muodoltaan että sisällöltään täyttää avioehtosopimukselle lain mukaan asetettavat vaatimukset. Sama koskisi sopimusta, jossa puoliso luopuu oikeudesta vaatia ositusta.

Kun puolison omaisuuden vallintarajoitukset lakiehdotuksen mukaan eivät enää kytkeytyisi siihen, onko toisella puolisoilla omaisuuteen avio-oikeus vai ei, tulisi avio-oikeuden merkitys rajoittumaan puolisoitten omaisuuden ositukseen. Näin ollen myös avioehtosopimus, jolla avio-oikeudesta määrätään, tulisi vastaisuudessa olemaan nimenomaan osituksen toimittamiseen kohdistuva oikeustoimi. Lakiehdotuksen mukaan avioehtosopimus olisi myös ainoa tapa pätevästi sopia vastaisuudessa toimitettavasta omaisuuden osituksesta. Tällöin sopimuksen oikeusvaikutukset eivät rajoitu pelkästään osapuolten keskinäiseen suhteeseen, sillä avioehtosopimuksella on merkitystä myös velkojien suojaan koskevia säännöksiä sovellettaessa.

Avioehtosopimuksen sisällöstä ja muodosta sekä sen merkitsemisestä oikeuden pöytäkirjaan, mikä on avioehtosopimuksen voimaantulon edellytys, säädetään avioliittolain 41—45 §:ssä, joihin ei tässä yhteydessä ehdoteta muutoksia. Lain 43 ja 44 § on kuitenkin muutettu hakemusasioiden käsittelystä yleisessä alioikeudessa annetun lain säätämisen yhteydessä. Muutokset tulevat voimaan 1.5.1987. Muutokset koskevat avioehtosopimuksen rekisteröintiä, jolla korvataan avioehtosopimuksen merkitseminen oikeuden pöytäkirjaan. Säännöksillä avioehtosopimuksen rekisteröinnistä on merkitystä myös avioehtosopimuksen voimaantulon edellytysten kannalta. Avioehtosopimus on uusien säännösten mukaan rekisteröitävä jommankumman puolison kotipaikkakunnan alioikeudessa tai, jollei kummallakaan puolisoilla ole kotipaikkaa Suomessa, Helsingin raastuvanoikeudessa. Avioehto tulee kuitenkin voimaan myös siinä tapauksessa, että avioehtosopimus on hyväksytty rekisteröitäväksi väärässä tuomioistuimessa. Avioehtosopimus ei tule voimaan, jos se on annettu tuomioistuimen rekiste-

röitäväksi vasta sen jälkeen, kun avioliitto on purkautunut.

Ehdotettu avioliittolain 98 §:n uusi säännös merkitsisi sitä, että vastaisuudessa toimitettavaa ositusta koskevat sopimukset, jotka eivät täytä avioehdolle asetettavia vaatimuksia, eivät olisi päteviä. Kun lakiehdotus toisaalta tekisi mahdolliseksi osituksen toimittamisen milloin tahansa avioliiton aikana, ei enää tulisi olemaan myöskään nykyisen kaltaista tarvetta tehdä esimerkiksi avioeron varalta esisopimuksia osituksen toimittamisesta. Lopullinen ositus voitaisiin tehdä avioliiton aikana heti, kun siihen on tarvetta. Jos puoliset toisaalta ovat avioliiton aikana varsinaista ositusta toimittamatta tehneet avioehtosopimuksiksi tarkoittamansa sopimuksen, joka kuitenkin ei ole avioehtona pätevä esimerkiksi sisältönsä puolesta tai sen vuoksi, että sopimus on puolisoitten tietämättömyyden vuoksi jäänyt rekisteröimättä, ei periaatteessa olisi estettä ottaa tällaista sopimusta huomioon harkittaessa, tulisi-ko ositusta lakiehdotuksen 103 a §:n nojalla sovitella.

Ehdotettu säännös koskisi ainoastaan sopimuksia vastaisuudessa toimitettavasta omaisuuden osituksesta. On syytä korostaa, että säännöksellä ei olisi vaikutusta esimerkiksi vastaisen avioeron varalta tehtäviin sopimuksiin puolisolle maksettavasta elatusavusta tai vastaavasta korvauksesta, jonka puoliso sitoutuu suorittamaan esimerkiksi sillä perusteella, että toinen puoliso on avioliiton vuoksi tai sen aikana perheen takia luopunut ammattinsa harjoittamisesta tai tehnyt muita taloudellisia uhrauksia. Uusimmassa oikeuskäytännössä on katsottu, että tämän tyyppinen sopimus voidaan — varallisuus oikeudellisia sopimuksia koskevien yleisten periaatteiden asettamissa rajoissa — pätevästi tehdä paitsi avioliiton aikana myös ennen avioliittoa. Lakiehdotuksella ei puututa tällaisten sopimusten pätevyyden edellytyksiin.

99 §. Pykälän 1 momenttiin on tehty lakiehdotuksen 90 §:ään liittyvä seurannaismuutos, joka koskee kysymystä siitä, mihin ajankohtaan saakka syntyneet puolison velat on osituksessa katettava hänen avio-oikeuden alaisen omaisuutensa arvolla.

Voimassa olevan avioliittolain mukaan avio-oikeuden alaisella omaisuudella on katettava velat, jotka ovat syntyneet ennen avioliiton purkautumista tai asumuserotuomion antamista. Avioerotilanteissa ratkaiseva on siis se ajankohta, jolloin avioero on saanut lainvoiman, ja avio-

liiton purkautuessa puolison kuoleman johdosta kuolinajankohta.

Lakiehdotuksen mukaan avio-oikeuden alaisella omaisuudella olisi katettava velat, jotka ovat syntyneet ennen 90 §:n 1 ja 2 kohdissa tarkoitettua ajankohtaa. Niissä tapauksissa, joissa avioliitto purkautuu puolison kuoleman johdosta, voimassa olevan oikeuden periaate säilyisi 90 §:n 1 kohdan mukaan ennallaan lukuunottamatta pykälän 2 kohdassa mainittuja tilanteita, joissa puoliso kuolee avioeron ollessa vireillä. Avioeron perusteella toimitettavan osituksen osalta ratkaiseva ajankohta siirtyisi 90 §:n 2 kohdan mukaan nykyistä aikaisemmaksi, siten että myös velkojen osalta rajana olisi avioeroasian vireilletuloajankohta. Lisäksi säännöksessä on otettu huomioon tilanteet, joissa ositus toimitetaan avioliiton aikana muutoin kuin avioeron ollessa vireillä. Jos pesänjakaja toimittaa osituksen, siinä olisi 90 §:n 2 kohdan mukaisesti tällöin otettava huomioon velat, jotka ovat syntyneet ennen pesänjakajan määräämistä koskevan asian vireilletuloa. Jos taas puoliset itse toimittavat osituksen keskinäisin sopimuksin, siinä olisi otettava huomioon osituksen toimittamisajankohtaan mennessä syntyneet velat.

100 §. Pykälästä on poistettu viittaus avioliittolain 78 §:n 3 momenttiin, joka lakiehdotuksen mukaan kumottaisiin.

102 §. Pykälästä on poistettu puolisolle maksettavaa vahingonkorvausta koskevat säännökset, jotka lakiehdotuksen mukaan kumottaisiin. Jäljelle jäisi säännös puolisolle maksettavan, erään-tyneen elatusavun suorittamisesta osituksessa. Säännös on tältä osin jouduttu kirjoittamaan uudelleen, mutta sisältöltään se vastaa voimassa olevan avioliittolain 102 §:n säännöstä elatusavun suorittamisesta.

103 §. Pykälän 2 momentissa on nykyisin säännös eloonjääneen puolison oikeudesta olla luovuttamatta toisen puolison kuoleman jälkeen toimitettavassa osituksessa omaisuuttaan kuolleen puolison perillisille. Momenttiin ehdotetaan nyt lisättäväksi vastaavanlainen tasingon luovuttamisvelvollisuutta rajoittava säännös niitä tilanteita varten, joissa puolison omaisuus on luovutettu konkurssiin ja ositus toimitetaan konkurssin aikana.

Koska ositus lakiehdotuksen mukaan voitaisiin toimittaa paitsi avioliiton purkaututtua myös milloin tahansa avioliiton aikana, voitaisiin konkurssitilanteissakin aina aikaansaada ositus riippumatta siitä, joutuuko puoliso konkurssiin avioliiton aikana vai sen purkaututtua. Ositus voitai-

siin tällöin, kuten yleensäkin, toimittaa toisen puolison tai tämän perillisten vaatimuksesta. Myös konkurssipesällä on voimassa olevaa oikeutta silmällä pitäen katsottu olevan oikeus vaatia osituksen toimittamista, jos ositusperuste on olemassa eli avioliitto on purkautunut jommankumman puolison kuoleman johdosta tai puoliset on tuomittu avio- tai asumuseroon. Lakiehdotuksen mukainen järjestelmä, jossa osituksen toimittaminen ei edellyttäisi erityisen ositusperusteen olemassaoloa, tulisi merkitsemään sitä, että myös puolison konkurssipesällä olisi aina mahdollisuus vaatia ositusta toimitettavaksi. Esillä olevan säännöksen mukaan osituksen kautta ei kuitenkaan olisi saatavissa konkurssipesään tasingon muodossa lisävaroja velkojen tyydyttämiseksi, joten osituksen vaatiminen ei tuottaisi konkurssipesälle taloudellista etua. Konkurssipesän selvittämiseksi osituksen toimittaminen voi kuitenkin olla tarpeen.

Ehdotetun säännöksen mukaan toinen puoliso tai tämän perilliset eivät konkurssin aikana toimitettavassa osituksessa olisi velvollisia luovuttamaan omaisuuttaan konkurssipesälle. Velallisperuolison mahdollista tasinkovaadetta ei toisin sanoen voitaisi toteuttaa velkojen hyväksi, vaan toisella puolisollla olisi osituksessa oikeus pitää oma omaisuutensa, ja toisen puolison perillisillä olisi vastaavasti oikeus säilyttää jäämistöön kuuluva omaisuus koskemattomana. Tässäkin yhteydessä perillisellä tarkoitetaan myös yleistestamentin saajaa.

Jos toinen puoliso on kuollut, velallisperuoliso voi perintökaaren 3 luvun säännösten tai testamentin nojalla olla itse perillisen asemassa. Omaisuus, jonka konkurssivelallinen on saanut tai konkurssin aikana saa perintönä tai testamentin nojalla, kuuluu konkurssipesään. Jos velallisperuoliso on perintökaaren 3 luvun tai testamentin nojalla yksin toisen puolison perillinen, tilanne muodostuu konkurssivelkojen kannalta samaksi riippumatta siitä, siirtyvätkö jäämistövarat konkurssipesään osaksi velallisperuoliselle tulevana tasinkona vai kokonaisuudessaan velallisperuolison perintönä. Perillisen tasingonluovutusvelvollisuuden poistaminen ei siten näissä tapauksissa vaikuttaisi konkurssivelkojen asemaan. Jos taas velallisperuoliso on testamentin nojalla esimerkiksi toisen puolison lakimääräisten perillisten tai muiden testamentinsaajien kanssaperillinen ja oikeutettu saamaan määrätyn suhteellisen osuuden jäämistöstä, perillistahon oikeus kieltäytyä luovuttamasta tasinkoa konkurssipesälle merkitsisi sitä, että perillisten kesken jaettava jäämistöosuus

kasvaa tasinko-osuuden jakautuessa perillisten kesken. Velallisperuolison perintöosuus kuuluisi tällöinkin konkurssipesään. Jos kuollut puoliso esimerkiksi on testamentannut puolet omaisuudestaan eli 200 000 markkaa jollekin yhteisölle konkurssissa olevan puolison saadessa perintönä toisen puolen eli niin ikään 200 000 markkaa, testamentinsaaja ei osituksessa joutuisi luovuttamaan tasinkona mitään eloonjääneen puolison konkurssipesälle, kun taas konkurssissa olevan puolison saama 200 000 markan perintöosuus kuuluisi hänen konkurssipesäänsä. Voimassa olevan lain mukaan eloonjääneen puolison varallisuudesta menisi sen sijaan puolet eli 200 000 markkaa konkurssipesään tasinkona, jolloin testamentinsaajan osuudeksi jäisi 100 000 markkaa, ja konkurssivelallisen perintöosuus eli 100 000 markkaa kuuluisi niin ikään konkurssipesään.

103 a §. Pykälä sisältää uudet säännökset osituksen sovittelusta.

Sovittelun edellytyksistä on säännös pykälän 1 momentissa. Sen mukaan ositusta voitaisiin sovitella ensinnäkin, jos ositus johtaisi kohtuuttomaan lopputulokseen, ja toiseksi, jos ositus johtaisi siihen, että toinen puoliso saisi perusteettomasti taloudellista etua. Sovittelua harkittaessa olisi 1 momentin mukaan otettava erityisesti huomioon avioliiton kesto aika, puolisoitten toiminta yhteisen talouden hyväksi ja omaisuuden kartuttamiseksi sekä muut näihin verrattavat puolisoitten taloutta koskevat seikat. Sovittelusäännös tekisi mahdolliseksi korjata normaalien ositussäännösten soveltamisesta mahdollisesti aiheutuva epäoikeudenmukaisuus sekä silloin, kun epäoikeudenmukainen lopputulos johtuu tasa-jaon periaatteen syrjäytymisestä että silloin, kun tämän periaatteen noudattaminen johtaisi epäoikeudenmukaiseen tulokseen.

Osituksen sovittelu sillä perusteella, että se muutoin johtaisi kohtuuttomaan lopputulokseen, voisi tulla kysymykseen ennen muuta tapauksissa, joissa omaisuus ilman sovittelua perusteettomasti jakautuisi puolisoitten kesken ilmeisen epätasaisesti. Ositustuloksen kohtuuttomuudesta johtuvaa sovittelun tarvetta saattaa syntyä etenkin tapauksissa, joissa tasajaon periaatteesta on poikettu sulkemalla puolison avio-oikeus pois. Lakiehdotuksen 107 §:n mukaan osituksen sovittelua koskevat säännökset tulisivat sovellettaviksi myös tapauksissa, joissa kummallakaan puolisollla ei ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen ja osituksen asemesta tulee toimitettavaksi omaisuuden erottelu.

Tilanne, jossa osituksen sovittelu kohtuuttomuuden perusteella saattaa olla tarpeen, voi syntyä esimerkiksi silloin, kun perheen omaisuus on kokonaan tai pääasiallisesti jommankumman puolison omistuksessa ja toisen puolison avio-oikeus on suljettu pois joko avioehtosopimuksella taikka testamentissa tai lahjakirjassa, jonka perusteella omaisuus tai osa siitä on saatu. Etenkin tapauksissa, joissa kumpikin puoliso on osallistunut perheen talouteen, mutta toisen tulot on käytetty juokseviin talous- ja muihin menoihin, kun taas toisen tuloilla on rahoitettu merkittävämmät omaisuushankinnat avioliiton aikana, voi osituksen lopputulos ilman sovittelua muodostua kohtuuttomaksi, jos perheen varallisuus on rahoittajapuolison omistuksessa eikä toisella puolisollla ole siihen avio-oikeutta. Sovittelun tarve voi tämän kaltaisissa tilanteissa tulla ajan kohtaiseksi varsinkin silloin, kun perheen asunon osalta, joka usein muodostaa perheen pääasiallisen omaisuuden, ei voida katsoa syntyneen puolisoitten välillä yhteisomistussuhdetta. Jos sen sijaan voidaan katsoa, että asunto on hankittu puolisoitten yhteiseen lukuun ja on siten puolisoitten yhteistä omaisuutta, vaikkakin toinen puoliso on esimerkiksi lainhuutorekisteriin tai osakeluetteloon merkitty yksin sen omistajaksi, toisen puolison asema muodostuu yleensä vahvemmaksi kuin turvauduttaessa osituksen sovitteluun, sillä yhteisomistus, toisin kuin pelkkä avio-oikeus, antaa puolisolle "esinekohtaisen" oikeuden kyseiseen omaisuuteen. Edellä mainitun kaltainen tilanne, jossa osituksen lopputulos saattaa muodostua kohtuuttomaksi, voi syntyä myös esimerkiksi silloin, kun puoliset ovat yhdessä työskennelleet jommankumman yksin omistamassa yrityksessä. Jos toisella puolisollla, joka on ilman tavanomaisia palkka- ja muita etuja antanut pitkäaikaisen panoksen yrityksen toimintaan, ei ole avio-oikeutta kyseiseen yritysomaisuuteen, saattaa osituksen lopputulos ilman sovittelua muodostua hänen kannaltaan kohtuuttomaksi. Näin voi olla varsinkin, jos kysymyksessä on perheen pääasiallinen omaisuus tai jos avustavan puolison osuus muutoin jäisi osituksessa vähäiseksi. Myös tapauksissa, joissa toinen puoliso on luopunut omista tulonhankintamahdollisuuksistaan huolehtiakseen kotona perheen lasten hoidosta, voi osituksen lopputulos ilman sovittelua muodostua kohtuuttomaksi, jos tällä puolisollla ei ole juurikaan omaa omaisuutta eikä myöskään avio-oikeutta toisen puolison omaisuuteen.

Osituksen sovittelu sillä perusteella, että toinen puoliso muutoin saisi osituksessa *perusteet-*

tomasti taloudellista etua, voisi tulla kysymykseen erityisesti silloin, kun ositus toimitetaan lyhytaikaisen avioliiton purkauduttua tai avioliiton aikana sen kestätyä vasta lyhyen aikaa. Tällaisissa tapauksissa tasajaon periaatteen noudattaminen voi johtaa siihen, että vähemmän omistava puoliso saa itselleen osituksessa perusteetonta taloudellista etua. Erityisen selvästi tämä epäkohta voi tulla esiin silloin, kun toisen puolison varallisuus kokonaan tai pääasiassa koostuu jo ennen avioliittoa hankitusta omaisuudesta, joka on huomattavasti suurempi kuin toisen puolison varallisuus.

Tarvetta osituksen sovitteluun sen estämiseksi, että toinen puoliso saisi itselleen osituksessa perusteettomasti taloudellista etua, voi syntyä myös esimerkiksi tilanteessa, jossa puolisoitten välillä ei ole huomattavia varallisuuseroja, mutta toisen puolison omaisuus on avio-oikeuden alaista, kun taas toisen puolison koko omaisuus on avio-oikeudesta vapaata. Tällöin normaalien ositusperiaatteiden noudattaminen johtaisi siihen, että viimeksi mainittu puoliso saisi pitää oman omaisuutensa koskemattomana, minkä lisäksi hän saisi itselleen tasinkona puolet toisen puolison omaisuudesta. Vielä räikeämmäksi tilanne saattaisi muodostua, jos huomattavan varallisuuden omistavalla puolisollla on avio-oikeus toisen puolison omaisuuteen, kun taas vähemmän omistavalla puolisollla ei ole avio-oikeutta varakkaamman puolison omaisuuteen. Tämän tyyppisissä tilanteissa osituksen sovitteluun voi olla tarvetta avioliiton kestosta riippumatta.

Tavanomaisista ositusperiaatteista poikkeaminen voi niin ikään olla perusteltua esimerkiksi tilanteessa, jossa puolisoitten avioliitto on tosiasiallisesti hajonnut ja he ovat muuttaneet erilleen panematta kuitenkaan muodollista avioeroa viireille. Jos jompikumpi puoliso erillään asumisen aikana saa esimerkiksi perintönä huomattavan omaisuuden, joka on avio-oikeuden alaista, ja joutuisi tämän vuoksi suorittamaan tasinkoa toiselle puolisolle, saattaisi tämä johtaa siihen, että toinen puoliso saa osituksessa avio-oikeutensa nojalla perusteettomasti taloudellista etua.

Osituksen sovittelun edellytyksiä harkittaessa olisi selvitettävä, millaiseksi osituksen lopputulos kokonaisuudessaan muodostuisi ilman sovittelua. Sovittelun edellytyksiä olisi toisin sanoen harkittava ositustuloksen kokonaisarviointin pohjalta. Määrättyä osituksen lopputulokseen vaikuttavaa tekijää, kuten yksittäistä avioehtosopimuksen määräystä, ei siten tulisi tarkastella kokonaisuudesta irrallisena erilliskysymyksenä. Esimerkiksi

avioehtosopimus, jolla vain toisen puolison avio-oikeus on poistettu, voi usein johtaa kohtuuttomaan lopputulokseen, mutta välttämättä näin ei suinkaan ole.

Osituksen sovittelua harkittaessa olisi ehdotettuna säännöksen mukaan erityisesti otettava huomioon avioliiton kesto-aika sekä puolisoitten toiminta yhteisen talouden hyväksi ja omaisuuden kartuttamiseksi ja säilyttämiseksi. Lisäksi olisi huomiota kiinnitettävä myös muihin näihin verrattaviin, puolisoitten taloutta koskeviin seikkoihin. Myös näitä säännöksessä mainittuja tekijöitä olisi arvioitava kokonaisuutena.

Usein nämä tekijät ovat sidoksissa keskenään. Esimerkiksi lyhytaikaisissa avioliitoissa myös puolisoitten yhteinen panos omaisuuden kartuttamiseksi on monesti suhteellisen vähäinen, ja osittava omaisuus saattaa lähes kokonaan koostua jommankumman puolison varallisuudesta, joka hänellä on ollut jo avioliittoon mentäessä. Pitkäaikaisissa avioliitoissa on puolestaan kummankin puolison toiminnalla yhteisen talouden hyväksi ja omaisuuden kartuttamiseksi usein tärkeä merkitys. Niinpä tasajaon periaatteesta poikkeamiselle sovittelusäännöksen nojalla on yleensä sitä enemmän perusteita, mitä lyhytaikaisemmasta avioliitosta on kysymys. Toisaalta tasajaon periaatteen syrjäytyminen avioehtosopimuksen tai muun avio-oikeuden poissulkevan määräyksen perusteella saattaa etenkin pitkäaikaisissa avioliitoissa johtaa sellaisiin kohtuuttomiin lopputuloksiin, joiden korjaaminen sovittelusäännöksen nojalla on tarpeen.

Avioliiton kesto-aika ei kuitenkaan välttämättä ole suoraviivaisessa yhteydessä siihen, missä määrin puoliset ovat myötävaikuttaneet yhteiseen talouteen ja omaisuuden kartuttamiseen. Siksi säännöksessä mainittuja tekijöitä on arvioitava kussakin tapauksessa itsenäisesti kiinnittämättä kaavamaisesti huomiota avioliiton kesto-aikaan. Lyhytaikaisessakin avioliitossa puoliset ovat saattaneet tasavertaisesti myötävaikuttaa perheen talouteen ja omaisuuden hankkimiseen. Esimerkiksi jos perheen pääasiallisen varallisuuden muodostaa toisen puolison omistuksessa oleva asunto, jonka rahoitukseen molemmat ovat osallistuneet yhtäläisesti, tasajaon periaatteen noudattaminen voi avioliiton lyhytaikaisuudesta huolimatta olla täysin asianmukaista. Toisaalta pitkäaikaisessa avioliitossa ei suinkaan välttämättä ole olemassa edellytyksiä osituksen sovittelulle, vaikka tasajaon periaate olisikin syrjäytetty avioehtosopimuksella taikka testamentissa tai lahjakirjassa annetulla määräyksellä.

Avioliiton kesto-aikaa arvioitaessa ei myöskään ole perusteltua kiinnittää huomiota pelkästään avioliiton muodolliseen keston. Jos puoliset ovat jo ennen avioliittoa asuneet yhdessä tai vastaavasti ennen avioliiton muodollista purkautumista asuneet pysyvästi erillään, olisi myös tämä otettava huomioon sovittelun edellytyksiä harkittaessa.

Arvioitaessa puolisoitten panosta yhteisen talouden hyväksi olisi annettava merkitystä paitsi tulojen hankkimiselle ansiotyössä kodin ulkopuolella myös osallistumiselle kodin ja etenkin lasten hoitoon ja kasvatukseen. Arvioitaessa puolisoitten panosta omaisuuden kartuttamiseksi ja säilyttämiseksi olisi puolestaan otettava huomioon paitsi suoranainen osallistuminen omaisuushankintojen rahoitukseen myös osallistuminen perheen muiden menojen rahoitukseen, joka välillisesti myötävaikuttaa myös omaisuuden kartuttamismahdollisuuksiin. Kuten edellä on todettu, tällainen osallistuminen perheen talouteen saattaa myös olla perusteena sille, että esimerkiksi toisen puolison nimissä oleva asunto katsotaan hankituksi puolisoitten yhteiseen lukuun ja siten heidän yhteiseksi omaisuudekseen. Jos puolisoitten välille voidaan katsoa syntyneen tällä tavoin yhteisösuhte, tämä luonnollisesti vähentää tarvettua osituksen sovitteluun.

Osituksen sovittelua harkittaessa voitaisiin ottaa huomioon myös avio-oikeusyhteyden katkeamisen jälkeen tapahtuneet, puolisoitten talouteen vaikuttavat olosuhteiden muutokset. Esimerkkinä voidaan mainita vähävaraisemman puolison saama perintö, joka parantaa hänen taloudellista asemaansa, tai työkyvyn menetys, joka heikentää puolison toimeentulomahdollisuuksia. Tämän kaltaiset, puolisoitten talouteen vaikuttavat olosuhteiden muutokset olisi mahdollista ottaa huomioon ositustuloksen kohtuullisuutta arvioitaessa myös silloin, kun ne ovat tapahtuneet vasta osituksen toimittamisen jälkeen mutta ennen kuin sovitteluvaatimuksen esittämistä varten käytettävissä oleva aika on kulunut umpeen.

Säännöksen mukaan osituksen sovittelu tulisi kysymykseen sekä silloin, kun ositus toimitetaan puolisoitten eläessä joko avioliiton aikana tai avioeron perusteella, että silloin, kun ositus toimitetaan toisen tai kummankin puolison kuoltua. Sovittelun edellytykset voivat kuitenkin useammin täytyä tilanteissa, joissa ositus tulee toimitettavaksi puolisoitten eläessä. Tämä johtuu ennen muuta siitä, että eloonjääneen puolison

suojaksi on olemassa muita säännöksiä, jotka ovat omiaan vähentämään sovittelun tarvetta.

Avioliittolain 103 §:n 2 momentin mukaan eloonjääneellä puolisoilla on ensiksi kuolleen puolison kuoleman jälkeen toimitettavassa osituksessa oikeus pitää oma omaisuutensa koskemattomana. Tämä säännös, jonka mukaan eloonjäänyt puoliso ei ole velvollinen luovuttamaan tasinkona omaisuutta kuolleen puolison perillisille, säilyisi lakiehdotuksen mukaan ennallaan. Säännös suojaa eloonjäänyttä puolisoa silloin, kun hän on enemmän omistava puoliso. Säännös osituksen sovittelusta ei antaisi mahdollisuutta puuttua tähän suojaan. Sovittelusäännöksen nojalla ei näet voitaisi velvoittaa eloonjäänyttä puolisoa luovuttamaan omaisuutta kuolleen puolison perillisille.

Eloojäänyttä puolisoa suojaavat myös perintökaaren 3 luvun säännökset, joiden mukaan eloonjäänyt puoliso saa aina pitää jakamattomana hallinnassaan puolisojen yhteisenä kotina käytetyn tai muun jäämistöön kuuluvan asunnon, jollei kodiksi sopivaa asuntoa sisälly eloonjääneen puolison omaan varallisuuteen. Yhteisessä kodissa oleva tavanmukainen asunto- ja eläintarha on aina jätettävä jakamattomana eloonjääneen puolison hallintaan. Nämä asunnon ja eläintarhan hallintaa turvaavat säännökset suojaavat eloonjäänyttä puolisoa riippumatta siitä, onko hän enemmän vai vähemmän omistava puoliso.

Tapauksissa, joissa eloonjääneen puolison varallisuus on vähäinen, voi osituksen sovitteluun perintökaaren 3 luvun suojasäännöksistä riippumatta olla tarvetta. Etenkin jos avioliitto on ollut pitkäaikainen ja puolisojen omaisuus, jonka kartuttamiseen molemmat puoliset ovat myötävaikuttaneet, on pääosin kuolleen puolison osituksessa eikä eloonjääneellä puolisoilla ole avio-oikeutta kuolleen puolison omaisuuteen, voi osituksen lopputulos ilman sovittelua muodostua eloonjääneen puolison kannalta kohtuuttomaksi. Se, että eloonjääneen puolison asumisolot tulevat turvatuiksi perintökaaren 3 luvun säännösten nojalla, ei välttämättä riitä korvaamaan ositustuloksen epäoikeudenmukaisuutta.

Perillistahon eduksi osituksen sovittelu voisi tulla kysymykseen lähinnä tapauksissa, joissa eloonjäänyt puoliso muutoin saisi itselleen osituksessa perusteettomasti taloudellista etua. Tyyppillisesti tällainen tilanne voisi syntyä silloin, kun avioliitto on ollut lyhytaikainen ja kuolleen puolison jäämistö käsittää huomattavan omaisuuden, joka on pääosin kuulunut tälle puolisoille jo

avioliiton alkaessa. Etenkin, jos puolisoilla ei ole yhteisiä rintaperillisiä, osituksen sovitteluun voi tällöin olla tarvetta. Sovittelun edellytykset voivat vastaavasti olla käsillä silloin, kun ositus tämänkaltaisessa tilanteessa tulee toimitettavaksi molempien puolisojen kuoltua eri perillistahojen kesken.

Osituksen sovittelua koskevien säännösten soveltaminen ei varsinaisessa mielessä tulisi ajankohtaiseksi silloin, kun osituksen osapuolet itse toimittavat osituksen, koska ositus tällöin toimitetaan siten kuin ositustahojen välillä asiasta sovitaan. Luonnollisesti sovittelua koskevat säännökset tulisivat kuitenkin myös tällöin vaikuttamaan siihen, minkä sisältöiseen yhteisymmärrykseen ositus sopimuksen sisällöstä päädytään. Tämän lisäksi osituksen sovittelua koskevilla säännöksillä olisi merkitystä myös, jos osituksen toimittamisen jälkeen joudutaan harkitsemaan, onko puoliso velkojen vahingoksi luopunut oikeudesta osituksessa ja luovuttanut toiselle puolisoille enemmän omaisuutta kuin mihin hän olisi ollut velvollinen.

Silloin, kun ositusta toimitetaan on määrätty pesänjakaja, voisi vaatimuksen osituksen sovittelusta esittää jompikumpi puolisoista tai osituksen osapuolena oleva perillistaho joko ositustoimituksen kestäessä tai osituksen moitekanteessa. Myös silloin, kun ositustahot ovat itse huolehtineet osituksen toimittamisesta, voitaisiin osituksen sovittelua vaatia nostamalla asiaa koskeva kanne tuomioistuimessa sen jälkeen, kun ositus on saatettu loppuun. Kanteen nostamisessa olisi vastaavasti noudatettava niitä oikeusperiaatteita, joiden vakiintuneesti katsotaan olevan sovellettavissa, kun asianosaisten itsensä toimittamaa ositusta moititaan sillä perusteella, että ositus sopimusta rasittaa jokin oikeustoimilain 3 luvun mukainen pätemättömyysperuste. Sovittelua koskeva kanne ei toisin sanoen olisi sidottu mihinkään täsmälliseen määräaikaan, mutta sovittelua olisi vaadittava kohtuullisessa ajassa sen jälkeen, kun ositus on toimitettu.

Osituksen sovittelua koskevat säännökset on tarkoitettu sillä tavoin pakottaviksi, että puoliso tai puolison perilliset eivät voisi etukäteen sitovasti luopua vetoamasta niihin. Sovitteluvaihtoehtojen esittämistä osituksen moitekanteella ei estäisi myöskään se seikka, että puoliso tai perillinen on hyväksynyt pesänjakajan toimittaman osituksen ja ilmoittanut luopuvansa moittimasta sitä. Myöskään se seikka, että osituksen osapuoli on asianosaisten itsensä toimittamassa osituksessa ollut tietoinen kohtuuttomuudesta tai se, että

osituksen osapuolen olisi tullut havaita osituksen lopputulos kohtuuttomaksi, ei sinänsä estäisi vetoamasta osituksen sovittelua koskeviin säännöksiin osituksen toimittamisen jälkeen.

Pykälän 2 momentissa on säännökset siitä, millä tavoin ositusta voidaan sovittaa. Osituksen sovittelussa ei näiden säännösten mukaan milloinkaan voitaisi poiketa siitä periaatteesta, että jaon kohteena on puolisoiden nettovarallisuus eli velkojen kattamisen jälkeen jäljelle jäävä omaisuus. Osituksen sovittelu ei siten voisi vaarantaa puolisoiden velkojen asemaa.

Momentin 1 kohdan mukaan ositusta soviteltaessa voitaisiin määrätä, että puoliso ei avio-oikeuden nojalla saa toisen puolison omaisuutta tai että sanottua oikeutta rajoitetaan. Säännöksen mukaan toisen puolison oikeus tasinkoon voitaisiin siten sulkea kokonaan pois tai tätä oikeutta voitaisiin rajoittaa.

Säännös vastaa voimassa olevan avioliittolain 78 §:n 3 momenttia, jonka mukaan puolison tasinko-oikeutta voidaan rajoittaa. Erona on kuitenkin se, että lakiehdotuksen mukaan puolison syyllisyydellä ei olisi merkitystä tasinko-oikeuden rajoittamisen edellytysten kannalta, vaan ratkaisevia olisivat pykälän 1 momentin mukaiset soviteluperusteet. Lisäksi lakiehdotus eroaa voimassa olevan lain 78 §:n 3 momentista siinä, että nykyisen säännöksen mukaan tuomioistuimien päättää tasinko-oikeuden rajoittamisesta avioero-oikeudenkäynnin yhteydessä eli ennen osituksen toimittamista, kun taas lakiehdotuksen mukaisesti sovittelemasta päätettäisiin osituksessa.

Tasinko-oikeuden rajoittaminen tulee kysymykseen vain silloin, kun ositusta sovitellaan vähemmän avio-oikeuden alaista omaisuutta omistavan puolison vahingoksi. Momentin 1 kohdan soveltaminen voisi siten tulla ajankohtaiseksi silloin, kun ositusta sovitellaan sillä perusteella, että tasajaon periaatteen noudattaminen johtaisi kohtuuttomaan lopputulokseen tai siihen, että vähemmän omistava puoliso saisi itselleen perusteettomasti taloudellista etua. Etenkin tapauksissa, joissa tasajaon periaatteesta avioliiton lyhytaikaisuus ja muut seikat huomioon ottaen katsotaan perustelluksi poiketa, voitaisiin ositusta sovitella momentin 1 kohtaa soveltamalla.

Osituksen sovittelu puolison tasinko-oikeutta rajoittamalla voisi tulla kysymykseen myös silloin, kun sovittelun tarve aiheutuu siitä, että toisen puolison avio-oikeus on yksipuolisesti suljettu pois avioehtosopimuksella. Tällöin sovittelu voitaisiin toteuttaa rajoittamalla sen puolison

tasinko-oikeutta, jolla on avio-oikeus puolisonsa omaisuuteen. Jos puolisoilla on jotakuinkin yhtä paljon omaisuutta, toisen puolison tasinko-oikeuden rajoittaminen voisi itse asiassa toteuttaa tasajaon periaatetta sikäli, että kummankin puolison saadessa pitää oman omaisuutensa molemmille jäisi suunnilleen yhtä paljon varallisuutta.

Tasinko-oikeuden rajoittaminen tai sen poistaminen voisi tulla kysymykseen myös sen vuoksi, että puoliso on huomattavassa määrin ylivelkainen, eikä kysymys ole sellaisesta velkaantumisesta, joka oikeuttaisi vaatimaan osituksessa vastiketta, eikä myöskään velasta, joka edes epäsuorasti olisi koitunut myös toisen puolison hyväksi. Tällaisessa tapauksessahan velkaantuneen puolison saama tasinko tulisi tosiasiallisesti käytettäväksi hänen velkojensa maksuun. Koska puoliso ei ehdotettujen uusien säännösten mukaan olisi velvollinen suorittamaan tasinkoa osituksessa, joka toimitetaan toisen puolison ollessa konkurssissa, on johdonmukaista, että samaan lopputulokseen voitaisiin päästä osituksen sovittelun tietä, kun ositus toimitetaan ennen odotettavissa olevaa toisen puolison konkurssia tai tilanteessa, jossa ainakin konkurssin vaara on ilmeinen.

Oman erityisen tapauksensa muodostavat myös tapaukset, joissa puolisoiden välillä on olemassa vahingonkorvaussuhteita puolison toiselle puolisolalle aiheuttaman varallisuusvahingon perusteella. Ositusta koskevien pääsääntöjen mukaan tällaista korvausta olisi käsiteltävä korvaukseen oikeutetun puolison avio-oikeuden alaiseen omaisuuteen kuuluvana saamisoikeutena ja vastaavasti toisen puolison velkana, joka olisi katettava hänen avio-oikeuden alaisella omaisuudellaan. Tästä vuorostaan seuraa, että korvausvelvollinen puoliso osittain vapautuisi korvaamasta toiselle puolisolalle aiheuttamaansa vahinkoa. Tämän vuoksi kohtuusnäkökohdat saattaisivat joissakin tilanteissa vaatia, että jos korvaukseen oikeutettu puoliso on tasinkoa maksavana osapuolena, hänet vapautettaisiin vahingonkorvausta vastaavalta osalta suorittamasta tasinkoa.

Momentin 2 kohdan mukaan toinen mahdollinen tapa sovitella ositusta olisi määrätä, että tiettyä omaisuutta on osituksessa kokonaan tai osittain pidettävä omaisuutena, johon toisella puolisolalla ei ole avio-oikeutta. Avio-oikeudesta vapaaksi voitaisiin säännöksen mukaan määrätä ensinnäkin omaisuus, jonka puoliso on ansainnut tai saanut vastikkeetta puolisoiden asuessa erillään. Toiseksi avio-oikeudesta vapaaksi voitaisiin määrätä omaisuus, joka puolisolalla oli ollut avioliittoon mentäessä ja kolmanneksi omaisuus, jon-

ka puoliso on avioliiton aikana saanut perintönä, lahjana tai testamentin nojalla.

Kuten edellä on todettu, momentin 1 kohdan mukainen tasinko-oikeuden rajoittaminen voisi johtaa enintään siihen, että kumpikin puoliso saa osituksessa pitää oman omaisuutensa. Esillä oleva 2 kohdan säännös voisi sen sijaan toisinaan merkitä myös sitä, että puoliso, joka muutoinkin olisi velvollinen luovuttamaan toiselle puolisolle omaisuutta tasinkona, joutuu luovuttamaan enemmän omaisuutta kuin jos ositusta ei soviteltaisi. Esimerkiksi jos puolisollla A on omaisuutta 500 000 markkaa ja puolisollla B 300 000 markkaa, josta 100 000 markkaa koostuu B:n puolisoiden erillään asuessa saamasta perinnöstä, joutuisi A luovuttamaan B:lle tasinkona 100 000 markkaa, jollei ositusta soviteltaisi. Jos ositusta sen sijaan katsotaan 1 momentin nojalla kohtuulliseksi sovitella siten, että B:n saamaa 100 000 markan perintöä pidetään kokonaisuudessaan avio-oikeudesta vapaana omaisuutena, joutuisi A luovuttamaan B:lle tasinkona 150 000 markkaa. Toisaalta 2 kohdan mukaan tapahtuva osituksen sovittelu voisi myös pienentää puolison tasingonluovutusvelvollisuutta vastaavalla tavalla kuin 1 kohdassa tarkoitettu tasinko-oikeuden rajoittaminen. Näin kävisi muun muassa silloin, kun enemmän omistavan puolison omaisuudesta osa määrätään 2 kohdan nojalla avio-oikeudesta vapaaksi omaisuudeksi.

Säännös siitä, että avio-oikeudesta vapaaksi voidaan määrätä omaisuus, jonka puoliso ansaitsee tai saa vastikkeetta puolisoiden asuessa erillään, on itse asiassa ymmärrettävä erityistyyppiiseksi säännökseksi, joka täydentäisi lakiehdotuksen 90 §:n säännöstä avio-oikeuden lakkaamisesta. Viimeksi mainitun säännöksen mukaan puolisojen välinen avio-oikeusyhteys lakkaisi avioliiton purkauessa siten, että omaisuus, jonka puoliso on saanut avioeroa koskevan asian tulua vireille tai avioliiton purkaututtua toisen puolison kuoleman johdosta, olisi avio-oikeudesta vapaata. Jos omaisuuden ositusta vaaditaan toimitettavaksi avioliiton aikana ennen avioeron vireille tuloa, avio-oikeusyhteys lakkaisi vastaavasti silloin, kun pesänjakajan määräämistä koskeva asia tuli vireille.

Osituksen kohtuullistaminen siten, että erillään asuttaessa saatu omaisuus määrätään avio-oikeudesta vapaaksi, merkitsisi sitä, että jos puolisojen välinen avioliitto ja yhteistalous on erillään asumisen johdosta tosiasiallisesti päättynyt jo ennen 90 §:ssä tarkoitettua avio-oikeuden lakkaamisen ajankohtaa, voitaisiin avio-oikeuden

lakkaamisen ajankohtaa osituksen sovittelun kautta siirtää aikaisemmaksi, aina siihen ajankohtaan saakka, jolloin puoliset siirtyivät asumaan erilleen. Osituksen sovittelu varhentamalla tällä tavoin avio-oikeuden lakkaamisen ajankohtaa edellyttäisi luonnollisesti, kuten osituksen sovittelu muutoinkin, että 1 momentissa säädetty sovittelun edellytykset ovat olemassa, eli että ositus muussa tapauksessa johtaisi kohtuuttomaan lopputulokseen tai siihen, että toinen puoliso saisi perustetonta taloudellista etua. Erillään asuttaessa saadun omaisuuden sulkeminen tasaajan ulkopuolelle tulisi kuitenkin useissa tapauksissa olemaan sovittelun yleisten edellytysten valossa perusteltua. Esimerkinä voidaan mainita seuraava tilanne:

Puoliset A ja B ovat olleet avioliitossa kahdeksan vuoden ajan, kun puoliso B muuttaa asumaan erilleen. Puolisoiden lapset C, D ja E jäävät asumaan A:n luokse. Puolisoiden asuttua erillään neljän vuoden ajan A saa perintönä 400 000 mk:n arvoisen osakehuoneiston. Neljän kuukauden kuluttua perinnön saamisesta puoliset tuomitaan A:n vaatimuksesta avioeroon. Toimitettaessa ositusta todetaan, että puolisojen omaisuus käsittää avioliiton aikana hankitun 800 000 mk:n arvoisen osakehuoneiston, joka kuuluu puolisoille yhteisesti ja joka on ollut A:n ja lasten C, D ja E yhteisenä kotina. Puolisoilla ei ole velkaa ja kaikki omaisuus on avio-oikeuden alaista omaisuutta. Puolison A tulot ovat 60 000 mk vuodessa ja puolison B vuositulot 250 000 mk. Esimerkitapauksessa näyttäisi 1 momentin perusteiden mukaisesti kohtuulliselta ja perustellulta sulkea A:n saama perintö avio-oikeuden alaisen omaisuuden ulkopuolelle, jolloin A voisi käyttää perintönä saamansa varat lunastaakseen asunnon itselleen. Tällä tavoin turvattaisiin A:lle sekä lapsille C, D ja E nykyinen taikka nykyistä tasoa vastaava asunto.

Toisen 2 kohdassa asetetun säännön mukaan voitaisiin omaisuus, joka muutoin olisi avio-oikeuden alaista, määrätä osituksessa avio-oikeudesta vapaaksi, jos omaisuus on kuulunut puolisolle avioliittoa solmittaessa tai saatu avioliiton aikana perintönä, lahjana tai testamentin perusteella. Tämän säännöksen soveltaminen voisi tulla harkittavaksi erityisesti kahdenlaisissa tilanteissa. Ensinnäkin silloin, kun puoliso on saanut perintönä omaisuutta välittömästi ennen avioeroa koskevan asian vireille panoa, saattaa olla perusteltua ja kohtuullista sulkea tällainen peritty omaisuus avio-oikeuden ulkopuolelle, vaikkakin se 90 §:n 1 kohdan mukaan olisi avio-oikeuden

alaista omaisuutta. Toiseksi säännön soveltaminen saattaisi tulla kysymykseen silloin, kun puolisoilla on omaisuutta, johon nähden avio-oikeus on suljettu pois avioehtosopimuksella taikka lahjoitukseen tai testamenttiin liitetyllä määräyksellä, ja toisella puolisoilla on joko ennen avioliittoa hankittua omaisuutta tai avioliiton aikana perintönä, lahjana tai testamentilla saatua omaisuutta, joka on avio-oikeuden alaista. Viimeksi sanottua tilannetta voidaan kuvata seuraavalla esimerkillä:

Puolisot A ja B tuomitaan avioeroon avioliiton oltua voimassa viidentoista vuoden ajan. Ositusta toimitettaessa todetaan, että puolisoilla A on testamentilla saatu 400 000 markan arvoinen osakehuoneisto, joka on määrätty avio-oikeudesta vapaaksi omaisuudeksi, ja lisäksi hänelle kuuluu 600 000 mk:n arvoinen osakehuoneisto, joka on ollut puolisoitten yhteisenä kotina. Puoliso B on perinyt samoin 400 000 mk:n arvoisen osakehuoneiston, joka on kuitenkin avio-oikeuden alaista omaisuutta. Avioerotuomiossa on määrätty, että puolisoitten 14- ja 12-vuotiaat lapset C ja D tulevat asumaan B:n luona. A:n vuositulot ovat 200 000 mk ja B:n 100 000 mk. Esimerkkitalanteessa näyttäisi perustellulta sovitella ositusta siten, että myös B:n perintönä saamaa 400 000 mk:n arvoista huoneistoa käsiteltäisiin avio-oikeudesta vapaana omaisuutena.

Esillä olevan säännöksen mukaan olisi myös mahdollista toimittaa ositus niin, että tasajaon piiriin otetaan vain puolisoitten avioliiton aikana hankkima omaisuus, kun taas omaisuutta, joka puolisoilla tai jommallakummalla heistä on ollut jo avioliittoon mentäessä, voidaan osituksessa käsitellä avio-oikeudesta vapaana. Etenkin lyhytaikaisissa avioliitoissa osituksen sovittelu tällä tavoin saattaa olla käyttökelpoinen tapa oikeudenmukaiseen lopputulokseen pääsemiseksi.

Momentin 3 kohdan mukaan kolmantena vaihtoehtona ositusta soviteltaessa olisi määrätä, että omaisuus, johon toisella puolisoilla ei avioehtosopimuksen taikka lahjakirjan tai testamentin nojalla ole avio-oikeutta, on osituksessa kokonaan tai osaksi oleva omaisuutta, johon toisella puolisoilla on avio-oikeus. Tämä sovittelutapa voisi siten tulla kysymykseen tapauksissa, joissa sovittelun peruste — ositustuloksen kohtuuttomuus — johtuu siitä, että tasajaon periaate on avio-oikeuden poissulkevalla määräyksellä syrjäytetty. Kuten esityksen yleisperusteluissa on todettu, avio-oikeudesta vapaan omaisuuden määrääminen ositusta soviteltaessa avio-oikeuden alaiseksi omaisuudeksi merkitsisi voimakkainta puutumista puolisoitten varallisuussuhteisiin.

Kun ositus tulee toimitettavaksi avioeron jälkeen puolisoitten eläessä, olisi avio-oikeuden poissulkevan avioehtosopimuksen määräyksen syrjäyttämiseksi yleensä edellytettävä, että osituksen sovitteluun on 1 momentin valossa vahvoja perusteita. Silloin, kun osituksen sovitteluun harkitaan testamentissa tai lahjakirjassa annetun avio-oikeuden poistavan määräyksen syrjäyttämistä, olisi sovittelun tueksi vaadittava erityisen painavia syitä.

Yleiseksi lähtökohdaksi olisi asetettava, että avio-oikeudesta vapaaksi määrätyn omaisuuden käsitteleminen osituksessa avio-oikeuden alaisena omaisuutena edellyttäisi, että kysymyksessä ei ole ollut lyhytaikainen avioliitto ja että toiselle puolisoille ilman sovittelua jäisi vain vähän omaisuutta, kun taas toisella puolisoilla on huomattavasti avio-oikeudesta vapaata omaisuutta. Kuten esityksen yleisperusteluissa on mainittu, osituksen sovittelu 3 kohdan mukaisesti voisi tulla kysymykseen erityisesti silloin, kun se on tarpeen asunnon ja taloudellisen perusturvan järjestämiseksi vähävaraiselle puolisoille pitkäaikaisen avioliiton purkaututtua avioeron perusteella.

Toinen esimerkki tilanteesta, jossa etenkin avioehtosopimukseen sisältyvän avio-oikeuden poissulkevan määräyksen syrjäyttäminen saattaisi olla perusteltua, on se, että puoliso on olennaisesti myötävaikuttanut toisen puolison avio-oikeudesta vapaan omaisuuden hankkimiseen tai kartuttamiseen. Jos avio-oikeuden alaista omaisuutta on vähän, ensin mainittu puoliso voisi tällöin ilman osituksen sovittelua jäädä lähes kokonaan vaille omaisuutta.

Myös tapauksissa, joissa ositus ilman sovittelua johtaisi kohtuuttomaan lopputulokseen sen vuoksi, että vain toisen puolison avio-oikeus puolisonsa omaisuuteen on suljettu pois, voisi sovittelu tapahtua 3 momenttia soveltamalla. Vaihtoehtoisesti tällaisissa tapauksissa saattaa tulla kysymykseen joko 2 momentin 1 tai 2 kohdan soveltaminen. Silloin, kun avio-oikeus on suljettu pois yksipuolisesti, saattaa osituksen sovitteluun 1 momentin valossa olla perusteita avioliiton kestosta riippumatta. Jos kysymyksessä on lyhytaikainen avioliitto, olisi kuitenkin yleensä asianmukaisinta soveltaa tilanteesta riippuen joko 2 momentin 1 tai 2 kohtaa, joiden avulla voitaisiin päästä siihen, että kumpikin puoliso saa osituksessa ainakin pääosin pitää oman omaisuutensa.

Niiden tapausten osalta, joissa ositus tulee toimitettavaksi toisen puolison kuoltua, on esityksen yleisperusteluissa todettu, että osituksen

sovittelu 2 momentin 3 kohdan mukaisesti voisi usein olla perusteltua ottaen huomioon sen, että avio-oikeuden poissulkeva määräys avioehtosopimuksessa, testamentissa tai lahjakirjassa on monesti tehty ensisijaisesti avioeron mahdollisuutta silmällä pitäen. Tällaista määräystä ei kuitenkaan voida tehdä ehdolliseksi esimerkiksi siten, että avio-oikeuden poissulkeutuminen riippuisi avioliiton purkautumisen perusteesta. Tämän vuoksi saattaisi toisinaan olla perusteltua syrjäyttää avio-oikeuden poissulkeva määräys silloin, kun avioliitto on purkautunut toisen puolison kuoleman johdosta ja osituksen sovittelu on 1 momentin valossa aiheellista taloudellisen perusturvan järjestämiseksi eloonjääneelle puolisolle.

Tarvetta osituksen sovitteluun voisi olla lähinnä silloin, kun eloonjäänyt puoliso ei perintökaaren 3 luvun tai testamentin nojalla peri puolisoaan. Toisinaan perintökaaren 3 luvun säännökset eloonjääneen puolison oikeudesta hallita puolisoiden yhteisenä kotina käytettyä asuntoa sekä siellä olevaa asunto- ja omaisuusosia turvaavat eloonjääneen puolison asemaa riittävästi. Kohtuussyyt saattavat kuitenkin vaatia, että eloonjääneelle puolisolle ositusta sovittamalla annetaan parempi suoja kuin mainittujen perintökaaren 3 luvun säännösten mukaan on mahdollista. Etenkin jos kuolleella puolisollla on huomattavasti avio-oikeudesta vapaata omaisuutta ja avioliitto on ollut pitkäaikainen, osituksen sovittelu eloonjääneen puolison hyväksi 3 kohdan mukaisesti voisi olla paikallaan. Myös lyhytaikaisemman avioliiton päätyttyä toisen puolison kuolemaan voi osituksen sovitteluun toisinaan olla perusteltua syytä, jotta eloonjäänyt puoliso ei jäisi vaille taloudellista perusturvaa. Saattaa esimerkiksi olla kohtuullista, että eloonjäänyt puoliso ei saa pelkästään hallinto-oikeutta puolisoiden yhteiseen kotiin, vaan että ositusta sovittamalla, jotta eloonjäänyt puoliso saisi itselleen oman asunnon. Tämä voisi olla perusteltua esimerkiksi tilanteessa, jossa lesken huollettavaksi jää alaikäisiä lapsia, ja perillistahoon kuuluu näiden ohella kuolleen puolison aikuisia lapsia aikaisemmasta avioliitosta.

Jos toisen puolison kuoltua toimitettavaa ositusta sovittamalla eloonjääneen puolison hyväksi 2 momentin 3 kohdan nojalla siten, että kuolleen puolison avio-oikeudesta vapaata omaisuutta käsitellään avio-oikeuden alaisena omaisuutena, eloonjääneelle puolisolle suoritettava tasinko tai sen suureneminen vähentäisi vastaavasti kuolleen puolison perillisten jäämistöosuutta ja vaikuttaisi näin ollen myös rintaperillisten lakiosan arvoon.

Se että sovittelu tällä tavoin pienentää rintaperillisten lakiosaa ei olisi esteenä sovittelun toimittamiselle.

Perintöverotusta silmällä pitäen osituksen sovittelua koskevia säännöksiä laadittaessa on lähdetty siitä, että jos perintöverotus toimitetaan ennen ositusta, perintövero määrättäisiin ottamatta huomioon osituksen sovittelumahdollisuutta. Jos ositus sittemmin toimitetaan niin, että sitä sovittellaan, tulisi suoritettavaksi perintöverolain 56 §:n mukainen veronjärjestely.

Avioliittolain 103 §:n 2 momentin osalta on katsottu, että eloonjääneen puolison oikeus kieltäytyä tasingon luovuttamisesta on otettava perintöverotuksessa huomioon, jos ilmoitus siitä, että leski haluaa vedota mainittuun säännöksen, sisältyy perukirjaan tai esitetään perintöverolautakunnalle ennen verotuksen toimittamista. Osituksen sovittelun osalta ei sen sijaan voitaisi pitää riittävänä sitä, että osituksen sovittelusta on esitetty vaatimus, sillä perintöverotuksen toimittaminen edellyttää, että osituksen lopputulos on täsmällisesti selvillä.

Jos ositusta 2 momentin 3 kohdan mukaisesti sovittellaan siten, että avio-oikeudesta vapaata omaisuutta käsitellään avio-oikeuden alaisena omaisuutena ja puoliso tämän vuoksi saa itselleen tasinkona enemmän omaisuutta kuin hän muutoin olisi saanut, olisi tällainen omaisuus myös perintöverotuksessa katsottava avio-oikeuden nojalla saaduksi. Puolison osituksen perusteella sama omaisuus olisi näin ollen kokonaisuudessaan vapaata perintöverosta. Sama olisi tilanne silloin, kun esillä olevaa sovittelusäännöstä sovelletaan lakiehdotuksen 85 §:ssä tarkoitetussa puolisojen omaisuuden erottelussa ja puoliso veloitetaan esillä olevan momentin 3 kohdan nojalla luovuttamaan toiselle puolisolle omaisuutta, joka alunperin on ollut avio-oikeudesta vapaata mutta joka on osituksessa määrätty avio-oikeuden alaiseksi omaisuudeksi. Vastaavasti jos puolison perilliset osituksen sovittelun perusteella saavat itselleen enemmän kuolleen puolison omaisuutta kuin he olisivat saaneet, jos ositus olisi toimitettu ilman sovittelua, olisi perillisten saamaa jäämistöosuutta luonnollisesti kokonaisuudessaan pidettävä perintönä ja siten perintöveron alaisena. Osituksen sovittelu ei sen sijaan voisi johtaa siihen, että perilliset saavat itselleen eloonjääneeltä puolisolta tasinkona enemmän omaisuutta kuin muutoin, sillä eloonjääneellä puolisollla on halutessaan aina oikeus avioliittolain 103 §:n 2 momentin nojalla kieltäytyä luovuttamasta toisen puolison perillisille omaa omaisuuttaan tasinko-

na, eikä tätä oikeutta voitaisi ositusta sovittelemalla syrjäyttää.

Pykälän 3 momentti vastaa voimassa olevan avioliittolain 103 a §:n 1 momenttia.

3 luku. Erinäisiä säännöksiä

104 §. Pykälä koskee puolison velkojen suojaa osituksessa suoritettuihin varallisuusjärjestelyihin nähden. Voimassa olevan avioliittolain mukaan velkoja, jolle puoliso ei ole kyennyt maksamaan ennen ositusta syntynyttä velkaansa, voi saattaa toisen puolison vastuuseen suorittamatta jääneestä määrästä, jos velallispuoliso on osituksessa luopunut siitä, mitä hänelle olisi ollut tuleva. Toisen puolison vastuu maksamatta jääneestä velasta rajoittuu kuitenkin osituksessa liikaa saadun omaisuuden arvoon. Mainittu säännös voi tulla sovellettavaksi sekä tapauksissa, joissa avioliittolain edellyttämästä tasajaon periaatteesta on poikettu niin, että velallispuoliso on *luovuttanut* toiselle puolisolalle enemmän omaisuutta kuin hän olisi ollut velvollinen, että tapauksissa, joissa velallispuoliso on *luopunut vaatimasta* toiselta puolisolalta omaisuutta itselleen tasinkona.

Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että velkojan mahdollisuus saattaa toinen puoliso vastuuseen säännöksessä tarkoitusta velasta voisi tulla kysymykseen vain tapauksissa, joissa velallispuoliso on osituksessa *luovuttanut* toiselle puolisolalle enemmän omaisuutta kuin mihin hän olisi ollut velvollinen. Sen sijaan velkoja ei voisi saada suojaa tapauksissa, joissa velallispuoliso on osituksessa luopunut vaatimasta itselleen tasinkoa toisen puolison omaisuudesta. Velkojalla ei näin ollen olisi miltään osin mahdollisuutta saada velallispuolisolta olevalle saatavalleen suoritusta toisen puolison varallisuudesta.

Harkittaessa, onko velallispuoliso osituksessa luovuttanut toiselle puolisolalle enemmän omaisuutta kuin mihin hän olisi ollut velvollinen, olisi otettava huomioon avioliittolain ositusta koskevat säännökset kokonaisuudessaan. Esimerkiksi tapauksissa, joissa kummallakin puolisolalla on avio-oikeus toistensa omaisuuteen, ei merkitystä olisi annettava pelkästään avioliittolain varallisuusjärjestelmän perustana olevalle tasajaon periaatteelle, vaan huomioon olisi otettava myös osituksen sovittelua koskeva säännös. Siten esimerkiksi hyvin lyhytaikaisen avioliiton jälkeen toimitetussa osituksessa saattaa tasajaon periaatteen noudattaminen enemmän omistavan puoli-

son velkojen asemaa arvioitaessa merkitä sellaista oikeudesta luopumista, jonka perusteella esillä oleva säännös voisi tulla sovellettavaksi.

107 §. Pykälästä ilmenee, miltä osin omaisuuden ositusta koskevat säännökset tulevat sovellettaviksi lakiehdotuksen 85 §:n 3 momentissa tarkoitettussa omaisuuden erottelussa. Pykälästä on poistettu voimassa olevaan säännökseen sisältyvä viittaus avioliittolain 97 §:ään, joka ehdotetaan kumottavaksi.

Asiallisesti merkittävä muutos pykälässä on se, että siihen ehdotetaan lisättäväksi viittaus osituksen sovittelua koskevaan lakiehdotuksen 103 a §:ään, joka siten voisi tulla sovellettavaksi myös omaisuuden erottelussa. Näissä tapauksissa olisi merkitystä 103 a §:n 2 momentin 3 kohdalla, jonka mukaan esimerkiksi avioehtosopimuksella avio-oikeuden ulkopuolelle suljettua omaisuutta voitaisiin omaisuuden erottelussa pitää avio-oikeuden alaisena omaisuutena, jos erottelun lopputulos muutoin muodostuisi kohtuuttomaksi tai tuottaisi toiselle puolisolalle perusteetonta taloudellista etua. Säännös tekisi siten mahdolliseksi sovittella avioehtosopimusta samoin kuin testamenttiin tai lahjakirjaan sisältyvää, avio-oikeuden poissulkevaa määräystä myös omaisuuden erottelun yhteydessä. Jos avio-oikeudesta vapaata omaisuutta tällöin osituksen sovittelua koskevan säännöksen perusteella käsitellään avio-oikeuden alaisena omaisuutena, olisi myös velkojen kattamisen osalta sovellettava samoja periaatteita kuin omaisuuden osituksessa.

107 a §. Pykälä sisältää nykyisin säännöksen siitä, että jos asumuserotuomion nojalla on toimitettu ositus, kummallakaan puolisolalla ei ole avio-oikeutta toisen puolison tuomion jälkeen saamaan omaisuuteen, ellei avioehtosopimuksella toisin määrätä.

Lakiehdotuksessa pykälään on otettu yleinen säännös, jonka mukaan puolisoilla ei osituksen toimittamisen jälkeen ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen, ellei osituksen jälkeen avioehtosopimuksella toisin määrätä. Säännöksen mukaan avio-oikeutta ei olisi puolisoitten osituksen jälkeen saamaan omaisuuteen eikä myöskään siihen omaisuuteen, joka heillä on ollut osituksen päättyessä. Osituksen toimittamisella olisi siis avio-oikeuden täydellisesti poissulkeva vaikutus, ja avio-oikeuden palauttaminen kokonaan tai osittain edellyttäisi avioehtosopimusta. Tämä periaate tulisi sovellettavaksi myös silloin, kun ositus toimitetaan avioliiton aikana ilman että avioeroa on vireillä. Jos avioliiton aikana on toimitettu ositus eikä avio-oikeuden palauttavaa avioehto-

ole tehty, tulisi avioliiton myöhemmin purkautuessa puolison kuoleman tai avioeron perusteella siten toimitettavaksi 85 §:n 3 momentissa mainittu omaisuuden erottelu.

Lakiehdotuksen mukaan puolisoiden olisi mahdollista esimerkiksi omaisuutensa tasaamiseksi toimittaa ositus avioliiton aikana. Jos puoliset tällöin haluavat, että kummankin avio-oikeus toistensa omaisuuteen edelleen säilyy, heidän olisi joko samassa yhteydessä tai myöhemmin tehtävä avioehtosopimus, jolla avio-oikeus palautetaan.

Ositukseen perustuva avio-oikeuden poissulkeva vaikutus kytkeytyisi säännöksen mukaan siihen ajankohtaan, jolloin ositus on lainvoimaisesti saatettu päätökseen. Kuten lakiehdotuksen 90 §:n 2 kohdasta ilmenee, avioeron tai pesänjakajan määräämistä koskevan asian vireilletulo aikaansaa yleensä avio-oikeuden lakkaamisen sellaiseen omaisuuteen nähden, jonka puoliso ansaitsee taikka saa perintönä, lahjana tai testamentin nojalla sanotun vireilletulokohdan jälkeen. Osituksen loppuun saattaminen ja lainvoimaiseksi tulo sulkee avio-oikeuden pois myös puolisoiden muun eli osituksen kohteena olleen avio-oikeuden alaisen omaisuuden osalta.

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

Uudistettu avioliittolaki tulisi koskemaan sekä ennen uuden lain voimaantuloa solmittuja että sen jälkeen solmittavia avioliittoja. Uuden lain soveltamista ennen lain voimaantuloa solmittuihin avioliittoihin ehdotetaan kuitenkin eräiltä osin rajoitettavaksi voimaantulo- ja siirtymäsäännösten 8—13 momenteissa. Säännösten 3—7 momenttien tarkoituksena on puolestaan estää se, että avioliittoon aikovat, jotka voimassa olevan lain aikana ovat jo aloittaneet tai suorittaneet vihkimisen edellytykseksi asetettuja toimenpiteitä, joutuisivat lain muuttumisen johdosta uudelleen ryhtymään vastaaviin uuden lain mukaisiin toimenpiteisiin.

1. *Voimaantulo.* Muutosten on tarkoitettu tulevan voimaan 1.1.1988, kuitenkin aikaisintaan noin vuoden kuluttua siitä kun eduskunta on ne hyväksynyt.

2. *Kumottavat säännökset.* Lailla ehdotetaan kumottaviksi avioliittolain voimaannpanosta annetun lain 10 §, jonka mukaan mahdollisuus niin sanotun julkisen haasteen käyttämiseen on avioliiton purkamista koskevilla asioilla laajempi kuin oikeudenkäymiskaaren mukaan yleensä.

Toisaalta julkisella haasteella haastetulle vastajalle, joka ilman laillista estettä jää saapumatta oikeuteen, on sanotun pykälän mukaan määrätävä uskottu mies oikeudenkäyntiä varten. Ensin mainitun erityissäännöksen kumoaminen merkitsisi sitä, että virallisessa lehdessä julkaistava haaste tulisi avioeroasioissa niin kuin muissakin asioissa kysymykseen oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 13 §:n mukaisesti silloin, kun haastettavalla ei ole vakinaista asuinpaikkaa Suomessa eikä voida saada tietoa siitä, missä hän tai asiamies, jolla on oikeus hänen puolestaan ottaa haaste vastaan, oleskelee. Uskotun miehen määräämistä koskevan säännöksen kumoaminen merkitsisi puolestaan sitä, että tapauksissa, joissa julkinen haaste tulee kysymykseen, avioeroasia voitaisiin oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 12 §:n 1 momentin nojalla ratkaista haastetun puolison poissaolon estämättä jo asian ensikäsittelyssä. Silloin, kun avioero edellyttää harkinta-aikaa, tämä mahdollisuus olisi kuitenkin vailla merkitystä, koska asia voitaisiin ratkaista vasta harkinta-ajan jälkeen tapahtuvassa uudessa käsittelyssä, joka ei olisi ensikäsittely huolimatta siitä, että avioerohakemuksen uudistaminen harkinta-ajan kuluttua edellyttäisi hakemuksen uutta tiedoksiantoa toiselle puolisolle.

Myös avioliittolain voimaannpanosta annetun lain 11 § ehdotetaan kumottavaksi. Sen 1 momentti on tullut tarpeettomaksi, koska oikeudenkäymiskaaren 17 luvun todistelua koskevat säännökset on avioliittolain säätämisen jälkeen muutettu.

Pykälän 2 momentissa on säännös, jonka mukaan avioeroa koskeva asia voidaan ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta ensikäsittelyssä myös silloin, kun vastaaja on haastettu muulla tavoin kuin julkisella haasteella. Säännöksen kumoaminen merkitsisi sitä, että jos toinen puoliso on avioeroasiassa haastettu muulla tavalla kuin julkisella haasteella, asiaa ei hänen poissaollessaan voitaisi ratkaista ensikäsittelyssä, vaikka avioeroa haettaisiinkin sellaisella perusteella, että tämä muutoin olisi mahdollista. Toisen puolison jäädessä saapumatta oikeuteen tulisi toisin sanoen sovellettavaksi oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 12 §:n 1 momentti.

Avioliittolain voimaannpanosta annetun lain 15 § ehdotetaan kumottavaksi, koska se avioeroperusteita koskeviin säännöksiin ehdotettujen muutosten vuoksi kävisi tarpeettomaksi.

Lakiehdotuksen mukaan kihlauksen oikeusvakuuksia koskevat avioliittolain säännökset tulisivat asiallisesti kumottaviksi. Yhdenmukaisesti tä-

män kanssa ehdotetaan kumottaviksi myös rikoslain rangaistussäännökset naineena kihlautumisesta sekä kihlautumisesta naimisissa olevan kanssa.

Kuolleeksi julistetun avioliittoon sovellettaisiin lakiehdotuksen mukaan avioliittolain avioeroa koskevia säännöksiä. Tämän vuoksi ehdotetaan kumottaviksi kuolleeksi julistamisesta annetun lain erityissäännökset, jotka koskevat kuolleeksi julistetun ja hänen puolisonsa avioliittoa siinä tapauksessa, että kuolleeksi julistetun havaitaan myöhemmin elävän.

3. *Annetut luvat.* Voimassa olevan avioliittolain 2 §:n mukaan tasavallan presidentti voi antaa avioliittoikää nuoremmalle erivapauden mennä avioliittoon. Vastaavasti tuomioistuimien voi lain 3 §:n nojalla antaa alaikäiselle tai holhottavaksi julistetulle luvan mennä avioliittoon, jos holhooja on evännyt suostumuksensa, ja 10 §:n 3 momentin nojalla luvan ottovanhemman ja ottoplapsen keskinäiseen avioliittoon. Uuden lain 4 §:n 2 momentin ja 8 §:n mukaan erivapauden alaikäisen avioliittoon sekä ottovanhemman ja ottoplapsen keskinäiseen avioliittoon tulisi myöntämään oikeusministeriö. Päättävän viranomaisen vaihtuminen ei kuitenkaan merkitsisi sitä, että lain voimaantulon jälkeen solmittavaan avioliittoon olisi haettava uusi lupa niissä tapauksissa, joissa vastaava lupa on jo myönnetty aikaisemman lain mukaisesti. Ennen lain voimaantuloa myönnetty erivapaudet olisivat edelleen voimassa ja niiden perusteella voitaisiin vihkiä avioliittoon uuden lain voimaantulon jälkeenkin, jos vastaava erivapaus vaaditaan myös tämän lain mukaan.

4. *Vireillä olevat luvat.* Erivapauden myöntäminen alle 18-vuotiaan avioliittoon tulisi lakiehdotuksen 4 §:n 2 momentin mukaan kuulumaan oikeusministeriölle. Ennen uuden lain voimaantuloa vireille tulleet, tasavallan presidentille osoitetut ja uuden lain voimaan tullessa vielä ratkaisemattomat lupahakemukset jäisivät kuitenkin tasavallan presidentin ratkaistaviksi.

Oikeusministeriö tulisi lakiehdotuksen 8 §:n 3 momentin mukaan ratkaisemaan ottovanhemman ja ottoplapsen keskinäistä avioliittoa koskevat erivapausasiat, jotka voimassa olevan lain mukaan ratkaisee tuomioistuin. Jos uuden lain voimaan tullessa tällainen lupahakemus olisi tuomioistuimessa vireillä, asiaa ei kuitenkaan siirrettäisi oikeusministeriön ratkaistavaksi, vaan tämän momentin mukaan tuomioistuin tutkisi ja ratkaisisi asian aikaisemman lain mukaisesti. Jos tuomioistuimen päätös, joka on annettu ennen uuden lain voimaantuloa, ei olisi lain voimaan

tullessa saanut lainvoimaa, sovellettaisiin myös muutoksenhakuun aikaisempaa lakia.

Tuomioistuimessa vireillä oleva asia, joka koskee luvan myöntämistä 17 mutta ei 18 vuotta täyttäneen naisen avioliittoon, johon holhooja ei ole antanut suostumustaan, tulisi samoin käsitellä loppuun tuomioistuimessa. Jos tuomioistuin antaisi sanotun luvan, nainen ei myöskään tarvitsisi avioliittoon oikeusministeriön myöntämää erivapautta, joka lakiehdotuksen mukaan muutoin vaadittaisiin alle 18 vuotiaalta. Sen sijaan tuomioistuimessa mahdollisesti vireillä olevat asiat, jotka koskevat luvan myöntämistä alle 17-vuotiaalle naiselle tai alle 18-vuotiaalle miehelle avioliittoon, johon holhooja ei ole antanut suostumustaan, raukeaisivat uuden lain voimaan tullessa, koska lakiehdotuksen mukaan tällaista suostumusta ei enää tarvittaisi. Lakiehdotuksen 4 §:n 2 momentin mukaan alaikäiset tarvitsisivat avioliittoon ainoastaan oikeusministeriön myöntämän luvan.

5. *Kuulutustodistukset.* Ennen uuden lain voimaan tuloa aikaisemman lain mukaisesti loppuun saatetut kuulutustoimet ja niiden perusteella annetut kuulutustodistukset osoittaisivat myös uuden lain voimaan tultua, ettei avioliitolle ole estettä. Kuulutustodistukseen sovellettaisiin uuden lain säännöksiä, jotka koskevat lakiehdotuksen 13 §:ssä tarkoitettua avioliiton esteiden tutkinnasta annettua todistusta.

Kuulutustodistuksen perusteella voitaisiin ensinnäkin vihkiä avioliittoon uuden lain voimaan tulon jälkeenkin, jos kuulutustodistuksen antamisesta ei ole kulunut neljää kuukautta enempää. Kun kuulutustodistus osoittaa, ettei avioliitolle ole laissa säädettyä estettä, ei se seikka, onko kuulutuksen antanut siviilikuulutusviranomainen vai kirkollinen kuulutusviranomainen, enää vaikuttaisi vihkimistapaan. Uskonnollisen yhdyskunnan omat säännöt saattavat kuitenkin asettaa sellaisia lisävaatimuksia, ettei kirkollinen vihkiminen siviilikuulutusviranomaisen toimittamana kuuluttamisen ja siitä annetun kuulutustodistuksen perusteella ole mahdollista. Kuulutustodistus oikeuttaisi myös aikaisemman avioliittoa eli 17 vuotta täyttäneen naisen solmimaan avioliiton ilman erivapautta, vaikka hän ei olisi-kaan vielä saavuttanut lakiehdotuksen mukaista 18 vuoden avioliittoikää.

Jos kihlakumppani pyytää avioliiton esteiden tutkintaa toisen henkilön kuin kihlakumppaninsa kanssa solmittavaa avioliittoa varten, olisi aikaisempi kuulutustodistus lakiehdotuksen 11 §:n

3 momentin mukaisesti jätettävä alkuperäisenä avioliiton esteiden tutkijalle.

6. *Annetut kuulutukset.* Kaikki voimassa olevan avioliittolain 13 §:ssä määrättyt kuulutusviranomaiset eivät uuden lain mukaan enää tulisi toimimaan avioliiton esteiden tutkijoina. Siitä huolimatta he olisivat toimivaltaisia saattamaan päätökseen ennen lain voimaan tuloa aloitetut kuulustustoimet. Jos kuulutusviranomainen olisi ennen uuden lain voimaantuloa jo antanut kuulutuksen eli laatinut kuulutuskirjan, ei kuulustustoimia kuitenkaan enää jatkettaisi aikaisemman lain säännösten mukaisesti. Tämä merkitsee siviili-kuulutusten osalta sitä, että kuulutusta ei uuden lain voimaan tulon jälkeen enää asetettaisi nähtäväksi ilmoitustaululle. Kuulutusviranomaisen antaisi sen sijaan uuden lain 13 §:ssä tarkoitettua todistuksen, kuitenkin aikaisintaan seitsemäntenä päivänä kuulutuksen pyytämisestä.

Samoin kuin edellisen momentin tarkoitamisesta tilanteissa oikeuttaisi ennen uuden lain voimaantuloa annettu kuulutus 17 mutta ei 18 vuotta täyttäneen naisen solmimaan avioliiton uuden lain voimaan tulon jälkeenkin ilman erivapautta sinä aikana, jonka todistus on voimassa. Vastaavasti vihkimistapa ei enää määräytyisi sen perusteella, onko kuulutuksen antanut siviili-kuulutusviranomainen vai kirkollinen viranomainen.

7. *Kuulutuspyynnöt.* Uuden lain mukaan avioliiton esteet tutkisi aina paikallinen väestörekisterinpitäjä. Jos kihlakumppanit olisivat kuitenkin ennen uuden lain voimaan tuloa pyytäneet voimassa olevan avioliittolain mukaiselta muulta kuulutusviranomaiselta kuulutusta, olisi tämä viranomainen velvollinen tutkimaan avioliiton esteet. Avioliiton esteet olisi tällöin tutkittava uuden lain säännösten mukaan. Tutkinnasta olisi myös annettava uuden lain 13 §:ssä tarkoitettu todistus. Uuden lain soveltaminen merkitsee muun muassa, että 17 mutta ei 18 vuotta täyttäneellä naisella olisi oltava oikeusministeriön lupa avioliittoon, ennen kuin hän voisi saada mainitun todistuksen.

8. *Tuomioistuimessa vireillä olevat asiat.* Uuden lain voimaan tullessa tuomioistuimessa vireillä olevat asiat, jotka koskevat kihlauksen purkamiseen perustuvaa vaatimusta kihlalahjojen palauttamisesta, vahingonkorvausta kihlatun maakaamisen perusteella, avioliiton pätevyyttä ja purkamista, asumuseroa tai puolisolle suoritettavaa elatusapua, käsiteltäisiin ja ratkaistaisiin noudattaen hakemuksen tai kanteen vireillä tullessa voimassa olleita säännöksiä. Tämä koskisi myös mahdollista vastakannetta, vaikka sitä koskeva

haaste annettaisiin tiedoksi uuden lain tultua voimaan. Myös haastetta ottamatta sallitut lisävaatimukset tulisivat käsiteltäväksi avioliittolain aikaisempien säännösten mukaisesti.

Niin kauan kuin aikaisemman lain voimassa ollessa vireillä tullut avioliiton purkamista tai peruuttamista taikka asumuseroa koskeva asia on vireillä, puolisoita ei jutun vastaajan vaatimuksesta voitaisi tuomita avioeroon uuden lain säännösten mukaisesti. Jos vastaaja vireillä olevassa asiassa esittää vastahakemusteitse tällaisen vaatimuksen, sen käsittelyä olisi lykättävä, kunnes aikaisemman lain mukaan vireillä pantu asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty tutkimatta tai asia on esimerkiksi kanteen peruutuksen vuoksi jätetty sillensä taikka rauennut. Jos aikaisemman lain mukainen kanne ei johtaisi avioliiton purkamiseen tai asumuserotuomioon, toisen puolison vastahakemuksen käsittelyä voitaisiin jatkaa. Tällöin harkinta-aika olisi luettava alkaneeksi siitä ajankohdasta, jolloin puolison hakemus on annettu tiedoksi toiselle puolisolle.

Puolisot, jotka esillä olevan momentin nojalla tuomitaan asumuseroon uuden lain voimaan tultua, voisivat saada avioeron uuden lain 26 §:n 2 momentin mukaisesti, kun asumuserotuomion lainvoimaiseksi tulosta on kulunut vähintään kuusi kuukautta. Tämä merkitsee sitä, että uuden lain voimaan tultua annetun asumuserotuomion jälkeinen aika rinnastettaisiin 26 §:n 2 momentissa tarkoitettuun harkinta-aikaan. Tällaiseen asumuserotuomioon ei olisi sovellettava myöskään aikaisemman avioliittolain 69 a §:n 4 momentin säännöstä, jonka mukaan asumusero raukeaa, jolleivät puoliset kolmen kuukauden kuluessa tuomion saatua lainvoiman muuta erilleen toisistaan tai jos he erilleen muutettuaan palaavat yhteiselämään. Jotta puoliset näissä siirtymävaiheen tapauksissa voisivat saada avioeron 26 §:n 2 momentin nojalla, ei näin ollen vaadittaisi, että he ovat asumuserotuomion saatuaan muuttaneet erilleen. Yhdennä mukaisesti uuden lain mukaisen harkinta-aikajärjestelmän kanssa puoliset voisivat sen sijaan saada avioeron ilman että heidän tarvitsisi esittää selvitystä erillään asumisesta. Vastaavasti kuin 26 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa avioeroa olisi haettava vuoden kuluessa siitä, kun asumusero tulee lainvoimaiseksi.

9. *Asumuseroon perustuva avioero.* Ehdotettuun uuteen lakiin ei sisälly nykyisen kaltaista asumuserojärjestelmää. Puolisot, jotka on aikaisemman lain voimassa ollessa tuomittu asumuseroon, voitaisiin kuitenkin myös uuden lain voi-

maan tultua tuomita tällaisen asumuserotuomion nojalla avioeroon. Edellytyksenä olisi aikaisemman lain mukaisesti, että puoliset ovat asumuseron saatuaan kolmen kuukauden kuluessa tuomion tultua lainvoimaiseksi muuttaneet erilleen toisistaan ja asuneet erillään vähintään yhden vuoden palaamatta yhteiselämään. Aikaisempaan lakiin perustuva asumuserotuomio oikeuttaisi näin ollen puoliset saamaan avioeron ilman uuden lain mukaista harkinta-aikaa. Tällöin olisi kuitenkin aikaisemman lain mukaisesti esitettävä näyttö puolisoitten erillään asumisesta. Avioero aikaisemman lain perusteella ei tulisi kysymykseen, jos asumuserotuomio on joko ennen uuden lain voimaantuloa tai sen jälkeen rauennut avioliittolain 69 a §:n 4 momentin nojalla.

Uuden lain menettelysäännökset tulisivat kuitenkin sovellettaviksi myös esillä olevissa tapauksissa. Tämä merkitsee muun muassa sitä, että avioero pantaisiin vireille hakemuksella myös silloin, kun toinen puoliso yksin vaatii avioeroa.

Puoliset, jotka on aikaisemman lain nojalla tuomittu asumuseroon, voisivat saada avioeron myös uuden lain säännösten mukaisesti tekemällä lain voimaan tultua uuden lain mukaisen avioerohakemuksen. Tällöin puoliset voitaisiin siis tuomita avioeroon kuuden kuukauden harkinta-ajan kuluttua tai, jos he ovat asuneet erillään keskeytyksettä vähintään kaksi vuotta, tällä perusteella.

Jos puoliset ovat joko asumuserotuomion perusteella tai ilman sitä muuttaneet erilleen toisistaan aikaisemman lain voimassa ollessa, olisi myös uuden lain voimaantuloa edeltänyt erilläänasumisaika otettava huomioon sovellettaessa uuden lain 25 §:n 2 momentin säännöstä, jonka mukaan puolisoilla on oikeus saada avioero ilman harkinta-aikaa, jos he ovat asuneet erillään keskeytyksettä viimeiset kaksi vuotta. Tästä ei ole katsottu tarpeelliseksi ottaa siirtymäsäännökseen nimenomaista mainintaa.

10. *Vahingonkorvaus ja puolison julistaminen menettäneeksi oikeuden saada avio-oikeuden nojalla toisen puolison omaisuutta.* Voimassa olevan avioliittolain säännökset puolison oikeudesta saada avioeron yhteydessä vahingonkorvausta toiselta puolisoilta, joka on pääasiallisesti syypää avioeroon, sekä säännökset tasinko-oikeuden menettämisestä tapauksissa, joissa avioeroon syyllinen puoliso on käyttäytymisellään syvästi loukannut toista puolisoa, ehdotetaan kumottaviksi. Jos avioliiton purkamista koskevassa asiassa on ennen uuden lain voimaantuloa esitetty aikaisemman lain 78 §:n mukainen vahingonkorvausta tai

tasinko-oikeuden menettämistä koskeva vaatimus, olisi tällaiseen vaatimukseen sovellettava aikaisempaa lakia. Ratkaiseva olisi siis vaatimuksen esittämisajankohta. Tässä tarkoitettua liitännäisvaatimusta ei ole välttämättä esitettävä itse haastehakemuksessa, vaan vaatimus voidaan esittää myös alioikeuskäsittelyn aikana ilman eri haastetta. Vaikka avioliiton purkamista koskeva asia olisi tullut vireille aikaisemman lain voimassa ollessa, ei vahingonkorvausta tai tasinko-oikeuden menettämistä koskevaa vaatimusta kuitenkaan voitaisi esittää enää uuden lain voimaantulon jälkeen.

11. *Avio-oikeuden lakkaaminen avioliiton purkautumisen tai avioeron jälkeen.* Jos avioliitto on ennen uuden lain voimaantuloa purkautunut joko puolison kuoleman johdosta tai avioeron perusteella tai jos puoliset on ennen uuden lain voimaantuloa tuomittu asumuseroon, olisi ositusta toimitettaessa uuden lain 90 §:n ja 99 §:n 1 momentin sijasta sovellettava aikaisempaa lakia. Vaikka ositus tällaisessa tapauksessa toimitettaisiin vasta uuden lain voimaan tultua, olisi siis noudatettava aikaisempaa lakia harkittaessa kysymystä siitä, mikä ajankohta on ratkaiseva sen suhteen, onko puolison saama omaisuutta pidettävä avio-oikeuden alaisena vai avio-oikeudesta vapaana omaisuutena. Aikaisempaa lakia olisi niin ikään sovellettava ratkaistaessa kysymystä siitä, minkä ajankohdan mukaan tällaisissa tapauksissa määräytyvät ne velat, jotka on osituksessa katettava puolison avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta.

Jos siis aikaisemman lain mukainen ositusperuste on syntynyt ennen uuden lain voimaantuloa, olisi avio-oikeuden lakkaamisen osalta sovellettava aikaisempaa lakia. Tapauksissa, joissa avioliiton purkamista koskeva asia on tullut vireille ennen uuden lain voimaantuloa, mutta puoliset on lainvoimaisesti tuomittu avioeroon vasta uuden lain voimaan tultua, kysymys avio-oikeuden lakkaamisen ajankohdasta tulisi sen sijaan ratkaistavaksi uuden lain 90 §:n ja 99 §:n 1 momentin mukaan. Samoin olisi laita silloin, kun asumuseroasia on tullut vireille ennen uuden lain voimaantuloa mutta puoliset on 8 momentin nojalla tuomittu lainvoimaisesti asumuseroon vasta sen voimaantulon jälkeen.

12. *Avioeron varalta tehty sopimus.* Uuden lain 98 §:n 2 momentin mukaan avioliiton purkamisen varalta tehty sopimus osituksen toimittamisesta olisi pätevä vain, jos se täyttää avioehtosopimukselle lain mukaan asetettavat vaatimukset. Jos puoliset ovat ennen uuden lain

voimaantuloa tehneet avioliiton purkamisen varalta sopimuksen omaisuutensa osituksesta, olisi tällaisen sopimuksen pätevyyttä arvioitava aikaisemman lain mukaan. Tämä koskisi sekä avioettä asumuseron varalta tehtyjä ositusta koskevia sopimuksia.

13. *Osituksen toimittamista koskevat säännökset.* Jos avioliitto on purkautunut ennen uuden lain voimaantuloa joko puolison kuoleman johdosta tai tuomioistuimen päätöksen perusteella, olisi osituksen toimittamiseen sovellettava niitä avioliittolain IV osan säännöksiä, jotka olivat voimassa ennen uuden lain voimaantuloa. Aikaisempaa lakia olisi vastaavasti sovellettava myös, jos ositus toimitetaan aikaisemman lain voimassa ollessa annetun asumuserotuomion nojalla. Jos siis aikaisemman lain mukainen ositusperuste on syntynyt ennen uuden lain voimaantuloa, olisi osituksessa sovellettava aikaisemman lain säännöksiä. Samoin olisi laita siinä tapauksessa, että puoliset on aikaisemman lain voimassa ollessa tuomittu asumuseroon ja ositus toimitetaan vasta sen jälkeen, kun puoliset on uuden lain voimassa ollessa tuomittu avioeroon. Sen sijaan niissä tapauksissa, joissa puoliset uuden lain voimassa ollessa tuomitaan 8 momentin nojalla avioeroon tai asumuseroon aikaisemman lain säännöksiä soveltaen, tulisivat tällaisen avio- tai asumuseron perusteella suoritettavassa osituksessa sovellettavaksi uuden lain säännökset.

Tässä momentissa tarkoitettuja osituksen toimittamista koskevia säännöksiä ovat ennen muuta aikaisemman lain säännös vahingonkorvauksen suorittamisesta osituksessa (102 §), säännökset puolison tai kuolleen puolison perillisten suhteesta toisen puolison velkojiin (104 § ja uuden lain 103 §:n 2 momentin 1 virke) sekä säännökset osituksen tai omaisuuden erottelun sovittelusta (uuden lain 103 a §). Uuden lain 90 §:n ja 99 §:n 1 momentin osalta on omat siirtymäsäännökset 11 momentissa. Periaatteiltaan 11 ja 13 momentit ovat keskenään yhdenmukaiset. Uuden lain 98 §:n 2 momentin osalta on oma siirtymäsäännös 12 momentissa.

14. *Viittaukset aikaisempaan lakiin muussa lainsäädännössä.* Jos laissa tai asetuksessa on viitattu sellaiseen lainkohtaan, jonka tilalle on tullut uuden lain säännös, olisi soveltuvin osin noudatettava uuden lain vastaavaa säännöstä.

Epätietoisuutta saattavat tässä suhteessa aiheuttaa lähinnä viittaukset aikaisemman lain asumuserosäännöstöön, jolle uudessa laissa ei ole suoranaista vastinetta. Esimerkkinä voidaan mainita perintökaaren 3 luvun 7 §:n 1 momentti,

jonka mukaan puolisollla ei, mikäli erityisistä asianhaaroista ei muuta johdu, ole sanotun luvun mukaista oikeutta kuolleen puolison jäämistöön muun muassa, jos perittävän kuollessa oli vireillä asumuseroa koskeva kanne tai hakemus, eikä myöskään, jos puoliset perittävän kuollessa oli jo tuomittu asumuseroon eikä asumuserotuomio ollut rauennut. Tätä säännöstä sovellettaessa asumuseroon tulisi rinnastaa uuden lain 24 §:ssä tarkoitettu määräys yhteiselämän lopettamisesta. Sama koskee perintökaaren 11 luvun 8 §:n soveltamista. Säännös sisältää viittauksen perintökaaren 3 luvun 7 §:ään. Myös muissa yhteyksissä yhteiselämän lopettamista koskeva määräys lienee rinnastettavissa asumuseroon, kun on kysymys esillä olevan momentin soveltamisesta.

Perintökaaren 3 luvun 7 §:n 2 momentti, jonka mukaan puolisollla ei ole oikeutta kuolleen puolison jäämistöön myöskään, jos kuolleella puolisollla kuollessaan oli oikeus vaatia avioliittoa peruuttavaksi, on puolestaan esimerkki säännöksestä, joka uuden lain voimaan tultua menettäisi itsenäisen merkityksensä. Koska erillistä avioliiton peruutumisäännöstä ei sisälly uuteen lakiin, syntyisi puheena olevassa säännöksessä mainittu oikeusvaikutus vain siinä tapauksessa, että puolison kuollessa on vireillä avioeroa koskeva hakemus.

15. *Valtuutus lain täytäntöönpanotoimiin.* Ennen uuden lain voimaantuloa olisi tarpeen voida ryhtyä täytäntöönpanotoimiin muun muassa, jotta perheasioiden sovittelujärjestelmä olisi käytettävissä lain voimaan tullessa ja voisi toimia mahdollisimman hyvin alusta alkaen. Tämän vuoksi lääninhallitusten olisi voitava myöntää perheasioiden sovittelutoiminnan edellyttämiä, lakiehdotuksen 23 §:ssä tarkoitettuja lupia jo hyvissä ajoin ennen uuden lain voimaantuloa. Myös sovittelijoiden kouluttamiseen, josta huolehtiminen olisi sosiaalihallituksen tehtävänä, olisi ryhdyttävä jo ennen lain voimaantuloa.

Koska avioliittolain säännökset koskevat kansalaisia laajalti, uudistuksen sisällöstä olisi tärkeää tiedottaa yleisölle jo etukäteen. Muun muassa tätä varten laadittavat esitteet olisi valmisteltava ja saatava käyttöön ennen uuden lain voimaantuloa.

Väestökirjahallinnossa on myös ennen uudistuksen voimaantuloa valmisteltava automaattisen tietojenkäsittelyn ohjelmistomuutokset, suunniteltava ja painettava uudet lomakkeet ohjeistoituneen sekä koulutettava väestörekisterinpitäjät.

1.2. Laki oikeudenkäymiskaaren 10 luvun muuttamisesta

10 §. Pykälään on koottu säännökset oikeuspaikasta avioeroa, yhteiselämän lopettamista ja avioliiton pätevyyttä sekä puolisolle suoritettavaa elatusapua koskevista asioissa.

Pykälän 1 momentin mukaan avioeroa, avioliittolaki ehdotuksen 24 §:ssä tarkoitettua yhteiselämän lopettamista tai avioliiton pätevyyttä koskevat asiat tutkittaisiin jommankumman puolison kotipaikan tuomioistuimessa. Jos puolisoiden kotipaikat ovat eri alioikeuksien tuomiopiirissä, näiden paikkakuntien tuomioistuimet olisivat siten valinnaisia riippumatta siitä, hakevatko avioeroa tai yhteiselämän lopettamista puoliset yhdessä vai toinen puoliso yksin. Myös silloin, kun puoliso yksin hakee avioeroa tai yhteiselämän lopettamista, hän voisi panna asian vireille oman paikkakuntansa tuomioistuimessa. Vastaavasti tapauksissa, joissa puoliso nostaa kanteen avioliiton julistamisesta pätemättömäksi, voitaisiin kanteen tutkia kumman tahansa puolison kotipaikan tuomioistuimessa.

Esimerkiksi avioeroa tai yhteiselämän lopettamista koskevan asian ollessa vireillä samaa asiaa koskevaa vaatimusta ei voitaisi ottaa tutkittavaksi muussa tuomioistuimessa. Jos puoliso on pannut vireille avioeroa koskevan hakemuksen jommankumman puolison kotipaikan alioikeudessa, toinen puoliso ei siten voisi saattaa saman avioliiton purkamista koskevaa hakemusta eri tuomioistuimen käsiteltäväksi niin kauan kuin ensin mainittu asia on vireillä. Asian vireilläololla olisi näin ollen 1 momentissa tarkoitetuissa asioissa sama vaikutus kuin muissakin riita-asioissa. Voimassa olevan lain mukaan on sen sijaan mahdollista, että saman avioliiton purkamista koskeva asia tulee vireille kahdessa eri tuomioistuimessa.

Silloin kun avioero edellyttäisi harkinta-aikaa, avioeroa koskeva asia olisi vireillä hakemuskäyttölain 7 §:ssä tarkoitettua ajankohdasta lähtien siihen saakka, kunnes puoliset harkinta-ajan jälkeen tuomitaan lainvoimaisesti avioeroon tai hakemus jätetään tutkimatta, hylätään, peruutetaan tai raukeaa. Jos jompikumpi puoliso harkinta-ajan kestäessä panee eri tuomioistuimessa vireille esimerkiksi hakemuksen puolisoiden tuomitsemisesta avioeroon kahden vuoden erillään asumisen perusteella, avioeroasian vireilläolo muussa tuomioistuimessa estäisi siten viimeksi mainitun hakemuksen tutkimisen.

Avioliittolaki ehdotuksen 31 §:n mukaan avioeroa tai yhteiselämän lopettamista koskevan asian

yhteydessä voitaisiin esittää myös esimerkiksi lapsen huoltoa tai tapamisoikeutta taikka lapselle tai puolisolle maksettavaa elatusapua koskeva vaatimus. Tällainen vaatimus voitaisiin näin ollen tutkia siinä tuomioistuimessa, joka on toimivaltainen tutkimaan avioeroasian, myös tapauksissa, joissa kyseinen vaatimus erikseen vireille pantuna olisi ollut tutkittava muussa tuomioistuimessa. Esimerkiksi lapsen huoltoa tai tapamisoikeutta koskeva vaatimus voitaisiin siten avioeroasian yhteydessä tutkia 1 momentissa tarkoitettua tuomioistuimessa, vaikka lapsen kotipaikka olisikin muualla. Tuomioistuimen toimivallan kannalta ei olisi tällöin merkitystä myöskään sillä, kuuluuko lapsen huolto puolisoille yhteisesti vai jommallekummalle heistä yksin.

Jos avioeroasian yhteydessä annettua ratkaisua esimerkiksi lapsen huollosta, tapamisoikeudesta tai elatuksesta myöhemmin vaaditaan muutettavaksi, tällainen asia olisi pantava vireille siinä tuomioistuimessa, johon se lapsen huollosta ja tapamisoikeudesta annetun lain tai lapsen elatuksesta annetun lain mukaan kuuluu. Jos avioeroasia on tutkittu muussa tuomioistuimessa, tämä tuomioistuin ei siten olisi toimivaltainen tutkimaan vaatimusta avioeroasian yhteydessä annetun päätöksen muuttamisesta.

Pykälän 2 momentissa on erityissäännös niiden tilanteiden varalta, joissa kummallakaan puolisoilla ei ole kotipaikkaa Suomessa, mutta avioeroa tai avioliiton pätevyyttä koskeva asia voidaan kuitenkin tutkia Suomen tuomioistuimessa. Tällöin oikeuspaikkana olisi Helsingin raastuvanoikeus.

Suomen tuomioistuimen yleistoimivallasta avioeroa ja avioliiton pätevyyttä koskevista asioista ehdotetaan säädettäväksi eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetussa laissa, jota koskeva muutosesitys sisältyy tähän hallituksen esitykseen. Edellytykset avioeroa koskevan asian tutkimiselle Suomessa, kun kummankaan puolison kotipaikka ei ole täällä, säänneltäisiin sanotun lain 8 §:n 1 momentin 2 kohdassa. Samoin edellytykset voitaisiin lain 50 §:n mukaan Suomessa tutkia myös avioliiton pätevyyttä koskeva asia.

Yhteiselämän lopettamista koskeva vaatimus voitaisiin yleistoimivaltaa koskevien säännösehdo-
tusten mukaan tutkia Suomessa vain, jos puoliso-
iden yhteinen koti on täällä. Esillä olevaan 2
momenttiin ei tämän vuoksi sisälly erityissään-
nöstä yhteiselämän lopettamista koskevista asiois-
ta.

Pykälän 3 momentissa on säännökset puolisolle maksettavaa elatusapua koskevien asioiden oikeuspaikasta. Momentin säännöksillä olisi merkitystä silloin, kun elatusapua ei vaadita avioeroasian yhteydessä, vaan erillisessä oikeudenkäynnissä. Kanne puolison velvoittamisesta maksamaan toiselle puolisolle elatusapua olisi pantava vireille sen paikkakunnan tuomioistuimessa, missä jommallakummalla puolisollla on kotipaikka. Jos puoliset eivät asu samalla paikkakunnalla, elatusapua vaativa puoliso voisi näin ollen panna kanteen vireille myös oman kotipaikkansa tuomioistuimessa. Periaate olisi siten sama kuin 1 momentin mukaan. Säännös vastaa myös voimassa olevan oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 10 a §:n 1 momentin säännöstä, joka samalla ehdotetaan kumottavaksi.

Kanne, jossa vaaditaan tuomioistuimen päätöksellä tai sopimuksella vahvistetun elatusavun muuttamista tai joka koskee elatusavusta tehdyn sopimuksen pätevyyttä, olisi 3 momentin mukaan tutkittava oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitetussa tuomioistuimessa eli vastaajan niin sanotussa yleisessä oikeuspaikassa, joka yleensä on vastaajan kotipaikan tuomioistuin. Elatusavun muuttamista koskevien kanteiden osalta säännös vastaa voimassa olevan oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 10 a §:n 2 momenttia, joka samalla kumottaisiin. Koska on tarkoituksenmukaista, että sekä elatusapusopimuksen muuttamista että sen pätevyyttä koskevat asiat tutkitaan samassa tuomioistuimessa, on esillä olevaan säännökseen selvyuden vuoksi otettu nimenomainen maininta myös viimeksi mainittujen kanteiden oikeuspaikasta.

1.3. Laki eräistä kansainvälistuontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain muuttamisesta

8 §. Pykälän 1 momentissa on säännökset Suomen tuomioistuinten yleistuomivallasta avioeroa koskevissa asioissa. Erityissäännökset tapauksista, joissa virallinen syyttäjä voi ajaa kannetta puolisoitten tuomitsemisesta avioeroon, ovat pykälän 2 ja 3 momentissa.

Ehdotetuissa säännöksissä lähtökohdaksi on omaksuttu niin sanottu kotipaikkaperiaate, mikä merkitsee, että keskeisin peruste Suomen tuomioistuinten toimivallalle avioeroa koskevissa asioissa on se, että jommallakummalla asianosaisella on täällä kotipaikka. Voimassa olevan lain yleistuomivaltaa koskevissa säännöksissä kansalaisuus-

periaatteella on kotipaikkaperiaatteen ohella keskeinen sija. Voimassa olevan lain mukaan avioeroa koskeva asia voidaan aina tutkia Suomessa, jos molemmat puoliset ovat Suomen kansalaisia. Puolisoiden kotipaikalla on merkitystä toimivallan kannalta vain, jos jompikumpi tai molemmat puoliset ovat vieraan valtion kansalaisia. Ehdotettujen säännösten mukaan puolisoitten kansalaisuudella ei sen sijaan olisi sinänsä ratkaisevaa merkitystä toimivaltaperusteena.

Momentin 1 kohta sisältää pääsäännön, jonka mukaan avioeroa koskeva asia voidaan tutkia Suomessa, jos jommallakummalla puolisollla on täällä kotipaikka.

Kotipaikan käsite on tässä yhteydessä ymmärrettävä sen sisältöisenä, mikä merkitys sille on kansainvälisessä yksityisoikeudessa muotoutunut. Kotipaikan saamisen tai menettämisen edellytykset ovat täällä oikeuden alalla osin erilaiset kuin esimerkiksi väestökirjalaisissa (141/69) tai valtion sisäistä alueellista toimintaa koskevissa oikeuspaikkasäännöksissä tarkoitetun kotipaikan kriteerit.

Kummankin puolison kotipaikkaa on arvosteltava itsenäisesti. Henkilön kotipaikka ei ole riippuvainen aviopuolison kotipaikasta. Jotta avioeroasia voitaisiin tutkia Suomessa, riittäisi, että jommallakummalla puolisollla on täällä kotipaikka. Silloinkaan, kun avioeroa hakee toinen puolisoista yksin, ei olisi merkitystä sillä, kummalla puolisoista, hakijalla vai hänen puolisoillaan, on kotipaikkansa Suomessa.

Kotipaikka edellyttää tässä yhteydessä pysyväisluontoista oleskelua Suomessa eli sitä, että henkilön voidaan katsoa asuvan täällä vakinaisesti. Kotipaikan vaihdos voi tapahtua vain sillä edellytyksellä, että henkilö on toisaalta tosiasiallisesti asettunut asumaan muuhun maahan ja että hänellä toisaalta on tarkoitus pysyväisluontoisesti jäädä sinne.

Henkilön tarkoitus jäädä Suomeen pysyväisluontoisesti ei edellytä, että hän aikoo jäädä tänne asumaan loppuiäkseen. Määräaikainenkin oleskelu saattaa olla riittävä, jos kysymys on pitkäkestoisesta ajasta ja muista olosuhteista käy ilmi, että hän on asettunut maahan pysyväisluontoisesti. Huomioon otettavia tekijöitä ovat muun muassa pysyvän työpaikan saaminen tai esimerkiksi liikkeen perustaminen oman ammatin harjoittamista varten. Kansalaisuus ei sinänsä vaikuta kotipaikkaliittymän arvioimiseen. Suomen kansalaisuuden saaminen hakemuksen perusteella merkitsee kuitenkin säännönmukaisesti sitä, että

henkilöllä on täällä myös esillä olevassa säännöksessä tarkoitettu kotipaikka.

Jos henkilö on valtion tai yksityisen työnantajan lähettämänä ulkomailla senlaatuissa tehtävissä, että hänet voidaan sieltä määrävuosina määrätä toiseen maahan tai takaisin kotiin, hänen ei yleensä voida katsoa saaneen kotipaikkaa asemamaassaan. Jos hänet on sen sijaan lähetetty asemamaahan rajoittamattomaksi ajaksi taikka määräajaksi, jota kuitenkin on tarkoitus käytännössä jatkaa, hänen saatetaan katsoa saaneen kotipaikan asemamaassa. Lopullinen ratkaisu jää aina tehtäväksi yksittäistapauksittain.

Tosiasialliselle asumiselle Suomessa kotipaikan saamisen edellytyksenä ei voida asettaa yleistä aikarajaa. Joissakin tapauksissa saattaa lyhytkin oleskelu riittää kotipaikan saavuttamiseen, esimerkiksi kun suomalainen, jolla on välillä ollut kotipaikka ulkomailla, palaa takaisin Suomeen jäädäkseen tänne pysyvästi. Toisaalta vuosienkaan tosiasiallinen asuminen Suomessa ei välttämättä johda kotipaikan saamiseen, jos henkilö on tahtomattaan, sairauden tai muun sellaisen syyn vuoksi, joutunut jäämään tänne pitemmäksi aikaa kuin oli aikonut. Tässäkin suhteessa tuomioistuimelle jää tapauskohtaista harkinnan varaa.

Momentin 2 kohdassa on säännös niistä edellytyksistä, joiden vallitessa avioeroa koskeva asia voidaan tutkia Suomessa huolimatta siitä, että kummallakaan puolisoilla ei ole Suomessa 1 kohdassa tarkoitettua kotipaikkaa.

Suomen tuomioistuimen toimivalta edellyttäisi säännöksen mukaan ensinnäkin, että hakijalla on aikaisemmin ollut Suomessa kotipaikka tai että hänellä on ollut muu läheinen yhteys Suomeen. Ensimmäinen tilanne voi tyypillisesti tulla kysymykseen silloin, kun suomalainen nainen tai mies on mennyt avioliittoon ulkomaalaisen kanssa ja muuttanut puolisonsa kotimaahan tai muuhun vieraaseen maahan. Esimerkkinä viimeksi mainitusta voisi tulla kysymykseen muun muassa se, että hakija on Suomen kansalainen, joka ei ole asunut Suomessa siinä määrin pysyvästi, että hänellä olisi missään vaiheessa ollut täällä kotipaikkaa, mutta jolla kuitenkin on ollut Suomeen säännölliset yhteydet esimerkiksi siten, että hän vuosittain oleskelee täällä pitkäkhön ajan.

Toiseksi avioeroasian tutkiminen Suomessa edellyttäisi 2 kohdan mukaan, että hakija ei voi saattaa asiaa tutkittavaksi siinä vieraassa valtiossa, jossa jommallakummalla puolisoilla on kotipaikka, tai että se aiheuttaisi hakijalle kohtuuttomia vaikeuksia. Esteen asian tutkimiselle puolisoitten kotipaikkavaltiossa voi muodostaa esimerkiksi se,

että avioero ei ylipäänsä ole mahdollinen kyseisessä valtiossa tai että kotipaikkavaltion tuomioistuimilta puuttuu asiassa toimivalta. Syynä viimeksi mainittuun tilanteeseen voi olla muun muassa se, että toimivallan perustana olevan kotipaikkakäsitteen sisältö ja tulkinta saattavat eri maissa vaihdella. Siksi on mahdollista, että vaikka puolisoitten kotipaikka Suomessa noudatettavan tulkin mukaan on vieraassa valtiossa, kyseisen maan oikeusjärjestyksen mukaiset toimivallan edellytykset avioeroasian tutkimiseksi eivät täyty. Toisinaan kotipaikkavaltion tuomioistuinten puuttuvan toimivallan syynä saattaa olla myös se, että avioeroasian tutkiminen kyseisessä valtiossa edellyttää, että annettava ratkaisu tunnustetaan esimerkiksi miehen kansalaisuusvaltiossa. Jos tämä edellytys ei täyty, asian tutkiminen puolisoitten kotipaikkavaltiossa voi siten estyä.

Säännöksen mukaan avioeroasian tutkiminen 2 kohdan nojalla Suomessa voisi tulla kysymykseen myös, jos asian saattaminen tutkittavaksi puolisoitten kotipaikkavaltiossa aiheuttaisi hakijalle kohtuuttomia vaikeuksia. Tällaiset vaikeudet voivat olla luonteeltaan joko oikeudellisia tai tosiasiallisia. Muun muassa se, että kotipaikkavaltion avioeroa koskeva lainsäädäntö tai käytäntö ovat ilmeisessä ristiriidassa Suomen oikeusjärjestyksessä omaksuttujen perusperiaatteiden kanssa, voisi yhdessä 2 kohdassa asetettujen muiden edellytysten kanssa muodostaa perusteen asian tutkimiselle Suomessa. Jos avioeron saaminen kotipaikkavaltiossa esimerkiksi kestäisi kohtuuttoman pitkän ajan tai jos avioeron edellytysten tutkimiseksi vaadittaisiin näyttöä, jonka esittäminen aiheuttaisi puolisoille kohtuuttomia vaikeuksia, tai jos avioeroon kyseisen maan lainsäädännön mukaan kytkeytyisi sellaisia liitännäisseuraamuksia, joita Suomen oikeusjärjestyksen valossa ei voida pitää hyväksyttävänä, voisi asian tutkiminen Suomessa tulla kysymykseen.

Myös tosiasialliset vaikeudet, kuten avioero-oikeudenkäynnistä aiheutuvien kustannusten suuruus tai muut oikeudenkäyntiin kotipaikkavaltiossa liittyvät käytännön hankaluudet olisi otettava huomioon esillä olevaa säännöstä sovellettaessa.

Jos puolisoitten kotipaikat ovat eri valtioissa, asian tutkiminen Suomessa edellyttäisi 2 kohdan mukaan, että asiaa ei joko lainkaan tai ilman kohtuuttomia vaikeuksia voitaisi saattaa tutkittavaksi kummassakaan näistä valtioista.

Kolmantena edellytyksenä avioeroasian tutkimiselle Suomessa olisi 2 kohdan mukaan, että asian tutkimista Suomessa on olosuhteet huo-

mioon ottaen pidettävä aiheellisenä. Tämä säännös merkitsee, että harkittaessa asian tutkimista Suomessa olisi otettava huomioon muun muassa se, tullaanko avioeropäätös tunnustamaan puolisoiden kotipaikkavaltiossa. Jos näet on ilmeistä, että Suomessa annettavaa päätöstä ei tulla tunnustamaan siinä valtiossa, jossa puolisoilla tai jommallakummalla heistä on kotipaikka, saattaa asian tutkiminen Suomessa olla epätarkoituksenmukaista, koska päätös voi tällöin tosiasiallisesti jäädä vaille merkitystä.

Pykälän 2 momentissa on erityissäännös Suomen tuomioistuinten yleistoimivallasta tapauksissa, joissa avioliitolle on olemassa avioliittolaki ehdotuksen 27 §:ssä tarkoitettu purkava avioeste. Virallinen syyttäjä voisi tällaisissa tapauksissa ajaa Suomessa kannetta puolisoiden tuomitsemisesta avioeroon, jos vihkimisen on toimittanut Suomen vihkimisviranomaisen ja jommallakummalla puolisoilla on Suomessa kotipaikka.

Pykälän 3 momentin mukaan virallinen syyttäjä voisi kaksinnaimistapauksissa ajaa Suomessa kannetta avioliiton purkamiseksi silloinkin, kun vihkiminen on tapahtunut muualla kuin Suomessa, jos molemmilla puolisoista on kotipaikka Suomessa. Edellytyksenä olisi lisäksi, kuten avioliittolaki ehdotuksen 27 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan yleensäkin, että aikaisempi avioliitto ei ole vielä purkautunut.

Pykälän 4 momentti koskee Suomen tuomioistuinten yhteisöimivaltaa yhteiselämän lopettamista koskevista asioista. Vaatimus yhteiselämän lopettamisesta voitaisiin tutkia Suomessa sillä edellytyksellä, että puolisoilla on täällä yhteiseksi kodiksi tarkoitettu asunto. Tällöin ei siten tarvitsisi erikseen tutkia esimerkiksi sitä, voidaanko puolisoilla katsoa olevan Suomessa kansainvälisyksitysoikeudellisten periaatteiden mukainen kotipaikka.

9 §. Pykälän mukaan avioeroa ja yhteiselämän lopettamista koskevassa asiassa olisi sovellettava Suomen lakia. Silloin, kun Suomen tuomioistuimella 8 §:n mukaan olisi toimivalta avioeroa tai yhteiselämän lopettamista koskevan asian tutkimiseen, tuomioistuin ei siten joutuisi soveltamaan vieraan valtion lakia, vaan asia olisi aina ratkaistava Suomen lain mukaan. Periaate on sama kuin voimassa olevan lain mukaan.

50 §. Pykälän 1 momentin mukaan avioliiton pätevyyttä koskeva asia voitaisiin tutkia Suomessa samoin edellytyksin kuin avioeroa koskeva asia, jonka osalta toimivallasta säädetään 8 §:n 1 momentissa. Säännös korvaa nykyisen 1 momentin säännöksen Suomen tuomioistuinten toimi-

vallasta avioliiton peruutumista koskevissa asioissa.

Voimaantulo. Avioliiton purkamista tai asumuseroa koskevassa asiassa, joka on pantu vireille ennen nyt ehdotettujen säännösten voimaantuloa, olisi kysymystä Suomen tuomioistuinten toimivallasta ja sovellettavasta laista arvioitava aikaisemman lain mukaan.

Voimaantulosäännökseen on selvytyden vuoksi sisällytetty myös maininta siitä, että pohjoismaiden välisen, vuonna 1931 solmitun avioliittoa, lapseksiottamista ja holhousta koskevia kansainvälisyksitysoikeudellisia määräyksiä sisältävän sopimuksen määräykset Suomen tuomioistuinten yleistoimivallasta avioeroa koskevista asioista syrjäyttäisivät vastaisuudessaakin nyt ehdotetut säännökset.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Avioliiton solmimista ja purkamista koskevat uudistukset sekä perheasioiden sovittelun sääntely ehdotetulla tavalla edellyttävät eräitä muutoksia myös avioliittolain ja sen voimaantuloa annettun lain soveltamisesta annettuun asetukseen. Kuulutusmenettelyn korvaamisesta avioliiton esteiden tutkinnalla aiheutuisi vuorostaan eräitä muutoksia eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annettun lain soveltamisesta annettuun asetukseen.

Kun edellä mainitut muutokset ovat vain teknisiä, ei ole tarkoituksenmukaista ottaa niitä koskevia luonnoksia tämän esityksen liitteiksi. Tarvittavat asetusten muutokset valmistellaan lopullisesti vasta kun eduskunnan vastaus hallituksen esityksen johdosta on saatu.

3. Voimaantulo

Avioliittolain muutosten voimaan tullessa tuomioistuimissa vireillä oleviin asioihin sovellettaisiin pääsäännön mukaan aikaisempaa lakia. Näin ollen ei asianosaisten kannalta eikä myöskään tuomioistuimien työtä ajatellen olisi estettä saat-
taa lakia voimaan melko pian sen jälkeen, kun eduskunta on sen hyväksynyt.

Avioliittolain muutokset koskevat kuitenkin ennen muuta avioliiton solmimista tai purkamista suunnittelevia henkilöitä. Tästä syystä olisi lain muutoksien tiedottamiseen yleisölle varattava

riittävästi aikaa. Tarkoituksena on laatia esite, jossa selostettaisiin avioliittolakia.

Erityisesti perheasioiden sovittelun asianmukaiseen järjestämiseen olisi varattava riittävästi aikaa sekä kunnille että lääninhallituksille, jotka myöntäisivät lupia perheasioiden sovittelutoimintaan. Olisi tärkeää, että perheasioiden sovittelujärjestelmä olisi käytettävissä heti lain voimaan tullessa. Tämä edellyttäisi tulevien perheasioiden sovittelijoiden täydennyskoulutusta ja heille annettavien ohjeiden laatimista.

Myös väestökirjhallinnossa uudistuksesta aiheutuvat toimenpiteet edellyttävät riittävää valmistelu-aikaa ennen uudistuksen voimaantuloa.

Edellä esitetyn perusteella ehdotetaan, että uudet säännökset tulisivat voimaan noin vuoden kuluttua niiden hyväksymisestä kuitenkin aikaisintaan 1 päivänä tammikuuta 1988.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

avioliittolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 13 päivänä kesäkuuta 1929 annetun avioliittolain (234/29) III ja V osa niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen sekä 86 §:n 4 momentti, 97 § ja 99 §:n 4 momentti, sellaisina kuin ne ovat 23 päivänä syyskuuta 1948 annetussa laissa (681/48),

muutetaan I osa, sellaisena kuin se on siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen, 30 ja 31 §, jotka samalla siirretään I osaan, II osan 4 luvun otsikko sekä 38—40, 46—51 ja 85 §, 86 §:n 2 ja 3 momentti, 90, 93 ja 95 §, 99 §:n 1 momentti, 100 ja 102 §, 103 §:n 2 momentti, 103 a §, 104 §:n 1 momentti sekä 107 ja 107 a §,

sellaisina kuin niistä ovat 38 § 29 päivänä kesäkuuta 1951 annetussa laissa (390/51), 40 ja 85 §, 86 §:n 2 ja 3 momentti, 99 §:n 1 momentti sekä 103 a ja 107 a § 23 päivänä syyskuuta 1948 annetussa laissa (681/48) sekä 46, 51 ja 100 § sekä 103 §:n 2 momentti 5 päivänä syyskuuta 1975 annetussa laissa (705/75), sekä

lisätään lakiin siitä 9 päivänä elokuuta 1985 annetulla lailla (694/85) kumotun 32 §:n tilalle uusi 32 §, joka samalla siirretään I osaan, sekä 98 §:ään uusi 2 momentti seuraavasti:

I OSA

AVIOLIITON SOLMIMINEN JA PURKAMINEN

1 luku

Yleisiä säännöksiä

1 §

Nainen ja mies, jotka ovat sopineet menevänsä avioliittoon keskenään, ovat kihlautuneet.

Avioliitto solmitaan vihkimisellä.

Ennen vihkimistä on selvitettävä, ettei avioliitolle ole esteitä.

2 §

Puolisot ovat keskenään yhdenvertaiset. Heidän tulee avioliitossa osoittaa keskinäistä luottamusta sekä yhteisesti toimia perheen hyväksi.

Kummallakin puolisolla on oikeus itse päättää osallistumisestaan ansiotyöhön sekä yhteiskunnalliseen ja muuhun toimintaan perheen ulkopuolella.

3 §

Avioliitto purkautuu, kun toinen puoliso kuolee tai julistetaan kuolleeksi taikka kun puolisot tuomitaan avioeroon.

2 luku

Avioliiton esteet

4 §

Avioliittoon ei saa mennä alle kahdeksantoista-vuotias.

Oikeusministeriö voi kuitenkin antaa kahdeksaatoista vuotta nuoremmalle luvan mennä avioliittoon. Ennen asian ratkaisemista luvanhakijan huoltajalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jos hänen olinpaikkansa voidaan kohtuullisin toimenpitein selvittää.

5 §

Holhottavaksi julistettu ei saa mennä avioliittoon ilman holhoojansa suostumusta.

Tuomioistuin voi hakemuksesta antaa holhottavaksi julistetulle luvan mennä avioliittoon, jos holhooja ei ole antanut suostumustaan ja harkitaan, ettei suostumuksen antamatta jättämiseen ole pätevää syytä.

6 §

Kukaan ei saa mennä uuteen avioliittoon, jos hänen aikaisempi avioliittonsa on vielä voimassa.

7 §

Kukaan ei saa mennä avioliittoon isänsä, äitinsä, näiden vanhempien tai muun suoraan takenevassa polvessa olevan sukulaisensa kanssa eikä lapsensa, lapsenlapsensa tai muun suoraan etenevässä polvessa olevan sukulaisensa kanssa.

Sisarukset ja puolisisarukset eivät saa mennä keskenään avioliittoon.

8 §

Ottovanhempi ja ottolapsi eivät saa mennä keskenään avioliittoon. Oikeusministeriö voi kuitenkin erittäin painavista syistä antaa luvan avioliittoon.

9 §

Avioliittoon eivät saa mennä keskenään ne, joista toinen on toisen veljen tai sisaren jälkeläinen, ellei oikeusministeriö anna siihen lupaa.

3 luku

Avioliiton esteiden tutkinta

10 §

Väestörekisterin pitäjän tehtävänä on tutkia, että avioliitolle ei ole laissa säädettyä estettä (*avioliiton esteiden tutkinta*).

Avioliiton esteet tutkii se väestörekisterin pitäjä, jonka pitämässä rekisterissä kihlakumppanit ovat tai toinen heistä on. Jos molemmat kihlakumppanit ovat ulkomaalaisia eikä kumpikaan vakinaisesti asu Suomessa, avioliiton esteet tutkii se väestörekisterin pitäjä, jonka toimialueella kihlakumppanit oleskelevat tai toinen heistä oleskelee.

11 §

Kihlakumppanien on yhdessä pyydettävä avioliiton esteiden tutkintaa 10 §:n 2 momentissa tarkoitetulta väestörekisterin pitäjältä.

Jos avioliiton solmimiseen vaaditaan oikeusministeriön lupa, holhoojan suostumus tai tuomioistuimen lupa, on tämä samalla annettava avioliiton esteiden tutkijalle.

Jos kihlakumppani on enintään neljä kuukautta aikaisemmin saanut todistuksen avioliiton esteiden tutkinnasta, on myös tämä todistus alkuperäisenä annettava avioliiton esteiden tutkijalle.

12 §

Kihlakumppanien on kirjallisesti vakuutettava avioliiton esteiden tutkijalle, että avioliitolle ei ole 7—9 §:ssä tarkoitettua estettä.

Kihlakumppanin on lisäksi kirjallisesti ilmoitettava, onko hän aikaisemmin solminut avioliiton. Jos väestörekisteristä ei ilmene, että aikaisempi avioliitto on purkautunut, kihlakumppanin on avioliiton esteiden tutkijalle annettava siitä todistus tai muu erityinen selvitys.

13 §

Jos avioliiton esteiden tutkija toteaa, että avioliitolle ei ole laissa säädettyä estettä, hänen on annettava siitä todistus.

Todistusta ei saa antaa ennen kuin seitsemäntenä päivänä avioliiton esteiden tutkinnan pyytämisestä. Todistuksen saa kuitenkin antaa aikaisemmin, jos siihen on painavia syitä.

4 luku

Vihkiminen

14 §

Vihkiminen toimitetaan sukulaisten tai muiden todistajien läsnäollessa joko kirkollisena tai siviilivihkimisenä.

Kirkollinen vihkiminen toimitetaan evankelisluterilaisessa kirkossa tai ortodoksisessa kirkkokunnassa taikka muussa uskonnollisessa yhdys-

kunnassa, jolle opetusministeriö on antanut vihkimisoikeuden.

15 §

Vihkimisessä kihlakumppanien tulee samanlaisesti olla läsnä. Kun kumpikin kihlakumppani on vastannut myöntävästi vihkiäjän hänelle tekemään kysymykseen, tahtooko hän mennä kihlakumppaninsa kanssa avioliittoon, vihkiä toteaa heidät aviopuolisoiksi.

16 §

Sen lisäksi, mitä vihkimisestä säädetään 15 §:ssä, kirkollisen vihkimisen muut ehdot ja muodot määrää se uskonnollinen yhdyskunta, jossa vihkiminen toimitetaan.

Siviilivihkimisen toimittamisesta säädetään asetuksella.

17 §

Kirkollisen vihkimisen saa toimittaa:

- 1) evankelis-luterilaisessa kirkossa pappi;
- 2) ortodoksisessa kirkkokunnassa pappi; sekä
- 3) muussa uskonnollisessa yhdyskunnassa se, jolla yhdyskunnan järjestyksen nojalla on oikeus vihkiä avioliittoon.

Siviilivihkimisen on velvollinen toimittamaan:

- 1) kihlakunnantuomari ja käräjätuomari;
- 2) maistraatin puheenjohtaja tai maistraatin määräämä sen lainoppinut jäsen; sekä
- 3) henkikirjoittaja.

18 §

Vihkimistä ei saa toimittaa, jos vihkiä tietää seikan, joka estää avioliiton, tai jos vihkiä toteaa, että kihlakumppani ei häiriintyneen mielentilansa takia ilmeisesti kykene ymmärtämään avioliiton merkitystä.

Vihkiäjän on ennen vihkimisen toimittamista varmistauduttava siitä, että avioliiton esteiden tutkinta on toimitettu siten kuin 11—13 §:ssä säädetään. Jos 13 §:ssä tarkoitetun todistuksen antamisesta on kulunut enemmän kuin neljä kuukautta, sen perusteella ei saa toimittaa vihkimistä.

19 §

Vihkiminen on mitätön, jos se ei ole tapahtunut siten kuin 15 §:ssä säädetään tai jos vihkimisen on toimittanut joku, jolla ei ollut vihkimisoikeutta.

Tasavallan presidentti voi kuitenkin erittäin painavista syistä päättää, että vihkimistä, joka 1 momentin mukaan on mitätön, on pidettävä

pätevänä. Tätä koskevan hakemuksen voi tehdä kumpikin vihityistä taikka, jos jompikumpi on kuollut, hänen perillisensä.

5 luku

Perheasioiden sovittelu

20 §

Perheessä esiintyvät ristiriidat ja oikeudelliset asiat on pyrittävä ensi sijassa selvittämään asianosaisten välisissä neuvotteluissa ja ratkaisemaan sopimuksella.

Perheasioiden sovittelijat antavat pyynnöstä apua ja tukea silloin, kun perheessä esiintyy ristiriitoja.

21 §

Sovittelijan tulee pyrkiä saamaan aikaan luotamuksellinen ja avoin keskustelu perheenjäsenien välillä. Hänen tulee pyrkiä saamaan aikaan yhteisymmärrys siitä, miten perheessä esiintyvät ristiriidat voidaan ratkaista kaikkien asianosaisten kannalta parhaalla mahdollisella tavalla.

Sovittelijan tehtävänä on erityisesti kiinnittää huomiota perheeseen kuuluvien alaikäisten lasten aseman turvaamiseen.

Sovittelijan on avustettava asianosaisia sopimusten tekemisessä sekä muissa ristiriitojen ratkaisemiseksi tarpeellisissa toimenpiteissä.

22 §

Perheasioiden sovittelun yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluu sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön alaisena sosiaalihuutukselle.

Perheasioiden sovittelun järjestämisestä kunnassa huolehtii sosiaalilautakunta. Sovittelua voivat antaa lisäksi ne yhteisöt, yhtymät ja säätiöt sekä henkilöt, jotka ovat saaneet lääninhallituksen luvan tähän toimintaan.

23 §

Lupa perheasioiden sovittelutoimintaan voidaan myöntää hakemuksesta yhteisölle, yhtymälle tai säätiölle, jonka harkitaan antavan perheasioiden sovittelua ammattitaitoisesti. Lupa voidaan myöntää hakemuksesta myös henkilölle, joka on perehtynyt lastensuojelu- tai perheneuvontatyöhön taikka perheoikeuteen ja jolla on aikaisemman kokemuksen sekä henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella riittävät edellytykset toimia sovittelijana.

Lupa myönnetään määräajaksi, enintään vii-

deksi vuodeksi kerrallaan. Lupa voidaan peruuttaa, jos tähän katsotaan olevan syytä.

Myöntäessään luvan lääninhallitus voi samalla antaa tarkempia määräyksiä toimialueesta ja tehtävistä sekä velvollisuudesta antaa lääninhallitukselle toiminnan valvontaa varten tarpeellisia tietoja.

23 a §

Sovittelijan salassapitovelvollisuuteen sovelletaan mitä sosiaalihuoltolain (710/82) 57 §:n 1 momentissa ja 58 §:n 1 ja 3 momentissa säädetään. Sovittelijaan ei ole sovellettava mitä sosiaalihuoltolain 56 §:ssä säädetään tietojenantovelvollisuudesta ja oikeudesta saada tietoja.

6 luku

Yhteiselämän lopettaminen ja avioero

Yhteiselämän lopettaminen

24 §

Tuomioistuimien voi puolisoitten yhteisestä tai toisen puolison hakemuksesta:

1) päättää, että se puolisoista, joka on enemmän asunnon tarpeessa, saa jäädä asumaan yhteiseen kotiin;

2) velvoittaa toisen puolison muuttamaan yhteisestä kodista; ja

3) oikeuttaa puolison käyttämään sellaista toiselle puolisolalle kuuluvaa irtainta omaisuutta, joka kuuluu puolisoitten yhteisesti käytettäväksi tarkoitettuun asunto- tai eläintalouteen taikka on puolison työväline tai tarkoitettu puolison tai lasten henkilökohtaisiin käyttämiin varten; sopimus, jonka omistaja tekee toisen puolison käyttäväksi näin annettua omaisuudesta kolmannen henkilön kanssa, ei rajoita sanottua käyttöoikeutta.

Jos puolisoit ovat vuokranneet tai toinen heistä on vuokrannut yhteisenä kotina käytettävän huoneiston, tuomioistuimien voi määrätessään puolisoitten yhteiselämän lopetettavaksi oikeuttaa sen puolison, joka on enemmän asunnon tarpeessa, jatkamaan vuokrasuhdetta sekä vapauttaa toisen puolison vuokrasuhteesta. Toista puolisoa ei kuitenkaan saa vapauttaa vuokrasuhteesta, jos vuokranantaja saattaa todennäköiseksi, että hän joutuisi määräyksen johdosta kärsimään vahinkoa.

Tuomioistuimen antama päätös voidaan panna heti täytäntöön, vaikka se ei ole saanut lainvoimaa, jollei päätöksessä ole toisin määrätty.

Päätös on voimassa toistaiseksi. Puolison vaatimuksesta sitä voidaan muuttaa tai se voidaan

peruuttaa tuomioistuimen uudella päätöksellä, jos olosuhteet ovat päätöksen antamisen jälkeen muuttuneet. Päätös ja velvoitus, jota 1 momentissa tarkoitetaan, raukeavat, kun puolisoitten välillä on toimitettu omaisuuden ositus tai erottelu ja se on saanut lainvoiman. Päätös ja velvoitus raukeavat kuitenkin kahden vuoden kuluttua siitä, kun päätös on annettu, vaikka omaisuuden ositusta tai erottelua ei olisikaan toimitettu.

Avioero

25 §

Puolisoilla on oikeus saada avioero harkintajälkeen.

Puolisoilla on kuitenkin oikeus saada avioero ilman harkinta-aikaa, jos he ovat asuneet erillään keskeytyksellä viimeiset kaksi vuotta.

26 §

Harkinta-aika alkaa siitä, kun avioliiton purkamista koskeva puolisoitten yhteinen hakemus on jätetty tuomioistuimelle tai sen kansliaan tai kun puolison hakemus on annettu tiedoksi toiselle puolisolalle.

Kun harkinta-aikaa on kulunut vähintään kuusi kuukautta, puolisoit tuomitaan avioeroon, jos he yhdessä sitä vaativat tai toinen heistä sitä vaatii. Vaatimus on tehtävä ennen kuin vuosi on kulunut harkinta-ajan alkamisesta.

27 §

Puolisoit on tuomittava avioeroon ilman harkinta-aikaa:

1) jos puolisoit ovat toisilleen sukua suoraan takenevassa ja etenevässä polvessa tai sisarusia taikka puolisisarusia; tai

2) jos avioliitto on solmittu jommankumman puolison aikaisemman avioliiton ollessa voimassa, eikä aikaisempi avioliitto vielä ole purkautunut.

Virallisen syyttäjän on ajettava kannetta puolisoitten tuomitsemisesta avioeroon 1 momentin nojalla.

Jos avioliitto on solmittu aikaisemman avioliiton ollessa voimassa, kumpaisellakin aikaisemman avioliiton puolisoilla on oikeus saada avioero ilman harkinta-aikaa.

Oikeudenkäynti

28 §

Avioeroa tai yhteiselämän lopettamista koskeva asia pannaan vireille hakemuksella, jonka voivat tehdä puoliset yhdessä tai jonka voi tehdä toinen puoliso yksin.

Jos hakemuksen on tehnyt puoliso yksin, tuomioistuimen on varattava toiselle puolisolalle tilaisuus tulla kuulluksi. Tuomioistuimen on annettava kutsu ja hakemus toiselle puolisolalle tiedoksi siten kuin haasteen tiedoksiantamisesta säädetään.

29 §

Jos asiaa ei voida ratkaista heti sen vuoksi, että puoliset voidaan tuomita avioeroon vasta harkinta-ajan kuluttua, tuomioistuimen on lykättävä asian käsittely avioeron osalta. Samalla tuomioistuimen on ilmoitettava, miten asia on harkinta-ajan kuluttua saatettava jatkokäsittelyyn. Lisäksi on ilmoitettava, että 20 §:ssä tarkoitettu perheasioiden sovittelu on puolisoitten ja heidän perheensä käytettävissä.

30 §

Avioeroa koskeva asia otetaan harkinta-ajan kuluttua tuomioistuimessa jatkokäsittelyyn puolisoitten tai toisen puolison hakemuksesta siten kuin 28 §:ssä säädetään.

31 §

Avioeroa tai yhteiselämän lopettamista koskevan asian yhteydessä voidaan esittää vaatimus elatusavun vahvistamisesta ja lapsen huollosta tai tapaamisoikeudesta sekä muu sellainen vaatimus, joka liittyy avioeroa tai yhteiselämän lopettamista koskevaan asiaan.

Avioeroa tai yhteiselämän lopettamista koskevassa asiassa voi tuomioistuin antaa väliaikaisen määräyksen 1 momentissa tarkoitettua vaatimuksesta sekä yhteiselämän lopettamisesta.

Tuomioistuimen antamaan väliaikaiseen määräykseen ei saa hakea muutosta.

Väliaikainen määräys on voimassa, kunnes tuomioistuin antaa asiasta päätöksen, jollei määräystä tätä ennen peruuteta tai muuteta.

32 §

Avioeroa tai yhteiselämän lopettamista koskevassa asiassa tuomioistuimen on omasta aloitteestaan otettava käsiteltäväksi kysymys siitä, miten puolisoitten lasten huolto ja tapaamisoikeus olisi lapsen etua silmällä pitäen järjestettävä.

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta käsitellessään tuomioistuimen on erityisesti kiinnitettävä asianosaisten huomiota siihen, että huollon ja tapaamisoikeuden tarkoituksena on turvata lapsen myönteiset ja läheiset suhteet kumpaankin vanhempaan.

Lapsen vanhemman tai sosiaalilautakunnan vaatimuksesta tuomioistuimen tulee antaa päätös huollosta ja tapaamisoikeudesta siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (361/83) säädetään.

II OSA

PUOLISOIDEN OIKEUSSUHTEET

2 luku

Puolisoitten omaisuus

38 §

Puoliso ei saa ilman toisen puolison kirjallista suostumusta luovuttaa tai antaa vuokralle taikka luovuttaa oikeutta käyttää tai hallita kiinteää omaisuutta, joka on yksinomaan tai pääasiallisesti tarkoitettu käytettäväksi puolisoitten yhteisenä kotina.

Oikeustoimi, jonka puoliso on tehnyt vastoin 1 momentin säännöstä, on julistettava pätemättömäksi, jos toinen puoliso nostaa tästä kanteen kolmen kuukauden kuluessa saatuaan tiedon oikeustoimesta. Kiinteän omaisuuden luovutus tulee kuitenkin päteväksi, jos kannetta ei ole nostettu ennen kuin vuosi on kulunut siitä, kun kiinteistöön on luovutuksen jälkeen ensi kerran myönnetty lainhuuto.

39 §

Puoliso ei saa ilman toisen puolison suostumusta luovuttaa tai siirtää toiselle:

1) toisen maalla olevaa rakennusta ja hallinto-oikeutta maahan, jos rakennus maa-alueineen on yksinomaan tai pääasiallisesti tarkoitettu käytettäväksi puolisoitten yhteisenä kotina;

2) osakeyhtiön osakkeita, vuokraoikeutta tai muita oikeuksia, jotka oikeuttavat hallitsemaan huoneistoa, joka on yksinomaan tai pääasiallisesti tarkoitettu käytettäväksi puolisoitten yhteisenä kotina;

3) irtainta omaisuutta, joka kuuluu puolisoitten yhteisesti käytettävään asuntoirtoimistoon;

4) toisen puolison käytettävänä olevia tarpeellisia työvälineitä; eikä

5) irtainta omaisuutta, joka on tarkoitettu toi-

sen puolison tai lasten henkilökohtaista käyttöä varten.

Toisen puolison suostumus ei kuitenkaan ole 1 momentin 3—5 kohdassa tarkoitetun omaisuuden osalta tarpeen, jos suostumuksen hankkiminen poissaolon tai muun tähän verrattavan esteen vuoksi aiheuttaisi kohtuutonta haittaa ja viivytystä.

Oikeustoimi, joka on tehty vastoin 1 ja 2 momentin säännöksiä, on julistettava pätemättömäksi ja luovutuksensaaja velvoitettava luovuttamaan omaisuus hallinnastaan, jos toinen puoliso nostaa tästä kanteen kolmen kuukauden kuluessa saatuaan tiedon oikeustoimesta. Oikeustointa on kuitenkin pidettävä pätevänä, jos luovutuksensaaja on saanut asunnon tai muun irtaimen omaisuuden hallintaansa ja hänellä hallinnan saadessaan oli ollut perusteltua aihetta olettaa, että:

1) toinen puoliso oli antanut suostumuksensa oikeustoimeen taikka sen hyväksynyt;

2) puolisollla oli oikeus 2 momentin nojalla määrätä omaisuudesta ilman toisen puolison suostumusta; tai

3) kysymyksessä ei ollut 1 momentissa tarkoitettu omaisuus.

Mitä edellä on säädetty luovutuksesta on sovellettava myös sopimukseen 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetun yhteisen kodin sekä 3—5 kohdassa tarkoitetun omaisuuden käyttöoikeuden tai hallinnan luovuttamisesta kolmannelle. Puolison oikeudesta irtisanoa huoneenvuokrasopimus säädetään huoneenvuokralain (82/61) 35 §:ssä.

40 §

Tuomioistuim voi hakemuksesta antaa luvan 38 ja 39 §:ssä tarkoitettuun luovutukseen tai muuhun oikeustoimeen, jos toinen puoliso on kieltäytynyt antamasta suostumustaan taikka jos suostumusta ei ole muusta syystä saatu hankittuksi.

4 luku

Elatus

46 §

Kummankin puolison tulee kykynsä mukaan ottaa osaa perheen yhteiseen talouteen ja puolisoitten elatukseen. Puolisoitten elatus käsittää puolisoitten yhteisten sekä kummankin henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisen.

Puolisolle suoritettavan elatusavun määrä ja sen suorittamistapa voidaan vahvistaa sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä.

Lapsen oikeudesta saada elatusta vanhemmiltaan säädetään lapsen elatuksesta annetussa laissa (704/75).

47 §

Jos puoliso laiminlyö elatusvelvollisuutensa tai jos puoliset asuvat erillään, tuomioistuim voi velvoittaa puolison maksamaan elatusapua toiselle puolisolle 46 §:ssä säädettyjen perusteiden mukaisesti.

48 §

Kun tuomitaan avioeroon ja puolison katsotaan tarvitsevan elatusapua, tuomioistuim voi velvoittaa toisen puolison suorittamaan elatusapua sen mukaan kuin hänen kykynsä ja muihin seikkoihin nähden harkitaan kohtuulliseksi.

Elatusapu voidaan vahvistaa suoritettavaksi joko toistaiseksi tai siten, että elatusavun suorittaminen lakkaa päätöksessä asetetun määräajan kuluttua. Elatusapu voidaan kuitenkin vahvistaa suoritettavaksi kertakaikkisena, jos elatusvelvollisen varallisuusolot ja muut seikat antavat siihen aihetta.

Määräajoin maksettavaksi vahvistetun elatusavun suorittamisvelvollisuus raukeaa, jos elatusapuun oikeutettu menee uuteen avioliittoon.

49 §

Elatusapua voidaan 47 ja 48 §:n nojalla määrätä suoritettavaksi taannehtivasti enintään kanteen vireille panoa edeltäneeltä vuodelta.

Tuomioistuimen päätös elatusavun suorittamisesta voidaan panna heti täytäntöön, vaikka se ei ole saanut lainvoimaa, jollei päätöksessä ole toisin määrätty.

50 §

Puoliset voivat tehdä keskenään sopimuksen 47 tai 48 §:n nojalla toiselle puolisolle suoritettavasta elatusavusta. Sopimus on tehtävä kirjallisesti sekä esitettävä sen kunnan sosiaalilautakunnan vahvistettavaksi, jossa puolisoilla tai toisella heistä on kotipaikka.

Ennen sopimuksen vahvistamista sosiaalilautakunnan on harkittava, voidaanko sopimusta pitää kohtuullisena ottaen huomioon puolison elatusten tarve, toisen puolison maksukyky sekä muut asiaan vaikuttavat seikat.

Sopimus, jonka sosiaalilautakunta on vahvista-

nut, voidaan panna täytäntöön niin kuin tuomioistuimen antama lainvoimainen päätös.

51 §

Tuomioistuimen antamaa päätöstä tai puolisojen tekemää sopimusta elatusavun suorittamisesta voidaan muuttaa, jos sitä on muuttuneiden olosuhteiden vuoksi pidettävä aiheellisena. Päätöstä tai sopimusta, jossa elatusapu on vahvistettu suoritettavaksi kertakaikkisena, ei voida kuitenkaan muuttaa sen jälkeen, kun elatusapu on maksettu.

Elatusapua muutettaessa voidaan ottaa huomioon myös kanteen vireille panoa edeltäneiden kuuden kuukauden aikana vallinneet olosuhteet.

Puolisoiden elatusavusta tekemää sopimusta voidaan muuttaa, jos sopimusta on pidettävä kohtuuttomana.

Jos puolison elatuksesta annettua päätöstä tai sopimusta muutetaan taikka päätös kumotaan tai sopimus julistetaan mitättömäksi, tuomioistuimen on harkittava, onko puoliso kokonaan tai osaksi saava takaisin, mitä hän on suorittanut.

IV OSA

OMAISUUDEN OSITUS

1 luku

Yleisiä määräyksiä

85 §

Omaisuuuden ositus voidaan toimittaa avioliiton aikana taikka avioliiton purkautumisen jälkeen.

Ositus on toimitettava, jos puoliso sitä vaatii tai kuolleen puolison perilliset sitä vaativat.

Jos kumpaisellakaan puolisollla ei ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen, on omaisuuden osituksen sijasta toimitettava ainoastaan puolisojen omaisuuden erottelu.

Jos puolisoilla on yhteistä omaisuutta, on omaisuus vaadittaessa jaettava omaisuuden osituksessa taikka erottelussa.

86 §

Eloonjäänyt puoliso olkoon oikeutettu sanottuna aikana yksin vallitsemaan omaisuuttaan. Kuitenkin on, jos eloonjäänyt puoliso tahtoo tehdä sellaisen luovutus- tai muun toimen, johon toisen puolison suostumus 38 tai 39 §:n mukaan olisi tarpeen, hankittava siihen oikeuden lupa tai, jos perilliset ovat täysivaltaisia, vaihtoehtoi-

sesti näiden kirjallinen, 66 §:n mukaisesti annettu suostumus. Eloonjäänyt puoliso tehköön osituksessa tilin omaisuuden vallinnasta kuolemantapauksen jälkeiseltä ajalta sekä sen tuotosta.

Milloin avioliitto on tuomiolla purettu, olkoon, kunnes ositus on toimitettu, puolisollla avioliiton purkautuessa ollut omaisuus edelleen hänen vallittavanaan, niinkuin avioliitto vielä jatkuisi. Mitä osituksessa tehtävästä tilistä on 2 momentissa sanottu, sovellettakoon vastaavasti.

90 §

Omaisuuuden ositusta toimitettaessa on omaisuutena, johon toisella puolisollla ei ole avio-oikeutta, pidettävä:

1) omaisuutta, jonka puoliso on ansainnut taikka saanut perintönä, lahjana tai testamentin nojalla avioliiton purkaututtua toisen puolison kuoleman johdosta; ja

2) omaisuutta, jonka puoliso on ansainnut taikka saanut perintönä, lahjana tai testamentin nojalla sen jälkeen kun pesänjakajan määräämistä taikka avioeroa koskeva asia on tullut vireille; omaisuutta on kuitenkin pidettävä omaisuutena, johon toisella puolisollla on avio-oikeus, jos pesänjakajan määräämistä koskeva asia on rauennut tai avioeroa koskeva asia on rauennut muusta syystä kuin sen johdosta, että puoliso on kuollut asian vireillä ollessa.

93 §

Jos puolison omaisuuden säästöä 99 §:n mukaan määrättäessä sen arvosta on vähennetty saman pykälän 2 tai 3 momentissa mainittua velkaa, on toiselle puolisolalle tai kuolleen puolison perillisille annettava vastiketta sellaisen omaisuuden säästöstä, johon jommallakummalla puolisollla on avio-oikeus.

95 §

Vastiketta on myöskin annettava, niinkuin 94 §:ssä sanotaan, jos puoliso on käyttänyt omaisuutta, johon toisella puolisollla on avio-oikeus, sellaisen omaisuuden hankkimiseen tai parantamiseen, johon ei ole avio-oikeutta, tai sellaisen velan maksamiseen, josta puhutaan 99 §:n 2 ja 3 momentissa.

2 luku

Osituksen toimittaminen

98 §

Avioeron varalta tai muutoin tehty sopimus osituksen toimittamisesta vastaisuudessa ja sopimus, jossa puoliso on luopunut oikeudestaan vaatia ositusta, ei ole pätevä, ellei sopimusta ole tämän lain mukaan pidettävä pätevästi tehtynä avioehtosopimuksena.

99 §

Kun puolisoloiden omaisuus on eroteltu ja se vastike, mikä puolisolalle 92 §:n nojalla ehkä on tuleva, on otettu lukuun, määrätään sen omaisuuden säästö, johon puolisoilla on avio-oikeus, erikseen kumpaisenkin puolison omaisuuden osalta siten, että omaisuuden arvosta vähennetään ne puolison yksityiset velat, jotka ovat syntyneet ennen 90 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitettua ajankohtaa sekä veloista, joista puoliset ovat vastuussa kumpikin omasta ja toistensa puolesta, niin paljon kuin hänen osalleen tulee.

100 §

Sitten kun on menetelty niin kuin 99 §:ssä sanotaan, ja 91 §:ssä sallittu erottaminen puolison vaatimuksesta on tapahtunut, annetaan kumpaisellekin puolelle, tälle 93, 94 tai 95 §:n nojalla ehkä tulevan vastikkeen lisäksi, puolet siitä, mitä on jäljellä sellaisen omaisuuden arvosta, johon jommallakummalla puolisolalla on avio-oikeus, mikäli muuta ei johdu siitä, mitä 59 §:ssä tai 103 §:n 2 momentissa on säädetty tai toinen puoli ole saava lisää 101 tai 102 §:n nojalla.

102 §

Eräantynyt elatusapu, joka puolison on suoritettava toiselle puolisolalle, on suoritettava osituksessa sikäli kuin elatusvelvolliselle puolisolalle osituksessa tulee tai hänellä muutoin on omaisuutta, joka ei mene velan katteeksi.

103 §

Kun puolison tai kuolleen puolison omaisuus on luovutettu konkurssiin, toinen puoliso tai tämän perilliset eivät kuitenkaan ole velvolliset luovuttamaan omaisuuttaan osituksessa. Osituksessa, joka toimitetaan ensiksi kuolleen puolison kuoleman jälkeen, ei eloonjäänyt puoliso ole

velvollinen luovuttamaan omaisuuttaan ensiksi kuolleen puolison perillisille.

103 a §

Ositusta voidaan sovittelalla, jos ositus muutoin johtaisi kohtuuttomaan lopputulokseen taikka siihen, että toinen puoliso saisi perusteettomasti taloudellista etua. Osituksen sovittelua harkittaessa on otettava erityisesti huomioon avioliiton kesto aika, puolisoloiden toiminta yhteisen talouden hyväksi ja omaisuuden kartuttamiseksi ja säilyttämiseksi sekä muut näihin verrattavat puolisoloiden taloutta koskevat seikat.

Ositusta soviteltaessa voidaan määrätä:

1) että puoliso ei saa avio-oikeuden nojalla toisen puolison omaisuutta taikka että sanottua oikeutta rajoitetaan;

2) että tietty omaisuus, jonka puoliso on ansainnut tai saanut puolisoloiden asuessa erillään tai joka puolisolalla on ollut avioliittoon mentäessä taikka jonka puoliso on saanut avioliiton aikana perintönä, lahjana tai testamentin nojalla, on omaisuuden osituksessa kokonaan tai osaksi oleva omaisuutta, johon toisella puolisolalla ei ole avio-oikeutta;

3) että omaisuus, johon toisella puolisolalla ei avioehtosopimuksen taikka lahjakirjan tai testamentin nojalla ole avio-oikeutta, on omaisuuden osituksessa kokonaan tai osaksi oleva omaisuutta, johon toisella puolisolalla on avio-oikeus.

Kun ositus toimitetaan toisen puolison kuoltua ja ositettavan omaisuuden arvo on vähäinen, saakoon eloonjäänyt puoliso ottaa omaisuudesta, jota ei ole avio-oikeuden alaisuudesta erotettu, tarpeellista asuntoirtaimistoa sekä työvälineitä ja muuta elinkeinonsa jatkamiseksi tarvitsemaansa irtainta tavaraa, vaikka toisen puolison perilliset eivät sen johdosta voisikaan saada osalleen sitä omaisuutta, joka muutoin olisi osituksen mukaan heille jätettävä tai luovutettava.

3 luku

Erinäisiä säännöksiä

104 §

Jos puoliso on luopunut oikeudestaan osituksessa ja luovuttanut omaisuuttaan enemmän kuin mitä hän olisi ollut velvollinen luovuttamaan, eikä sittemmin kykene maksamaan ennen ositusta syntynyttä velkaansa, vastatkoön kuolleen puolison perilliset, kukin omasta ja toistensa puoles-

ta, tai toinen puoliso siitä, mikä puuttuu, liiaksi saamansa omaisuuden arvolla. Jos puoliso on konkurssitilassa, älköön vaadittako selvitystä siitä, mitä häneltä puuttuu.

— — — — —

107 §

Jos kummallakaan puolisollla ei ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen, on omaisuuden erottelussa soveltuville osin noudatettava, mitä 89, 98, 101, 102, 103 a, 104, 105 ja 106 §:ssä säädetään.

107 a §

Kun ositus on toimitettu, ei kummallakaan puolisollla ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen, ellei osituksen jälkeen avioehtosopimuksella toisin määrätä.

1. *Voimaantulo.* Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

2. *Kumottavat säännökset.* Tällä lailla kumotaan avioliittolain voimaantuloa 13 päivänä kesäkuuta 1929 annetun lain (235/29) 10, 11 ja 15 §, rikoslain 19 luvun 6 § sekä kuolleeksi julistamisesta 23 päivänä huhtikuuta 1901 annetun lain 15 §, sellaisena kuin se on 23 päivänä toukokuuta 1975 annetussa laissa (351/75).

3. *Annetut luvat.* Ennen tämän lain voimaantuloa tasavallan presidentin alle kahdeksantoistavuotiaalle antama lupa mennä avioliittoon samoin kuin tuomioistuimen antama lupa vajaanlaisen avioliittoon sekä ottovanhemman ja ottoplapsen keskinäiseen avioliittoon ovat voimassa myös tämän lain tultua voimaan.

4. *Vireillä olevat luvat.* Tämän lain voimaan tullessa vireillä olevat, tasavallan presidentille osoitetut hakemukset luvan myöntämisestä avioliittoon menemiseen alle kahdeksantoistavuotiaalle ratkaisee tasavallan presidentti. Tuomioistuimessa vireillä olevat hakemukset luvan myöntämisestä seitsemäntoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen naisen avioliittoon tai ottovanhemman ja ottoplapsen keskinäiseen avioliittoon tuomioistuin käsittelee ja ratkaisee tämän lain säännösten estämättä.

5. *Kuulutustodistukset.* Kuulutusviranomaisen ennen tämän lain voimaantuloa antamaan kuulutustodistukseen on sovellettava, mitä tämän lain 13 §:ssä tarkoitettua todistuksesta säädetään.

6. *Annetut kuulutukset.* Kuulutusviranomaisen ennen tämän lain voimaantuloa antamaan kuulutukseen on sovellettava, mitä säädetään

tämän lain 13 §:n mukaan loppuun saatetusta avioliiton esteiden tutkinnasta, jossa on todettu, että avioliitolle ei ole laissa säädettyä estettä.

7. *Kuulutuspöytäkirjat.* Jos kihlakumppanit ovat ennen tämän lain voimaantuloa pyytäneet kuulutusviranomaiselta kuulutusta eikä sitä ole lain voimaan tullessa vielä annettu, kuulutusviranomaisen käsittelee asian soveltaen mitä tässä laissa säädetään avioliiton esteiden tutkinnasta.

8. *Tuomioistuimessa vireillä olevat asiat.* Jos tuomioistuimessa on tämän lain voimaan tullessa vireillä kihlauksen purkamiseen perustuvaa vaatimusta koskeva asia, avioliiton pätevyyttä tai purkamista, asumuseroa taikka puolisollla suoritettavan elatusavun vahvistamista tai muuttamista koskeva asia, on sovellettava aikaisempaa lakia. Puolisoilla, jotka on tämän lain voimaan tultua tuomittu asumuseroon, on oikeus saada avioero tämän lain 26 §:n 2 momentin mukaisesti sen jälkeen, kun asumuserotuomion lainvoimaiseksi tulosta on kulunut vähintään kuusi kuukautta. Tämän lain voimaan tultua annettuun asumuserotuomioon ei ole sovellettava, mitä tämän lain voimaantullessa voimassa olleessa avioliittolain 69 a §:n 4 momentissa säädetään asumuserotuomion raukeamisesta.

9. *Asumuseroon perustuva avioero.* Jos puoliset, jotka ennen tämän lain voimaantuloa on tuomittu asumuseroon, ovat asumuseron saatuaan asuneet erillään yhden vuoden palaamatta sen jälkeenkään yhteiselämään, on puolisoilla oikeus saada avioero ilman harkinta-aikaa siten kuin tässä laissa säädetään.

10. *Vahingonkorvaus ja puolison julistaminen menettäneeksi oikeuden saada avio-oikeuden nojalla toisen puolison omaisuutta.* Jos avioliiton purkamista koskevassa asiassa on ennen tämän lain voimaantuloa esitetty korvausvaatimus tämän lain voimaantullessa voimassa olleen avioliittolain 69 §:n tai 78 §:n 1 momentin nojalla tai avioeroa taikka asumuseroa koskevassa asiassa vaatimus puolison julistamisesta menettäneeksi oikeuden saada avio-oikeuden nojalla toisen puolison omaisuutta sanotun 78 §:n 3 momentin nojalla, on vaatimukseen sovellettava aikaisempaa lakia.

11. *Avio-oikeuden lakkaaminen avioliiton purkautumisen tai asumuseron jälkeen.* Jos avioliitto on purkautunut ennen tämän lain voimaantuloa tai puoliset on ennen tämän lain voimaantuloa tuomittu asumuseroon, on ositusta toimitettaessa tämän lain 90 §:n ja 99 §:n 1 momentin sijasta sovellettava aikaisempaa lakia.

12. *Avioeron varalta tehty sopimus.* Sopimukseen, jonka puoliset ennen tämän lain voimaan-

tuloa ovat tehneet omaisuuden osituksesta avioliiton purkamisen varalta, on sovellettava aikaisempaa lakia.

13. *Osituksen toimittamista koskevat säännökset.* Jos avioliitto on ennen tämän lain voimaantuloa purkautunut puolison kuoleman johdosta tai purettu tuomioistuimen päätöksellä, on osituksen toimittamiseen sovellettava, mitä tämän lain voimaantullessa voimassa olleessa avioliittolain IV osassa on säädetty. Osituksen toimittamiseen on samoin sovellettava aikaisempaa lakia,

jos ositus toimitetaan ennen tämän lain voimaantuloa annetun asumuserotuomion nojalla.

14. *Viittaukset aikaisempaan lakiin muussa lainsäädännössä.* Milloin laissa tai asetuksessa on viitattu lainkohtaan, jonka tilalle on tullut tämän lain säännös, on soveltuvin osin noudatettava tämän lain vastaavaa säännöstä.

15. *Valtuutus lain täytäntöönpanotoimiin.* Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

2.

Laki

oikeudenkäymiskaaren 10 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 10 a §, sellaisena kuin se on muutettuna 22 päivänä huhtikuuta 1949 ja 5 päivänä syyskuuta 1975 annetuilla laeilla (307/49 ja 705/75), sekä

muutetaan 10 §, sellaisena kuin se on 12 päivänä kesäkuuta 1968 annetussa laissa (342/68), näin kuuluvaksi:

10 §

Avioeroa, yhteiselämän lopettamista tai avioliiton pätevyyttä koskeva asia tutkitaan sen paikkakunnan tuomioistuimessa, missä jommallakummalla puolisollla on kotipaikka.

Jos kumpaisellakaan puolisollla ei ole kotipaikka Suomessa, tutkitaan avioeroa ja avioliiton pätevyyttä koskeva asia Helsingin raastuvanoikeudessa.

Kanne puolison velvoittamisesta maksamaan toiselle puolisolle elatusapua on pantava vireille

sen paikkakunnan tuomioistuimessa, missä jommallakummalla puolisollla on kotipaikka. Kanne, joka koskee tuomioistuimen päätöksellä tai sopimuksella vahvistetun elatusavun muuttamista tai elatusavusta tehdyn sopimuksen pätevyyttä, on pantava vireille 1 §:n 1 momentissa mainitussa tuomioistuimessa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

3.

Laki

eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista 5 päivänä joulukuuta 1929 annetun lain (379/29) 10, 46 ja 48 §, näistä 10 § sellaisena kuin se on 28 päivänä huhtikuuta 1967 annetussa laissa (190/67), sekä

muutetaan 8 ja 9 § sekä 50 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat mainitussa 28 päivänä huhtikuuta 1967 annetussa laissa, näin kuuluviksi:

8 §

Avioeroa koskeva asia voidaan tutkia Suomessa, jos:

1) jommallakummalla puolisollla on kotipaikka Suomessa; tai

2) hakijalla on ollut Suomessa kotipaikka tai muu läheinen yhteys Suomeen eikä hän voi saattaa avioeroa koskevaa asiaa tutkittavaksi siinä vieraassa valtiossa, jossa jommallakummalla puolisollla on kotipaikka, tai tämä aiheuttaisi hakijal-

le kohtuuttomia vaikeuksia, ja asian tutkimista Suomessa on olosuhteisiin katsoen pidettävä aiheellisenä.

Virallinen syyttäjä voi Suomessa ajaa kannetta puolisoiden tuomitsemisesta avioeroon avioliittolain 27 §:n 2 momentin nojalla, jos:

- 1) avioliittoon vihkimisen on toimittanut Suomen vihkimisviranomainen; ja
- 2) jommallakummalla puolisoilla on Suomessa kotipaikka.

Virallinen syyttäjä voi lisäksi Suomessa ajaa kannetta puolisoiden tuomitsemista avioeroon, jos avioliitto on solmittu jommankumman puolison aikaisemman avioliiton ollessa voimassa, eikä aikaisempi avioliitto ole vielä purkautunut ja molemmilla puolisoilla on Suomessa kotipaikka.

Vaatus yhteiselämän lopettamisesta voidaan tutkia Suomessa, jos puolisoilla on täällä yhteiseksi kodiksi tarkoitettu asunto.

9 §

Avioeroa ja yhteiselämän lopettamista koskevassa asiassa on sovellettava Suomen lakia.

50 §

Avioliiton pätevyyttä koskeva asia voidaan tutkia Suomessa, jos avioeroa koskeva asia voitaisiin 8 §:n 1 momentin mukaan tutkia Suomessa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 19 _____.

Avioliiton purkamista tai asumuseroa koskevassa asiassa, joka on pantu vireille ennen tämän lain voimaantuloa, on sovellettava aikaisempaa lakia.

Tämän lain säännösten estämättä on Suomen tuomioistuimen yleistoimivallasta avioliiton purkamista koskevassa asiassa voimassa, mitä Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken Tukholmassa 6 päivänä helmikuuta 1931 tehdyssä avioliittoa, lapseksiottamista ja holhous- ta koskevia kansainvälis-yksityisoikeudellisia määräyksiä sisältävässä sopimuksessa (SopS 20/31) on määrätty.

Helsingissä 16 päivänä toukokuuta 1986

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Oikeusministeri *Christoffer Taxell*

1.

Laki

avioliittolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 13 päivänä kesäkuuta 1929 annetun avioliittolain (234/29) III ja V osa niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen sekä 86 §:n 4 momentti, 97 § ja 99 §:n 4 momentti, sellaisina kuin ne ovat 23 päivänä syyskuuta 1948 annetussa laissa (681/48),

muutetaan I osa, sellaisena kuin se on siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen, 30 ja 31 §, jotka samalla siirretään I osaan, II osan 4 luvun otsikko sekä 38—40, 46—51 ja 85 §, 86 §:n 2 ja 3 momentti, 90, 93 ja 95 §, 99 §:n 1 momentti, 100 ja 102 §, 103 §:n 2 momentti, 103 a §, 104 §:n 1 momentti sekä 107 ja 107 a §,

sellaisina kuin niistä ovat 38 § 29 päivänä kesäkuuta 1951 annetussa laissa (390/51), 40 ja 85 §, 86 §:n 2 ja 3 momentti, 99 §:n 1 momentti sekä 103 a ja 107 a § 23 päivänä syyskuuta 1948 annetussa laissa (681/48) sekä 46, 51 ja 100 § sekä 103 §:n 2 momentti 5 päivänä syyskuuta 1975 annetussa laissa (705/75), sekä

lisätään lakiin siitä 9 päivänä elokuuta 1985 annetulla lailla (694/85) kumotun 32 §:n tilalle uusi 32 §, joka samalla siirretään I osaan, sekä 98 §:ään uusi 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

I OSA

Avioliiton päättäminen

1 luku

Yleisiä säännöksiä

1 §

(ks. 6 § 1 mom.)

Avioliitto on päätettävä kirkollisella tai siviilivihkimisellä.

Ennen vihkimistä on avioliittoon kuulutettava.

(ks. 31 § 1 mom. ja 30 §)

I OSA

AVIOLIITON SOLMIMINEN JA
PURKAMINEN

1 luku

Yleisiä säännöksiä

1 §

Nainen ja mies, jotka ovat sopineet menevänsä avioliittoon keskenään, ovat kihlautuneet.

Avioliitto solmitaan vihkimisellä.

Ennen vihkimistä on selvitettävä, ettei avioliitolle ole esteitä.

2 §

Puolisot ovat keskenään yhdenvertaiset. Heidän tulee avioliitossa osoittaa keskinäistä luottamusta sekä yhteisesti toimia perheen hyväksi.

Kummallakin puolisoilla on oikeus itse päättää osallistumisestaan ansiotyöhön sekä yhteiskunnalliseen ja muuhun toimintaan perheen ulkopuolella.

3 §

Avioliitto purkautuu, kun toinen puoliso kuolee tai julistetaan kuolleeksi taikka kun puolisot tuomitaan avioeroon.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

Avioliiton esteet

2 §

Avioliittoon ei saa mennä mies, ennenkuin on kahdeksantoista eikä nainen, ennenkuin on seitsemäntoista vuotta täyttänyt, ellei tasavallan presidentti ole antanut siihen lupaa.

3 §

Alaikäinen, joka ei ennen ole ollut naimisissa, älköön menkö avioliittoon vanhempiensa suostumuksetta. Jos toinen vanhemmista on kuollut tai ei ole osallinen alaikäisen huoltoon taikka jos häneltä ei voida ilman melkoista hankaluutta tai ajanhukkaa hankkia lausumaa asiasta, olkoon toisen suostumus riittävä. Milloin näin on laita molempien vanhempien suhteen, on avioliittoon hankittava muun holhoojan taikka uskotun miehen suostumus.

Joka on julistettu holhottavaksi, älköön ilman holhoojan suostumusta menkö avioliittoon.

Milloin suostumus avioliittoon evätään, voi oikeus sallia avioliiton, jos epäämiseen ei ole pätevää syytä.

4 §

(kumottu aikaisemmin)

5 §

Kirkollinen vihkiminen saadaan toimittaa muussakin uskonnollisessa yhdyskunnassa kuin evankelisluterilaisessa kirkossa tai ortodoksisessa kirkkokunnassa, jos valtioneuvosto on yhdyskunnalle antanut vihkimisoikeuden.

Jos kihlakumppanit tai toinen heistä ei kuulu mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan tai jos jompikumpi tai molemmat kuuluvat sellaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan, jossa vihkimistä ei saada toimittaa, on avioliitto päätettävä siviilivihkimisellä. Sama olkoon laki, jos kihlakumppaneista toinen kuuluu kristilliseen ja toinen ei-kristilliseen uskonnolliseen yhdyskuntaan tai jos he kuuluvat kumpikin eri ei-kristillisiin uskonnollisiin yhdyskuntiin, vaikka näillä yhdyskunnilla tai jommallakummalla niistä onkin vihkimisoikeus.

4 §

Avioliittoon ei saa mennä *alle kahdeksantoista-vuotias*.

Oikeusministeriö voi kuitenkin antaa kahdeksaatoista vuotta nuoremmalle luvan mennä avioliittoon. Ennen asian ratkaisemista luvanhakijan huoltajalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jos hänen olinpaikkansa voidaan kohtuullisin toimenpitein selvittää.

5 §

Holhottavaksi julistettu ei saa mennä avioliittoon ilman holhoojansa suostumusta.

Tuomioistuin voi hakemuksesta antaa holhottavaksi julistetulle luvan mennä avioliittoon, jos holhooja ei ole antanut suostumustaan ja harkitaan, ettei suostumuksen antamatta jättämiseen ole pätevää syytä.

(ks. 14 § 2 mom.)

(jää pois)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

Kiblaus

6 §

Mies ja nainen, jotka ovat sopineet avioliittoon menemisestä toistensa kanssa, ovat kihlautuneet.

(ks. 1 § 1 mom.)

Sille, joka ei saa mennä avioliittoon toisen suostumuksetta, ei kihlauksesta, milloin suostumusta siihen ei ole annettu, johdu muita velvoituksia, kuin mitä 7 ja 9 §:ssä mainitaan.

(jää pois)

7 §

Jos kihlaus puretaan, olkoon kumpaisellakin kihlakumppanilla oikeus saada takaisin ne lahjat, mitkä hän kihlauksen johdosta on kihlatulleen antanut.

(jää pois)

Jos jompikumpi kuolee, saakoon eloonjäänyt niin ikään takaisin toiselle antamansa lahjat, mutta pitääköön, mitä hän itse on saanut.

Milloin lahja ei ole tallella, harkittakoon oikeus, onko sen arvo korvattava.

8 §

Kihlakumppani, joka pätevältä aiheelta on purkanut kihlauksen, voidaan, sikäli kuin harkitaan kohtuulliseksi, velvoittaa suorittamaan kihlatulleen tai tämän vanhemmille taikka muulle henkilölle korvausta siitä vahingosta, mikä näille on koitunut niistä toimenpiteistä, joihin ovat ryhtyneet kihlauksen johdosta tai aiottua avioliittoa varten.

(jää pois)

Jos kihlauksen purkamiseen on ollut pätevä aihe, joka on luettava jommankumman kihlakumppanin syyksi, olkoon tämä korvausvelvollinen sen mukaan kuin 1 momentissa on sanottu.

Kihlauksen purkamisen johtuessa pätevältä aiheesta, jota ei käy lukeminen kumpaisenkaan kihlakumppanin syyksi, voidaan toinen heistä, jos erittäin painavia syitä on, velvoittaa osaksi korvaamaan sellainen vahinko josta 1 momentissa puhutaan.

9 §

Jos mies on maannut kihlattunsa ja kihlaus sittemmin puretaan, olkoon velvollinen suorittamaan kihlatulleen kohtuullisen hyvityksen, jollei tämä ole syytä kihlauksen purkautumiseen. Jos kihlaus purkautuu miehen kuoleman johdosta, voidaan naiselle niin ikään, milloin siihen on erityistä aiheutta, määrätä suoritettavaksi sellainen hyvitys, ei kuitenkaan enempää, kuin mikä vastaa puolta miehen jäämistön säästöstä.

(jää pois)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

(ks. 12 §)

3 luku

Avioesteet

10 §

Ne, jotka ovat toisilleen sukua suoraan takenevassa ja etenevässä polvessa tai sisaruksia taikka joista toinen on toisen veljen tai sisaren jälkeläinen, eivät saa mennä keskenään avioliittoon.

Henkilöiden kesken, joista toinen on ollut naimisissa toisen takenevässä tai etenevässä polvessa olevan sukulaisen kanssa, on avioliitto kielletty, jollei tasavallan presidentti erittäin painavista syistä anna siihen lupaa.

Ottovanhempi ja ottolapsi eivät saa mennä keskenään avioliittoon, ellei tuomioistuimittain painavista syistä anna siihen lupaa.

(ks. 10 § 1 mom.)

11 §

Mielisairas tai syvästi vajaamielinen ei saa mennä avioliittoon, ellei tasavallan presidentti anna siihen lupaa.

12 §

Älköön kukaan menkö avioliittoon hänen aikaisemman avioliittonsa ollessa voimassa.

4 luku

Kuuluttaminen

(ks. 15 § 1 mom.)

13 §

Kuulutuksen avioliittoon antaa evankelis-luterilaisessa kirkossa ja ortodoksisessa kirkkokunnassa kirkkoherra sekä muussa uskonnollisessa yhdyskunnassa seurakunnan johtaja tai seurakunnan hallituksen siihen valtuuttama hallituksen jäsen.

Siviiliavioliittoon antaa kuulutuksen kihlakunnantuomari, maistraatin puheenjohtaja tai maistraatin määräyksen mukaan joku sen lainoppi-

6 §

Kukaan ei saa mennä uuteen avioliittoon, jos hänen aikaisempi avioliittonsa on vielä voimassa.

7 §

Kukaan ei saa mennä avioliittoon isänsä, äitinsä, näiden vanhempien tai muun suoraan takenevässä polvessa olevan sukulaisensa kanssa eikä lapsensa, lapsenlapsensa tai muun suoraan etenevässä polvessa olevan sukulaisensa kanssa.

Sisarukset ja puolisisarukset eivät saa mennä keskenään avioliittoon.

(jää pois)

8 §

Ottovanhempi ja ottolapsi eivät saa mennä keskenään avioliittoon. Oikeusministeriö voi kuitenkin erittäin painavista syistä antaa luvan avioliittoon.

9 §

Avioliittoon eivät saa mennä keskenään ne, joista toinen on toisen veljen tai sisaren jälkeläinen, ellei oikeusministeriö anna siihen lupaa.

(jää pois)

(ks. 6 §)

3 luku

Avioliiton esteiden tutkinta

10 §

Väestörekisterin pitäjän tehtävänä on tutkia, että avioliitolle ei ole laissa säädettyä estettä (avioliiton esteiden tutkinta).

Avioliiton esteet tutkii se väestörekisterin pitäjä, jonka pitämässä rekisterissä kihlakumppanit ovat tai toinen heistä on. Jos molemmat kihlakumppanit ovat ulkomaalaisia eikä kumpikaan vakinaisesti asu Suomessa, avioliiton esteet tutkii se väestörekisterin pitäjä, jonka toimialueella kihlakumppanit oleskelevat tai toinen heistä oleskelee.

Voimassa oleva laki

neista jäsenistä, henkikirjoittaja tai poliisilaitoksen väestökirjaosaston tai -toimiston johtaja.

14 §

Kuulutusta on molempien kihlakumppanien pyydettyä sen paikkakunnan kuulusviranomaiselta, missä nainen on merkitty kirkonkirjaan tai vastaavaan rekisteriin tahi, jollei naista ole Suomessa merkitty sellaiseen rekisteriin, missä hän oleskelee.

15 §

Ennenkuin kuulus saadaan antaa, tutkikoon kuulusviranomainen, onko avioliitto lain mukaan sallittu.

Kun avioliitto aiotaan päättää kirkollisella vihkimisellä, olkoon kuulutuksen antamisen ehtona sen lisäksi, mitä siitä asianomaisessa uskonnollisessa yhdyskunnassa on määrätty.

16 §

Kun kuulus pyydetään, on kihlakumppanien esitettävä tarpeellinen selvitys siitä, ettei avioliiton päättämiseksi ole estettä, mikäli tämä ei käy selville kirkonkirjasta tai rekisteristä, joka on kuulusviranomaisen käytettävänä.

(ks. 19 §)

Kumpaisenkin kihlakumppanin tulee kirjallisesti kuulusviranomaiselle vakuuttaa, etteivät kihlakumppanit ole sellaisessa sukulaisuudessa tai lankoudessa, joka estää heitä menemästä keskenään avioliittoon, sekä ilmoittaa, onko hän aikaisemmin mennyt avioliittoon. Mitä edellä on sanottu, ei kuitenkaan ole sovellettava, sikäli kuin lupa avioliittoon on hankittu.

Kummallakin kihlakumppanilla on oikeus ottaa selkoa toisen heistä kuulusviranomaiselle esittämän selvityksen sekä tälle antaman vakuutuksen sisällöstä.

(ks. 20 §)

Ehdotus

11 §

Kihlakumppanien on yhdessä pyydettyä avioliiton esteiden tutkintaa 10 §:n 2 momentissa tarkoitetulta väestörekisterin pitäjältä.

(ks. 10 § 1 mom.)

(jää pois)

Jos avioliiton solmimiseen vaaditaan oikeusministeriön lupa, holhoojan suostumus tai tuomioistuimen lupa, on tämä samalla annettava avioliiton esteiden tutkijalle.

Jos kihlakumppani on enintään neljä kuukautta aikaisemmin saanut todistuksen avioliiton esteiden tutkinnasta, on myös tämä todistus alkuperäisenä annettava avioliiton esteiden tutkijalle.

12 §

Kihlakumppanien on kirjallisesti vakuutettava avioliiton esteiden tutkijalle, että avioliitolle ei ole 7—9 §:ssä tarkoitettua estettä.

Kihlakumppanin on lisäksi kirjallisesti ilmoitettava, onko hän aikaisemmin solminut avioliiton. Jos väestörekisteristä ei ilmene, että aikaisempi avioliitto on purkautunut, kihlakumppanin on avioliiton esteiden tutkijalle annettava siitä todistus tai muu erityinen selvitys.

(jää pois)

13 §

Jos avioliiton esteiden tutkija toteaa, että avioliitolle ei ole laissa säädettyä estettä, hänen on annettava siitä todistus.

Todistusta ei saa antaa ennen kuin seitsemäntenä päivänä avioliiton esteiden tutkinnan pyytä-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

misestä. Todistuksen saa kuitenkin antaa aikaisemmin, jos siihen on painavia syitä.

17 §

Kun kuulutus annetaan kirkollisella vihkimisellä päätettävään avioliittoon, on se kuulutusviranomaisten toimesta samana päivänä asetettava nähtäväksi kirkkoherranvirastoon sitä varten varatulle paikalle seitsemän päivän ajaksi, asettamispäivä niihin luettuna, sekä sinä aikana kerran sunnuntaina luettava julki kirkossa siinä seurakunnassa, jossa kuulutusta on pyydetty.

(jää pois)

Kuulutus siviiliavioliittoon on niin ikään asetettava nähtäväksi samaksi ajaksi julkisia kuulutuksia varten varatulle taululle siinä kunnassa, jossa kuulutusta on pyydetty.

18 §

Joka tahtoo estää aiottua avioliittoa, esittääköön syynsä 14 §:ssä mainitulle kuulutusviranomaiselle, jonka on tutkittava, onko avioliitto sallittu.

(jää pois)

19 §

Sille, joka on avioliittoon kuulutettu, ei tasavallan presidentin luvatta saa antaa kuulutusta muuhun avioliittoon, ennen kuin neljä kuukautta on kulunut kuuluttamisesta, ellei kihlakumppani sitä ennen ole kuollut.

(ks. 11 § 3 mom.)

20 §

Jos kihlakumppani on hengenvaarallisesti sairaana taikka sodan aikana sotapalveluksessa tai siihen kutsuttu tai jos muut vakavat syyt puoltavat vihkimisen toimittamista noudattamatta 17 §:ssä säädettyä kuuluttamismenettelyä, saadaan kuuluttaminen kirkollisella vihkimisellä päätettävään avioliittoon toimittaa pelkästään julkilukemalla kuulutus kirkossa ja siviiliavioliitto päättää kuulutuksetta.

(jää pois; ks. myös 13 § 2 mom.)

5 luku

Vihkiminen

(ks. 25 § 2 mom. ja 11 § 1 mom.)

(ks. 5 § 1 mom.)

4 luku

Vihkiminen

14 §

Vihkiminen toimitetaan sukulaisten tai muiden todistajien läsnäollessa joko kirkollisena tai siviilivihkimisenä.

Kirkollinen vihkiminen toimitetaan evankelisluterilaisessa kirkossa tai ortodoksisessa seurakunnassa taikka muussa uskonnollisessa yhdyskunnassa, jolle opetusministeriö on antanut vihkimisoikeuden.

Voimassa oleva laki

(ks. 25 § 1 mom.)

(ks. 25 § 3 mom.)

21 §

Kirkollinen vihkiminen on papin sekä siviilivihkiminen 13 §:n 2 momentissa mainitun viranomaisen toimitettava.

22 §

Kirkollisen vihkimisen toimittaa joku sen uskonnollisen yhdyskunnan pappi, johon nainen kuuluu.

Siviilivihkimisen toimittaa se, joka on antanut kuulutuksen, tai muu viranomainen, jolla on oikeus toimittaa sellainen vihkiminen.

(ks. myös 13 § 2 mom.)

23 §

Vihkimistä älköön toimitettako, jos vihkiä tietää, että avioliitto ei ole sallittu.

Jos vihkimistä pyydetään muulta kuin siltä, joka on antanut kuulutuksen, on ennen vihkimistä esitettävä kuulutusviranomaisen todistus siitä, että kuuluttaminen on toimitettu ja ettei ole tiedossa seikkaa, joka estäisi avioliiton.

Jos kuuluttamisesta on kulunut enemmän kuin neljä kuukautta, ei vihkimistä sen nojalla enää saa toimittaa.

24 §

Jos kihlakumppanit tahtovat avioliiton päätettäväksi kuulutuksetta, on heidän esitettävä vihkiäjälle 16 §:ssä säädetty selvitys ja annettava siinä mainittu vakuutus, ja tutkikoon vihkiä, saako vihkiminen tapahtua.

Ehdotus

15 §

Vihkimisessä kihlakumppanien tulee samanlaisesti olla läsnä. Kun kumpikin kihlakumppani on vastannut myöntävästi vihkiäjän hänelle tekemään kysymykseen, tahtooko hän mennä kihlakumppaninsa kanssa avioliittoon, vihkiä toteaa heidät aviopuolisiksi.

16 §

Sen lisäksi, mitä vihkimisestä säädetään 15 §:ssä, kirkollisen vihkimisen muut ehdot ja muodot määrää se uskonnollinen yhdyskunta, jossa vihkiminen toimitetaan.

Siviilivihkimisen toimittamisesta säädetään asetuksella.

17 §

Kirkollisen vihkimisen saa toimittaa:

- 1) evankelis-luterilaisessa kirkossa pappi;
- 2) ortodoksisessa kirkkokunnassa pappi; sekä
- 3) muussa uskonnollisessa yhdyskunnassa se, jolla yhdyskunnan järjestyksen nojalla on oikeus vihkiä avioliittoon.

Siviilivihkimisen on velvollinen toimittamaan:

- 1) kihlakunnantuomari ja käräjätuomari;
- 2) maistraatin puheenjohtaja tai maistraatin määräämä sen lainoppinut jäsen; sekä
- 3) henkikirjoittaja.

18 §

Vihkimistä ei saa toimittaa, jos vihkiä tietää seikan, joka estää avioliiton, tai jos vihkiä toteaa, että kihlakumppani ei häiriintyneen mielentilansa takia ilmeisesti kykene ymmärtämään avioliiton merkitystä.

Vihkiäjän on ennen vihkimisen toimittamista varmistauduttava siitä, että avioliiton esteiden tutkinta on toimitettu siten kuin 11—13 §:ssä säädetään. Jos 13 §:ssä tarkoitetun todistuksen antamisesta on kulunut enemmän kuin neljä kuukautta, sen perusteella ei saa toimittaa vihkimistä.

(jää pois)

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

25 §

Vihkiminen toimitetaan siten, että vihkijä, kihlakumppanien ollessa samanaikaisesti saapuvilla hänen edessään ja kumpaisenkin kohdaltaan vastattua myöntävästi kysymykseen, tahtooko hän mennä kihlattunsa kanssa avioliittoon, julistaa heidät aviopuolisoiksi.

Vihkiminen on toimitettava sukulaisten tai muiden todistajain läsnä ollessa.

Kirkollisessa vihkimisessä on muuten noudatettava asianomaisen yhdyskunnan vihkimismenot. Siviilivihkiminen toimitetaan vahvistetun kaavan mukaan.

(ks. 15 §)

(ks. 14 §)

(ks. 16 §)

26 §

Vihkiminen on mitätön, jos sen on toimittanut joku, jolla ei ollut oikeutta toimittaa vihkimistä, tai jollei vihkiminen ole tapahtunut siten kuin 25 §:n 1 momentissa on säädetty.

Tasavallan presidentti voi kuitenkin erittäin painavien syiden perusteella päättää, ettei vihkimisen mitättömyyteen 1 momentin säännöksen nojalla saa vedota. Tätä koskevan hakemuksen voi tehdä kumpikin vihityistä tai, jos jompikumpi on kuollut, hänen perillisensä.

19 §

Vihkiminen on mitätön, jos se ei ole tapahtunut siten kuin 15 §:ssä säädetään tai jos vihkimisen on toimittanut joku, jolla ei ollut vihkimisoikeutta.

Tasavallan presidentti voi kuitenkin erittäin painavista syistä päättää, että vihkimistä, joka 1 momentin mukaan on mitätön, on pidettävä pätevänä. Tätä koskevan hakemuksen voi tehdä kumpikin vihityistä taikka, jos jompikumpi on kuollut, hänen perillisensä.

6 luku

Erinäisiä säännöksiä

27 §

Kanne lahjojen takaisinsaamisesta sekä hyvityksestä tai muusta vahingonkorvauksesta kihlauksen purkautumisen johdosta on tehtävä kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun kihlaus on purkautunut.

(jää pois)

28 §

Kihlakumppani, joka on tyytymätön siihen, että kuulutus tai vihkiminen on evätty, voi siitä tehdä kantelun sille viranomaiselle, jonka tutkittava kuulutusviranomaisen tai vihkijän virkavirettä koskeva asia on.

(jää pois)

29 §

Hovioikeuden päätökseen, jossa holhouksenalaiselle on annettu lupa mennä avioliittoon, ei ole muutosta haettako.

(jää pois)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

II OSA

Puolisoiden oikeussuhteet

1 luku

Yleisiä säännöksiä

30 §

Kun avioliitto on päätetty, tulee miehen ja vaimon, toinen toistaan tukien, yksissä neuvoin toimia perheen hyväksi.

(ks. 2 § 1 mom.)

31 §

Puolisot ovat keskenään oikeudellisesti yhdenvertaiset, mikäli ei jäljempänä toisin sanota.

(ks. 2 § 1 mom.)

Puolisoiden oikeudesta olla lastensa holhoajia säädetään erikseen.

(jää pois)

32 §

(kumottu aikaisemmin)

5 luku

Perheasioiden sovittelu

20 §

Perheessä esiintyvät ristiriidat ja oikeudelliset asiat on pyrittävä ensi sijassa selvittämään asianosaisten välisissä neuvotteluissa ja ratkaisemaan sopimuksella.

Perheasioiden sovittelijat antavat pyynnöstä apua ja tukea silloin, kun perheessä esiintyy ristiriitoja.

21 §

Sovittelijan tulee pyrkiä saamaan aikaan luottamuksellinen ja avoin keskustelu perheenjäsenten välillä. Hänen tulee pyrkiä saamaan aikaan yhteisymmärrys siitä, miten perheessä esiintyvät ristiriidat voidaan ratkaista kaikkien asianosaisten kannalta parhaalla mahdollisella tavalla.

Sovittelijan tehtävänä on erityisesti kiinnittää huomiota perheeseen kuuluvien alaikäisten lasten aseman turvaamiseen.

Sovittelijan on avustettava asianosaisia sopimusten tekemisessä sekä muissa ristiriitojen ratkaisemiseksi tarpeellisissa toimenpiteissä.

22 §

Perheasioiden sovittelun yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluu sosiaali- ja terveystieteiden alaisena sosiaalihuoltolain alaisuudelle.

Perheasioiden sovittelun järjestämisestä kunnassa huolehtii sosiaalilautakunta. Sovittelua voi-

(ks. 84 b § 1 mom.)

(ks. 84 a §)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

vat antaa lisäksi ne yhteisöt, yhtymät ja säätiöt sekä henkilöt, jotka ovat saaneet lääninhallituksen luvan tähän toimintaan.

23 §

Lupa perheasioiden sovittelutoimintaan voidaan myöntää hakemuksesta yhteisölle, yhtymälle tai säätiölle, jonka harkitaan antavan perheasioiden sovittelua ammattitaitoisesti. Lupa voidaan myöntää hakemuksesta myös henkilölle, joka on perehtynyt lastensuojelu- tai perheneuvontatyöhön taikka perheoikeuteen ja jolla on aikaisemman kokemuksen sekä henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella riittävät edellytykset toimia sovittelijana.

Lupa myönnetään määräajaksi, enintään viideksi vuodeksi kerrallaan. Lupa voidaan peruuttaa, jos tähän katsotaan olevan aihetta.

Myöntäessään luvan lääninhallitus voi samalla antaa tarkempia määräyksiä toimialueesta ja tehtävistä sekä velvollisuudesta antaa lääninhallitukselle toiminnan valvontaa varten tarpeellisia tietoja.

23 a §

Sovittelijan salassapitovelvollisuuteen sovelletaan mitä sosiaalihuoltolain (710/82) 57 §:n 1 momentissa ja 58 §:n 1 ja 3 momentissa säädetään. Sovittelijaan ei ole sovellettava mitä sosiaalihuoltolain 56 §:ssä säädetään tietojenantovelvollisuudesta ja oikeudesta saada tietoja.

6 luku

Yhteiselämän lopettaminen ja avioero

Yhteiselämän lopettaminen

24 §

Tuomioistuin voi puolisoiden yhteisestä tai toisen puolison hakemuksesta:

1) päättää, että se puolisoista, joka on enemmän asunnon tarpeessa, saa jäädä asumaan yhteiseen kotiin;

2) velvoittaa toisen puolison muuttamaan yhteisestä kodista; ja

3) oikeuttaa puolison käyttämään sellaista toiselle puolisolalle kuuluvaa irtainta omaisuutta, joka kuuluu puolisoiden yhteisesti käytettäväksi tarkoitettuun asuntoirtaimistoon taikka on puolison työväline tai tarkoitettu puolison tai lasten henkilökohtaista käyttöä varten; sopimus, jonka omistaja tekee toisen puolison käytettäväksi näin annetusta omaisuudesta kolmannen henkilön kanssa, ei rajoita sanottua käyttöoikeutta.

(ks. 84 b § 4 mom.)

(ks. 81 §)

(ks. myös 51 § 3 mom.)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Jos puoliset ovat vuokranneet tai toinen heistä on vuokrannut yhteisenä kotina käytettävän huoneiston, tuomioistuimella voi määrätessään puolisoitten yhteiselämän lopetettavaksi oikeuttaa sen puolison, joka on enemmän asunnon tarpeessa, jatkamaan vuokrasuhdetta sekä vapauttaa toisen puolison vuokrasuhteesta. Toista puolisoa ei kuitenkaan saa vapauttaa vuokrasuhteesta, jos vuokranantaja saattaa todennäköiseksi, että hän joutuisi määräyksen johdosta kärsimään vahinkoa.

Tuomioistuimen antama päätös voidaan panna heti täytäntöön, vaikka se ei ole saanut lainvoimaa, jollei päätöksessä ole toisin määrätty.

Päätös on voimassa toistaiseksi. Puolison vaatimuksesta sitä voidaan muuttaa tai se voidaan peruuttaa tuomioistuimen uudella päätöksellä, jos olosuhteet ovat päätöksen antamisen jälkeen muuttuneet. Päätös ja velvoitus, jota 1 momentissa tarkoitetaan, raukeavat, kun puolisoitten välillä on toimitettu omaisuuden ositus tai erottelu ja se on saanut lainvoiman. Päätös ja velvoitus raukeavat kuitenkin kahden vuoden kuluttua siitä, kun päätös on annettu, vaikka omaisuuden ositusta tai erottelua ei olisikaan toimitettu.

Avioero

25 §

Puolisoilla on oikeus saada avioero harkintajan jälkeen.

(ks. 76 § 2 mom.)

Puolisoilla on kuitenkin oikeus saada avioero ilman harkinta-aikaa, jos he ovat asuneet erillään keskeytyksettä viimeiset kaksi vuotta.

26 §

Harkinta-aika alkaa siitä, kun avioliiton purkamista koskeva puolisoitten yhteinen hakemus on jätetty tuomioistuimelle tai sen kansliaan tai kun puolison hakemus on annettu tiedoksi toiselle puolisolle.

Kun harkinta-aikaa on kulunut vähintään kuusi kuukautta, puoliset tuomitaan avioeroon, jos he yhdessä sitä vaativat tai toinen heistä sitä vaatii. Vaatimus on tehtävä ennen kuin vuosi on kulunut harkinta-ajan alkamisesta.

27 §

Puoliset on tuomittava avioeroon ilman harkinta-aikaa:

1) jos puoliset ovat toisilleen sukua suoraan takenevassa ja etenevässä polvessa tai sisaruksia taikka puolisisaruksia; tai

(ks. 67 §)

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

2) jos avioliitto on solmittu jommankumman puolison aikaisemman avioliiton ollessa voimassa, eikä aikaisempi avioliitto vielä ole purkautunut.

Virallisen syyttäjän on ajettava kannetta puolisoitten tuomitsemisesta avioeroon 1 momentin nojalla.

Jos avioliitto on solmittu aikaisemman avioliiton ollessa voimassa, kumpaisellakin aikaisemman avioliiton puolisoilla on oikeus saada avioero ilman harkinta-aikaa.

Oikeudenkäynti

28 §

Avioeroa tai yhteiselämän lopettamista koskeva asia pannaan vireille hakemuksella, jonka voivat tehdä puoliset yhdessä tai jonka voi tehdä toinen puoliso yksin.

Jos hakemuksen on tehnyt puoliso yksin, tuomioistuimen on varattava toiselle puolisolle tilaisuus tulla kuulluksi. Tuomioistuimen on annettava kutsu ja hakemus toiselle puolisolle tiedoksi siten kuin haasteen tiedoksiantamisesta säädetään.

29 §

Jos asiaa ei voida ratkaista heti sen vuoksi, että puoliset voidaan tuomita avioeroon vasta harkinta-ajan kuluttua, tuomioistuimen on lykättävä asian käsittely avioeron osalta. Samalla tuomioistuimen on ilmoitettava, miten asia on harkinta-ajan kuluttua saatettava jatkokäsittelyyn. Lisäksi on ilmoitettava, että 20 §:ssä tarkoitettu perheasioiden sovittelu on puolisoitten ja heidän perheensä käytettävissä.

30 §

Avioeroa koskeva asia otetaan harkinta-ajan kuluttua tuomioistuimessa jatkokäsittelyyn puolisoitten tai toisen puolison hakemuksesta siten kuin 28 §:ssä säädetään.

31 §

Avioeroa tai yhteiselämän lopettamista koskevan asian yhteydessä voidaan esittää vaatimus elatusavun vahvistamisesta ja lapsen huollosta tai tapaamisoikeudesta sekä muu sellainen vaatimus, joka liittyy avioeroa tai yhteiselämän lopettamista koskevaan asiaan.

Avioeroa tai yhteiselämän lopettamista koskevassa asiassa voi tuomioistuin antaa väliaikaisen määräyksen 1 momentissa tarkoitettua vaatimuksesta sekä yhteiselämän lopettamisesta.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Tuomioistuimen antamaan väliaikaiseen määräykseen ei saa hakea muutosta.

Väliaikainen määräys on voimassa, kunnes tuomioistuin antaa asiasta päätöksen, jollei määräystä tätä ennen peruuteta tai muuteta.

32 §

(ks. 80 § 1 mom.)

Avioeroa tai yhteiselämän lopettamista koskevassa asiassa tuomioistuimen on omasta aloitteestaan otettava käsiteltäväksi kysymys siitä, miten puolisoiden lasten huolto ja tapaamisoikeus olisi lapsen etua silmällä pitäen järjestettävä.

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta käsitellessään tuomioistuin on erityisesti kiinnitettävä asianosaisten huomiota siihen, että huollon ja tapaamisoikeuden tarkoituksena on turvata lapsen myönteiset ja läheiset suhteet kumpaankin vanhempaan.

(ks. 80 § 1 mom.)

Lapsen vanhemman tai sosiaalilautakunnan vaatimuksesta tuomioistuin tulee antaa päätös huollosta ja tapaamisoikeudesta siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (361/83) säädetään.

II OSA

PUOLISOIDEN OIKEUSSUHTEET

1 luku

Yleisiä säännöksiä

33 §

Avioliitto ei rajoita puolison oikeutta tehdä sopimuksia, mikäli 2 luvussa ei toisin säädetä, eikä myöskään hänen oikeuttaan esiintyä kantajana ja vastaajana.

Puolisot saavat tehdä sopimuksia myöskin keskenään, kuitenkin ottaen huomioon, mitä 3 luvussa sanotaan.

2 luku

Puolisoiden omaisuus

34 §

Se omaisuus, mikä puolisoilla on avioliittoon mennessään, kuuluu edelleen hänelle. Niin ikään on hänen omaisuuttaan, mitä hän avioliiton aikana saa.

35 §

Kumpaisellakin puolisoilla on avio-oikeus toisen omaisuuteen. Sen nojalla saavat omaisuuden osituksessa eloonjäänyt puoliso ja kuolleen puolison perilliset taikka kumpikin puoliso puolet puolisoitten omaisuuden säästöstä, sen mukaan kuin IV osassa tarkemmin säädetään.

Avio-oikeutta ei kuitenkaan ole omaisuuteen, josta avioehtosopimuksin taikka lahjakirjassa tai testamentissa on niin määrätty, eikä myöskään siihen, mikä on tullut sellaisen omaisuuden sijaan. Jos sitäpaitsi on määrätty, että avio-oikeutta ei ole myöskään tällaisen omaisuuden tuottoon, noudatettakoon tätä määräystä.

Oikeuteen, jota ei voida luovuttaa tai joka muuten luonteeltaan on henkilökohtainen, on avio-oikeutta koskevia määräyksiä sovellettava ainoastaan sikäli kuin ne eivät ole vastoin sitä, mitä sellaisesta oikeudesta erityisesti on voimassa.

Jos puolison omaisuus on luovutettu konkursiin, alköön, milloin toinen puoliso vuoden kuluessa konkurssin alkamisesta siitä esittää kirjallisen vaatimuksen 43 §:ssä mainitulle oikeudelle, kumpaisellakaan puolisoilla olko avio-oikeutta toisen omaisuuteen. Kirjoitukseen, josta tässä puhutaan, on sovellettava, mitä sanotun pykälän 2 momentissa säädetään avioehtosopimuksesta.

36 §

Kumpikin puoliso vallitkoon omaisuuttaan 37—39 §:ssä mainituin rajoituksin.

37 §

Puoliso hoitakoon omaisuutta, johon toisella puolisoilla on avio-oikeus niin, ettei se aiheettomasti vähene tämän vahingoksi.

38 §

Puoliso alköön luovuttako *alköönkä velasta kiinnityttäkö* kiinteää omaisuutta, johon toisella puolisoilla on avio-oikeus, ellei tämä kirjallisesti ole antanut siihen suostumustaan.

Milloin puoliso on toisen puolison suostumuksesta ryhtynyt 1 momentissa mainittuun toimeen, olkoon tämä pätemätön, jos toinen puoliso siitä nostaa kanteen kuuden kuukauden kuluessa saatuaan toimesta tiedon. *Jos puoliso kuolee, ennen kuin on menettänyt kannevaltansa, olkoon hänen perillisillään sama kanneaika lukien hänen kuolemastaan.*

Mitä tässä pykälässä säädetään, sovellettakoon myöskin sellaiseen toisen maalla olevaan laitokseen, joka hallintaoikeuksineen maahan voidaan maanomistajaa kuulematta luovuttaa kolmannelle henkilölle.

38 §

Puoliso ei saa ilman toisen puolison kirjallista suostumusta luovuttaa *tai antaa vuokralle taikka luovuttaa oikeutta käyttää tai hallita* kiinteätä omaisuutta, *joka on yksinomaan tai pääasiallisesti tarkoitettu käytettäväksi puolisoitten yhteisenä kotina.*

Oikeustoimi, jonka puoliso on tehnyt vastoin 1 momentin säännöstä, on julistettava pätemättömäksi, jos toinen puoliso nostaa tästä kanteen kolmen kuukauden kuluessa saatuaan tiedon oikeustoimesta. *Kiinteän omaisuuden luovutus tulee kuitenkin päteväksi, jos kannetta ei ole nostettu ennen kuin vuosi on kulunut siitä, kun kiinteistöön on luovutuksen jälkeen ensi kerran myönnetty lainhuuto.*

Voimassa oleva laki

Ehdotus

39 §

Älköön puoliso toisen puolison suostumuksetta luovuttako irtainta omaisuutta, johon tällä on avio-oikeus ja joka kuuluu puolisoitten yhteisesti käytettävään asuntoirtoimistoon tai on toisen puolison tarpeellisia työvälineitä taikka on tarkoitettu lasten henkilökohtaista käyttöä varten. Jos toisen puolison lausuma ei ole saatavissa taikka ilman melkoista hankaluutta tai ajanhukkaa hankittavissa, älköön kuitenkaan hänen suostumuksensa olko tarpeellinen.

Milloin 1 momentissa mainittua omaisuutta on vastoin sen säännöksiä luovutettu ja saaja ei ole ollut vilpittömässä mielessä, olkoon luovutus pätemätön, jos toinen puoliso siitä nostaa kanteen kolmen kuukauden kuluessa saatuaan luovutuksesta tiedon tai viimeistään kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun omaisuus on saajalle annettu; ja olkoon kantajalla oikeus pitää mainittu omaisuus hallussaan, niin kauan kuin siihen on sovellettavissa, mitä 1 momentissa sanotaan.

Mitä edellä tässä pykälässä sanotaan luovutuksesta, sovellettaisiin myöskin panttaukseen.

39 §

Puoliso ei saa ilman toisen puolison suostumusta luovuttaa tai siirtää toiselle:

1) toisen maalla olevaa rakennusta ja hallinto-oikeutta maahan, jos rakennus maa-alueineen on yksinomaan tai pääasiallisesti tarkoitettu käytettäväksi puolisoitten yhteisenä kotina;

2) osakeyhtiön osakkeita, vuokraoikeutta tai muita oikeuksia, jotka oikeuttavat hallitsemaan huoneistoa, joka on yksinomaan tai pääasiallisesti tarkoitettu käytettäväksi puolisoitten yhteisenä kotina;

3) irtainta omaisuutta, joka kuuluu puolisoitten yhteisesti käytettävään asuntoirtoimistoon;

4) toisen puolison käytettävänä olevia tarpeellisia työvälineitä; eikä

5) irtainta omaisuutta, joka on tarkoitettu toisen puolison tai lasten henkilökohtaista käyttöä varten.

Toisen puolison suostumus ei kuitenkaan ole 1 momentin 3—5 kohdassa tarkoitetun omaisuuden osalta tarpeen, jos suostumuksen hankkiminen poissaolon tai muun tähän verrattavan esteen vuoksi aiheuttaisi kohtuutonta haittaa ja viivytystä.

Oikeustoimi, joka on tehty vastoin 1 ja 2 momentin säännöksiä, on julistettava pätemättömäksi ja luovutuksensaaja velvoitettava luovuttamaan omaisuus hallinnastaan, jos toinen puoliso nostaa tästä kanteen kolmen kuukauden kuluessa saatuaan tiedon oikeustoimesta. Oikeustoiminta on kuitenkin pidettävä pätevänä, jos luovutuksensaaja on saanut asunnon tai muun irtaimen omaisuuden hallintaansa ja hänellä hallinnan saadessaan oli ollut perusteltua aihetta olettaa, että:

1) toinen puoliso oli antanut suostumuksensa oikeustoimeen taikka sen hyväksynyt;

2) puolisoilla oli oikeus 2 momentin nojalla määrätä omaisuudesta ilman toisen puolison suostumusta; tai

3) kysymyksessä ei ollut 1 momentissa tarkoitettu omaisuus.

Mitä edellä on säädetty luovutuksesta on sovellettava myös sopimukseen 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetun yhteisen kodin sekä 3—5 kohdassa tarkoitetun omaisuuden käyttöoikeuden tai hallinnan luovuttamisesta kolmannelle. Puolison oikeudesta irtisanoa huoneenvuokrasopimus säädetään huoneenvuokralain (82/61) 35 §:ssä.

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

40 §

Jos puoliso kieltäytyy antamasta suostumustaan 38 ja 39 §:ssä tarkoitettuun luovutus- tai muuhun toimeen, voi oikeus hakemuksesta sallia sellaisen toimen, milloin kieltäytymiseen ei havaita olevan syytä.

40 §

Tuomioistuimien voi hakemuksesta antaa luvan 38 ja 39 §:ssä tarkoitettuun luovutukseen tai muuhun oikeustoimeen, jos toinen puoliso on kieltäytynyt antamasta suostumustaan *taikka jos suostumusta ei ole muusta syystä saatu hankittuksi.*

40 a §

Milloin puoliso, ottamatta asianmukaisesti huomioon toisen puolison avio-oikeutta, on, antamalla lahjaksi muuta kuin 38 §:ssä sanottua omaisuutta, aiheuttanut omaisuutensa olennaisen vähentymisen eikä 85 §:ssä tarkoitettussa omaisuuden osituksessa voida toiselle puolisolle suorittaa täyttä vastiketta ja lahjan saaja tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää, että lahjoitus loukkasi toisen puolison oikeutta, on lahja tai sen arvo palautettava siinä määrin kuin se on tarpeen toisen puolison oikeuden toteuttamiseksi. Lahjan arvo on määrättävä sen ajankohdan mukaan, jolloin lahjoitus täytettiin, mikäli asianhaarat eivät muuta aiheuta.

Palauttamista koskeva kanne on nostettava vuoden kuluessa siitä, kun ositus toimitettiin, kuitenkin viimeistään kymmenen vuoden kuluessa lahjoituksen täyttämisestä.

Jollei lahjanlupauksena annettu sitoumus ollut omaisuutta ositettaessa täytetty, älköön sitä saatettako voimaan, sikäli kuin se loukkaa toisen puolison oikeutta.

3 luku

Avioehtosopimukset sekä puolisoitten väliset lahjat

41 §

Ennen avioliittoa tai sen aikana tekemässään avioehtosopimuksessa voivat kihlakumppanit tai puoliset määrätä, että avio-oikeutta ei ole sellaiseen omaisuuteen, joka jommallakummalla heistä on tai jonka hän myöhemmin saa. Samassa järjestyksessä voidaan sopia siitä, että puolisolilla on avio-oikeus omaisuuteen, johon hänellä aikaisemmin tehdyn avioehtosopimuksen perusteella ei olisi sellaista oikeutta.

Muita kuin tässä sanottuja poikkeuksia älköön kihlakumppanien tai puolisoitten välisin sopimuksin tehtäkö siitä, mitä puolisoitten omaisuus-suhteista on säädetty.

42 §

Avioehtosopimus on tehtävä kirjallisesti. Vaajaavaltainen hankkikoon siihen myöskin holhoojansa kirjallisen suostumuksen.

43 §

Avioehtosopimus on annettava sen paikkakunnan oikeuteen, missä miehellä on asunto ja koti, tai, ellei hän asu Suomessa, Helsingin raastuvan-oikeuteen.

Oikeus ottakoon avioehtosopimuksen sitä var-ten pidettävään pöytäkirjaan sekä toimittakoon viivytystä sopimuksen antamisesta oikeuteen kuulutuksen virallisiin sanomalehtiin.

Milloin oikeuden istuntopäivää ei ole, saa avioehtosopimuksen maalla antaa tuomarille, jonka tulee pitää huoli siitä, että 2 momentin säännöksiä noudatetaan.

44 §

Avioehtosopimus, jonka kihlakumppanit ovat tehneet, tulee voimaan avioliiton päättämisestä, jos se annetaan oikeuteen tai 43 §:n 3 momentissa mainitussa tapauksessa tuomarille kuukauden kuluessa siitä päivästä, jona avioliitto on päätetty; muuten olkoon avioehtosopimus voimassa siitä päivästä, jolloin se on otettu oikeuden pöytäkirjaan.

45 §

Jos kihlakumppani tahtoo antaa kihlatulleen omaisuutta, joka on tälle tuleva avioliittoa pää-tettäessä, noudattakoon, mitä 42 §:ssä aviohto-sopimuksista säädetään. Tällaiseen lahjaan on myös sovellettava, mitä 43 ja 44 §:ssä on määrätty. Avioliiton aikana älköön puoliso lahjoittako omaisuutta toiselle puolisolle.

Mitä edellä sanotaan, ei koske tavanmukaisia lahjoja, joiden arvo ei ole epäsuhteessa antajan oloihin.

Jos kihlakumppani on sitoutunut avioliiton aikana vastikkeetta antamaan toiselle puolisolle rahaa tai muuta omaisuutta, älköön sitoumus olko velvoittava, vaikka siitä olisi annettu kirjalli-nen todiste.

4 luku

Perheen elatus

46 §

Puolisoiden tulee kykynsä ja taloudellisten olo-jensa mukaan rahavaroin, toiminnallaan kodissa

4 luku

Elatus

46 §

Kummankin puolison tulee kykynsä mukaan ottaa osaa perheen yhteiseen talouteen ja puoli-

Voimassa oleva laki

tai muulla tavoin ottaa osaa perheen elatukseen. Perheen elatukseen on luettava, mitä yhteistä taloutta ja lasten kasvatusta varten sekä kumpainkin puolison erityisten tarpeiden tyydyttämiseksi tarvitaan.

Puoliso on velvollinen ottamaan osaa myös toisen puolison lapsen elatukseen, mikäli tämä on syntynyt ennen puolisoitten avioliittoa ja on otettu heidän yhteisessä kodissaan tai muutoin yhteisesti elätettäväksi. Elatusvelvollisuus jatkuu toisen puolison kuoltuakin niin kauan kuin lapsi asuu eloonjääneen puolison kodissa. Mitä tässä on sanottu, ei kuitenkaan aiheuta muutosta siihen elatusvelvollisuuteen, mikä toisella lapsen vanhemmista saattaa olla.

Mitä 2 momentissa on sanottu toisen puolison lapsesta, sovellettaisiin vastaavasti myös hänen ottolapseensa, mikäli tämä on otettu ottolapseksi ennen puolisoitten avioliittoa.

Arvioitaessa puolisoitten velvollisuutta vastata lapsen elatuksesta on lisäksi noudatettava, mitä lapsen elatuksesta annetun lain 1—3 §:ssä säädetään.

47 §

Kumpaisellakin puolisoilla on oikeus, sen mukaan kuin on tavanmukaista, hankkia yhteiseen talouteen ja lasten kasvatukseen tarpeelliset tarvikkeet. Mitä puolison erityisten tarpeiden tyydyttämiseksi on tarpeen, olkoon hänen hankittavanaan.

48 §

Jos se, mitä puolison on perheen elatusta varten rahassa suoritettava, ei riitä niihin menoihin, joista hänen on huolehdittava, olkoon toinen puoliso velvollinen sopivin erin antamaan hänen käytettäväkseen tarpeellisia varoja.

49 §

Jos puoliso ilmeisesti laiminlyö velvollisuutensa ottaa osaa perheen elatukseen tai antaa rahaa toisen puolison käytettäväksi, voi oikeus velvoittaa hänet antamaan tälle kuukausittain, viikoittain tai muuten sopivin ajoin varoja niihin elatusmenoihin, joista tämän on huolehdittava tai jotka oikeus olosuhteisiin katsoen barkitsee olevan syytä uskoa hänen huolehdittavikseen.

Kantajan pyynnöstä voidaan sellaisessa asiassa, josta 1 momentissa puhutaan, antaa päätös, siksi kun asia on tuomiolla ratkaistu.

Ehdotus

soiden elatukseen. Puolisoiden elatus käsittää puolisoitten yhteisten sekä kummankin henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisen.

(jää pois)

Puolisolle suoritettavan elatusavun määrä ja sen suorittamistapa voidaan vahvistaa sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä.

Lapsen oikeudesta saada elatusta vanhemmiltaan säädetään lapsen elatuksesta annetussa laissa (704/75).

(jää pois)

(jää pois)

47 §

Jos puoliso laiminlyö elatusvelvollisuutensa tai jos puoliso asuvat erillään, tuomioistuin voi velvoittaa puolison maksamaan elatusapua toiselle puolisoille 46 §:ssä säädettyjen perusteiden mukaisesti.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

50 §

Niistä menoista, mitkä puolisoilla kalenterivuoden aikana mahdollisesti on ollut perheen elatukseen yli sen, mitä hän olisi ollut velvollinen suorittamaan, älköön hänellä olko valtaa hakea toiselta puolisoilta korvausta, paitsi milloin liikemenot ovat olleet melkoiset ja vaatimus on olosuhteisiin katsoen kohtuullinen.

Korvauskannetta älköön tehdä sen jälkeen, kun vuosi on kulunut kalenterivuoden päättymisestä.

Korvausta älköön hakea muu kuin korvauksen oikeutettu puoliso.

(jää pois; ks. myös 49 § 1 mom.)

51 §

Siinäkin tapauksessa, että puoliset välien rikkoutumisen vuoksi asuvat erillään, tulee puolison 46 §:ssä säädettyjen perusteiden mukaan ottaa osaa toisen puolison ja niiden lasten elatukseen, jotka ovat tämän huollettavina; älköön kuitenkaan, milloin toinen puolisoista on pääasiallisesti syypää yhteiselämän lopettamiseen, toinen puoliso olko velvollinen antamaan hänelle elatusapua, elleivät erittäin painavat syyt sitä vaadi.

Lapsille suoritettavaa elatusapua vahvistettaessa 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa on noudatettava, mitä lapsen elatuksesta annetussa laissa on säädetty.

Kun puoliset asuvat erillään niin kuin 1 momentissa on sanottu, voi oikeus, mikäli se puolisoitten elinehtoihin ja muihin olosuhteisiin nähden havaitaan kohtuulliseksi, velvoittaa puolison antamaan toisen puolison käytettäväksi sellaista omaisuutta, joka kuuluu heidän yhteisesti käytettävään tarkoitettuun asuntoirtoimistoon tai on toisen puolison työvälineitä taikka on tarkoitettu lasten henkilökohtaista käyttöä varten. Milloin puolison omaisuutta täten on annettu toiselle puolisolle, älköön sopimus, jonka omistaja kolmannen henkilön kanssa siitä tekee, rajoittaa sanottua käyttöoikeutta.

(ks. 47 §)

(ks. 46 § 3 mom.)

(ks. 24 § 1 mom. 3 kohta)

(ks. 79 §)

48 §

Kun tuomitaan avioeroon ja puolison katsotaan tarvitsevan elatusapua, tuomioistuimella voi velvoittaa toisen puolison suorittamaan elatusapua sen mukaan kuin hänen kykynsä ja muihin seikkoihin nähden harkitaan kohtuulliseksi.

Elatusapu voidaan vahvistaa suoritettavaksi joko toistaiseksi tai siten, että elatusavun suorittaminen lakkaa päätöksessä asetetun määräajan kuluttua. Elatusapu voidaan kuitenkin vahvistaa

Voimassa oleva laki

Ehdotus

suoritettavaksi kertakaikkisena, jos elatusvelvollisen varallisuusolot ja muut seikat antavat siihen aiheutta.

Määräajoin maksettavaksi vahvistetun elatusavun suorittamisvelvollisuus raukeaa, jos elatusapuun oikeutettu menee uuteen avioliittoon.

(ks. 50 §)

49 §

Elatusapua voidaan 47 ja 48 §:n nojalla määrätä suoritettavaksi taanmehtivasti enintään kanteen vireille panoa edeltäneeltä vuodelta.

(ks. 116 § 1 mom.)

Tuomioistuimen päätös elatusavun suorittamisesta voidaan panna heti täytäntöön, vaikka se ei ole saanut lainvoimaa, jollei päätöksessä ole toisin määrätty.

(ks. 108 §)

50 §

Puolisot voivat tehdä keskenään sopimuksen 47 tai 48 §:n nojalla toiselle puolisolle suoritettavasta elatusavusta. Sopimus on tehtävä kirjallisesti sekä esitettävä sen kunnan sosiaalilautakunnan vahvistettavaksi, jossa puolisoilla tai toisella heistä on kotipaikka.

Ennen sopimuksen vahvistamista sosiaalilautakunnan on harkittava, voidaanko sopimusta pitää kohtuullisena ottaen huomioon puolison elatus-tarve, toisen puolison maksukyky sekä muut asiaan vaikuttavat seikat.

Sopimus, jonka sosiaalilautakunta on vahvistanut, voidaan panna täytäntöön niin kuin tuomioistuimen antama lainvoimainen päätös.

51 §

(ks. 114 § 1 mom.)

Tuomioistuimen antamaa päätöstä tai puolisoitten tekemää sopimusta elatusavun suorittamisesta voidaan muuttaa, jos sitä on *muuttuneiden olosuhteiden* vuoksi pidettävä aiheellisena. *Päätöstä tai sopimusta, jossa elatusapu on vahvistettu suoritettavaksi kertakaikkisena, ei voida kuitenkaan muuttaa sen jälkeen, kun elatusapu on maksettu.*

Elatusapua muutettaessa voidaan ottaa huomioon myös kanteen vireille panoa edeltäneiden kuuden kuukauden aikana vallinneet olosuhteet.

(ks. 115 § 1 mom.)

Puolisoiden elatusavusta tekemää sopimusta voidaan muuttaa, jos sopimusta on pidettävä kohtuuttomana.

(ks. 116 § 2 mom.)

Jos puolison elatuksesta annettua päätöstä tai sopimusta muutetaan taikka päätös kumotaan tai sopimus julistetaan mitättömäksi, tuomioistuimen on harkittava, onko puoliso kokonaan tai osaksi saava takaisin, mitä hän on suorittanut.

5 luku

Puolisoiden velat

52 §

Kumpikin puoliso vastaa yksin siitä velasta, minkä hän on tehnyt ennen avioliittoa tai sen aikana.

Velasta, jonka jompikumpi puoliso on tehnyt perheen elatusta varten, vastaavat kuitenkin puolisot kumpikin omasta ja toistensa puolesta.

Mitä 2 momentissa sanotaan, älköön sovelletako rahalainaan, jonka toinen puoliso on ottanut, älköönkä myöskään, milloin velkoja on tietänyt, että puolisot välien rikkoutumisen vuoksi asuvat erillään.

53 §

Velasta, jonka molemmat puolisot ovat avioliiton aikana tehneet, vastaavat he kumpikin omasta ja toistensa puolesta, ellei toisin ole sovittu.

54 §

Jos velkoja tahtoo hakea puolisoa sellaisesta toisen puolison tekemästä velasta, josta puhutaan 52 §:n 2 momentissa, pankoon kanteensa vireille kahden vuoden kuluessa erääntymispäivästä tai, jos velka on maksettava vaadittaessa, sen syntymisestä; ellei kannetta siinä ajassa nosteta, on kannevalta menetetty.

55 §

Jos avioliiton purkautuessa on velkaa, joka on tehty miehen erityisten tarpeiden tyydyttämiseksi, älköön vaimo olko velvollinen vastaamaan siitä sellaisella omaisuudella, minkä hän purkautumisen jälkeen on työllään ansainnut.

56 §

Jos puoliso käyttää väärin oikeuttaan tehdä velkaa, josta toinenkin puoliso tulee vastaamaan, on oikeudella valta julistaa hänet menettäneeksi mainitun oikeuden. Sellaisen päätöksen voi oikeus peruuttaa, milloin puolisot siitä sopivat tai muuttuneet olot antavat siihen aihetta.

Oikeuden päätös on viipymättä kuulutettava, niinkuin kuuluttamisesta on säädetty, kun joku julistetaan holhottavaksi. Jos päätös peruutetaan, on siitäkin samalla tavalla kuulutettava.

6 luku

Erinäisiä säännöksiä

57 §

Puoliso saakoon ulosmittauksessa ja konkurssissa saatavasta, joka hänellä on toiselta puolisolta, maksun vasta kaikkien muiden velkojain jälkeen, älköönkä saako saatavalleen pantti- tai etuoikeutta eikä myöskään pidätysoikeutta toisen puolison omaisuuteen.

Mitä edellä sanotaan, ei kuitenkaan koske saatavaa, joka perustuu toisen puolison toista vastaan tekemään rikokseen, eikä myöskään estä panttioikeuden syntymistä kiinteistöön maksamattomasta kauppahinnasta eikä rajoita puolison konkurssipesän oikeutta.

Kolmannella henkilöllä, jolle puolison saatava toiselta puolisolta on siirtynyt, älköön olko parempaa oikeutta, kuin puolisollla itsellään oli, jos hän on tietänyt tai hänen olisi pitänyt tietää, että saatava oli ollut velallisen puolisollla. Mitä tässä on sanottu, ei kuitenkaan koske saatavaa, joka puolison luona toimitetussa ulosotossa tai puolison konkurssin johdosta on joutunut kolmannelle henkilölle.

58 §

Jos puoliso luovuttaa tai panttaa toisen puolison suostumuksetta tälle kuuluvaa tai yhteistä irtainta omaisuutta, olkoon toisella puolisollla oikeus lunastaa se takaisin. Jos saaja ei ollut vilpittömässä mielessä tai jos vastiketta ei oltu annettu, saakoon puoliso omaisuuden takaisin lunastuksetta.

59 §

Jos puoliso on rikollisella teolla aiheuttanut toisen puolison kuoleman tai ollut osallinen sellaiseen rikokseen, älköön hänelle osituksessa avio-oikeuden nojalla annettako mitään vainajan omaisuudesta. Jos rikollisuus on vähäinen, harkittuon kuitenkin oikeus, onko rikoksesta oleva sellaista seuraamusta.

60 §

Puolisolla on oikeus vaatia, että toinen puoliso ottaa osaa luettelon laatimiseen kumpaisenkin irtaimesta omaisuudesta sekä että, milloin jomallakummalla puolisollla ei ole avio-oikeutta määrättyyn omaisuuteen, siitä tehdään luetteloon merkintä. Ellei vaatimusta noudateta, määrättäköön puolison pyynnöstä uskottu mies edustamaan toista puolisoa luetteloa laadittaessa. Luetteloon voi puoliso hankkia julkisen notaarin,

nimismiehen tai kunnallislautakunnan puheenjohtajan todistuksen siitä, minä päivänä luettelo on hänelle esitetty. Milloin omaisuudesta tulee riitä, ratkaisee oikeus, mikä todistusvoima luettelolle on annettava.

61 §

Jos puoliso on, noudattamatta mitä 45 §:n 1 momentissa on säädetty, ennen avioliittoa luovuttanut omaisuutta toiselle puolisolle ja velkoja sittemmin väittää, että luovutus on sellainen lahja, josta mainitussa momentissa puhutaan, on puolison näytettävä, ettei niin ole laita.

Mitä edellä on sanottu todistamisvelvollisuudesta, on vastaavasti sovellettava, milloin puoliso on avioliiton aikana antanut omaisuutta toiselle puolisolle.

62 §

Jos puoliso on, sillä tavoin kuin 45 §:n 1 momentissa sanotaan, ennen avioliittoa lahjakirjalla luovuttanut omaisuutta toiselle puolisolle eikä sittemmin voi maksaa velkaa, josta hän oli vastuussa lahjan tullessa voimaan tai josta hän on tullut vastuuseen vuoden kuluessa sen jälkeen, vastatkoon toinen puoliso puuttuvasta määrästä lahjan arvolla. Milloin vastiketta on annettu, on se siitä vähennettävä. Jos lahja on saajan tuottamuksesta kokonaan tai osaksi hukkaantunut, olkoon hän samassa määrässä vastuusta vapaa. Lahjan antajan ollessa konkurssitilassa älköön vaadittako selvitystä siitä, mitä antajalta puuttuu.

63 §

Jos puoliso antaa toisen puolison hallita omaisuuttaan, olkoon tällä, ellei toisin ole sovittu tai muuta ole katsottava edellytetyksi, oikeus tilintekovelvollisuudesta käyttää sen tuottoa perheen elatukseen. Antakoon kuitenkin toiselle puolisolle, mitä tuotosta ilmeisesti ei ole mennyt elatukseen.

Puoliso voi milloin hyvänsä peruuttaa 1 momentissa mainitun toimeksiannon, vaikka toisin olisikin sovittu.

64 §

Jos puoliso avustaa toista puolisoa tämän ansiotoiminnassa ja tahtoo siitä saada korvauksen, on hänen näytettävä, että siitä oli sovittu tai että korvausta oli tarkoitettu annettavaksi tahi että sen suorittaminen työn laatuun ja muuten olosuhteisiin katsoen on pidettävä kohtuullisena.

Ellei korvauksesta oltu sovittu, älköön siitä tehtäkö kannetta sen jälkeen, kun vuosi on kulunut sen kalenterivuoden päättymisestä, jonka aikana työ suoritettiin. Tällainen korvaus, joka suoritetaan myöhemmin, on katsottava lahjaksi.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

65 §

Ne tarpeelliset esineet, mitkä puoliso on henkilökohtaista käyttöönsä varten hankkinut niillä varoilla, jotka toinen puoliso on elatusvelvollisuutensa nojalla antanut hänen käytettäväkseen, ovat ensiksimmäitun puolison omaisuutta.

66 §

Lahjakirjan, kirjallisen suostumuksen, avioehtosopimuksen ja luettelon, joista puhutaan 35 §:n 2 momentissa sekä 38, 42, 45 ja 60 §:ssä, tulee, jotta ne olisivat päteviä, olla päivätyt, asianmukaisesti allekirjoitettuja ja kahden esteettömän henkilön oikeaksi todistamia.

III OSA

Avioliiton purkaminen

(kumotaan)

1 luku

Avioliiton peruutuminen

67 §

Jos avioliitto on päätetty henkilöiden kesken, joista toinen jo oli naimisissa tai jotka sukulaisuuden vuoksi eivät saa keskenään mennä avioliittoon, on avioliitto tuomittava peruutumaan.

(kumotaan)

(ks. 27 §)

Vaatus avioliiton peruutumisesta on 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa virallisen syyttäjän tehtävä. Sellaista kannetta voi ajaa myös jompikumpi puoliso sekä, kun avioliitto on peruutuva sillä perusteella, että puoliso jo oli naimisissa, tämän puoliso aikaisemmassa avioliitossa.

68 §

Puoliso voi vaatia, että avioliitto on peruutuva:

(kumotaan)

1) jos hän avioliittoa päätettäessä oli mielisäiras tai syvästi vajaamielinen eikä avioliittoon ollut annettu 11 §:ssä tarkoitettua lupaa;

2) jos hän avioliittoa päätettäessä oli tilapäisessä mielenhäiriössä tai muussa siihen rinnastettavassa tilassa;

3) jos hän avioliittoa päätettäessä ei ollut tiennyt toisen puolison olevan mielisäiras tai syvästi vajaamielinen;

4) jos hänet on saatettu avioliittoon siten, että toinen puoliso on jättänyt ilmaisematta pahan taudin tai muun henkilöään koskevan erittäin tärkeän seikan, jonka olisi pitänyt pidättää ensiksi mainittua siihen avioliittoon menemästä, tai antanut siitä väärän ilmoituksen, tai jos puoliso

Voimassa oleva laki

Ehdotus

muutoin omatta syyttään on erehtynyt sellaisesta seikasta; taikka

5) jos hänet on avioliittoon pakotettu.

Milloin mielisairaan taikka syvästi vajaamielisen puolison holhoaja vaati avioliiton peruuttamista edellä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetulla perusteella, avioliittoa ei kuitenkaan ole tuomittava peruuttamaan, jos sen jatkamiselle on katsottava olevan edellytyksiä.

Kun kadonneen henkilön, joka on julistettu kuolleeksi, sittemmin havaitaan olevan elossa, voi avioliitto, johon hänen puolisonsa on mennyt, niin ikään peruutua, niin kuin siitä erikseen on säädetty.

69 §

Kun avioliitto peruutuu sellaisen seikan nojalla, joka avioliittoa päätettäessä oli toisen puolison tiedossa, mutta ei toisen, olkoon tällä oikeus saada korvausta siitä vahingosta, minkä hän on kärsinyt avioliiton päättämisen johdosta, sen mukaan kuin puolisoitten varallisuussuhteisiin ja muihin seikkoihin katsoen harkitaan kohtuulliseksi. Sama oikeus olkoon sillä, joka toisen puolison tietten on avioliittoon pakotettu.

(kumotaan)

Vahingonkorvaus voidaan määrätä suoritettavaksi kerta kaikkiaan tai määräjain.

2 luku

(kumotaan)

Asumusero ja avioero

69 a §

Puolisilla, jotka eivät katso voivansa pysyvän välien rikkoutumisen takia jatkaa yhteiselämää, olkoon oikeus saada asumusero, jos he ovat siitä yksimieliset. Tätä tarkoittavaa hakemusta alkoon kuitenkin otettako käsiteltäväksi, ellei esitetä selvitystä siitä, että puolisoitten kesken on toimitettu 84 a ja 84 b §:ssä tarkoitettu sovittelu, jonka päättymisestä on kulunut enintään yksi vuosi. Sovittelu ei kuitenkaan ole välttämätön, milloin jompikumpi puolisoista pysyväisesti oleskelee ulkomailla.

(kumotaan)

Jos toinen puoliso törkeästi laiminlyö velvollisuutensa ottaa osaa perheen elatukseen tai muutoin huomattavassa määrin syrjäyttää velvollisuutensa toista puolisoa tai lapsia kohtaan taikka jos hän jatkuvasti väärinkäyttää huumaavia aineita tai elää paheellista elämää tahi on avioliiton aikana saanut sukupuolitautin, olkoon toisella puolisoilla oikeus asumuseroon, jollei hänen

Voimassa oleva laki

Ehdotus

omaaan käyttäytymiseensä tai muihin erityisiin seikkoihin katsoen kuitenkin kohtuudella voida vaatia, että hän jatkaa yhteiselämää.

Milloin puoliso näyttää, että muusta kuin 2 momentissa mainitusta syystä puolisoitten välit ovat pysyväisesti rikkoutuneet, niin, ettei häntä voida kohtuudella katsoa velvolliseksi jatkamaan yhteiselämää, olkoon hänellä niin ikään oikeus asumuseroon.

Asumuserotuomio olkoon rauennut, jos puoliso ei kolmen kuukauden kuluessa siitä, kuin tuomio sai lainvoiman, ole siirtynyt asumaan erilleen, taikka jos he, erilleen asetuttuaan, ovat palanneet yhteiselämään.

70 §

Jos puoliso on tehnyt huorin tai muun siihen rinnastettavan haureellisen teon, on toisella puolisoilla oikeus saada avioero. Oikeutta avioeroon ei kuitenkaan ole puolisoilla, jonka on katsottava tekoon liittyvällä toiminnallaan tai teon jälkeen luopuneen oikeudestaan vaatia sen perusteella avioeroa.

(kumotaan)

Milloin puolisoitten yhteisten lasten etu sitä vaatii tai siihen on muita painavia syitä, oikeus voi avioeron sijasta tuomita puolisoit asumuseroon, taikka, jos puolisoit jo on tuomittu asumuseroon, hylätä avioerokanteen.

71 §

Jos puoliso on avioliiton aikana saanut sukupuolitaudin, olkoon toisella puolisoilla oikeus avioeroon, paitsi milloin ensiksi mainittu voi saat-
taa uskottavaksi, että tauti ei ole aiheutunut haureudesta, eikä ole saattanut toista puolisoa tartunnan vaaralle alttiiksi.

(kumotaan)

72 §

Jos puoliso on tavoitellut toisen puolison henkeä, olkoon tällä oikeus avioeroon. Sama olkoon laki, jos puoliso on törkeästi pahoinpidellyt toista puolisoa, vaikka siitä ei olisi tullutkaan vaikeata ruumiinvammaa.

(kumotaan)

73 §

Jos puoliso on tuomittu vähintään kolmen vuoden vapausrangaistukseen, voi oikeus toisen puolison vaatimuksesta tuomita avioeroon, milloin siihen harkitaan olevan aihetta.

(kumotaan)

Niin ikään voidaan tuomita avioeroon, jos puoliso on tuomittu rangaistukseen sellaisesta rikoksesta, joka erityisesti on omansa saattamaan hänet halveksimisen alaiseksi.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

74 §

Jos puoliso jatkuvasti väärinkäyttää huumaavia aineita, tuomittakoon toisen puolison vaatimuksesta avioeroon, milloin oikeus katsoo erittäin painavia syitä siihen olevan.

(kumotaan)

75 §

Jos puoliso on mielisairas ja sairaus on avioliiton aikana jatkunut vähintään kolme vuotta, on toisella puolisollla oikeus saada avioero, jollei kohtuudella voida vaatia, että hän jatkaa avioliittoa.

(kumotaan)

Milloin siihen on erittäin painavia syitä, voidaan tuomita avioeroon, vaikka sairaus on kestänyt lyhyemmän ajan, kuin edellä on sanottu.

76 §

Puolisot, jotka asumuseron saatuaan ovat asuneet erillään yhden vuoden palaamatta sen jälkeenkään yhteiselämään, on, kun jompikumpi heistä vaatii, tuomittava avioeroon.

(kumotaan)

Jos puolisot asumuserotuomiotta välien rikkoutumisen vuoksi ovat asuneet erillään viimeiset kaksi vuotta, olkoon kumpaisellakin oikeus saada avioero.

(ks. 25 § 2 mom.)

Milloin erillään asuminen, joka ei perustu asumuserotuomioon, johtuu siitä, että puoliso vastoin toisen puolison tahtoa pätevältä syyttä karttaa yhteiselämää taikka menettelyllään saat-
taa toisen puolison pätevältä syytä sitä välttämään, olkoon tuolla toisella puolisollla oikeus avioeroon, kun yksi vuosi on kulunut yhteiselämän lopettamisesta.

77 §

Jos toinen puoliso on poissa eikä hänen tiedetä kolmen viimeisen vuoden aikana olleen elossa, olkoon toisella puolisollla oikeus saada avioero.

(kumotaan)

78 §

Kun puolisot tuomitaan avioeroon ja toinen heistä on pääasiallisesti syyppä siihen, voidaan hänet velvoittaa suorittamaan toiselle puolisol-
le vahingonkorvausta sen mukaan, kuin puolisoiden varallisuussuhteisiin ja muihin seikkoihin katsoen harkitaan kohtuulliseksi. Sama on laki, milloin avioeroon on tuomittu 69 a §:n 2 tai 3 momentin taikka 70 §:n 2 momentin nojalla saadun asumuseron perusteella, johon toinen puoliso on ollut pääasiallisesti syyppä.

(kumotaan)

Vahingonkorvaus voidaan määrätä suoritettavaksi kerta kaikkiaan tai määräajoin.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Milloin avioliitto puretaan 70 §:n perusteella tai muuten toisen puolison käyttäytymisen vuoksi, jolla hän on syvästi loukannut toista puolisoa, voi oikeus, tämän vaatimuksesta, julistaa syyllisen menettäneeksi oikeuden saada osituksessa avio-oikeuden nojalla toisen puolison omaisuutta tai rajoittaa sanottua oikeutta. Mitä tässä on sanottu, sovellettakoon vastaavasti, kun ositus toimitetaan toisen puolison kanteesta annetun asumuserotuomion johdosta.

79 §

Kun tuomitaan avioeroon ja toisen puolisoista katsotaan tarvitsevan elatusapua, voi oikeus velvoittaa toisen heistä antamaan sellaista apua sen mukaan kuin hänen kykynsä ja muihin seikkoihin katsoen harkitaan kohtuulliseksi. Elatusapua ei kuitenkaan annettako puolisolle, joka pääasiallisesti on syyppä eroon, ellei erittäin painavia syitä siihen ole.

(kumotaan)
(ks. 48 §)

Elatusapu voidaan, milloin elatusvelvollisen varallisuusolot ja muut seikat antavat siihen aihetta, määrätä suoritettavaksi kertakaikkisena maksuna. Jos elatusapu on määrätty maksettavaksi määräajoin ja elatukseen oikeutettu menee uusiin naimisiin, rauetkoon elatusavun suorittamisvelvollisuus.

3 luku

Erinäisiä säännöksiä

80 §

Kun asumuseroa tai avioliiton purkamista koskeva asia on oikeuden käsiteltävänä, tuomioistuimen tulee omasta aloitteestaan ottaa käsiteltäväksi myös puolisoitten yhteisessä huollossa olevien lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia. Puolison tai sosiaalilautakunnan vaatimuksesta tuomioistuimen tulee antaa asiassa päätös siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (361/83) säädetään.

(kumotaan)
(ks. 32 § 1 mom. ja 3 mom.)

Puolisot ovat avioliiton purkaututtua edelleen samojen perusteiden mukaan kuin sitä ennen velvolliset ottamaan osaa heidän yhteisten lastensa elatukseen. Lasten oikeudesta saada elatusapua, elatusavun vahvistamisesta ja sitä koskevan sopimuksen tai tuomion muuttamisesta sekä huoltajan oikeudesta edustaa lasta näissä asioissa on säädetty lapsen elatuksesta annetussa laissa.

Kun puolisot tuomitaan asumuseroon, voi oikeus velvoittaa puolison antamaan toiselle puoli-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

solle tai lapsille elatusapua, sen mukaan kuin 51 §:ssä on sanottu.

Asumuseron tai avioliiton purkamisen vaikutuksesta huoneenvuokrasuhteeseen säädetään erikseen.

81 §

Kun asumuseroa tai avioliiton purkamista koskeva asia on oikeuden käsiteltävänä eivätkä puoliset sovi yhdessä asumisesta oikeudenkäynnin aikana, harkittuun oikeus, puolison vaatimuksista, onko riittävää aihetta siihen, että yhteiselämä heti lopetetaan, ja määrätkään, milloin niin havaitaan olevan laita, soveltaen mitä 51 ja 80 §:ssä säädetään, puolison elatusvelvollisuudesta sekä puolison oikeudesta käyttää toiselle puolisolle kuuluvaa irtainta omaisuutta. Jos puoliset voivat sopia siitä, kumpi heistä saa jäädä toistaiseksi asumaan yhteiseen kotiin, vahvistakoon oikeus sopimuksen; muussa tapauksessa määrätkään oikeus tästäkin.

(kumotaan)
(ks. myös 24 §)

Määräys, jota 1 momentissa tarkoitetaan, olkoon voimassa, kunnes oikeudenkäynnissä on annettu lainvoimainen tuomio tai, kun määräys koskee irtaimen omaisuuden käyttämistä tai kodissa asumista ja oikeudenkäynti johtaa asumuseron myöntämiseen tai avioliiton purkamiseen, siihen asti kun ositus on lainvoimaisesti toimitettu, jollei määräystä, sen mukaan kuin jäljempänä säädetään, peruuteta. Oikeuden päätöksestä, jolla määräys on annettu, älköön erikseen valitettako.

Jos sellaisessa asiassa, josta 1 momentissa puhutaan, on maalla otettu haaste, voi tuomari, puolison hakemuksesta, sen jälkeen kun toiselle puolisolle on varattu tilaisuus lausuman antamiseen siitä, antaa sellaisen määräyksen, kuin edellä on sanottu, siksi kun asia tulee oikeuden käsiteltäväksi. Tuomarin toimenpiteeseen älköön muutosta haettako.

82 §

Sen jälkeen kuin kanne asumuserosta tai avioliiton purkamisesta on pantu vireille, voi oikeus tai, jollei asiaa vielä ole oikeudessa käsitelty, maalla tuomari puolison tai velkojan pyynnöstä määrätä soveliaan henkilön määrääjassa laatimaan luettelon puolisoitten omaisuudesta ja veloista; ja olkoon sellaisen luettelon laatimisesta soveltuvilta osin voimassa, mitä perunkirjoituksesta on säädetty. Tällaiseen määräykseen älköön muutosta haettako.

(kumotaan)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

83 §

Kaksinnaimisen perusteella ei peruutumiskannetta saa nostaa, sen jälkeen kun aikaisempi avioliitto on purkautunut. Jos puoliso, joka avioliittoa päätettäessä oli mielisairas, on parantunut, on vain tällä puolisoilla oikeus vaatia avioliiton peruutumista, ja on kanne pantava vireille kuuden kuukauden kuluessa parantumisesta lukien.

(kumotaan)

Avioliiton peruutumisesta 68 §:n 1 momentin 2—5 kohdassa mainituissa tapauksissa on kanne pantava vireille kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun sanotun momentin 2 kohdassa mainittu tila päättyi tai puoliso sai tiedon 3 tai 4 kohdassa tarkoitetusta peruutumisperusteesta, taikka vapautui 5 kohdassa mainitusta pakosta. Kannetta, jota tarkoitetaan 68 §:n 1 momentin 3 ja 4 kohdassa sekä 2 momentissa ei kuitenkaan saa nostaa sen jälkeen, kun kolme vuotta on kulunut vihkimisestä.

Avioerokanne on niissä tapauksissa, joista puhutaan 70—73 §:ssä, tehtävä kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun avioeroon oikeutettu puoliso sai tiedon siitä seikasta, johon kanne perustuu.

Vaatimukset, jotka perustuvat 69 tai 78 §:ään, on tehtävä avioliiton purkamista koskevassa oikeudenkäynnissä.

84 §

(kumottu aikaisemmin)

84 a §

Sovittelun, jota tarkoitetaan 69 a §:ssä, toimittaa sen evankelisluterilaisen tai ortodoksisen seurakunnan kirkkoherra, tahi sellaisen muun uskonnollisen yhdyskunnan seurakunnan johtaja tai seurakunnan hallituksen siihen valtuuttama hallituksen jäsen, johon puoliset tai toinen heistä kuuluu, taikka sen kunnan sosiaalilautakunnan määräämä sovittelija, jonka kunnan alueella jompikumpi puolisoista asuu.

(kumotaan)

(ks. myös 22 §)

Sovittelun voi myös toimittaa asianomaisen evankelisluterilaisen hiippakunnan tuomiokapitulin tai ortodoksisen kirkkokunnan kirkollishallituksen siihen seurakuntaan määräämä sovittelija, jonka alueella jompikumpi puolisoista asuu.

84 b §

Sovittelijan on neuvoteltava puolisoitten kanssa yhteiselämän jatkamisen mahdollisuuksista. Hänen on myös tehtävä näille selkoa asumuseron oikeusvaikutuksista sekä, jos puoliset eivät sovi yhteiselämän jatkamisesta, kehoitettava heitä so-

(kumotaan)

(ks. myös 21 §)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

pimaan asumuseron ehdoista. Mikäli puolisoilla on alaikäisiä lapsia, tulee sovittelijan kiinnittää puolisoiden erityistä huomiota lasten aseman turvaamiseen.

Sovittelu on suoritettava puolisoiden ollessa henkilökohtaisesti saapuvilla. Sovittelijan on neuvoteltava kerran kummankin puolison kanssa erikseen sekä kerran molempien puolisoiden kanssa yhdessä, mikäli sovittelija ei erittäin painavista syistä katso olevan aihetta luopua yhteisestä neuvottelusta.

Sovittelua alkoon tarpeettomasti viivytettävä. Todistusta sovittelun toimittamisesta ei kuitenkaan saa antaa ennen kuin aikaisintaan kolmenkymmenen päivän kuluttua ensimmäisestä sovitteluun kuuluvasta neuvottelusta.

Sovittelija alkoon ilman molempien puolisoiden suostumusta ilmaisko, mitä hän sovittelua toimittaessaan on saanut tietää.

Evangelisluterilaisen kirkon ja ortodoksisen kirkkokunnan sovittelijan sekä sosiaalilautakunnan määräämän sovittelijan suorittamasta sovittelusta ei kanneta puolisoilta palkkiota. Kirkollisen viranomaisen määräämälle sovittelijalle on asianomaisen seurakunnan kuitenkin suoritettava kohtuullinen palkkio, mikäli sovittelija ei ole seurakunnan vakinainen tai ylimääräinen pappi eikä sovittelu kuulu hänen virkatehtäviinsä. Sosiaalilautakunnan määräämälle sovittelijalle suoritetaan palkkio kunnan varoista. Uskonnonvapauslain mukaisesti perustetulle uskonnolliselle yhdyskunnalle sovittelusta suoritettavista maksuista määrätään sen yhdyskuntajärjestyksessä.

Seurakunnan ja kunnan on varattava tarpeellinen määräraha niitä välttämättömiä menoja varten, joita sovittelijalla voi toimessaan olla.

(ks. 23 a §)

IV OSA

Omaisuuksien ositus

1 luku

Yleisiä määräyksiä

85 §

Kun puoliso on kuollut tai avioliitto on tuomioilla purettu tai puolisoille on myönnetty asumusero, on puolison tai kuolleen puolison perillisen vaatimuksesta, toimitettava omaisuuden ositus, paitsi milloin kumpaisellakaan puolisoilla ei ollut avio-oikeutta toisen omaisuuteen. Mitä perillisyyttä on sanottu, olkoon voimassa myös siitä, joka testamentilla on asetettu perillisen asemaan.

85 §

Omaisuuksien ositus voidaan toimittaa avio-
liiton aikana taikka avioliiton purkautumisen jälkeen.

Ositus on toimitettava, jos puoliso sitä vaatii tai kuolleen puolison perilliset sitä vaativat.

Jos kumpaisellakaan puolisoilla ei ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen, on omaisuuden osituksen sijasta toimitettava ainoastaan puolisojen omaisuuden erottelu.

Voimassa oleva laki

Ositus tarkoittaa kumpaisenkin puolison avio-oikeuden toteuttamista. Jos puolisoilla on yhteistä omaisuutta, on myöskin, jonkin asianosaisen sitä vaatiessa, sellainen omaisuus osituksessa jaettava.

Ehdotus

Jos puolisoilla on yhteistä omaisuutta, on omaisuus vaadittaessa jaettava omaisuuden osituksessa taikka erottelussa.

86 §

Kunnes ositus toimitetaan, osallistuu eloonjäänyt puoliso kuolleen puolison omaisuuden hallintoon, niin kuin perintölaissa säädetään.

Eloojäänyt puoliso olkoon oikeutettu sanottuna aikana yksin vallitsemaan sellaista omaisuuttaan, *johon toisella puolisoilla oli avio-oikeus*. Kuitenkin on, jos puolisoilla on yhteisiä rintoaperillisiä ja eloonjäänyt puoliso tahtoo tehdä sellaisen luovutus- tai muun toimen, johon toisen puolison suostumus 38 tai 39 §:n mukaan olisi tarpeen, hankittava siihen oikeuden lupa tai, jos perilliset ovat täysivaltaisia, vaihtoehtoisesti näiden kirjallinen, 66 §:n mukaisesti annettu suostumus. Eloojäänyt puoliso tehköön osituksessa tilin omaisuuden vallinnasta kuolemantapauksen jälkeiseltä ajalta sekä sen tuotosta.

Milloin avioliitto on tuomiolla purettu, olkoon, kunnes ositus on toimitettu, se puolisoilla avioliiton purkautuessa ollut omaisuus, *johon toisella puolisoilla on avio-oikeus*, edelleen hänen vallittavanaan, niinkuin avioliitto vielä jatkuisi. Mitä osituksessa tehtävästä tilistä on 2 momentissa sanottu, sovellettakoon vastaavasti.

Jos ositus on toimitettava asumuserotuomion nojalla, olkoon omaisuuden vallinnasta tuomion ja osituksen välisenä aikana sekä tilin tekemisestä vastaavasti voimassa, mitä 3 momentin mukaan on noudatettava siinä tapauksessa, että avioliitto on tuomiolla purettu.

Eloojäänyt puoliso olkoon oikeutettu sanottuna aikana yksin vallitsemaan omaisuuttaan. Kuitenkin on, jos eloonjäänyt puoliso tahtoo tehdä sellaisen luovutus- tai muun toimen, johon toisen puolison suostumus 38 tai 39 §:n mukaan olisi tarpeen, hankittava siihen oikeuden lupa tai, jos perilliset ovat täysivaltaisia, vaihtoehtoisesti näiden kirjallinen, 66 §:n mukaisesti annettu suostumus. Eloojäänyt puoliso tehköön osituksessa tilin omaisuuden vallinnasta kuolemantapauksen jälkeiseltä ajalta sekä sen tuotosta.

Milloin avioliitto on tuomiolla purettu, olkoon, kunnes ositus on toimitettu, puolisoilla avioliiton purkautuessa ollut omaisuus edelleen hänen vallittavanaan, niinkuin avioliitto vielä jatkuisi. Mitä osituksessa tehtävästä tilistä on 2 momentissa sanottu, sovellettakoon vastaavasti.

(kumotaan)

87 §

Ennenkuin kaikki tietyt velat, joista kuollut puoliso oli vastuussa, on maksettu tai niiden maksamiseen tarvittavat varat on pantu erityiseen hoitoon, älköön ositusta toimitettako, elleivät eloonjäänyt puoliso ja vainajan perilliset siitä yksimielisesti sovi tai vainajan omaisuus ole luovutettu konkurssiin.

88 §

Jos puolisoilla oli yhteistä velkaa, on osituksessa puolisoilla tai kuolleen puolison perillisillä oikeus vaatia, että siitä ennen ositusta suoritetaan toisen puolen osuus tai että sen maksamisesta annetaan vakuus.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Yhteisestä velasta, joka on tehty perheen elä-
tusta varten, katsotaan puolisoitten vastaavan
siinä suhteessa, kuin heidän olisi ollut annettava
varoja elatukseen.

89 §

Jos puolisoitten omaisuutta eroteltaessa jonkin
irtaimen esineen suhteen ei käy olosuhteista
selville eikä myöskään voida näyttää, kummanko
puolison omaisuuteen se kuuluu tai että se on
yhteistä omaisuutta, on puolisoitten katsottava
saaneen sen yhteisesti yhtäläisin oikeuksin.

90 §

Osituksessa, joka tapahtuu avioliiton peruutu-
misen johdosta, on se omaisuus, mikä puolisoilla
oli avioliittoa päätettäessä tai minkä hän sen
jälkeen on perintönä, lahjana tai testamentin
nojalla saanut, niin myös mitä sen sijaan on
tullut, katsottava sellaiseksi omaisuudeksi, johon
toisella puolisoilla ei ole avio-oikeutta.

90 §

*Omaisuu-
den ositusta toimitettaessa on omai-
suutena, johon toisella puolisoilla ei ole avio-
oikeutta, pidettävä:*

1) omaisuutta, jonka puoliso on ansainnut
taiikka saanut perintönä, lahjana tai testamentin
nojalla avioliiton purkaututtua toisen puolison
kuoleman johdosta; ja

2) omaisuutta, jonka puoliso on ansainnut
taiikka saanut perintönä, lahjana tai testamentin
nojalla sen jälkeen kun pesänjakajan määräämistä
taiikka avioeroa koskeva asia on tullut vireille;
omaisuutta on kuitenkin pidettävä omaisuutena,
johon toisella puolisoilla on avio-oikeus, jos pe-
sänjakajan määräämistä koskeva asia on rauennut
tai avioeroa koskeva asia on rauennut muusta
syystä kuin sen johdosta, että puoliso on kuollut
asian vireillä ollessa.

91 §

Puolisoilla on oikeus osituksessa päältäpäin
erottaa itselleen hänelle kuuluvia vaatteita ja
 muita esineitä, jotka on tarkoitettu yksinomaan
hänen henkilökohtaista käyttöönsä varten, ei kui-
tenkaan enempää, kuin puolisoitten oloihin kat-
soen voidaan pitää kohtuullisena.

92 §

Jos puoliso on sellaisen omaisuutensa paranta-
miseen, johon toisella puolisoilla on avio-oikeus,
käyttänyt muuta omaisuuttaan, saakoot hän tai
hänen perillisensä vastiketta ensiksi mainitusta
omaisuudesta.

93 §

Jos puolison omaisuuden säästöä 99 §:n mu-
kaan määrättäessä sen arvosta on vähennetty
saman pykälän 2—4 momenteissa mainittua vel-
kaa, on toiselle puolisoille tai kuolleen puolison

93 §

Jos puolison omaisuuden säästöä 99 §:n mu-
kaan määrättäessä sen arvosta on vähennetty
saman pykälän 2 tai 3 momentissa mainittua
velkaa, on toiselle puolisoille tai kuolleen puoli-

Voimassa oleva laki

perillisille annettava vastiketta sellaisen omaisuuden säästöstä, johon jommallakummalla puolisoilla on avio-oikeus.

Ehdotus

son perillisille annettava vastiketta sellaisen omaisuuden säästöstä, johon jommallakummalla puolisoilla on avio-oikeus.

94 §

Jos puoliso on hoitamalla huolimattomasti taloudellisia asioitaan, käyttämällä väärin oikeuttaan vallita omaisuutta, johon toisella puolisoilla on avio-oikeus, tai muulla hänen oloihinsa soveltumattomalla menettelyllä aiheuttanut, että sellainen omaisuus on oleellisesti vähentynyt, saakoot toinen puoliso tai kuolleen puolison perilliset vastiketta, joka vastaa siitä johtunutta sanotun omaisuuden säästön vähentymistä, niinkuin 93 §:ssä sanotaan. Sellaista vastiketta otettakoon, kuitenkin vain puolet siitä, mitä muuten ei voitaisi suorittaa, myöskin siitä vastikevelvollisen puolison omaisuudesta, johon ei ole avio-oikeutta, mikäli omaisuus ei mene velan katteeksi.

94 a §

Kun puolison kuoltua jommankumman puolison avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta annettu ennakoperintö on vähennettävä ennakon saajan perinnöstä kuolleen puolison jälkeen, on omaisuuden osituksessa vainajan perillisille ja testamentin saajille tulevasta osuudesta vähennettävä ennakon arvo tai, jollei koko arvoa käy vähentäminen ennakon saajan perinnöstä, se määrä, mikä siitä voidaan vähentää.

Kun ennakko 1 momentin mukaan vähennetään omaisuuden osituksessa, on ennakon antajan avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästöön ennen jakoa lisättävä osituksessa vähennettävä määrä. Jos ennakon antajalta jää muutakin omaisuutta, otetaan ennakkoa vähennettäessä myös tämä lukuun.

95 §

Vastiketta on myöskin annettava, niinkuin 94 §:ssä sanotaan, jos puoliso on käyttänyt omaisuutta johon toisella puolisoilla on avio-oikeus, sellaisen omaisuuden hankkimiseen tai parantamiseen, johon ei ole avio-oikeutta, tai sellaisen velan maksamiseen, josta puhutaan 99 §:n 2—4 momenteissa.

95 §

Vastiketta on myöskin annettava, niinkuin 94 §:ssä sanotaan, jos puoliso on käyttänyt omaisuutta, johon toisella puolisoilla on avio-oikeus, sellaisen omaisuuden hankkimiseen tai parantamiseen, johon ei ole avio-oikeutta, tai sellaisen velan maksamiseen, josta puhutaan 99 §:n 2 ja 3 momentissa.

96 §

Vastikkeesta, jota osituksessa ei ole voitu suorittaa, älköön puolisoilla tai kuolleen puolison perillisillä olko saamisoikeutta.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

97 §

Kun avioliitto on tuomiolla purettu, on ennen ositusta, kuitenkin viimeistään kahden kuukauden kuluessa siitä, kuin tuomio on saanut lainvoiman, puolisoiden omaisuudesta ja veloista laadittava luettelo, jollei sen nojalla, mitä 82 §:ssä on säädetty, luetteloimista jo ole toimitettu. Tässä määrätyn luettelon laatimisesta olkoon soveltuvilta kohdin voimassa, mitä perunkirjoituksesta on säädetty.

(kumotaan)

Sellainen luettelo, kuin 1 momentissa on sanottu, on laadittava myös, kun ositus on toimitettava asumuserotuomion nojalla.

2 luku

Osituksen toimittaminen

98 §

Ositus on toimitettava siinä järjestyksessä, kuin perinnönjaosta on säädetty, noudattamalla sen ohessa, mitä tässä luvussa sanotaan.

Avioeron varalta tai muutoin tehty sopimus osituksen toimittamisesta vastaisuudessa ja sopimus, jossa puoliso on luopunut oikeudestaan vaatia ositusta, ei ole pätevä, ellei sopimusta ole tämän lain mukaan pidettävä pätevästi tehtynä avioehtosopimuksena.

99 §

Sen jälkeen kuin puolisoiden omaisuus on eroteltu ja se vastike, mikä puolisolle 92 §:n nojalla ehkä on tuleva, on otettu lukuun, määrätään sen omaisuuden säästö, johon puolisoilla on avio-oikeus, erikseen kumpaisenkin puolison omaisuuden osalta siten, että omaisuuden arvosta vähennetään ne puolison yksityiset velat, jotka ovat syntyneet ennen avioliiton purkautumista tai asumuserotuomion antamista, sekä veloista, joista puoliset ovat vastuussa kumpikin omasta ja toisensa puolesta, niin paljon kuin hänen osalleen tulee.

99 §

Kun puolisoiden omaisuus on eroteltu ja se vastike, mikä puolisolle 92 §:n nojalla ehkä on tuleva, on otettu lukuun, määrätään sen omaisuuden säästö, johon puolisoilla on avio-oikeus, erikseen kumpaisenkin puolison omaisuuden osalta siten, että omaisuuden arvosta vähennetään ne puolison yksityiset velat, jotka ovat syntyneet ennen 90 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitettua ajankohtaa sekä veloista, joista puoliset ovat vastuussa kumpikin omasta ja toistensa puolesta, niin paljon kuin hänen osalleen tulee.

Jos omaisuus, johon ei ole avio-oikeutta, avioliittoa päätettäessä tahi silloin, kun se avioliiton aikana avioehtosopimuksin tehtiin tahi lahjakirjalla tai testamentilla puolisolle annettiin sellaiseksi omaisuudeksi, oli kiinnityksen nojalla tai muuten erityisesti velan vakuutena, on tätä velkaa 1 momentissa mainitusta arvosta vähennettävä ainoastaan sikäli, kuin sitä ei voida saada maksetuksi tästä tai tämän tilalle tulleesta omaisuudesta. Sama olkoon lakina velasta, jonka puoliso on tehnyt sellaisen omaisuuden hankki-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

miseksi tai parantamiseksi, johon ei ole avio-oikeutta.

Jos velka on johtunut siitä, että puoliso on huolimattomasti hoitanut taloudellisia asioitaan tai muuten menetellyt hänen oloihinsa soveltu-mattomalla tavalla, on tätä velkaa vähennettävä 1 momentissa mainitusta arvosta ainoastaan sikäli, kuin sitä ei voida saada maksetuksi sellaisesta omaisuudesta, johon ei ole avio-oikeutta.

Kun avioliitto on peruutettu, on ennen avio-liittoa syntyneet velat ensi sijassa vähennettävä sellaisen omaisuuden arvosta, johon toisella puolisolla 90 §:n nojalla ei ole avio-oikeutta.

(kumotaan)

100 §

Sitten kun niin on menetelty kuin 99 §:ssä sanotaan, ja 91 §:ssä sallittu erottaminen puolison vaatimuksesta on tapahtunut, annetaan kumpaisellekin puolelle, tälle 93, 94 tai 95 §:n nojalla ehkä tulevan vastikkeen lisäksi, puolet siitä, mitä on jäljellä sellaisen omaisuuden arvosta, johon jommallakummalla puolisollla on avio-oikeus, mikäli ei muuta johdu siitä, mitä 59 §:ssä, 78 §:n 3 momentissa tai 103 §:n 2 momentissa on säädetty tai toinen puoli ole saapa lisää 101 tai 102 §:n nojalla.

100 §

Sitten kun on menetelty niin kuin 99 §:ssä sanotaan, ja 91 §:ssä sallittu erottaminen puolison vaatimuksesta on tapahtunut, annetaan kumpaisellekin puolelle, tälle 93, 94 tai 95 §:n nojalla ehkä tulevan vastikkeen lisäksi, puolet siitä, mitä on jäljellä sellaisen omaisuuden arvosta, johon jommallakummalla puolisollla on avio-oikeus, mikäli muuta ei johdu siitä, mitä 59 §:ssä tai 103 §:n 2 momentissa on säädetty tai toinen puoli ole saava lisää 101 tai 102 §:n nojalla.

101 §

Jos, niinkuin 88 §:n 1 momentissa sanotaan, on tehty vaatimus yhteisen velan maksamisesta tai vakuuden antamisesta siitä, eikä niin tapahtu, on, jos puoliso ottaa vastatakseen koko velasta ja siitä antaa vakuuden tai jos perilliset sen tekevät, hänelle tai heille annettava siitä, mikä osituksessa muuten olisi tullut vastapuolelle sellaisen omaisuuden lisäksi, joka ei mene muun velan katteeksi, tai sanotun puolen muun omaisuuden säästöstä omaisuutta, joka vastaa sen puolen osuutta velasta.

102 §

Vahingonkorvaus, jonka puoliso avioliiton purkautumisen johdosta voi olla velvollinen suorittamaan toiselle puolisolalle, on, mikäli se on erääntynyt, osituksessa suoritettava sikäli, kuin siinä korvausvelvolliselle puolisolalle tulee tai hänellä muuten on omaisuutta, joka ei mene velan katteeksi. Sama olkoon laki toiselle puolisolalle suoritettavasta elatusavusta, joka on erääntynyt.

102 §

Erääntynyt elatusapu, joka puolison on suoritettava toiselle puolisolalle, on suoritettava osituksessa sikäli kuin elatusvelvolliselle puolisolalle osituksessa tulee tai hänellä muutoin on omaisuutta, joka ei mene velan katteeksi.

103 §

Osituksessa, jonka eloonjäänyt puoliso ja en-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

siksi kuolleen puolison perilliset tai puoliset toimittavat, saa se puoli, jonka tulee luovuttaa omaisuutta, itse päättää, mitä se haluaa luovuttaa. Sellaisen omaisuuden sijasta, jonka se tahtoo itse pitää, on lupa antaa rahaa omaisuudelle osituksessa määrätyn arvon mukaan.

Osituksessa, joka toimitetaan ensiksi kuolleen puolison kuoleman jälkeen, eloonjäänyt puoliso ei ole kuitenkaan velvollinen luovuttamaan omaisuuttaan ensiksi kuolleen puolison perillisille.

Jos puoliso on toiselta puolelta saava omaisuutta, on hänellä oikeus sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, saada osalleen työvälineitä ja muuta irtainta tavaraa, jota hän tarvitsee elinkeinonsa jatkamiseksi, sikäli kuin se voi tapahtua tuottamatta tuntuvaa haittaa toiselle puolisolle.

103 a §

Kun puolison tai kuolleen puolison omaisuus on luovutettu konkurssiin, toinen puoliso tai tämän perilliset eivät kuitenkaan ole velvolliset luovuttamaan omaisuuttaan osituksessa. Osituksessa, joka toimitetaan ensiksi kuolleen puolison kuoleman jälkeen, ei eloonjäänyt puoliso ole velvollinen luovuttamaan omaisuuttaan ensiksi kuolleen puolison perillisille.

103 a §

Ositusta voidaan sovittelalla, jos ositus muutoin johtaisi kohtuuttomaan lopputulokseen taikka siihen, että toinen puoliso saisi perusteettomasti taloudellista etua. Osituksen sovittelua harkittaessa on otettava erityisesti huomioon avioliiton kesto aika, puolisoitten toiminta yhteisen talouden hyväksi ja omaisuuden kartuttamiseksi ja säilyttämiseksi sekä muut näihin verrattavat puolisoitten taloutta koskevat seikat.

Ositusta soviteltaessa voidaan määrätä:

1) että puoliso ei saa avio-oikeuden nojalla toisen puolison omaisuutta taikka että sanottua oikeutta rajoitetaan;

2) että tietty omaisuus, jonka puoliso on ansainnut tai saanut puolisoitten asuessa erillään tai joka puolisoilla on ollut avioliittoon mentäessä taikka jonka puoliso on saanut avioliiton aikana perintönä, lahjana tai testamentin nojalla, on omaisuuden osituksessa kokonaan tai osaksi oleva omaisuutta, johon toisella puolisoilla ei ole avio-oikeutta;

3) että omaisuus, johon toisella puolisoilla ei avioehtosopimuksen taikka lahjakirjan tai testamentin nojalla ole avio-oikeutta, on omaisuuden osituksessa kokonaan tai osaksi oleva omaisuutta, johon toisella puolisoilla on avio-oikeus.

Kun ositus toimitetaan toisen puolison kuoltua ja ositettavan omaisuuden arvo on vähäinen, saakoon eloonjäänyt puoliso ottaa omaisuudesta, jota ei ole avio-oikeuden alaisuudesta erotettu,

Kun ositus toimitetaan toisen puolison kuoltua ja ositettavan omaisuuden arvo on vähäinen, saakoon eloonjäänyt puoliso ottaa omaisuudesta, jota ei ole avio-oikeuden alaisuudesta erotettu,

Voimassa oleva laki

tarpeellista asuntoirtoimistoa sekä työvälineitä ja muuta elinkeinonsa jatkamiseksi tarvitsemaansa irtainta tavaraa, vaikka toisen puolison perilliset eivät sen johdosta voisikaan saada osalleen sitä omaisuutta, mikä muutoin olisi osituksen mukaan heille jätettävä tai luovutettava.

Mitä 1 momentissa on sanottu, sovellettakoon vastaavasti, kun puoliso on tuomittu asumus- tai avioeroon sen johdosta, että puoliso on käyttäytymisellään syvästi loukannut toista puolisoa taikka väärinkäyttänyt huumaavia aineita; älköön kuitenkaan puolisolle 91 §:n mukaan kuuluvaa oikeutta rajoitettako.

Ehdotus

tarpeellista asuntoirtoimistoa sekä työvälineitä ja muuta elinkeinonsa jatkamiseksi tarvitsemaansa irtainta tavaraa, vaikka toisen puolison perilliset eivät sen johdosta voisikaan saada osalleen sitä omaisuutta, joka muutoin olisi osituksen mukaan heille jätettävä tai luovutettava.

(jää pois)

3 luku

Erinäisiä säännöksiä

104 §

Jos puoliso on osituksessa luopunut siitä, mitä hänelle olisi ollut tuleva, eikä sittemmin voi maksaa ennen ositusta syntynyttä velkaa, vastatkoon kuolleen puolison perilliset, kukin omasta ja toistensa puolesta, tai toinen puoliso siitä, mikä puuttuu, liiaksi saamansa omaisuuden arvolla. Jos puoliso on konkurssitilassa, älköön vaadittako selvitystä siitä, mitä häneltä puuttuu.

Mitä 1 momentissa sanotaan, älköön sovellettako, milloin ositus on tapahtunut puolison kuoleman johdosta, sellaiseen velkaan, josta kuollut puoliso on vastuussa.

105 §

Kun ositus on toimitettu, antakoot puoliso tai kuolleen puolison perilliset siitä tehdyn kirjan oikeuteen; ja on sen antamisesta ja antopäivästä viipymättä kuulutettava virallisissa sanomalehdissä.

106 §

Jos puoliso tai kuolleen puolison perilliset tahtovat moittia ositusta, olkoon laki, niinkuin perinnönjaon moittimisesta on säädetty.

107 §

Ellei kumpaisellakaan puolisollla ollut avio-oikeutta toisen puolison omaisuuteen, olkoon puolisollla tai kuolleen puolison perillisillä, jotka muuten 85 §:n mukaan voisivat tehdä vaatimuksen osituksen toimittamisesta, oikeus vaatia, että puolisojen omaisuus on eroteltava 104, 105 ja

104 §

Jos puoliso on luopunut oikeudestaan osituksessa ja luovuttanut omaisuuttaan enemmän kuin mitä hän olisi ollut velvollinen luovuttamaan, eikä sittemmin kykene maksamaan ennen ositusta syntynyttä velkaansa, vastatkoon kuolleen puolison perilliset, kukin omasta ja toistensa puolesta, tai toinen puoliso siitä, mikä puuttuu, liiaksi saamansa omaisuuden arvolla. Jos puoliso on konkurssitilassa, älköön vaadittako selvitystä siitä, mitä häneltä puuttuu.

107 §

Jos kummallakaan puolisollla ei ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen, on omaisuuden erottelussa soveltuvilta osin noudatettava, mitä 89, 98, 101, 102, 103 a, 104, 105 ja 106 §:ssä säädetään.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

106 §:ssä tarkoitetuin oikeusvaikutuksin, ja on tällöin myöskin 85 §:n määräystä yhteisen omaisuuden jakamisesta sekä 89, 97, 98, 101 ja 102 §:n säännöksiä soveltuvilta osin noudatettava.

107 a §

Jos asumuserotuomion nojalla on toimitettu ositus, älköön kumpaisellakaan puolisollla olko avio-oikeutta siihen omaisuuteen, minkä toinen heistä tuomion antamisen jälkeen saa, ellei osituksen tapahduttua avioehtosopimuksin toisin määrätä, ja olkoon, mitä tässä on sanottu, voimassa siinäkin tapauksessa, että tuomio sittemmin raukeaa.

107 a §

Kun ositus on toimitettu, ei kummallakaan puolisollla ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen, ellei osituksen jälkeen avioehtosopimuksella toisin määrätä.

V OSA

(kumotaan)

Yhteisiä säännöksiä

1 luku

Elatusoikeuden turvaaminen

108 §

Puolisoiden tekemä kirjallinen sopimus, jossa puoliso on sitoutunut antamaan varoja toiselle puolisolalle käytettäväksi tämän elatukseen ja jonka sosiaalilautakunta on vahvistanut, voidaan panna täytäntöön niin kuin lainvoimainen tuomio.

(kumotaan)
(ks. 50 §)

Ennen sopimuksen vahvistamista sosiaalilautakunnan on tarkkailtava, voidaanko sopimusta pitää kohtuullisena ottaen huomioon puolison elatusten tarve, toisen puolison maksukyky sekä muut seikat siten kuin 79 §:ssä on säädetty.

109—113 §

(kumottu aikaisemmin)

2 luku

Erinäisiä säännöksiä

114 §

Sen estämättä, mitä oikeus on päättänyt puolison elatuksesta tai oikeudesta käyttää toiselle puolisolalle kuuluvaa irtainta omaisuutta, voidaan jommankumman puolison kanteesta määrätä asiasta toisin, kun olennaisesti muuttuneet olot sitä vaativat.

(kumotaan)
(ks. 51 § 1 mom.)

Päätös, josta puhutaan 49 §:n 2 momentissa ja 81 §:ssä, voidaan peruuttaa, milloin olosuhteet antavat siihen aihetta.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

115 §

Sopimusta, jonka puoliset ovat tehneet perheen tai toisen puolison elatuksesta taikka puolison oikeudesta käyttää toiselle puolisolle kuuluvaa irtainta omaisuutta, voi oikeus puolison vaatimuksesta muuttaa, jos se havaitaan kohtuuttomaksi tai olennaisesti muuttuneet olosuhteet antavat siihen aihetta.

Sama olkoon laki, jos vahingonkorvauksesta tai osituksesta avioliiton purkamisen varalta tehty sopimus on kohtuuton.

(kumotaan)
(ks. 51 § 3 mom.)

116 §

Oikeuden päätös puolison elatuksesta voidaan, vaikka siihen haetaan muutosta, heti panna täytäntöön niin kuin se olisi saanut lainvoiman. Sama olkoon laki päätöksestä, joka koskee puolison oikeutta käyttää toiselle puolisolle kuuluvaa irtainta omaisuutta tai puolison julistamista menettäneeksi oikeuden tehdä velkaa, josta toinenkin puoliso on vastuussa.

Jos puolison elatusta koskevaa päätöstä sittemmin muutetaan tai päätös kumotaan, harkittakoon oikeus, onko puoliso saapa takaisin, mitä hän jo on suorittanut, tai osan siitä.

(kumotaan)
(ks. 49 § 2 mom.)

(ks. 51 § 4 mom.)

1. Voimaantulo. Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

2. Kumottavat säännökset. Tällä lailla kumotaan avioliittolain voimaannpanosta 13 päivänä kesäkuuta 1929 annetun lain (235/29) 10, 11 ja 15 §, rikoslain 19 luvun 6 § sekä kuolleeksi julistamisesta 23 päivänä huhtikuuta 1901 annetun lain 15 §, sellaisena kuin se on 23 päivänä toukokuuta 1975 annetussa laissa (351/75).

3. Annetut luvat. Ennen tämän lain voimaantuloa tasavallan presidentin alle kahdeksantoista-vuotiaalle antama lupa mennä avioliittoon samoin kuin tuomioistuimen antama lupa vajaavaltaisen avioliittoon sekä ottovanhemman ja ottolapsen keskinäiseen avioliittoon ovat voimassa myös tämän lain tultua voimaan.

4. Vireillä olevat luvat. Tämän lain voimaan tullessa vireillä olevat, tasavallan presidentille osoitetut hakemukset luvan myöntämisestä avioliittoon menemiseen alle kahdeksantoistavuotiaalle ratkaisee tasavallan presidentti. Tuomioistuimessa vireillä olevat hakemukset luvan myöntämisestä seitsemäntoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen naisen avioliittoon tai ottovanhemman ja ottolapsen keskinäiseen avioliittoon tuomioistuin käsittelee ja ratkaisee tämän lain säännösten estämättä.

5. Kuulutustodistukset. Kuulutusviranomaisen ennen tämän lain voimaantuloa antamaan kuulutustodistukseen on sovellettava, mitä tämän lain 13 §:ssä tarkoitetusta todistuksesta säädetään.

6. Annetut kuulutukset. Kuulutusviranomaisen ennen tämän lain voimaantuloa antamaan kuulutukseen on sovellettava, mitä säädetään tämän lain 13 §:n mukaan loppuun saatetusta avioliiton esteiden tutkinnasta, jossa on todettu, että avioliitolle ei ole laissa säädettyä estettä.

7. Kuulutuspyynnöt. Jos kihlakumppanit ovat ennen tämän lain voimaantuloa pyytäneet kuulutusviranomaiselta kuulutusta eikä sitä ole lain voimaan tullessa vielä annettu, kuulutusviranomaisen käsittelee asian soveltaen mitä tässä laissa säädetään avioliiton esteiden tutkinnasta.

8. Tuomioistuimessa vireillä olevat asiat. Jos tuomioistuimessa on tämän lain voimaan tullessa vireillä kihlauksen purkamiseen perustuvaa vaatimusta koskeva asia, avioliiton pätevyyttä tai purkamista, asumuseroa taikka puolisolle suoritettavan elatusavun vahvistamista tai muuttamista koskeva asia, on sovellettava aikaisempaa lakia. Puolisoilla, jotka on tämän lain voimaan tultua tuomittu asumuseroon, on oikeus saada avioero tämän lain 26 §:n 2 momentin mukaisesti sen jälkeen, kun asumuserotuomion lainvoimaiseksi tulosta on kulunut vähintään kuusi kuukautta. Tämän lain voimaan tultua annettuun asumuserotuomioon ei ole sovellettava, mitä tämän lain voimaantullessa voimassa olleessa avioliittolain 69 a §:n 4 momentissa säädetään asumuserotuomion raukeamisesta.

9. Asumuseroon perustuva avioero. Jos puoliset, jotka ennen tämän lain voimaantuloa on tuomittu asumuseroon, ovat asumuseron saatuaan asuneet erillään yhden vuoden palaamatta sen jälkeenkään yhteiselämään, on puolisoilla oikeus saada avioero ilman harkinta-aikaa siten kuin tässä laissa säädetään.

10. Vahingonkorvaus ja puolison julistaminen menettäneeksi oikeuden saada avio-oikeuden nojalla toisen puolison omaisuutta. Jos avioliiton purkamista koskevassa asiassa on ennen tämän lain voimaantuloa esitetty korvausvaatimus tämän lain voimaantullessa voimassa olleen avioliittolain 69 §:n tai 78 §:n 1 momentin nojalla tai avioeroa taikka asumuseroa koskevassa asiassa vaatimus puolison julistamisesta menettäneeksi oikeuden saada avio-oikeuden nojalla toisen puolison omaisuutta sanotun 78 §:n 3 momentin

Voimassa oleva laki

Ehdotus

nojalla, on vaatimukseen sovellettava aikaisempaa lakia.

11. Avio-oikeuden lakkaaminen avioliiton purkautumisen tai asumuseron jälkeen. Jos avioliitto on purkautunut ennen tämän lain voimaantuloa tai puoliset on ennen tämän lain voimaantuloa tuomittu asumuseroon, on ositusta toimitettaessa tämän lain 90 §:n ja 99 §:n 1 momentin sijasta sovellettava aikaisempaa lakia.

12. Avioeron varalta tehty sopimus. Sopimukseen, jonka puoliset ennen tämän lain voimaantuloa ovat tehneet omaisuuden osituksesta avioliiton purkamisen varalta, on sovellettava aikaisempaa lakia.

13. Osituksen toimittamista koskevat säännökset. Jos avioliitto on ennen tämän lain voimaantuloa purkautunut puolison kuoleman johdosta tai purettu tuomioistuimen päätöksellä, on osituksen toimittamiseen sovellettava, mitä tämän lain voimaantullessa voimassa olleessa avioliittolain IV osassa on säädetty. Osituksen toimittamiseen on samoin sovellettava aikaisempaa lakia, jos ositus toimitetaan ennen tämän lain voimaantuloa annetun asumuserotuomion nojalla.

14. Viittaukset aikaisempaan lakiin muussa lainsäädännössä. Milloin laissa tai asetuksessa on viitattu lainkohtaan, jonka tilalle on tullut tämän lain säännös, on soveltuvin osin noudatettava tämän lain vastaavaa säännöstä.

15. Valtuutus lain täytäntöönpanotoimiin. Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

2.

Laki

oikeudenkäymiskaaren 10 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 10 a §, sellaisena kuin se on muutettuna 22 päivänä huhtikuuta 1949 ja 5 päivänä syyskuuta 1975 annetuilla laeilla (307/49 ja 705/75), sekä muutetaan 10 §, sellaisena kuin se on 12 päivänä kesäkuuta 1968 annetussa laissa (342/68), näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

10 §

Avioliiton aikaantulemista tai purkamista tahi asumuseroa koskeva kanne tutkitaan sen paikka-

10 §

Avioeroa, yhteiselämän lopettamista tai avioliiton pätevyyttä koskeva asia tutkitaan sen paik-

Voimassa oleva laki

kunnan tuomioistuimessa, missä vastaaja asuu tai missä aviopuolisoilla viimeksi on ollut yhteinen asunto. Jollei vastaajalla ole tunnettua asuinpaikkaa Suomessa, voidaan kannetta ajaa myös siellä, missä kantaja asuu. Milloin kanne kohdistetaan molempiin aviopuolisoihin eivätkä nämä asu samalla paikkakunnalla, on juttu tutkittava siellä, missä he viimeksi ovat yhdessä asuneet tai missä jompikumpi heistä asuu. Jollei laillista tuomioistuinta edellä sanotun mukaisesti ole, on juttu tutkittava Helsingin raastuvanoikeudessa.

Jos 1 momentissa tarkoitettu kanne on pantu vireille sanotun momentin mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa, tällä on toimivalta tutkia kaikki ennen ensimmäisen kanteen lainvoimaista ratkaisua nostetut saman avioliiton aikaantulemista tai purkamista tahi samojen aviopuolisoiden välistä asumuseroa koskevat kanteet, vaikka niiden tutkiminen muutoin kuuluisi toiselle tuomioistuimelle. Milloin mainitunlaiset kanteet on saatettu toimivaltaisten eri tuomioistuinten käsiteltäviksi, myöhemmin vireille tullut kanne voidaan asianosaisen vaatimuksesta siirtää siihen alioikeuteen, jossa aikaisempi kanne on tai on ollut tutkittavana. Jos ensiksi vireille pantu kanne jätetään tutkittavaksi ottamatta tai sillensä, tuomioistuin voi jatkaa siihen edellä sanotun mukaisesti haastetun tai sen käsiteltäväksi siirretyn toisen jutun käsittelyä, vaikka se ei siinä muutoin olisikaan toimivaltainen, taikka asianosaisen vaatimuksesta siirtää sen toimivaltaiseen tuomioistuimeen. Päätökseen, jolla kanne on siirretty tai siirtovaatimus on hylätty, ei saa hakea muutosta.

Puolisoiden yhteinen asumuseron tai avioeron saamista koskeva hakemus tehdään sille alioikeudelle, jolla 1 momentin mukaan on toimivalta tutkia molempiin aviopuolisoihin kohdistuva kanne.

Kun juttu on 2 momentin mukaan päätetty siirtää toiseen alioikeuteen, asianosaisen on 30 päivässä päätöksen antamisesta asianomaisen tuomiokunnan tai raastuvanoikeuden kansliassa ilmoitettava se jatkokäsittelyyn ja esitettävä ote juttua aikaisemmin käsitelleen alioikeuden pöytäkirjasta, joka päätöksen julistamisen jälkeen on annettava hänelle takaisin. Jollei ilmoitusta tehdä mainitussa ajassa, kanne raukeaa. Jos aikaisemmin vireille pantu kanne on ilmoituksen saaneessa tuomioistuimessa vielä vireillä, kanteet on määrättävä käsiteltäviksi yhdessä. Jutun käsiteltäväksi ottamisesta toisessa tuomioistuimessa ja

Ehdotus

kakunnan tuomioistuimessa, missä jommallakummalla puolisoilla on kotipaikka.

Jos kumpaisellakaan puolisoilla ei ole kotipaikkaa Suomessa, tutkitaan avioeroa ja avioliiton pätevyyttä koskeva asia Helsingin raastuvanoikeudessa.

(jää pois)

Voimassa oleva laki

käsittelypäivästä on ilmoituksen tehneen asianomaisen toimitettava vastapuolelleen tai tämän viimeksi asiamiehenään tai oikeudenkäyntiavustajanaan käyttämälle asianajajalle todisteellinen tieto niin hyvissä ajoin, että vastapuolelle jää kohtuullinen aika valmistautua käyttämään puhevaltaansa jutussa.

10 a §

Milloin erikseen tehdään kanne aviopuolison elatusvelvollisuudesta toista puolisoa kohtaan, on laillinen tuomioistuimien sen paikkakunnan oikeus, missä jommallakummalla puolisoista on kotipaikka.

Kannetta, joka pannaan vireille avioliittolain 114 §:n nojalla, ajettakoon 1 §:n 1 momentissa mainitussa tuomioistuimessa.

Ehdotus

Kanne puolison velvoittamisesta maksamaan toiselle puolisolalle elatusapua on pantava vireille sen paikkakunnan tuomioistuimessa, missä jommallakummalla puolisoilla on kotipaikka. Kanne, joka koskee tuomioistuimen päätöksellä tai sopimuksella vahvistetun elatusavun muuttamista tai elatusavusta tehdyn sopimuksen pätevyyttä, on pantava vireille 1 §:n 1 momentissa mainitussa tuomioistuimessa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19

3.

Laki

eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista 5 päivänä joulukuuta 1929 annetun lain (379/29) 10, 46 ja 48 §, näistä 10 § sellaisena kuin se on 28 päivänä huhtikuuta 1967 annetussa laissa (190/67), sekä

muutetaan 8 ja 9 § sekä 50 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat mainitussa 28 päivänä huhtikuuta 1967 annetussa laissa, näin kuuluviksi:

Voimassa oleva laki

8 §

Avioliiton peruuttamista, asumuseroa tai avioeroa koskeva kanne voidaan ottaa Suomessa tutkittavaksi, jos

1) molemmat puoliset ovat Suomen kansalaisia tai kantaja on Suomen kansalainen ja hänellä on tai on ollut täällä kotipaikka; taikka

2) kantajalla on viimeksi kahden vuoden ajan ollut tai vastaajalla on täällä kotipaikka.

Milloin puoliset yhteisesti hakevat asumuseroa tai avioeroa, voidaan kanne ottaa Suomessa tutkittavaksi, jos jommankumman puolison vireille panema asumuseroa tai avioeroa tarkoittava kanne voitaisiin 1 momentin mukaan ottaa täällä tutkittavaksi.

Ehdotus

8 §

Avioeroa koskeva asia voidaan tutkia Suomessa, jos:

1) jommallakummalla puolisoilla on kotipaikka Suomessa; tai

2) hakijalla on ollut Suomessa kotipaikka tai muu läheinen yhteys Suomeen eikä hän voi saattaa avioeroa koskevaa asiaa tutkittavaksi siinä vieraassa valtiossa, jossa jommallakummalla puolisoilla on kotipaikka, tai tämä aiheuttaisi hakijalle kohtuuttomia vaikeuksia, ja asian tutkimista Suomessa on olosuhteisiin katsoen pidettävä aiheellisena.

Voimassa oleva laki

Kanne, joka tarkoittaa avioliiton peruutumista, voidaan, paitsi 1 momentissa tarkoitetuin edellytyksin, tutkia Suomessa myös, jos

1) vihkimisen on toimittanut Suomen viranomainen; tai

2) kantaja oli avioliittoa päätettäessä Suomen kansalainen.

Milloin virallinen syyttäjä on tehnyt vaatimuksen avioliiton peruutumisesta, voidaan se ottaa Suomessa tutkittavaksi, jos jommankumman vastaajana olevan puolison kanne avioliiton peruutumisesta voitaisiin 1 tai 3 momentin mukaan ottaa täällä tutkittavaksi.

9 §

Avioliiton peruutumisesta, asumuseroa tai avioeroa koskevaan kanteeseen sovelletaan Suomen lakia, mikäli ei jäljempänä olevista säännöksistä muuta johdu.

10 §

Avioliittoa älköön tuomittako peruutumaan sillä perusteella, että puoliso oli ennestään avioliitossa, ellei perustetta siihen ole myös sen valtion lain mukaan, johon puoliset avioliittoa päätettäessä kuuluivat, tai, jos he kuuluivat eri valtioihin, kummankin valtion lain mukaan, älköönkään muunkaan syyn nojalla puolison kanteesta, ellei siihen ole perustetta Suomen lain ohella sen valtion lain mukaan, johon hän tähän avioliittoon mennessään kuului.

Jos kumpikaan puolisoista ei ole Suomen kansalainen, älköön heitä tuomittako avioeroon, ellei perustetta siihen ole myös jommankumman puolison kotimaan lain mukaan. Mikäli jommallakummalla puolisoilla on viimeksi vähintään kahden vuoden ajan ollut kotipaikka Suomessa, sovelletaan kuitenkin pelkästään Suomen lakia.

46 §

Kihlauksen purkamisen johdosta tehdyt vaatimukset on Suomen tuomioistuimen harkittava Suomen lain mukaan, vaikkakin kihlaus on tapahtunut ulkomaalla taikka kihlautuneet ovat ulkomaalaisia tai toinen heistä kuuluu vieraaseen valtioon. Älköön ulkomaalaiselle kuitenkaan annettako parempaa etua, kuin mitä hän olisi voinut saada kotimaansa lain mukaan.

Ehdotus

Virallinen syyttäjä voi Suomessa ajaa kannetta puolisoitten tuomitsemisesta avioeroon avioliittolain 27 §:n 2 momentin nojalla, jos:

1) avioliittoon vihkimisen on toimittanut Suomen vihkimisviranomainen; ja

2) jommallakummalla puolisoilla on Suomessa kotipaikka.

Virallinen syyttäjä voi lisäksi Suomessa ajaa kannetta puolisoitten tuomitsemisesta avioeroon, jos avioliitto on solmittu jommankumman puolison aikaisemman avioliiton ollessa voimassa, eikä aikaisempi avioliitto ole vielä purkautunut ja molemmilla puolisoilla on Suomessa kotipaikka.

Vaatimus yhteiselämän lopettamisesta voidaan tutkia Suomessa, jos puolisoilla on täällä yhteiseksi kodiksi tarkoitettu asunto.

9 §

Avioeroa ja yhteiselämän lopettamista koskevassa asiassa on sovellettava Suomen lakia.

(kumotaan)

(kumotaan)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Kanne, josta tässä puhutaan, voidaan ottaa Suomessa käsiteltäväksi, jos kantaja on Suomen kansalainen tai vastaajalla on täällä kotipaikka. Ellei tällaista asiaa varten, sen mukaan mitä muualla on säädetty, ole laillista tuomioistuinta, on asia käsiteltävä Helsingin raastuvanoikeudessa.

48 §

Kun avioliiton purkamista tai asumuseroa koskeva kanne on asianmukaisesti pantu vireille vieraassa valtiossa, voidaan, jos jommankumman puolison kotipaikka on Suomessa, täällä saada tuomioistuimelta sellainen määräys, josta puhutaan avioliittolain 81 ja 82 §:ssä. Määräys, josta säädetään mainitussa 81 §:ssä, lakkaa kuitenkin olemasta voimassa, jos ulkomaalla nostettu kanne peruutetaan tai hylätään taikka määräystä ei vuoden kuluessa siellä vahvisteta.

(kumotaan)

50 §

Mitä 8 §:ssä on säädetty oikeudesta täällä ajaa kannetta avioliiton peruutumisesta, on soveltuvin kohdin voimassa myös avioliiton julistamisesta mitättömäksi muotovirheen perusteella.

Milloin jonkin jutun päätyminen voi olla riippuvainen siitä, onko jossakin tapauksessa avioliitto tullut aikaan, olkoon Suomen tuomioistuin myöskin esteetön tutkimaan sellaisen seikan.

Onko jostakin avioliittoa päätettäessä tapahtuneesta muotovirheestä katsottava johtuvan, että avioliitto on mitätön, on harkittava sen valtion lain mukaan, jonka muutosäännöksiä avioliittoa päätettäessä olisi ollut noudatettava.

Vieraan valtion viranomaisen antamaan päätökseen, jolla avioliitto on muotovirheen perusteella julistettu mitättömäksi, on 11, 12 ja 13 §:n säännöksiä vastaavasti sovellettava.

50 §

Avioliiton pätevyyttä koskeva asia voidaan tutkia Suomessa, jos avioeroa koskeva asia voitaisiin 8 §:n 1 momentin mukaan tutkia Suomessa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

Avioliiton purkamista tai asumuseroa koskevassa asiassa, joka on pantu vireille ennen tämän lain voimaantuloa, on sovellettava aikaisempaa lakia.

Tämän lain säännösten estämättä on Suomen tuomioistuimen yleistoimivallasta avioliiton purkamista koskevassa asiassa voimassa, mitä Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken Tukholmassa 6 päivänä helmikuuta 1931 tehdyssä avioliittoa, lapseksiottamista ja holhous-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

ta koskevia kansainvälis-yksityisoikeudellisia määräyksiä sisältävässä sopimuksessa (SopS 20/31) on määrätty.
